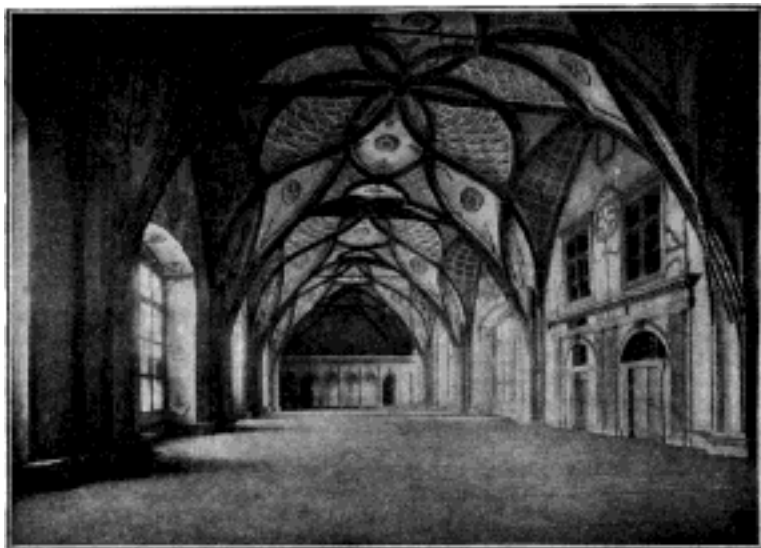

čtvero průjezdů, jeden k západu, k severu jeden (na býv. Prašný most) a dva k východu. V nejjihnější části blíž průchodu do třetího dvora viděti jest dvěve vedoucí do přízemí »věže«, jež nyní ve shodě s ostatní stavbou rozdělena jest ve troje poschodí. Prvního užívalo se jako hlavní pokladny cis. Ferdinanda V. a ostatních za skladiště. Strop třetího má dosud bývalé ozdoby štukové renaissanční, jakož i fresku Minervu a Merkura. To vše jest pozůstatek »bílě věže«, kterou r. 1370 Karel IV. dal pokrýti pozlacenou střechou a která od dob Vladislava II., proto že z opuky byla stavěna, zvala se »bílou«. Při ní býval parkán s branou na most přes příkop vedoucí, do které Ferdinand I., jenž ji bezpochyby vystavěl, postavil dvě děla. Horejší část věže byla dřevěná a byla při

kdežto klenbová žebra u sloupů i u zdi opírají se o konsoly, a t. zv. královská kuchyně. — Do nynějšího jižního křídla jest z nádvoří hlavní vchod, nad kterýmž jest balkon na sloupech spočívající. V poschodí prvním v pravo bývalo obydlí cis. Marie Anny a dále k západu cis. Ferdinanda V. V poschodí druhém jest řada místnosti k obývání stále přichystaných. Velikou ozdobou jest zde řada obrazů od L. Giordana, Paola Veronese, Rubense, Spagnoletta, Bassana a Brueghela. Zde bydlil i r. 1830 vypuzený z Francie král Karel X. Na tomto nádvoří stojí kašna s bronzovou sochou sv. Jiří na koni, zhotovenou od bratří Martina a Jiřího Kološe (viz z Clussenberka z r. 1373 (vyobr. viz díl V. str. 469). Na čtvrtém nádvoří (sv. — Jirském) hlavní pozornost poutá Vladislavská budova,

Č. 3286. Vladislavský sál na hradě královském.

větru r. 1280 pobořena. Vladislav II. dal na střechu postaviti zlatou kouli se stříbrným lvem, kterou r. 1493 blesk srazil. V XVI. stol. byly zde veliké české hodiny. Věže užíváno bylo také za vězení. Poněkud severněji stávala kulatá »věž biskupská«, velmi nákladně stavěná, která při vichřici r. 1280 se sesula. — Na třetím dvoře býval starý palác Přemyslovcův, asi tam, kde vyčnívá příční křídlo před Tereziánským nadstavkem záměckého průčelí. Vedle zdi pak bylo dále několik domků hradeckých lidí. Půda nádvoří bývala velmi nerovná, zde snad bývaly dva pahorky, z nichž na jednom býval knížecí kamenný stolec a druhý tajemného jména Žiži. Ze starého paláce zbytky jsou dosud v přízemí traktu Vladislavského, a to z dob Václava I. nebo Přemysla II. a Karla IV. Jsou to jmenovitě malý sál pod t. zv. zelenou světnicí, jehož jednoduchá v přechodní dobu spadající klenba křížová spočívá na dvou sloupech,

táhnoucí se od západu k východu paralelně s jižnějším novým průčelím záměckým, od kterých budovy vybíhají tři křídla, dvě z nich, tvořící se sálem Vladislavským pravý úhel, vystupují po obou jeho stranách od jihu k severu a tvoří malý Vladislavský dvůr; v západním křídle jest zelená jizba a chodba spojovací s oratoří v chrámu sv. Vítkém, východní pak skládá se ze dvou budov a přístavku. Ve vedlejším křídle jsou jezdecké schody do sálu Vladislavského. Z malého dvora Vladislavského vchází se v přízemí do místnosti soudu appellačního, zřízeného Ferdinandem I. r. 1548. Po přenesení soudu na Malou stranu zřízeny byly zde kuchyně. — Po jezdeckých schodech přichází se do sálu Vladislavského (vyobr. č. 3286.), rozsáhlého to obdélníku s mistrovskou klenbou o pěti polích, která plnou měrou zasluhuje obdivu pro smélost svou i pro původnost ozdob, jež povstaly všelijak se proplétajícími pásy a

žebry klenby gotické. Okna však jsou renaissanceční; jest jich k jihu čtvero, na sever troje a troje ve stěně východní s vyhlídkou do kostela Všech Svatých. Dveří jest 8. Sál pak jest 74 m dlouhý, 18 m široký a 14 m vysoký. Dostavěn byl Benešem Riedem dne 20. září 1502. Byl to trůnní sál králů českých, kde se konaly veřejné obřady královského majestátu, jako přísaHy věrnosti od stavů, udělování korunních lén, královské hostiny, konečně v XVI. stol také i turnaje na koních. Že pak z toho sálu vchází se do zemské jízby, kde zasedával nejvyšší soud zemský a sněmy, sloužil i za předsíní i stávaly tu za Rudolfa II krámy obchodníků s nejvzácnějším zbožím cizozemským. Ji zní křídlo. Zde do nejzpodnějšího sklepení jde se z malého mezihradí. Z hradního dvora vede malá branka na chodbu a po mnoha schodech dolů do malého dvorku, kde v levo nalézá se jižní křídlo. Za Karla IV. byla to bašta a Benedikt Ried ji použil, snad také zvýšil a ve třech patrech opatřil renaissancečními okny. Až do XVIII. stol. bylo zde ještě čtvrté nízké patro. V přízemí přijdeme do předsíně a odtud do temného, mocným lomeným obloukem ve dvě nestejně části rozděleného sklepení, v jehož části o několik stupňů vyvýšené spatřujeme železem pobité staré dveře dubové. Zde byly sklady registratury České komory. Zdi jsou zde 4,8 m tlusté. V prvním patře byla Česká kancelář, mající dvě nestejně veliké světnice klenuté, z nichž první veliká byla úřadovna předsedících soudního tribunálu, druhá menší vlastní kancelář. První síň mívala tři okna, z nichž obě východní při přestavbě spojovací chodby Ant. Kuntz zadrželi. Klenba je propletena bohatým žebrovím. Dveřmi, jichž veřeje jsou okrášleny dórskými sloupovými pilíři a opatřeny letopočtem 1636, přichází se do neveliké prostory, třemi okny na záp., jih a vých. jasně osvětlené. V pravo u příčné zdi stojí stará veliká z první světnice vytápěná kamna kachlová. Levý jihovýchodní kout mezi oknem jižním a východním vyplněn jest úzkými točitými schody do patra dolejšího i hořejšího. V XVIII. stol. nazývána byla tato síň mistodržitelskou. Odsud vyhození byli 23. květ. 1618 Slavata a Martinic. V druhém patře jest světnice říšské dvorské rady. Jest zde 5 širokých a vysokých oken, strop snad z doby Ferdinanda I. záleží ze starých tmavohnědých trámů. Náradí skládá se z dubového stolu ze XVI. stol. a několika lenošek ze XVII. stol. Podobizny na stěnách ukazují některé krále české z XVIII. stol., Filipa II. Špan. a Karla I. Angl. Malý přilehlý pokojík zřízen byl teprv r. 1699 při zadržívání starých schodů, které sem vedly z dolejší chodby spojovací, a vznikl položením několika trámů přes schody, na něž položena pak prkna podlahy. Byl to byt vrátného říšské dvorské rady. Dveře jsou mistrovské dílo truhlářské s mosaikovým obrazem, představujícím zámecký dvůr za Rudolfa II. V koutě jsou veliká tmavohnědá, bohatě okrášlená kamna kachlová z venku vytápěná. K ř í d l o z á p a d n í. Z hradního

dvora po schodech pod terasou a síní Vladislavskou dostaneme se do světnice zelené bez ozdob, uvedenou barvou natřené; později zřízený stlačený oblouk dělí ji po délce na dvě nestejně části. Dříve bývala klenutá a okrášlena žebrovím. O několik stupňů výše leží V á c l a v s k á v ě z n i c e, dříve snad ložnice Vladislava, která má překrásnou, zachovalou, lupením a arabeskami bohatě ozdobenou klenbu síťovou; stěny jsou nyní holé a nad gotickými dveřmi spatřujeme dva znaky se jménem Kryštofa z Lobkovic a na Tachlovicích, který tuto síň dal obnoviti r. 1600. Zde konaly se dvorský a komorní soud a v čas sněmu radivali se zde stavové kuriátně. Gotickými dveřmi vchází ze do síně, jejíž stěny pokryty jsou znaky mistopisářů částečně zablýženými. K ř í d l o v ý c h o d n í obsahuje soudní síň (od XVII. stol. sněmovní), kterou Ried pokrýl ještě směřlejší a složitější klenbou síťovou, do níž nade dveřmi vložil své poprsí a naproti nad trůnem poprsí krále Vladislava II. Okna jsou renaissanceční. V rohu sev.-západním schody dřevěné vedou na zděnou galerii (řečníště), jejížto římsa jest bohatě ozdobena. Na stěnách visí pět podobizen (Marie Terezie, Frant. Štěpán Lotrinský, Josef II., Leopold II. a cis. František I.). Nade dveřmi visí 11 praporů českých dobrovolníků z r. 1809 (dvanáctý byl vydán invalidně); ve skleněné skříní jsou nebesa cis. Ferdinanda V. Zde zasedal do r. 1784 soud zemský a sněmy. Po schodech přes galerii přicházíme do síně, kde snad králové odkládali těžké korunovační šaty, a do síně desk zemských, jejíž stěny pomalovány jsou četnými znaky. Zde vidí se posud staré, překrásné vyřezávané, ač velice zkomolené zbytky starých skříní pro desky. Odtud vedou malé, ale mnohými zámky opatřené a železnými pásy pobité dveře dubové do několika světnic přístavku (býv. sv. — Václavský archiv). Předsíní rovněž znaky ozdobenou přicházíme dále do komory depositního úřadu deskového, uprostřed níž stojí mocný pilíř, na kterém spočívá klenutí. Stěny pokryty jsou znaky a na stěně jsou železné háky, jimiž pokladna byla připevněna. Nynější půda byla dříve druhým patrem, které zdobila k severu a západu otevřená loggie (nyní z zděná), která měla několik komnat, jejichž zevnější zdi byly ozdobeny allegorickými figurami v šedém chiaroscuro.

Ke královskému hradu připojuje se v další řadě k východu kollegiální chrám Všech svatých, který povstal z královské dvorní kaple, založené nev. sudím zemským Čěcem a posvěcené r. 1264. Když zde Premysl II. r. 1267 založil mši za rodinu královskou a kapli bohatě vyzdobil, nazývána byla královskou. Václav II. připojil k ní r. 1295 na krátký čas proboštství a kapitolu melnickou se všemi statky a kapitolu sv. — vítská darovala jí svůj dům v levo při kostele. Karel IV. založil zde r. 1341 kollegiální kapitolu, v níž probošt i kanovníci okrášlenými jsou králem, a to od r. 1366 z řad mistrů kolleje Karlovy. Stavbu nového

kostela vedl Petr Parléř, který dokončil kůr asi r. 1386. Požár z r. 1541 strašně poškodil kostel, který pak dala opravit arcikn. Alžběta, načež 20. srp. 1580 byl znovu vysvěcen. R. 1588 bylo sem přeneseno tělo sv. Prokopa ze Sázavy. Novou budovu děkanskou vedle kostela dal vystavět Bílek z Bilenberka, byla však brzy potom spojena s budovou Tereziánského ústavu. Kapitola má nyní probosta, děkana a 4 kanovníky. Vnitřek kostela s gotickými okny s kružbami skládá se z apsidy a lodi; klenba jest mnohem nižší než původní a z doby novější, ač má žebra na způsob gotický. Na ní vymalovány jsou znaky arcikn. Alžběty a kapitolu. Obraz na hlav. oltáři maloval Václav Reiner. Z Vladislavského sálu vedou sem dvěře, jimiž strany chodily od zemského soudu sem skládat přísahy.

Na třetím nádvoří a na náměstí sv. Jiří pne se k nebesům velebný velechram sv. Víta. Již sv. Václav obdržev od cis. Jindřicha I. rámě sv. Víta dal vystavět okolo r. 930 okrouhlý románský kostelík ke cti tohoto světce, který brzy nestal potřebě, tak že Spytihněv II. pojal r. 1060 úmysl vystavět basiliku větší, kteráž skončena byla teprve po smrti jeho za Vratislava II. Byla trojlodní s věží na zad. R. 1255 koupeny byly nové varhany za 26 hřiven stříbra. Kolem kostela byl hřbitov s kaplí sv. Bartoloměje; dále zde stála kaple sv. Tomáše, kterou dala vystavět nad hrobem Břetislava II. (†1100) sestra jeho Lidmila. To vše bylo zrušeno, aby stavěn zde byl z rozkazu Jana Lucemburského a syna jeho, velického Karla IV., nový velechram arcibiskupský, k jehož vystavění určeny byly desátky ze všech dolů stříbrných v Čechách. Základní kámen položen byl 21. list. 1344 a stavba svěřena byla Matiaši z Arrasu, po 8 letech Petru Parléři z Gmundenu, který r. 1362 dokončil klenbu první lodi, r. 1365 vnitřek velického kůru v části dolejší tak byl dokončen, že zasvěcený býti mohly oba hlavní oltáře (P. Marie a sv. Víta), r. 1366 dostavěna kaple sv. Václava (snad s použitím starších zdí), r. 1367 dokončen jižní portál lodi přičné a sakristie nad ním (vlastně pokladní komora), r. 1371 zhotoven velkopej obraz mosaikový na jižní straně, r. 1385 (12. čce) skončeno klenutí kůru vnitřního, r. 1386 triforium, r. 1392 (2. čna) položen základ dlouhé lodi. Po Petrovi vedl stavbu, hlavně věže, syn jeho Jan (†okolo r. 1407) a kameník Petr (Petrlik) snad až do r. 1419. Potom po dlouhé přestávce Ried vystavěl r. 1493 král. oratoř, r. 1509 pracovalo se na severní straně dlouhé lodi a o věži severní. Při požáru dne 2. čna 1541 utrpěl chrám strašlivě. Obnovu svěřil Ferdinand I. dvorským stavitelům Bonifacovi Wohlgemuthovi a Hanušovi Tirolovi a ně kterým z těch, které uvedli jsme při stavbě hradu. Veliké varhany stavěl Jonáš Scherer a Jiří Schmidthaimer (dokončeno r. 1567). Věž musila býti poněkud snesena a pokryta bání. Potom zpuštěli vnitřek kněží Bedřicha Falckého a z nejlepšího úmyslu málem byl by

chrám zcela zkazil arcib. Matouš Ferd. Zoubek z Bilenberka, který za pomoci cis. Leopolda I. chtěl chrám dostavět a upravití copové. I položen 3. dub. 1673 základní kámen k stavbě zcela jinorodé, ale na štěstí horlivost ochladla a zbytky zdí již postavených byly r. 1842 odklizeny. Poslední rány stihly chrám za obležení pruského r. 1757, něco bylo záhy napraveno Luragem, Kuntzem a Haffeneckerem. Od r. 1850 pečuje »Jednota ku dostavění« vedením Krannera, Jos. Mockra a J. Hilberta o dokončení nádherné památky na otce vlasti Karla IV. — Chrám, který již po několik století stojí, jest vlastně jen vysokou presbytěří budoucího chrámu, ověčenou věncem kaplí. Délka jest 59,43 m; střední loď má šířky 15,8 m, boční lodi 7,9 m, kaple 7,11 m. Věž jest 99,3 m vys. Budoucí velechram bude více než dvakrát delší; k průčelní zdi přiléhati má loď příční křížová, načež postupovati budou lodi na západ o 5 klenbových polích a zakončeny budou hudebním kůrem, dvěma věžemi a třemi portály. Na severní straně bude nová část obsahovati v křížové lodi dvě sakristie, nad jednou bude hudební kůr, nad druhou sklad requisit liturgických; vedle sakristie bude postranní portál. (Vyobrazení při článku Architektura tab. XV.) Nynější chrám má presbytěř rozšířenou r. 1873 o jedno klenbové pole na západ. Ozdobena jest krásným gotickým hlavním oltářem z jemné opuky kopaninské podle nákrasu Krannerova. Nad mramorovými stupni stojí oltární stůl ozdobený vypuklými řezbami představujícími popsí proroků starozákonních od Šimka. Nad stolem zdvihá se architektura oltáře, sedm to kapliček korunovaných bohatými baldachýnky. V prostřední stojí kříž, v ostatních jsou skřínky se stříškami, na nichž v emailu od Jos. Chadta jsou výjevy ze života patronů zemských, jejichž ostatky ve skřínkách jsou uloženy (sv. Václav, Vít, Vojtěch, Prokop, Cyrill a Lidmila); v prostředku nad kapličkou jest druhá pro nejsv. svátost, nad níž baldachýnek končí se bohatě článkovým jehlancem. Po obou stranách oltáře vede schodiště do zadu. Zde v presbytěří stojí arcibisk. trůn a kanovnícké stolice a nad stupni ponechána prozatím katedra z času Ferdinanda II. — Západně leží v hlavní lodi královská hrobka, kterou na rozkaz Rudolfa II. zřídil Alexander Kolín z Malína v Belgii r. 1559 a 1560 ze solnohradského bílého mramoru nákladem 32.000 dukátů. Jest to čtyřhraná tumba, na níž v životní velikosti leží mramorové postavy Ferdinanda I., manželky jeho Anny a Maximiliána II. Vpředu stojí soška z mrtvých vstalecí Krista a na okrajích hořejší římsy sedí 6 andělíčků držících štítky a umrlčí hlavy. Stěny pak ozdobeny jsou popsí Karla IV., jeho manželky Blanky, Anny Svidnické, Anny Falcké a Elišky, Václava IV., Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad. Mausoleum obepíná krásná kovaná mříž. — Kaple věncí chrám v tomto pořadí: 1. Kaple sv. Václava, tvořící uzavřený čtyřhran, hraničí s bu-

doucí křížovou lodí na straně jižní. Na mohutných, železem pobitých dveřích zadělán ve lví tlamě bronzový kruh, o kterém legenda praví, že se ho chopil sv. Václav byv v Boleslavi smrtelně raněn. Asi ve čtvrtině výšky táhne se směl stěn silně vyčnívající, v části dolejší bohatě článkovaná římsa; z každé stěny mírně vystupuje po dvou pilířích operacích, jež nahore tvoří oblouk lomený celý a po stranách polovinu takového oblouku, o tyto pak pásy opírají se žebra klenutí síťového s rosetami. až po římsu pokryty jsou stěny obrazy na zlaté půdě (Kristus na hoře Olivetské, v zahradě Getsemanské, před Pilátem, bičován, trním korunován, ukřizován, pohřben, zmrtvých vstal, vstoupil na nebesa, seslal Ducha sv., sv. Petr a Pavel, podobizny Karla IV. a čtvrté manželky jeho; řada tato počíná se na stěně západní), které později (Danielem Alexiem z Květné, 1614) byly přemalovány. Plochy mezi těmito obrazy pokryty jsou pozlacenou sádrou s hlazenými čes. drahokamy. Nad římsou představují obrazy, ohněm r. 1541 silně poškozené, život sv. Václava. Na východní straně pod římsou jsou pozlacená mřížová dvířka malého výklenku pro posvátné nádoby z doby Vladislava II. Nezdaleko jest pak druhá mřížka železná, kteréž se prý někdy užívalo při soudech božích. Uprostřed kaple jest hrob mramorový sv. Václava poživený arcib. Matoušem Ferd. Zoubkem z Bílenberka r. 1673 (původní z r. 1358 zloupen byl cis. Sigmundem); vzhodu jest přílbice a drátěná košile prý sv. Václava. Vedle dveří na podstavci stojí bronzový jakýsi chrámec (schránka na nejsv. svátost?) a na římsě svícen (sv. Václav pod baldachýnem) v Norimberce pracovaný (od Petra Vischera), dar to cechu sladovníků staroměstských z r. 1532. Lampa visící z ryžihu zlata jest dar velkokněžny Alexandry. V jihozápadním rohu kaple vedou schody do komory koronovačnických klenotů obnovené r. 1867 podle plánů Maixnerových a Macourkových. Skůřin, v níž klenoty jsou uloženy, má podobu gotického oltáře podle plánu Krannerova; v ní jest železná truhla. 2. Kaple Martinická. Oltář z bílého mramoru pracoval Achtermann v Římě (1875) a veliké okno jest podle nákreсу Frant. Sequense, který i provedl malby na stěnách (na pravé nákladem knížat Jiřího a Ferdinanda z Lobkovic, na levé hr. Jindřicha Clam-Martince, obrazy ze života sv. Ondřeje), kterýchž rodů hrobky zde jsou. Na pravé stěně zadělán jest mramorový památník Jana Popela z Lobkovic (†1569) a pod oknem Jana, Jiřího a Jaroslava (†1649) Bořitů z Martinic i syna tohoto Bernarda (†1685). Dříve byla zde pohřbena vdova po cis. Sigmundovi Barbora (†1451). Vystoupivše z kaple vidíme ve zdi mramorový náhrobek nejv. purkrabí Jiřího Popela z Lobkovic (†1590), česká to práce od Vincence Straširby z Loun za 1500 kop m. r. 1581 zpracovaná. Na protějším pilíři náhrobek maršálka hr. Leop. Šlika (†1723). -3. Kaple sv. Silvestra (též Simona a Judy zvaná). Oltář sv. Kříže bý-

val kdysi uprostřed kostela; na něm Spasitel z cedru v Miláně dělaný, r. 1589 darovaný Rudolfem II. Po levé straně t. zv. vera ikon, kterou dostal Karel IV. od Urbana V., hlava Kristova malovaná jest na zlaté půdě na dřevěné desce v rámci, jenž pokryt drobnými obrazy sv. Víta, Vojtěcha, Lidmily, Václava, Prokopa a Sigmunda a anděly. Pod oknem u zdi čtverhraný tmavý mramor označuje místo, kde odpočívají královna Guta, bratr její Rudolf, věv. rakouský, a Rudolf, král český (†1307). Zde leží též biskup Jan III. z Dražic (1258—78). Jediné okno ozdobeno bylo r. 1869 malbami na skle podle nártku Lhotova. — 4. Kaple Valdšteinská (též zv. Maří Magdaleny) jmenovala se dříve Přečovou podle kanovníka Přecha (†1358). Ve Valdšteinské hrobce odpočívá arcib. Jan Bedřich z Valdšteina (†1694). Plán pro malbu na skle jediného okna pochází od Sequense a Mockra. Mezi touto a předešlou kaplí jest orator královská, stavěná r. 1493 Riedem, zpodní část představuje směs na všechny strany proplítajících se větví s visutým nosičem, na kterém se spatřuje W (ladislav). Zábradlí opraveno bylo r. 1878 a ozdobeno jest znaky zemí jmenovaného krále. Oratoř opravená r. 1882 má dvě komnaty a spojena jest chodbou s hradem. Naproti leží hrob sv. Jana Nep. (z r. 1736) zhotovený od dvor. stříbrníka Josefa Seitze ve Vídni (stříbra užito 37 centů), obehnán jest mramorovým zábradlím, na němž nalézá se 6 stříbr. bání se svícny, které mají polovypouklé obrazy ze života světčova. Ve čtyřech rozích jsou 4 sochy, Mlčenlivost, Pokora, Láska a Poslušnost; na zábradlí pak jsou bronzové pozlacené desky s vypouklými obrazy představujícími mučení a smrt' sv. Jana. Dva stříbrní andělé drží stříbrnou rakev, na jejímž viku klečí stříbrná socha světčova, se zlatou hvězdou a pěti menšími hvězdami na hlavě s brillanty. Po obou stranách náhrobku jsou dva stříbrné oltáře a nad oltářem zadělání jsou v pilířích 4 velcí andělé stříbrní držící věnce. Okolo hrobu visí 27 stříbrných lamp a jedna zlatá, před ním na pilířích jsou dvě sošky klečících havírů. Cena stříbra a kamení cení se na 420.000 K. -5. Kaple sv. Jana Nep. (též sv. Erharda a sv. Ottilie), dříve Vlašimská zvaná, vystavěná před r. 1366 nákladem druhého arcib. Jana Očka z Vlašimě, který zde v pravo má svůj náhrobek, na němž i na vysokém podstavci odpočívá mramorová jeho socha (od Petra Parléře?). Pod pravým oknem jest ve zdi bronzová náhrobní deska hrab. Lidmily Berkové z Dubé provd. Thurnové (†1582). Návrh k malování oken pochází od Petra Maixnera. Na oltáři obraz P. Marie Pomocnice od Brandla, v oltáři jsou ostatky sv. Vojtěcha. -6. Kaple Šternberská (též Saská) má oltář sv. ostatků více než 100 svatých, které Karel IV. snesl. Zde jsou náhrobky Přemysla I. (v pravo) a II. (v levo), u jehož paty kryje náhrobní kámen srdce Rudolfa II. R. 1621 založili zde Šternberkové rodinnou hrobku; dále leží zde rytíř Oldřich Pancéř z Míchnic (†1545). Na

zdi v levo znak saský, ježto kurfiršt saský Rudolf (†1356) založil zde oltář. Malbu oken navrhli Sequens a Mocker (1878). Na pilíři v levo visí jedna z kulí, které sem r. 1757 Prusové nastříleli. Před kaplí v ochozu pohřben jest svět. biskup Jan Ignác Dlouhoveský z Dlouhé Vsi (†1701) a mezi pilíři hrobní oltář sv. Víta se sochou jeho od Josefa Maxe. -7. Kaple císařská (těž křížová, Berkovská a sv. Lidmily). Zde na kamenném gotickém oltáři uschována jest hlava sv. Lidmily; stůl oltářní od Em. Maxe a Jos. Kranera má sochu sv. Lidmily z karrarského mramoru též od Em. Maxe (1845). Zde jsou náhrobky Břetislava I. (na straně epistolní) a naproti Spytihněva I., zpředu pochován Zdeněk Lev z Rožmitálu (†1535). R. 1621 Berkové z Dubé založili zde tři svoji hrobku. Obě poboční okna mají malby od Quasta (navrhl J. Scheiwl), na prostředním jsou figury od Josefa Führicha. Nad mříží před kaplí pod klenbou stojí na trámu kříž dřevěný se sochami P. Marie a sv. Jana ev. z doby Ferdinanda II. V ochoze před kaplí pochováno jest 14 biskupů pražských (1067 až 1301). Proti kapli pochován u pilíře osobní lékař Rudolfa II. Kryštof Guarinoni (†1604). 8. Kaple sv. Jana Křt. zřízená nákladem arcib. Arnošta z Pardubic r. 1352 má nový gotický oltář navržený od Mockra se soškou sv. Jana Křt. od Levého. Zde odpočívají Břetislav II. (v pravo) a Bořivoj II. (v levo), pod pobočními okny arcib. Ant. Brus z Mohelnice v pravo (†1580) a Martin Medek (†1590) v levo. Malbu na skle v oknech navrhl Trenkwald. 9. Kaple Pernšteinská (Moravská, Vchynská), kde jest veliký náhrobek z červeného mramoru Vratislava z Pernšteina (†1582) a uprostřed dlažby hrobka arcibiskupů pražských počínaje hrab. Petrem Příchovským z Příchovic (†1793). Malby oken navrhl Sequens (1879). Před kaplí jest hrob Jana Tomáše Pešiny z Čechorodu (†1680). 10. Kaple Nostická má skvostný gotický oltář sv. Anny podle nákresu Mockrova s bohatou výzdobou zlatem a barvami; ve třech výklencích jsou tři cenné sošky od Šimka. Pod kříšťálovým sklem vidí se relikviář ze stol. XII. z Trevíru. Na stěnách jest ve třech oddělených voskovými barvami zobrazena legenda sv. Anny podle návrhu Swertsova od Frant. Cermáka, Emila Lauffera, Frant. Ženíška a Boh. Roubalika; dekorální část provedl malíř Krüger podle návrhu arch. Sulce. Malby na okně navrhl též Swerts. Naproti kapli mezi pilíři jest vypuklá řezba představující útěk Bedřicha Falckého z Prahy. — 11. Kaple sv. Michala (sakristie) s krásnou visitou klenbou Riedovou z r. 1493. Točité schody vedou do pokladu chrámového, který obsahuje mezi jiným zlomek evangelia z V. stol. (t. zv. Markův), evangeliář z XI. stol., missál z r. 1370, kancionál darovaný Arnoštem z Pardubic, výklad zjevení sv. Jana s obrázky pérem kreslenými z r. 1400, zlatý kříž perlami a drahokamy posázený, darovaný Karlem IV., pastorální kříž Arnošta z Pardu-

bic, kasuli a konvici pryš sv. Vojtěcha, meč sv. Václava a druhý sv. Štěpána, zlatou monstranci s 1200 brillanty a j. drahokamy atd. — 12. Kaple Černinská (sv. Sigmunda) zaujímá tak jako i předešlá dvě pole klenbová. Nad vchodem do lodi jest veliký obraz Ferdinanda II., jeho obout manželce Anny Bavorské a Eleonory Mantovské, dcer jeho Marie Anny a Cecilie Renáty, Ferdinanda III. a bratra jeho Leopolda, biskupa olomouckého. Pod obrazem jsou náhrobky rytíře Proskovského (†1567) a Mayperga (†1548), v pravo cíl. komorníka Jiříka Spoura (†1542). Oltář chová tělo sv. Sigmunda a nad tabernakulem chová se hlava sv. Konstancie; za oltářem jsou zašlé obrazy Hanuše Tirola z r. 1552. Při zdech jsou náhrobky hr. Humprechtů (†1682) a Heřmana Čermína z Chudčína (†1651), Silvie, markraběnky badenské (†1664), generála hrab. Josefa Žiškovice (†1738) a Sigmunda Báthoriho (†1613). Malby na skle navrhl Sequens. — Stará věž, asi r. 1402 proti původnímu plánu hned vedle příční lodi založená, nedosáhla zamýšlené výšky a požár z r. 1541 zničil ji úplně. V dolejší prostoroře bývala dříve kaple Hasenburská, v níž arcib. Zbyněk Zajíc z Hasenburka (†1411) zřídil rodinnou hrobku a též arcib. Wolbram ze Škvorce (†1402) byl zde pohřben. Zde stávaly 4 oltáře. Po požáru byla zrušena. Odtud vedou visuté schody na zvonici, kde od času Ferdinanda I. visí 7 zvonů (největší »Zikmund« ulitý r. 1549 od Jarose z Brna). Na pilíři věže zvenčí jest zazděná tabulka, na níž nápis obsahuje dějiny stavby od r. 1344—96. Portál, který býval původně na pravo od věže, byl záhy zazděn a nad ním jest mosaikový obraz, který dal Karel IV. r. 1370 od benátských umělců sestavit z skleněných kamenků; vyobrazuje Krista obklopeného duhou a anděly, pod ním jsou klečící patronové čeští, apoštolové, P. Maria, sv. Jan Křt. a z mrtvých vstávající. O něco více na pravo vypíná se mistrovské dílo Petra Parléře, visuté schodiště vedoucí až na galerii hořejší střechy. — Západně od chrámu stála dříve kruhová kaple sv. Vojtěcha s jeho hrobem vystavěná r. 1672. Dále bývalo (č. p.48) probošství namístě tarého biskup. dvora, který přiléhá k Spytihněvové basilice sv. Víta, neboť zde r. 1879 nalezena v hloubce 2 sáhů krypta západního jeho kúru. K severu býval domek, kde bydlily služebné kostelní, a něco stranou (č. p. 44) kaple sv. Maurícia. To vše bylo strženo, aby mohl býti velechrám sv. — Vitský dostavěn. Na východní straně naproti leží

Kostel sv. Jiří (vyobr. viz tab. XV. při čl. *A r c h i t e k t u r a*), nejstarší to svatyně v Praze, založen byl kolem r. 915 Vratislavem I. Zbytek této svatyně poznán byl r. 1901 v apsidě románské, nvikající do zpodku kaple sv. Lidmily v přízemí pravé věže, kde zjištěny i fresky z doby nejstarší. Při obležení r. 1142 byl kostel pobořen a potom přestavěn jako románská basilika v nynější podobě kameníkem Wernherem. I r. 1541

značně byl požárem poškozen. Klášter zrušen byl 8. března 1782 (poslední abatýše byla Marie Terezie Harnachová, †1803) a nyní používá se jako kasáren. — Kostel (44,2 m dlouhý a 12,16 m široký) jest v podstatě trojloďná basilika s ukončením polokruhovým, mající na východní straně vedle pobočních lodí dvě štíhlé věže, zbudované zcela z tesaných kvádrův opukových. V jednotlivých částech vidí se přestavby všech slohů. Západní průčelí provedeno jest v krásné barokní renaissanci z 1. pol. XVII. stol. a rozděleno jest ve dvě poschodí; dva pilíře a dvě toskánské leseny nesou nečleněný architrav, nad nímž je vlys s triglyfů, který korunuje mocná římsa, a nad ní vypíná se mocný štít rozdělený čtyřmi jednoduchými lesenami ve tři pole a v jeho tympanonu nalézá se v římsovém orámování skulpturní obraz sv. Jiří z červeného mramoru. Oba nárožní vystupující pilíře byly původně gotické; nyní stojí na nich sochy Vratislava I. s modelem chrámu v ruce a Mladý s korunou v ruce. Na jižní straně stojí barokní kaple sv. Jana Nepom. r. 1717 od kanovníka Steyera založená se sochou téhož světce od Jana F. Brokoffa. Uvnitř kostela šest pilířů a sloupů, z nichž pouze dva kulaté mají staré hlavice románské, rozděluje loď hlavní od pobočních. Dříve měla hlavní loď tři skupiny oken románských a to vždy obloukových, dělených románskými sloupky (empory); těch nyní je po odbourání přístavků 14 skupin v dolejší části, v horní části jest pak 10 jednoduchých románských oken samostatných. Uprostřed chrámu jsou hroby Vratislava I. a Boleslava II.; pak vstupuje se po 7 stupních do románské krypty čili kaple sv. Mikuláše, jejíž klenba spočívá na 6 jednoduchých sloupcích. V pravo od hlav. oltáře jest kaple s hrobem sv. Lidmily r. 1858 nákladem Jana Krakovského z Kolovrat obnovená; práce malířské jsou od Jos. Hellicha. Náhrobek světce z bílé opuky pochází ze XIV. stol., má tvar tumbky, na níž odpočívá krásná socha sv. Lidmily s rukama spjatými a svinutým závojem na hrdle. V býv. sakristii jest na oltářiku kamenná řezba ze XIII. stol. (P. Maria s žehnajícím děťátkem, kterou korunují dva cherubové; na pravo klečí Mlada, na levo abatýše Berta [†1151], v křídle Přemysl I. a v druhém abat. Anežka). Z chodby klášterní vchází se do kaple sv. Martina s kamennou sochou (Brigitta) a odtud do kaple sv. Anny s hrobem abat. Mladý. Zde proti dveřím pohřbena abatýše Přemyslovna Kunhuta.

Na severní straně sousedí nové proboštství sv. — vítské, vystavěné Mockrem v středověké manýře (neomitrnutá cihlova stavba) na místě dřívějších tří domů (34—36), z nichž jeden (č. 36) bývala Rudolfova slevárna, dlouhá to, pustá budova vystavěná r. 1594 a r. 1688 a r. 1783 obnovená, načež užíváno jí jako dvorní konírny, a když jí r. 1876 císař jako král český daroval kapitole, byla r. 1881 zbourána. Na místě č. 34 byl dům záměckého hejtmana, v XIV. a XV. stol. hut' kamenická

sv. Víta; dům č. 35 náležel původně Šternberkům, od XVIII. stol. byla zde fara. — V uličce Vikářské bydlívali sakristáni sv. — vítští a až sem šel dávný dům kapitolní (t. zv. klášter). — Ulici Sv. — jirskou počíná na jižní straně Tereziánský ústav šlechtičen. Na jeho místě dříve stávalo děkanství Všeck Sv., pak dva domy, které spojil Jiří Berka z Dubě a Lipého nebo některý z bratří jeho, pak několik domků v jedno spojených od purkrabí karlésteinského Beneše z Veitmile, který náležival proslulému Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu a po něm Vilému z Rožmberka, který zakoupil (1573) i další na východ malý domek Svamberský a dal zbudovati mistrem Oldřichem Augustalisem budovu jedinou. Čtyři štíhlé věže krásilily průčelí k městu, uvnitř bylo několik domův a zahrada. Na to následoval vlastní dům Rožmberský Petřův, který stavěn byl r. 1551 nákladem 28.923 kop m. a který směnili s cis. Rudolfem II. a přeložena sem byla registratura komory, která zde byla do roku 1708. Zdejší knihovna Rožmberská vyloupena byla Švédy. Tyto všechny budovy přestavěny byly pro Tereziánský ústav podle plánu Dintzenhofova Anselmem Luragem (1755). Tereziánský ústav šlechtičen táhne se od kostela Všeck Sv. s portálem čtyřmi štíhlými sloupy neseným s jednoduchým průčelím podélným ulicí Sv. — jirskou; lepší dojem dělá fačada jižní se sedmi věžovitými pavlačemi. Ústav zaopatruje 30 nemajetných šlechtičen. Poslední stavení v této řadě jest dům Lobkovický, který původně náležel Vojtěchovi z Pernšteina a kterého nabyl Zdeňk z Lobkovic jako věna s chotí svoji Polyxenou, dcerou Vratislava z Pernšteina. R. 1677 byl dům částečně přestavěn a prohlášen za majorátní; znovu obnoven pak za korunovace Leopolda II. (1791), starý portál však zůstal. Hammerschmid viděl zde ještě staré pestré, zlatem zdobené čalouny a veliký sak' pokrytý štukovím a pestrou malbou. Konec hradu na východ na levo od brány tvoří Černá věž (v. t.), vězení to pro dluhy. Ji šla původně brána hradní (malá fortna), z níž zazděním (1568) utvořen tmavý žalář a nová brána vystavěna byla nedaleko jižněji s ohradou a mezibraním. R. 1538 blesk věž zapálil a zničil až na klenutí, načež pozlacené olovo střechy nahrazeno bylo hlazenými cihlami. R. 1712 nejv. purkrabí Jan z Vrtby dal střechu nyní mnohem nižší znovu pokrytí a na ni upevniti větrnou korouhvičku se svým znakem. — Severně od věže leží nejvyšší purkrabství, stavba to italského mistra Jana Ventury z r. 1555. Rozsáhlý dvůr oddělen jest od ulice dosti vysokou zdí, na níž nad vraty zazděny jsou erby nejv. purkrabí Adama z Valdšteina (1636), Jaroslava Bořity z Martinic (1642), Jana Jos. z Vrtby (1712) a Karla Egona knížete z Fürstenberka (1780). Východní část' purkrabství jest již zbořena a na jejím místě stojí domek se zahrádkou. Nyní umístěn jest zde úřad správy statků zemských. Vokročišve dovnitř budovy, která mívala pěkné ozdoby sgrafitové, na-

lezeme v prvním poschodí přední velikou síň se stropem ozdobeným obrazem (soud Šalomounův), kde konaly se soudy purkrabské; po pravé straně předsíně nachází se kancelář, z které dříve vedly dveře na chodbu k t. zv. krvavým schodům, kdež prý také hned vykonávaly se popravy, jakmile odsouzený vyveden byl ze soudní síně; mrtvolý házely se otvorem do sklepa ve skále podél celého stavení vytesaného. — Nizký domek, jehož jedno okno jde do zahrádky před Daliborku na hradní zdi, zove lid »cisaře Karla kancelář«. Mezi tímto domkem a domem k Černé věži přistavěným vchází se k věži Daliborce (v. t.). Zbudována z opuky bělohorské pochází asi z doby Přemysla II., opraven avšak byla r. 1496 a nazývána podle prvního vězně po této poslední opravě, rytíře Dalibora z Kozojed (1496). Před věží stojí zříceniny staré budovy o dvou nízkých patrech, která druhdy dveřmi spojena byla s věží. Asi z prvního patra, v němž, jak se zdá, bývala jen jakási tmavá chodba, vedou schody dolů do světlé místnosti, z níž přijde se do druhého patra věže, odkudž vidí se, ježto trámová podlaha schází, také do třetího poschodí. Úzké dveře, umístěné v polokulatém přístavku, ukazují vchod do prvního patra, pod nímž nalézá se t. zv. džbán. K onomu vede dolů devět silně vyšlapaných schodů. Druhé, ze silných dubových fošen zhotovené dveře vedou do kulatého, čtyřmi malými okny osvětleného sklopení. Uprostřed je sotva 3 stopy široký otvor a nad ním silně opotřeбенé vyťahovací kolo. Ve džbánu nalézá se krb a uprostřed větší, kamenem přikrytý otvor. Rum na půl metru zvýší a zbytky kostí pokrývají půdu. As r. 1880 nalezena zde byla i lidská lebka. — Západně leží druhá věž Míhulka (vchod z ulice Víkarské č. p. 38), od XVI. stol. zvaná Bílá, která má 4 patra. Staré kamenné schody (dveře renaissanční) vedou do hořejšího patra. Schody dolů vedoucí byly v XVIII. stol. zasypaný. Ještě dále na západ při počátku Zlaté uličky jest třetí věž, bašta, omylem často jmenovaná »Bílou věží«. Bývalo v ní vězení a jedna místnost byla kaple pro vězně, v níž nalézal se kříž se stříbrným Spasitelem a dva svícny z XVI. stol. Ve výklencích okenních, nyní v obytné prostory proměněných, bydlili ještě před 40 lety dvě pověsné hadačky z karet; nyní bydlí tu většinou zámeční dělníci. Z této bašty vede stará branná chodba až k Daliborce i spatřují se zde posud v starých střílnách dubové čepy, v nichž nalézal se střílnu zakrývající kolotoč. Pověst, že by v Zlaté uličce bydlívali alchymisté, není doložitelná, neboť až do sklonku XVII. stol. byla zde jen oblouková klenutí severní hradní zdi, nad níž táhla se kolem zámku branná chodba. Za Karla VI. zámeční branní střelci dostali prostoru mezi těmito obloukovými klenbami, kteří si zde vystavěli malinké domečky, a když r. 1784 byli rozpuštěni, prodávali volně domky jiným. Vstupíme-li do některého z nich, přijdeme nejprve do kuchyňky s okén-

kem, z níž skoro kolmý žebřík vede do hoř. patra, dostávajícího světla a vzduch bývalou střílnou na sever a jedním neb dvěma okny na ulici na jih. Odcházejíce odsud jdeme kolem domu č. p. 10, kde bydlili znamenití dvorní truhláři Abrahám Štolc a Maxm. Nonnmacher, který zhotovil stolice u sv. Víta. Dům č. p. 31 náležel od r. 1714 kapitole sv. vítské a bydlívali zde nejvíce chramovní hudebníci (Škroup). Č. 7 připojil v XVII. stol. Zdeněk z Lobkovic k fideikomisssu. V příkopu hradním severním (Jelení) chování jeleni již za Ferdinanda I. Branou z druhého nádvoří (v levo stáje, v pravo bývalá slevárna na děla) přes Prašný most (r. 1535 zřízený a 1707 přestavěný), nyní toliko hráz (1769), vstoupíme branou domu č. p. 49 na malý dvorek se stavením sloužících zámečkových, dále se stájem, kde bývala dříve stanice hřebců. Zde na dvorku vystavěno bylo r. 1723 dřevěné divadlo, které r. 1757 shořelo. Odtud přes cestu železnými dveřmi mřížovými přijdeme severně k býv. královské jízdně (č. p. 53—55) z doby již Ferdinanda I. jmenované (nynějši stavěl Jan Mathei ke konci XVII. stol.). Dále k severu je býv. bažantnice (č. p. 52). Při konci ulice u »Prašného mostu« stávala hradební brána odklána r. 1791. Naproti vchodu do jízdně jsou mřížová vrata královské z hradu, založené r. 1534 Ferdinandem I. s velikým nákladem, kterou Rudolf II. ještě více zvelebil. Balbín ji líčí: »Rudolf II. i pokud se týká rozkoše a slávy zahrad neustupoval žádnému panovníku, rostly v zahradách jeho v Praze i v Brandýse olivy, palmy, cedry, ovoce všeho druhu, stromy a keře cizí, rostliny a květiny vlaské, asijské, čínské«. R. 1554 Ferdinand I. vyzval mistra Jaroše z Brna, aby ulil t. zv. zpívající fontánu (model od Vavřína Kříže), který ji pracoval po 5 let zároveň s Jiřím Löfflerem z Inšpruku. Potřeboval k tomu více než 80 centů mědi a 4 centy cínu. Na nízkém podstavci podpírá čtvero fantastických nestvůr mísovitý vodojem ozdobený zevně krásně modelovanými hlavami a listím, v jehož středu čtvero karyatid podporuje vásu rovněž zvenčí krásnými hlavami, festony ozdobenou; ve vodojemu pak vásy má uprostřed hracího dudáka. Pod nohama karyatid čte se na okraji latinsky: R. 1554 stroj tento zdělán a za cis. Leopolda II. v čas korunovace opraven r. 1791. Vodní proudy zde do výše chrlené, dopadají na široký kovový okraj vodojemu, vyluzovaly tóny. Blíže vchodu býval zvěrinec Rudolfa II. (nyní č. p. 51 hostinec »u Máčka«). Lvi dvůr měl galerii, k níž šlo se po schodech ze zahrady a kam ústila tajná chodba Rudolfova ze zámku. Po smrti Rudolfově zvěrinec zpustl a část ohrady vedoucí do ulice pronajata byla r. 1678; r. 1697 byl zde již jen jediný medvěd. Z bývalé okrasy sgrafitové málo se zachovalo. Sochu Herkulovu blízko skleníků pracoval r. 1670 J. J. Pendl; odtud jižněji nachází se královská míčovna, obdělníková to budova dlouhá skoro 40 sáhů, šířka a výška rovná se pětina

délky. Jedenáct vysokých sloupů kamenných s pěknými hlavicemi dělí průčelí severní na deset oddílů různých rozměrů po většině s otevřenými loggiemi, jimiž vcházelo se dovnitř. Vše ozdobeno bylo bohatě sgraffitem. Když Josef II. umístil zde kasárny, některé loggie byly zazděny, okrasy zničeny, dvě patra zřízena a veškerá budova zohavena. — Blíž Prašného mostu stával malý míčový dům, rovněž tajnou chodbou se zámek spojený, u kterého vystavěl Ferd. Galli Bibiena operní dům v podobě dřevěné arény r. 1722. Sady tyto zakončuje belvedere královny Anny (vyobr. viz tab. XII. při čl. Architektura), jedna z nejznamenitějších památek italské renaissance nad Alpami. Jest to jednopatrová obdélníková budova, v které v přízemí je po všech čtyřech stranách sloupový ochoz a nad ním v prvním patře velká galerie s krásným pohledem na P-hu. Přízemek záleží ze schodiště zřízeného r. 1845 a dvou velikých místností klenutých; v prvním patře je veliký sál s dřevěným tabulovým stropem a střecha tvaru esovitého opatřena je měděnou krytinou. Ochoz přízemní, křížovou klenbou sklenutý, má po 6 a po 14 kamenných sloupech iónských, nesoucích půlkruhové klenby horní galerie. Sloupovi má krásné hlavice s řezbatým listím na volutách, patky sloupů jsou attické, kamenná římsa nad arkádami sestává z konsolův bohatě zdobených a pod ní vlys spočívá na architravu děleném velikým a malým perloucem a nad sloupy jsou ve cviklech oblouků plastické figurální výjevy mytologické. Sloupovi stojí na vysoké podnoží, která záležela z balustrády jemných tvarů. Podprsí horní galerie v prvním patře je také kamenná a výplně mají motivy z pověsti o zlatém rounu. Hlavní římsa je malá kamenná a pod ní jest vlys s triglyfy a metopami; obruby oken z jemného pískovce mají krásné článkování v chambranách. — Budovu stavěl Jan de Spatio pro manželku Ferdinanda I. Annu v letech 1535—1558, a když z P-hy odešel, pokračoval Juan Maria de Speciecasa s častými přestávkami; práce sochařské provedl Pavel della Stella. — Za Josefa II. umístěna byla zde laboratoř pro dělostřelce, která zde byla až do r. 1836. Krasoumná jednota podjala se úkolu letohrádek znovu zříditi. Podle plánu Gruebrowa vystavěno r. 1845 schodiště a sál v prvním patře vyzdoben 14 freskovými obrazy z dějin českých celkem podle návrhu Palackého. Kartony zhotovil Kristian Ruben a malby provedli Karel Lhota, Karel Svoboda, Josef Trenkwald, Laufer a Thiel.

Hradčany. Před hlavním vchodem do hradu rozprostírá se náměstí, celkem čtverhrané, mající asi uprostřed sloup šestihraný se sousoším P. Marie, zřízený magistrátem za morové rány v l. 1713—14, který vysvěcen byl 13. květ. 1736. Ohrazen jest kamenným zábradlím a obklopen sochami osmi sv. patronů, práce to Jana Ferd. Brokoffa. Část náměstí k městu otevřená před hradem opírá se o terasy vysoko vyzděné Na místě, kde

stával kostelík P. Marie Einsiedlské (1672 až 1791), jehož základy tvoří zde balkon železnou mříží uzavřený, spočívá na vysokém sloupě socha této P. Marie. Poblíže stojící socha sv. Václava zřízená nákladem Václava Arnošta Markvarta z Hrádku přenesena sem byla s mostu Karlova r. 1786. Radu domů zahajuje tu Rožmberský palác (č. p. 186, vyobr. viz tab. XII. při čl. Architektura), který vystupuje na kvádrovém podnoží do výše dvou pater, černobilou sgraffitovanou rustikou ozdobených; v lunetové římsě převládají sgraffita motivů listnatých a oba čelní štíty, kordony členěné a na pokrajích bohatými vাসami zdobené, mají krásná sgraffita listnatá i figurální ve způsobě florencké renaissance z poč. 2. pol. XVI. stol. Zde stával dům (r. 1380 Ctibora z Valečova), který po válce husitské byl zbořeníštěm, které připadlo asi k sousednímu domu pánů z Ústí (1390), r. 1487 Jana Čechy z Nemyčevsi, Jana a Bernarta bratří z Valdšteina, r. 1511 Albrechta Rendla z Ušavy a r. 1515 Šigmunda Smiřického ze Smiřic. Od Ferdinanda I. dostal pustý dům Jan ml. z Lobkovic r. 1545, který dal zde vystavět palác dokončený Augustinem Vlachem r. 1563. Synové jeho Kryštof a Vilém prodali jej r. 1590 Jiřímu z Lobkovic za 4000 kop gr. č., kterému byl r. 1594 konfiskován a Rudolfem II. r. 1600 směněn s jiným zbožím s Petrem z Rožmberka za Krumlov; tento odkázal jej r. 1610 Janu Jiřímu ze Švamberka (†1617), jehož starším synu Petrovi byl konfiskován a dán r. 1631 Janu Oldř. knížeti z Eggenberka. Dcera posledního člena rodiny této Jana Kristiána, Marie Arnoštky, přinesla dům věnem manželu svému Adamu Frant. ze Schwarzenberka (6. břez. 1719). Dům č. p. 185 stavěl Frant. Paviček a ještě rozestavený koupil dražbou r. 1811 Jos. ze Schwarzenberka za 63.550 zl. k. m. Původně zde stával dům Bergovský (podle Otty z Bergova r. 1387), pak Berky z Holšteina (1390), mistra Petříka, stavitele kostela sv. Víta, Čenka z Klinšteina (1460), Půty Švihov. z Ryzberka (1487), procež zval se domem Švihovským. Koncem XVI. stol. měl jej Pavel Sixt Trautson sv. pán ze Šrofenšteina a Sprechenšteina a v XVII. stol. Frant. Matiaš Karel ze Sternberka a po něm nejmladší syn Ignác Karel (1672). Potom koupil jej od kn. Václava Paara r. 1770 JUdr. Josef Brettfeld, který jej prodal r. 1795 arcib. Vil. Florent. Salm-Salmovi, který zde chtěl zříditi ústav pro duchovní a proto dal jej přestavěti Pavičkem. Na místěšiti tohoto domu bývaly ještě dům Návozský a tři jiné. Na konci této řady stojí kostel sv. Benedikta, bývalý to farní kostel, který připomíná se poprvé r. 1353 (fara byla v rohu proti kostelu č. p. 173). Podací právo měl pražský arcijáhen. R. 1541 a 1620 kostel vyhořel a r. 1627 Ferdinand II. daroval jej i se hřbitovem barnabitským, kteří si zde koupili sousední dům od Viléma Vojt. Krakovského z Kolovrat (1655) a upravili v něm klášter přistavivše nové křídlo (1656). Klášter zrušen byl 9. květ. 1786; budovu pak s kostelem daroval Leopold II. bosým karne-

litkám (1792), které kostel obnovily a postavily v něm hlavní oltář sv. Terezie (obrazy od Jos. Hellicha, 1861). Zvenčí jest kostel klášterem zcela zakryt. Severní pořadí domů na náměstí počíná se palácem arcibiskupským. Ferdinand I. daroval r. 1552 Antonínu Brusovi z Mohelnice dům Gryspekovský, který Oldřich Augustalis přestavěl (1562—64) a v kterém Zbyněk Berka z Dubé zřídil kapli sv. Jana Křtitele (nyní zcela přetvořenou); Jan Bedř. z Valdšteina dal celou budovu přestavět. Průčelí nynější pochází z doby arcib. Ant. Petra Příchovského z Příchovic (1764—93) podle plánů Jana Wircha, při čemž sochařské práce provedl Ign. Platzer. V kapli na stropě je pět obrazů ze života sv. Jana Křt. a nad hlavním oltářem nejsv. Trojice od Daniela Alexia z Plzně (1599). Zde chová se poprsí sv. Petra zhotovené nákladem arcib. mistra Albíka. — V paláci v pravo v přízemí chová se arcibiskupský archiv; knihovna bohata jest knihami theologickými. — Pod tímto palácem stojí v zákoutí nad hořejším Jelením příkopem bývalý hraběcí dům Sternberský (č. 57), pak (1796) Společnosti vlasteneckých přátel umění, která zde měla svoji veřejnou obrazárnu, zaujímající všechny sály a komnaty prvního poschodí kolem čtverhraného vnitřního dvora. V l. 1821—47 byly v přízemí sbírky Českého musea zemského. Nyní dům tento, ke kterému jde ulička ode dávná při vchodu překlenutá lichými pokrajními vraty paláce arcibiskupského, vedoucí k bývalé malé brance nad Bruskou, náleží spolku paní sv. Anny pro idioty. Následující dva domy (č. 58—59), nyní kapitoly sv. — vítské, náležely Marešovi a Burjanovi (1486) a r. 1513 Kryštofovi ze Švamberka a ještě téhož roku Václavu Bezdrůžickému z Kolovrat. Dům u Labutí (č. 61) koupila r. 1517 abatyše týnecká Johanna z Tandorfu (později Sternberský); č. 62 vystavěl arcijáhen Petr ze Všerub skvostným dílem a odkázal jej r. 1408 kapitole (knihovna kapitolní); sousední dům č. 63 byl Rožmberský. Část domu č. 67 patřivala letopisci Benešovi z Weitmile a po něm mistru Vojtěchovi Rankovu. Č. 60, 62 (Saskolauenburský) až 65 náleží nyní kapitole, č. 67 býval Martinický (budova renaissanční s vchodem obroubeným rustikou a erbem Martinickým). Západní stranu náměstí tvoří palác Toskánský (č. p. 182) o dvou poschodích se dvěma portály a s pavilony křídelnými, stavěnými nákladem Michala Osvalda hr. Thuna z Hohenšteina na počátku XVIII. stol., načež r. 1718 prodán byl velkovévodkyni Marii Anně Toskánské a r. 1741 dědictvím nabyli ho věvodové bavorští a po nich panující dům rakouský, který zde má ústřední kancelář svých statků. Z obou malých domků na této straně bývalo č. 65 majetkem panů Vilhartických a v č. 66 bydlíval Václav z Radče. Před nimi stávaly na náměstí masné krámy. V Kanovnické ul. č. 69 býval dům kr. pážat (před tím Švaberský), č. 70 Hložků ze Zampachu. Uršulinské kasárny (č. 70—71) jsou v budově býv. kláštera voršilek, pro které zakoupila bý-

valý dům Talmberský hrab. Kateřina Lammingárová z Lobkovic r. 1706. Základní kámen kostela sv. Jana Nep. položen byl 15. říj. 1720; Jan Dintzenhofer dokončil stavbu r. 1728. Vnějšík kostela má bohatě průčelí se sochou sv. Jana Nep. ve výklenku a uvnitř kupole pokryta jest freskami Václava Reiner, naznačujícími pokračování architektury, prohlubující plochou kupolí, v jejíž vzdušné prostora viděti vznášeti se anděle. Kolem otáčí se malovaný architrav s balustradou, s níž splyvají skvostné koberce. Presbyterium jde na západ. R. 1737 voršilky koupily i sousední pustý dům Trauttmansdorffský («u bílého pštrosa») od hraběte Františka Norberta z Trauttmansdorffu. Klášter zrušen byl 28. září 1784 a používá se ho i za kasárny; v kostele konají se od r. 1861 služby boží pro vojáky protestantské. Zcela vedle stával špitál s kapli sv. Antonína založený r. 1370 arcib. Janem Očkem z Vlašimě, který za válek husitských zanikl, Ferdinandem I. byl znovuzřízen (1547), ale r. 1787 zrušen a vojsku vydán. Několik krokův odtud bývala branka Špitálská (dor. 1885), jednoduchých tvarů, stavěná r. 1631 Zde počíná Nový svět, kde počalo se stavěti teprve v XVII. stol. Zde má dům č. p. 77 («u zlaté hrušky») bohatě štukovím ozdobené průčelí z konce století XVIII. a č. 78 zajímavý arkýř XVII. stol. — Loretánské náměstí má jméno své od kaple Loretské založené r. 1626 nákladem Benigny Kateřiny z Lobkovic, která svěřila její ošetřování blízkým kapucínům. Stavbu vedl Jan Orsi podle vlášského vzoru. Mramorové sochy originálu byly zde naznačeny sprvu malbou černě konturovanou a r. 1664 provedeny v sádře štukatorem Jakubem Agostem. I cedrová socha P. Marie napodobena podle domnělého originálu sv. Lukáše. Roku 1634 postaveny jako výpomoc nedostačujících místností na čtyřhraném nádvoří kryté arkády v slohu pozdní renaissance, nad nimiž r. 1747 zřízena byla galerie a vše upraveno v slohu barokním. V chodbách postaveny byly v levo kaple sv. Františka, v pravo sv. Antonína (1664) a kaple Narození Páně, která r. 1717 přestavěna byla barokně v kostelík s dvěma věžemi. Vnitřek jeho jest bohatě vyzdoben zlatem a mramorem; klenbu maloval Václ. Reiner, hlavní oltář mramorový má kopii Raffaellovy Madonny. V lodí na evang. straně ozdoben jest oltář sv. Apoleny obrazem od Ant. Kema, který maloval i sv. Agatu na oltáři protějším. V přední části chodby postaveny byly kaple r. 1686 P. Marie Bolestné pro záračnou sošku zachráněnou z požáru bez pohromy kdesi v Prusku a darovanou cis. ballmistrem Václ. Rincolinim a v levém koutě sv. Anny r. 1687. Kromě toho Lidmila Eva Frant. z Kolovrat dala postaviti v zadním severovýchodním rohu kapli sv. Josefa a v posledním jihovýchodním sv. Kříže (1691). Konečně stěny arkád pomaloval r. 1750 dvorní malíř Felix Schöffler v 45 freskách symboly litanie loretánské. Vnitřek kaple Loretánské vystavuje na zdech částky ná-

stěnných obrazů ze života P. Marie podle italského vzoru r. 1795 malířem Frant. Kunzem zhotovených. Na dvou místech zadělány jsou dva trámy a v jednom místě spatřuje se cihla z posvátného domku v Loreté sem přinesená. Na oltáři stojí stříbrný svatostánek zhotovený r. 1684. Je zde kříšťálový kříž, dva vypuklé stříbrné obrázky P. Marie a sv. Anny a nad oltářem stříbrná mřížka se srdcem ze zlata. Na evang. straně nalézají se ve zdi z cinu lité dveře k svatostánku s vypuklým obrazem Zvěstování P. Marie. Za oltární stříbrnou mříží stojí ve výklenku černá socha P. Marie Loretánské. Stříbrné ozdoby této kaple, které váží přes 100 liber, opravil r. 1882 dvorní klenotník Rummel. Pod »svatým domem« tímto (*santa casa*) jest hrobka Lobkoviců. — Průčelí do náměstí stavěl r. 1721 Kil. Dintzenhofer, který úlohu, zakrytí přílišnou délkou fačady, dobře rozřešil. Proto vyčnívají po stranách trojose risality a hlavní římsa jest vlnovitá. Nad ozdobným portálem spočívá balkon se sochami, mezi okny na vysokých podstavcích pilíře a celek korunován jest třemi štíty, z nichž jednodušší střední nese věž s obelisky. Portál pracoval Jan Oldř. Mannes, který vytvořil i balustrádu opatřenou sochami od Ondř. Fil. Guitainera. Kaple má známý poklad, ke kterému základ byl dán záhy po založení. Rozmnožil se brzy tou měrou, že již r. 1690 místnosti musily býti rozšířeny a konečně vystavěny zvláštní pevné před »svatým domem« (1699—1702). Cena jeho hmotná jest větší než umělecká. Nejstarší jest gotický kalich stříbrný z r. 1510 české práce, pozlacený, darovaný Kryštofem Ferd. Popelem z Lobkovic (†1658). Dále vynikají krucifix ze slonové kosti zpoč. XVII. stol. a kříž kard. Harracha, Albrechtu Dürerovi neprávem připisovaný tabulový obraz Madonny s Ješulátkem. Nejproslulejší předmět jest diamantová monstrance, zaujímavá mezi bohoslužebnými nádobami doby barokové geniální komposicí a bravurním provedením jedno z prvních míst. Zhotovena jest z pozlaceného stříbra a posázená 6222 demanty Matějem Stejnem a Janem Klumischbaumem, zlatníky vídeňskými, r. 1699. Darovala ji Lidmila Eva z Kolovrat. Zvonková hra na věži zakoupena byla nákladem malostranského kupce Eberharda z Glauchova r. 1694 v Amsterdamě. Obsahuje tóny dvou oktáv. Severní stranu Loretánského náměstí tvoří klášter kapucínů (č. 99) s kostelem Panny Marie, založený r. 1600 a vysvěcený r. 1602. Jest to rozsáhlá budova s dlouhými chodbami a malými příbytky, na jejíž severní straně jest zahrada. Knihovna, kterouž jmenovitě obohatila Markéta Valdšteinská z Chudenic, má přes 12.000 svazků. Kostel jest jednolodní, má dvě poboční kaple a pět oltářů. — Na záp. straně jest rozsáhlý Černínský palác (č. p. 101) nákladem hr. Humprechta Jana Černína z Chudenic v l. 1669—87 Františkem Carrattim a po něm Janem Madernou (snad též Dominikem Rossim) vystavěný. Práci stavitelskou obstarali Jan de Capauli a Abraham

Leutner, kamenickou Santin Aichl, Frant. Torre a Jan Pozzi, štukatérskou Frant. Pieri a Jan Maderna, zámečnickou dvorní zámečník Matěj Höringer a Jan Spindler. Schodiště v první třetině XVIII. stol. maloval Reiner a sochami vyzdobil Matiaš Braun a Ign. Platzer. Veliký balkon s portikem nad hlavním průčelím provedl před r. 1740 Frant. Maxm. Kaňka. Průčelí paláce náleží k nejlepším u nás. Na mocné rustice přízemí zdvihá se do výše římsy třicet ohromných tříčtvrtí sloupů s hlavicecími korintšskými, které nesou břevnovi s hlavní římsou. Dnešní čtyřpatrová úprava s malými okny zřízena státem po r. 1851, tak že jen okna přízemí a čtvrtého patra jsou původní. Hlavní římsa jest dřevěná, původně byla provedena bohatě s různými květy a ozdobami štukovými. Obrazárna s dobrými obrazy šla dvěma poschodími. Po Janu Humprechtovi (†1682) měli palác syn Heřman Jakub (†1710), Frant. Jos. (†1733), Prokop Vojtěch (†1777), za kterého palác pustl, když vše odvezeno bylo do Vídně. R. 1839 bylo zde ještě 114 obrazů a posledním inspektorem obrazárny byl malíř Josef Burde. Potom užíváno paláce za skladiště, až jej erár r. 1848 najal a 7. srpna 1851 koupil za 95.000 zl. konv. m. — Dříve stály na místě náměstí domky ve dvou ulicích od jihu k severu. Jeden z nich míval Jan Žďárský ze Žďaru (1570) a syn jeho Ctibor Tiburcius, jiný stavitel Bonifác Wohlgemuth (1571), Tomáš Gryff z Gryffenberka a Václav z Vřesovic (1580); oba domy koupil Ladislav ze Sternberka a r. 1609 Jan Dirnberger z Rehmen, Flor Jetřich ze Žďáru (1623) atd.

V krátké Loretánské ulici (dříve Radnické) jest ústav slepých dítek (č. 104), založený snahou ryt. Prokopa Platzera r. 1808, pro který koupen byl r. 1837 dům někdy hrabat z Vrtby. Správu vedou milosrdné sestry sv. Karla Bor. a vydaje kryje zvláštní spolek. Zde jest pěkná kaple sv. Josefa. Národní dům č. p. 173, bývalá to fara sv. Benedikta, náležel již r. 1488 obci, která zde zřídila svoji radnici, jež při spojení měst r. 1784 byla zrušena a prodána Jos. Pikartovi. Ulička pod radnicí zvala se Masnokrámský Kopecěk, nyní schody radnické. V ulici Loretánské dům č. p. 174 a 175 (dům Doninový) náležel Dietrichsteinům tak, jako č. 176 (Kleovský), který koupil r. 1790 Jan Václav Rajský z Dubnice, č. 177 Hrzanovský, pak kapitulního děkanství, č. 178 býv. říšská dvorská kancelář zakoupená za 5000 zl. za Rudolfa II., kde snad krátký čas bydlil a zemřel Tyge Brahe. Dům povstal spojením ze dvou za Jindř. Krakovského z Kolovrat (1503), č. 179 náležel znamenitému mistru kameníku Hanušovi Spissovi z Frankfurtu, který jej vystavěl s arkýřem na sloupě. Od jeho vdovy koupil jej r. 1511 Bohuslav Dražický z Kunvaldu. Později náležel hr. z Vrbna a z Martinic, č. 104 a 105 Chotkům z Vojnina a odr. 1729 hrab. z Vrbna. Č. 108 koupil r. 1623 Jan Kryštof z Paaru, načež přišel dům v držení Sliků, hrab. z Weisenwolfů. č. 109 měli Libštejnští

z Kolovrat. Naproti býval dům »u zlaté koule«, nyní jest tu č. 102 (malý Cernínský dům a jízďárna) s malou kaplí (fresky od V. Reibera) sv. Barbory z XVIII. stol., r. 1858 obnovenou, kterého užívá se za zemskou káznici tak jako č. 180, bývalého to domu Trauttmansdorfského (r. 1791 přestavěného), na jehož místě bývalo dříve několik domů. Jeden z nich měli po sobě Julius Šlik (1578), Jan a Vlad. Vchynský ze Vchynic, Polyxena Lobkovičká z Pernšteina (1608), Sigmund Měsíček z Výškova (1611), Ferd. Šlik, který koupil i sousední dům od Anny Kábové z Terešova (1613) a i jiné a prodal věv Juliovi věv. brunšvíckému, načež prodal jej Ferdinand II. (1627) Karlu Harrachovi a ten Marii Magd. Trčkové z Lobkovic, která koupila r. 1628 dům »u bílého pštrosa« od Alžběty Borboniové. Toto dědictví bylo však Rudolfovi Trčkovi z Lipy zabaveno a Ferdinand III. daroval je r. 1636 hr. Maxmiliánovi z Trauttmansdorffu-Weinsbergu. Protější nárožní dům č. p. 182 jest nyní nemocnice vojenská, patřívá dříve Martincům, Jiřímu Adamovi (†1414), který dal na několika místech vystavět tento dům Scottim. P o h o ř e l e c jméno má tato část města založená po r. 1373 proto, že domy zde po vypálení r. 1420 zůstaly po 60 let pusté. Na náměstí stojí socha sv. Jana Nep. z XVIII. stol., obnovená r. 1879, stávala dříve před kanovnickým domem na rohu Hradč. náměstí. Severní stranu nám, tvoří domy č. 111 (Strahlendorf, Šlik), 112 (Adam ze Šternberka, Herkules de Nova), č. 114 (Emanuel z Kolovrat) až 118, kde snad bývala observatoř Tyga Brahe. Na místě domů č. 120 (»u zlatého kříže«) až 122 obec vystavěla nedávno kasárny zemské obrany. C. 125 při býv. bráně Strahovské (zbořené r. 1898) býval mýtnici. Zde jest vchod do kláštera Strahovského. Po obou stranách portálu je nižší hradební zeď mající na obou krajních flankovaných lesenách malé vazy, od nichž se zvedají volutovou linií křídla zdí k architrávu, podpíranému vysokými lesenami s hlavicemi rázu římsko-iónského; půlkruhový oblouk portálu zdoben jest archivolou spočívající na polosloupcích toskánských. Kamenná, několikrát lomená římsa zakončuje vrchní stavbu a nese sochu sv. Norberta. Portál stavěn byl brzy po r. 1742; sochy zhotovil nejspíše Ant. Guitainer. Na dvoře na levé straně stojí kostel sv. Rocha postavený podle slibu a nákladem Rudolfa II. v čas moru r. 1599, ač základní kámen položen byl teprv 7. čna 1603 a stavba dokončena byla r. 1612. Půdorys kostela má podobu kříže a posuzujeme-li budovu podle opěrních pilířů zvenčí, mnohoúhelníkového presbytáře, vysokých žebrových oken, provedena jest slohem gotickým, za to omítková výzdoba je renaissanční. Dále vypíná se na dvoře klášterní chrám Nanebevzetí Panny Marie, který jeví jen málo románských tvarů původního kostela, jež stavěn byl pod ochrannou knížete Vladislava r. 1143. Stará zpráva slaví jej jako překrásný, šířkou i délkou znamenitý, založený a stavěný zbožným úmyslem

i uměním biskupa Zdika. Půdorys, který v podstatě je starý, jeví obdélník 58 m šir. a 23,5 m dl., který dělí se ve tři lodi, z nichž střední jest 11,20 m široká, poboční pak měří po 6,15 m. Hlavní loď oddělena jest dvěma řadami pilířů (po šesti) do kříže stavěných. Tři příslušné chory ukončeny byly apsidami, z nichž jen střední ještě se zachovala; na místojedné z nich jest nyní sakristie a s druhé strany přistavěno křídlo kláštera. Věže přiléhající k pobočním chorům tvoří zakončení kratšího ramene kříže; v prvním patře severní věže jsou dosud zbytky sloupků s krásnými hlavicemi, ve věži pak protější spatřují se kusy kamenných pásů lomené s klenoucími, jejichž článkování ukazuje, že jsou to zbytky klenby vyvedené po požáru r. 1258. Že chrám nepostrádal detailu architektonického, ukazuje zlomek podřímsí obloučkového, hlavice ve věži a dva krakorce v nejstarší části klášterní budovy. První menší obsluhující kostel přišli ze Steinfeldu a prvním opatem byl Gero (1143—60). Za jeho nástupce Erleboda (1160 až 1175) Vladislav I., který vzdav se trůnu, sem se uchýlil, dal vystavět opatství. Ještě za opata Vojtěcha (1175—1202) bylo zde horlivě stavěno, kostel vyzdoben byl novým hlavním oltářem, chor zvyščen a vysvěcen 26. dub. 1182. Nepozornost jakéhosi mnicha vypukl tu r. 1258 veliký požár, velikou však podporou Přemysla II a energií opata Jana I. (1250 až 1266) napraveny škody v pěti letech. Tehda přistavěna byla kapele sv. Vorský při levé lodi. Později klášter klesal. Něco podarilo se napravití Budišovi (1290—97), který sám byl kameníkem a malířem, a kostel znovu vyzdobil Dětrich (1304—16), ale nové pohromy klášter stihaly. Teprve opat Gerhard (1316) opravil kostel a připojil dvě kapele, sv. Erharda a andělskou. Bouře husitská sem krutě dolehla. Dne 8. květ. 1420 byl klášter zapálen a zničen. Za Vladislava II. zase se zotavoval. Opatská budova a kapele sv. Kateřiny pocházejí z této doby. Ale za skutečný rozkvět děkuje klášter teprve opatům Janu Loheliovu (1586—1612), Kašparu z Questenberka (1612—40) a Kryšpínu Fuckovi (1640—53) První stavěl klášter (1601), druhý nemocnici sv. Alžběty před Strahovskou branou. Třetí š'astná doba počíná se Vincencem M. Frankem (1658—69), který položil základ ke knihovně, Jeronymem Hirnheimem (1670 až 1679), který v tom pokračoval, a H. Hyacinthem (1679—90), který vystavěl část klášterní proti městu. Za nástupce jeho Víta Seipela (1690—1711) postaveny byly oba nynější refoktáře. Tento rozkvět zastaven byl spoustami války o dědictví rakouské. Opat Gabriel Václav Kašpar (1741—64) hleděl všemožně vše napravití, znovu zřídil kapli sv. Vorský a postavil v chrámě deset pobočních oltářů a obě věže, jakož i upravil celou průčelí tak, jak nyní jest. Již Lohelius dal opatský chrám přestavět renaissančně (1601—05) a Ouestenberk zbudoval při něm nové průčelí, prodloužil zároveň loď směrem západním. Plán Matěje z Burgundu prováděli tu Mark Anton Canevalli a Silvestr Carloni. Vnitřek

chrámu jest majestátní. V presbyteriu nádherný mramorový oltář od Jos. Lauermannna z r. 1768 ozdoben jest sochami Ign. Platzer. Mramorový tabernakl pořízen byl r. 1873. Na straně epistolní nad opatskou stolicí ve zdi jest památník Vladislava I. a biskupa Jindřicha Zdika a na protější opata Lohelia. Kůr kněžský oddělen jest od ostatního kůra překrásně kovanou zlacenou mříží barokní. Před oltářem jest vchod do opatské hrobky r. 1633 založené, hrobka bratří jest uprostřed kůru. U pilířů jsou na straně evang. od kůru oltáře: Narození Páně s obrazem od Michala Leopolda Willmana, Srdce P. Ježíše s obrazem téhož mistra, sv. Jana N. s obrazem Fr. X. Balka, sv. Maří Magd., Obrácení sv. Pavla s obrazem téhož mistra; na straně epistolní: sv. Martina též s Balkovým obrazem, sv. Anny, sv. Augustina, sv. patronů českých s obrazem sv. Norberta od Willmana a Navštívení P. Marie od téhož. Obrazy na klenbě jsou práce J. Kramolína a Ign. Raaba z r. 1744. Stuková práce jest od Palliardiho. Stěny pokrývá 12 velkých obrazů (scény ze života sv. Norberta) nad obloukem mezi pilíři od Jiřího Viléma Neunherze rovněž z r. 1744. Při jižní lodi jest kaple P. Marie Pasovské (též sv. Andělů) s mramorovým pomníkem Boh. Jindř. Pappenheima (†1632). Nynější úprava kaple sv. Vorský pochází z r. 1745. Na hlavním oltáři uloženo jest tělo sv. Norberta, které v l. 1626—1811 odpočívalo ve zvláštní kapli uprostřed hlavního kostela, v l. 1811—73 na hlavním oltáři a nyní teprv zde v kapli. Pod oltářem pochováno srdce posledního opata hlavního praemonstr. opatství Jana L'Ecuy (†1834). Oltář sv. Vorský stojí při severní zdi kaple. Klenbu pokryl r. 1746 freskovými obrazy (umučení sv. Vorský) Frant. Siard Nosecký. Varhany stavěl r. 1774 Lohel Oehlschläger. Mají při třech klaviaturách 41 rejstříkův a 3087 pišťal. Roku 1899 byly opraveny. — V pravo před vchodem do kostela v koutě stojí knihovna s krásnou fačadou ve slohu empírovém zbudovaná v l. 1782—92, kde uvnitř na klenbách spatřují se výborné fresky dvorního malíře Ant. Maulpertsche. Stavbu vedl Ign. Palliard. — Při východní straně kostela přistavená jest budova provisoria založená Lohelie a r. 1686 dokončená; v prvním patře v jídelně vymaloval Nosecký na stěně hostinu krále Baltazara. Za jídelnou jest opatská kaple s bohatou sádrovou ozdobou a obrazem sv. Jana Křt. na stropě. V budově konv. síň kapitolní (zřízena po r. 1742) má oltář s obrazem bl. Heřmana od Petra Molitora, na klenbě krásné fresky Noseckého. V ochozu je množství obrazů svatých od J. J. Herniga a Ign. Raaba. Zimní refektář zřízený kolem r. 1702 má též veliký obraz Noseckého (Isaak zehná Jakubovi) a též vymaloval v refektáři letním na klenbě nebeskou hostinu, již účastní se všickni národové; na stěnách visí podobizny dobrodincův a vynikajících opatů. Nad refektářem jest znamenitá obrazárna založená opatem Zeidlerem

(A. Dürerova P. Maria růžencová); všech obrazů jest přes 1100. — Opat Questenberk vystavěl na místě býv. Říšské brány nad klášterem r. 1622 špitál s kaplí sv. Alžběty, který zbořen byl r. 1664, načež vystavěn byl pod klášterem (č. p.33) nový špitál s kaplí téže svěťice, který 18. dub. 1787 byl zrušen, ale r. 1808 klášteru vrácen. Průčelí budovy ozdobeno jest na schodišti skupinou Kalvarie a nade dveřmi pamětní deskou.

Malá strana (lépe Menší město Pražské).

Středem města je tu Malostranské náměstí, které původně s tržištěm hořejším činilo jeden celek. Na prostranství stojí nyní pomník maršálka hrab. Josefa Radecského z Radče, postavený r. 1858 pražskou Krasoumnou jednotou; sochu maršálkovu, 2,84 m vysokou, modeloval Em. Max, vojáky různých zbraní pod ním Jos. Max podle návrhu Kr. Rubena. Vše lito jest z bronzu od Burschmidta v Norimberce. Dříve stávaly zde na nám. proti býv. radnici ve dvou řadách masné krámy, jižně krámce různé a při jednom z nich kovárna, stará kuchyň a pranel. — Dům č. p. 35 býval radnicí. Obec zakoupila jej pustýr. 1478 za 35 zl. uh. od Jana Tovačovského z Cimburka, který jej zdědil po pánech z Michalovic. Před tím užívala obec domu č. 271, který jí daroval r. 1432 Václav z Bitova. Po spojení měst r. 1784 umístěny zde různé úřady a pronajímány zde byty. Stavitel Kaura odstranil r. 1826 vížky, r. 1828 přistaveno bylo třetí poschodí, loubí zazděno a pro hostinec pronajato. — Z domů vroubících náměstí vynikají: č. p. 36 (»u Splavníků«), jež r. 1882 koupila obec, která v části do Josefovské ulice umístila školu; dříve stály zde tři domy, z nich jeden náležel v l. pol. XVI. stol. impressorovi Bartoloměji Netolickému a před válkou třicetiletou Janu Kechlovi z Hollenšteina, pak Tomáši Markovi z Markföldu a Arnoldovi z Dobroslavina, za kterého stará knihtiskárna zde nejvíce kvetla, až ji koupil r. 1762 magistr. rada Jan Neuber. Sousední dům »u tří hvězd« (č. 37) imponuje bohatou rokokovou fačadou; zde byla v l. 1853—62 Česká spořitelna a do r. 1879 zemská učtárna. V č. 38 bydlila malířka Sabina Brindlingerová a v domě narožním Legátovském (č. 39) rytec Karel Burda a nadšený archaeolog V. Krolmus; na straně jižní č. p. 272 zove se podle Jana Petřílky. Po něm měli je Melichar Orgies (1576) a jeho rod, r. 1679 koupil jej v dražbě J. V. licenciat Jindř. Therer, po něm Adolf Schleichert. Zde žil MDr. Jan Mayer (1790). Číslo 271 skládá se z domů »u 7 sloupů« a »u tří medvěďů«. Onen měl odr. 1607 Dominico de Bossi, r. 1655 lékárník Jan Jiří Weis, r. 1658 kupec Jan Petr Petroni a jeho rod; tento náležel malíři Janu Jakubu ze Steinfelsu. Dům č. 270 »u zlatého klíče« koupil r. 1587 Pavel Winkler z Hutěnova od Anny, dcery Jiříka Schlüsselbergera, a dal jej manželce Jana Kocina z Kocinetu. Pak jej mělir. 1628 Jakub Guttman z Guttenau ar. 1646 František Miseroni z Lisonu

se svým rodem. Č. 269 měl r. 1613 od Samuela Straky Jakub Hybl ze Stradaně, r. 1624 rentmistr Bedřich Raming z Löwenastu. Nárožní dům Hrachovský (č. 268) měl r. 1624 od Evy Matiašové z Huttenova Filibert Emanuel de Bois, r. 1627 Bedřich Raming z Löwenastu, načež sňatkem dostal se prof. MDru Korneliovi Playerovi z Playern, který jej pro-

a školy dům profesní, k jehož rozšíření zakoupili 3 domy a zahrádku a r. 1672 ještě dva Marradasovské, na jejichž místě vystavěli gymnasium spojené s domem profesním obloukem (nynější c. k. místodržitelství). R. 1673 Leopold dovolil, aby dosavadní kostel byl stržen a novým nahrazen; ještě téhož roku 6. září položen základní kámen,

Č. 3287. Kostel sv. Mikuláše na Malé straně.

dal r. 1641 Janu Walderode z Eckhausen, v jehož rodě zůstal do XIX. stol.

Uprostřed náměstí býval dříve kostel sv. Mikuláše vysvěcený dne 12. ledna 1283 na místě, kde jest dnes jihovýchodní část' nynějšího kostela; nedaleko na pravo stávala od X. stol. rotunda sv. Václava. Po vypálení dne 9. květ. 1420 byl obnoven a dosazování sem farářů podobojí; r. 1512 kostel byl znovu sklenut. Jesuitům odevzdán kostel 4. dub. 1625 a fara přenesena ke sv. Václavu, který byl přestavěn (1630). Jesuité představovali k svému kostelu kaple a pro sebe

Zároveň počala stavba profesního domu na prostoře mezi kostelem sv. Mikuláše a sv. Václava, kde dříve byly dvě ulice a 12 domův. Jižní část' domu dokončena r. 1680, severní r. 1687 a západní r. 1690. Při tom bylo nutno přestavěti i kostel sv. Václava (1685—87). Při kostele sv. Mikuláše (vyobr. č. 3287.) Kryštof Dintzenhofer r. 1711 dokončil hlavní loď a boční kaple, kupolí a tři ramena polokruhová r. 1752 syn jeho Kil. Ign. za pomoci Jakuba Mandelika. V l. 1753—54 dány na hořejší římsu střechy sochy svatých (r. 1879 snesené) a r. 1754 dokončena zvo-

nice (kterou si magistrát přivlastnil); napsledy vyzdobena r. 1771 kaple sv. Anny. Celkový náklad činil 1,000.000 zl. Když řád jezuitský byl r. 1773 zrušen, užito profesního domu za kasárny, pak pro cis. úřady. Spojovací chodba z něho byla zbořena a přesídlil se sem úřad nejr. purkrabí, pak c. k. místodržitelství. Kostel sv. Mikuláše prohlášen r. 1775 za farní. — Průčelí se třemi portály, k nimž vedou žulové schody a nad kterými jsou tři veliká okna, jest na straně náměstí hořejšího. Nad hlavními vraty uprostřed čtyř sloupů stojícími zasazen jest kovový znak Frant. Karla Libšteinského z Kolovrat a nad ním balkon, po jehož stranách sochy čtyř učitelů církevních. Nad oknem cis. orel a ve štítu ve výklenku socha sv. Mikuláše se sochami po stranách. Vnitřek kostela jest nádherný; ohromná klenba má obrovský obraz Jana Lukáše Krakera sv. Mikuláš. Kostel jest 61 1/2 m dlouhý a 26 m široký. Hlavní oltář jest mramorový; na čtyřech sloupech vypíná se oblouk s pozlaceným znakem jesuitův a pod ním veliká měděná pozlacená socha sv. Mikuláše podle nákresu Ign. Platzera. Dole stojí veliké dřevěné bílé sochy sv. Ignáce a Františka X., nahoře stojí menší bílé sochy sv. Víta a Václava a ve výklenku nad svatostánkem stojí dřevěná socha P. Marie, zhotovená r. 1869 Janem Kášem. V sev. rameni na straně evang. stojí dřevěný oltář Navštívení P. Marie s obrazem J. L. Krakera (po stranách bílé sochy sv. Jáchyma, Anny a nahoře sv. Sigmunda a Lidmily a nad svatostánkem socha Foyenské P. Marie), naproti oltář smrti sv. Josefa (s obrazem Krakerovým a sochami sv. Jana Křt. a Jana ev., nahoře sv. Vojtěcha a Prokopa. Dále jsou poboční kaple: sv. Barbory (malba v kupoli od Jos. Kramolína, oltář sv. Kříže má obraz Ukřižovaného od Škřety oltář sv. Barbory obraz od Lud. Kohla), sv. Michala (obraz italské práce), sv. Ignáce (obraz od Ign. Raaba s bílým, sochami sv. Františka Borgiáse a sv. Frant. Regio po stranách), sv. Aloise (obraz Ign. Raaba, po stranách sochy sv. Stanislava Kostky a Jana de Goto), sv. Jana Nep. (obraz od Raaba a sochy sv. Václava a Víta; na stole P. Marie Pomocná připsuje se někdy Kranachovi), sv. Františka X. (s krásným obrazem Frant. Balka), sv. Kateřiny (obraz Raabův a dvě bílé sochy sv. Tekly a Kateřiny) a sv. Anny s hrobkou Libšteinských z Kolovrat (1715). Veliké varhany (47 rejstříkův a 2532 pišťal) stavěl r. 1747 Tomáš Schwarz. — Oltární obraz z kostela sv. Václava jest nyní v Jílovém. — Jižně před kostelem leží domy č. 3 (r. 1681 malíře Jana Zehetmayera a později Ebenbergerů), č. 4 »u bílého orla«, který na počátku XVIII. stol. náležel MDru Janu Benediktu z Tulipánu; zde bývala lékárna téhož jména, a č. 5, vystavěné po r. 1770 nákladem šl. Karla z Grömlingu Josefem Jägerem na místě dvou domů »u zlatého raka« a »u kamenného stolu«. První z nich měl r. 1596 kupec Herkules de Nova, který koupil r. 1600 též druhý dům. Stranu

severní tvoří domy: č. 6 složený ze tří domů, z nichž jeden náležel vdově slav. malíře dvorského Theodorika, druhý před r. 1502 Bohuslavu Hasišteinskému z Lobkovic, Jakubu Štrabochu (1502) a Martinu Chlupovi. Třetí pak koupil r. 1572 Jaroslav Smiřický ze Smiřic od Jana Kelce a manželky jeho Kateřiny ze Šleis. Smiřičtí koupili oba druhé domy a r. 1603 Sigmund Smiřický počal se stavbou paláce, jak celkem nyní se vidí. Když r. 1621 se svolením vévody Fridlandského statky smiřické byly konfiskovány, postoupen byl dům tento r. 1624 v dluhu Maximiliánovi z Valdšteina a ten jej r. 1630 postoupil Vratislavovi z Pernšteina Po něm zdědila jej sestra jeho Trebonia, která jej r. 1646 odkázala karmelitkám u sv. Josefa. Ty jej prodaly r. 1651 Rudolfovi z Tiefenbachu, jenž jej daroval manželce své Marii Evě Alžbětě (1652). Ta prodala jej r. 1682 hrab. Bedřichu Ferd. Zinzendorfovi a synové jeho hrab. František a Václav. 1763 za 12.000 zl. Pavlu Montagovi, za kterého palác byl přestavěn a sochami ozdoben od Platzera. Marie Anna Montagová prodala jej r. 1816 Josefu Eduardovi Kamperovi a ten po roce hr. Auerspergovi. Nyní náleží zemskému výboru. Druhý dům č. 7 skládá se z býv. dvou domů, z nichž první slul »Bašta«. R. 1515 Jakob z Přeznice věnoval jej Žofce ze Všehrd, manželce Mikuláše Hyzrla z Chodů. Po ní jej měl: Petr z Poměšic (1525), Ludvík z Gutšteuna, Václav Falb z Ploskovic (1542), Jan Salvart z Falkenburku a Vít Ditrich Knaple z Ainetu (1602), M. Ph. dr. lékárník Henych Erndtl (1617), Jan de Witte (1628) a od Lorence Coldarriho Václav Jirí ze Šternberka. Druhý dům slul Fuxovský a měl jej r. 1580 mistosudí dvorský Vít Flavin z Rottenfeldu, r. 1609 Jirí Kemnice z Dorndorfu, r. 1638 Jan Oktavián ze Vchynic a r. 1652 MDru prof. Mikuláš Franchimont z Frankenfeldu. Od jeho dědicův koupil dům r. 1684 Adolf ze Šternberka. Menší dům nárožní č. 518 koupil Frant. Kristián ze Šternberka a v rodě tomto zůstal až do r. 1836, kdy byl prodán, nejsa část majorátu, jako dům onen. Dříve slul Velikovský podle Isaiáše Velika ze Šonova; po něm měl dům Šebestián Nehz z Nehrlingu se svým synem Jirím (1554)

Na náměstí (tržišti) hořejším (druhy Vlašském) stojí uprostřed morový sloup nejsv. Trojice a sv. patronů českých, zřízený magistrátem v čas moru r. 1713 podle návrhu cis. stavitele Alliprandiho prací Ondřeje Guitainera a Jana Ferd. Brokoffa. Zasvěcen byl r. 1715. Na vysokém podstavci vypíná se skoro 20 m vysoký trojhraný jehlanec, na jižní straně jest oltární stůl, na ostatních vodojemy, do nichž voda teče z tlam lvů; nad stolem oltárním stojí na hadu P. Maria a poněkud níže na podstavcích sochy patronů českých. — Západní stranu náměstí tvoří sborové velitelství obvodu 8. sboru armádního (č. p. 258), které povstalo spojením tří domův. Jeden z nich v koutě při domě č. p. 259 náležel v 2. pol. XVI. stol. Pavlu

Lidlovi z Lidlova, lehož vdova Barbora prodala jej r. 1595 Janu Václavovi z Lobkovic a jeho nástupce Václav Vilém z L. r. 1612 Janu Jiřimu Brambilovi a ten zeti svému MDru Hektoru Moscalovi. Téhož dceru Marii pojal za choť Karel z Gleichu a Miltic (1625), po jehož smrti dům koupili r. 1638 dědicové Karla Eusebia z Liechtenšteina, kteří jej spojili se sousedními a drželi do r. 1825, kdy prodány byly hr. Aug. Ledebur-Wichelnovi, od jehož potomků koupil jej r. 1850 vojenský aerar. V koutě stojící č. 259, kde jest průchod, povstal ze dvou domů; hořejší náležival v XVI. stol. Alši Klenovskému ze Ptení a Radslavovi z Vchynic, po něm synu bratra jeho Viléma, jemuž byl konfiskován a dán r. 1636 dědicům de Wittovským, kteří jej spojili s dolejší domem, který r. 1599 vyženil Jan Matyáš z Glauchova s Evou, dcerou Pavla Winklera z Hutnova, a který později přišel na appellačního radu Daniela Freislebena. Oba domy spojené koupila r. 1652 Eva Kustošová ze Zubřovic, od jejíž dědicův pak r. 1700 kupec Ebrhard z Glauchova, který dům stavěl (pěkná fačada!), r. 1722 Antonie Čermínová z Kühnburku, r. 1724 Karel Libšteinský z Kolovrat, r. 1735 hrab. Terezie z Hartigu, r. 1821 Frant. Adam z Waldšteina, r. 1827 Jan Parish ze Žamberka a r. 1873 zemský fond. — Stranu jižní tvoří domy: č. 267 (»zlatý hrozen«) kdysi (1414) kutnohorského mincmistra Petra Zmrzlika ze Svojsína a r. 1667 Václava Frant. Schintera z Schleisberka, Jakuba z Veen, 266 (»u zlatého stromu«, nyní »u Globiců«) koupil r. 1606 Bedřich Švihovský z Ryzmberka od Kryštofa Kobera z Koberšperku a r. 1615 od toho Baltazar Globic z Bučiny a od Kateřiny, vdovy po Janovi G. z B., r. 1665 Jindř. Piistorius. C. 265 (»u červeného jelena«) měl r. 1595 Jan Landsadl od Severina Rudnera, r. 1677 od Severina Landsadla Jiří Arnošt Tyralla z Treuburku, registrátor desk zemských, a jeho potomci a r. 1779 Ign. Palliard; nákladnický dům č. 263 měl od r. 1573 Jiří Rattch z Alberndorfu a syn jeho Jan s manželkou svou Annou Marii Bossovou z Ernšteina (1629), r. 1666 Jan Jiří Boss z Ernšteina a od toho téhož roku Sigmund Václ. Bidmas z Treuhübli. Č. 262 (»u Skálů«) náležel věnem pověstnému JUDru Basiliovi z Deutschenberka (1617), r. 1628 radnímu Janu Jense a r. 1646 známému Santinu Bossimu (s pivovarem) od Mikul. Hajka z Rosenfeldu, který sem byl zveden, Dionisiu Pippiovi; č. 261 prodal r. 1592 primátor malostr. mistr Bartoloměj Havlík Srnovec z Varvažova registrátoru české kanceláře dvorské Václavu Trostovi z Tifenthalu, od toho r. 1624 měl jej Karel König z Königsfeldu a r. 1662 Jan Oktavián Miseroni z Lisonu. V č. 260 (»u tří korun«) býval dříve spítal obecní, který přeložen byl za Rudolfa II. na Újezd. Ve století XVII. náležel Abrahamu Güntzelovi z Güntzenfeldu a prof. MDru Janu Löwovi z Erlsfeldu. Zde od r. 1751 byla státní zastavárna. Na severní straně začíná se řada

domů c. k. místodržitelstvím, které se skládá ze 3 bývalých budov. Nárožní »v ulici jdoucí k valům hradu Pražského« měli Jan Vchynský ze Vchynic (1586), Kryštof Discato a zámečnický Ludvík Hutter (1586), Anna Přehořovská z Kvasejovic (1599), která jej spojila s vedlejším svým domem »u divých mužů«, který před tím náležel Klimentovi Kechlovi z Hollenšteina. To koupil pak r. 1632 hr. Baltazar Marradas, syn jeho Kašpar a r. 1672 jesuité, kteří zde vystavěli novou budovu. Dům komory české vyčnívá do náměstí a stojí na místě dřívějších tří budov. Nárožní dům č. 203 (lékárna »u černého orla«) dostal sňatkem s Annou Lavínovou Jan Šindel z Ebrharce, který jej (»vedle domu Jana Mikuláše z Lobkovic«) prodal r. 1612 Virginii Müllnerové z Lavínu na Mimoni pro manžela jejího Jana Müllnera z Mühlhausu, jemuž byl zabrán pro odboj a odevzdán Danieli Kaprovi z Kaperšteina na čas v dluhu, pak ve vlastnictví Janu Rudolfovi Pacherovi, a když tento r. 1626 zemřel, vdově jeho Evě, roz. ze Sidmbirku, která jej prodala r. 1627 dvorskému kupci Ant. Muškonimu. R. 1658 koupil jej Jan Kunig, v jehož rodě zůstal do r. 1774. Sousední dům v Zámecké uličce měl od r. 1654 od nožire mistra Virgilia Kappenwallera známý notář Frant. Ferd. de Serponte a další nárožní (182) »u zlatých zvonečků« po emigrantovi bradřij Ondřeji Stegemanovi Jan Ant. Losy z Losinthalu (1627—54). Na druhé straně ulice Thunovské bylo č. 183. majetkem biskupa litomyšlského v XIV. stol., pak nejv. kancléře Jana ze Šelnberka (1485), podle něhož nazýván byl kancelář královskou. Od Jana Frant. Putza z Adlersturnu koupil jej r. 1696 Ludvík Jos. z Hartiku, jehož rodu náležel i sousední č. p. 184, jím r. 1720 zakoupený od Romedija z Věžník. Dříve náležel též rodu ze Šelnberka (ještě r. 1614). Č. 185 měl r. 1587—1614 Kašpar Bernauer z Feldburku. Č. 186 náležel impresoru Michalovi Petrovi starsímu a od r. 1602 Kašparu Kaplři ze Sulevic, r. 1616 Alexandru Joštovi Haugvicovi z Biskupic, r. 1621 Johance Gryspekové z Malovic, která jej postoupila r. 1622 Markétě Alžbětě z Klosu, načež dostal se r. 1631 po ní Sibylle Dorotě Ketiusové roz. Engelmajerové z Aichperku, manželce Filipa Aug. Ketiusa z Mornšteina, r. 1681 Ferd. Windischovi z Aschenfeldu, č. 188 měl r. 1576—1622 řezáč pečeti a kamení Jiří Petšner. Dům »u zlatého lva« (189) měl v XVI. stol. zlatník Václav z Velené a syn jeho Jan, který jej prodal r. 1604 Baltasarovi Kronacherovi z Kronachu a téhož vdova r. 1610 malíři dvorskému Mاتیáš Mayerovi. Na druhé straně č. 193 (Slavatovský palác) zbudován byl v dnešní podobě brzy po ohni r. 1541 v české renaissanci s rozčleněnými štíty ve střeše. Ještě dnes na mnohých místech pozorovati stopy původní sgraffitové rustiky. Dříve stávaly zde dva domy, z nichž hořejší náležel pánům z Hasenburka, později Markétě Roztocké z Teplé, která jej prodala Zdeňku Lvu z Rožmitálu a ten r. 1532

místokancléři královskému Jiří Žabkovi z Limberka. Potom dostal se brzy v držení Joachyma, který přikoupil i sousední spáleniště, Adama a Joachyma Oldřicha z Hradce, který poslední jej prodal r. 1602 Vilému Slavatovi z Chlumu a Košumberka. Po vyměření tohoto rodu dům přešel r. 1695 v držení Jana Leop. z Fünfkirchenu, který jej prodal r. 1701 Norb. Leop. Libštejn z Kolovrat, a sňatkem přešel r. 1768 na Václava z Thunu, jehož rodu podnes náleží. Sousední dům »u zlatého anděla« (č. 194) prodala r. 1667 Anna Kat. z Martinic zvonáři Mikuláši Löwovi z Löwenperka; r. 1681 koupil jej malíř Jan Kryšt. Tummer. Č. 196 měl r. 1585 malíř Bart. Spranger, který jej rozšířil přikoupením dvou domů sousedních. Č. 197 měl dvorský hodinář Vilém Thürhammer (1591), který pracoval i pro Tyga Brahe. Dědic domu prodal jej pak r. 1622 Vilému Maierovi z Grosenau. — Nerudova ulice (ulice k b r a n ě S t r a h o v s k é, Ostruhová) končila se dříve branou stojící již při č. p. 247. Jdouce nahoru, míjíme po pravé ruce nárožní dům č. 205 (»u černého orlaka«), s průčelím tříposchodním v primitivním baroku se stopami staročekké renaissance, který náležel v XVI. stol. lékárníku arciknízete Ferdinandu Baltasaru Kleslovi, který jej prodal r. 1584 správci úřadu rentmistrského Eliášovi Šmidgrabnerovi z Lusteneku, ten r. 1594 kupci Abrahamu van der Berghe; pak jej měli: r. 1596 dvorský mečíř Lorenc Nero, zemští fysikové Kilian Pfeffer a MDr. Jan Fr. Löw z Ertfeldu (1678—82), lékárníci Michal Münzenrieder (1695) a Jakob Gefaser (1711). Odtud v XVIII. stol. lékárna přenesena byla do protějšího domu. Č. 206 skládá se ze dvou býv. domův, a to prvního, který r. 1592 náležel vládkému krejčímu Jeronymovi de Brambillis, r. 1597 dvorskému lékárníku Hanušovi Hegenerovi, r. 1673 primátoru Janu Vil. Dietzovi z Dietzfeldu, a druhý »u červeného jelena«, náležející v XVI. stol. Kechlům z Hollenšteina, r. 1597 zmíněnému Hegenerovi, r. 1645 lékárníku Matěji Zavadovi. Č. 207 s krásnou, ale přeplněnou fačadou měl r. 1613 lékárník Martin Serchl. Dům č. 208 náležel slavnému doktoru v lékařství Vilému Mayerovi z Grosenau (1606); č. 209 s krásnou barokní fačadou a s letopočtem 1742 na jednom z pěti pilířů nad římsou náležel slavnému komornímu malíři Bartoloměji Sprangerovi (1593) a po něm r. 1617 Maximiliánu Wohlgemuthovi z Mutpurku, r. 1630 Šimonu Švalbovi ze Švalbenfeldu, odtud říkalo se zde »Švalbovský dům větší«, klenotníku Frant. Disbachovi a r. 1774 Josefu Ber. Scottimu z Compostelly. Dům č. 210 má jméno »u houslí«, že jej měly tři rodiny houslařské v stol. XVII. a XVIII., dříve slul Rabšteinský; č. 211 (Valkounský) měl r. 1601 Albrecht Kapliř ze Sulevic, r. 1602 jmenovaný právě Maxim. Wohlgemuth, r. 1611 Bohuchval Valkoun z Adlaru a potomci jeho Jan Jaroslav (1653), Bohuslav Bernard (1693), Václav Jan Vojt., který jej daroval r. 1696 Jiřímu Václ. Švalbovi ze Svalben-

feldu a ten prodal r. 1705 architektu Janu Santinimu Aichelovi; č. 212 v XVI. stol. měl Jan Vartovský z Varty, r. 1629 Eliáš Telecký z Adlersperku, r. 1660 Jan Vavř. Luftenekr z Lufteneku, r. 1683 MDR. šlechtic Maxim. Ant Bek z Rixi; č. 213 měl r. 1662 vládký stavitel Domenico Agostini. Č. 214 jest Thunovský palác, vystavěný na počátku století XVIII. nákladem Norberta Vinc. Libštejnského z Kolovrat; jest to rozsáhlé stavení dvoupatrové s barokovou fačadou a krásným portálem sochařem Matiašem Braunem provedeným. Stavba připisuje se Janu Ant. Luragovi nebo Bartoloměji Scottimu. Na místě jeho stávalo šest domů, z nichž první náležel knihtiskaři Janu Arnoldovi z Dobroslavína (†1687), druhý malíři Absolonovi Polovi (1588), třetí (»očerný hrozen«) r. 1675 Karlu Schwarzovi z Schwarzenfeldu, čtvrtý (»u tří duh«) r. 1597 JUDru Janu Matoušovi Wackerovi z Wackersdorfu a před ním Zilvarům z Pilinkova, r. 1599 malíři Havlu Graferovi, pátý r. 1600 Jan Šindel z Ebrharce prodal Danieli Šubartovi z Blankenfeldu a ten r. 1606 MDRu Vilému Mayerovi z Grosenau, a šestý (Satanýřovský) v XVI. stol. Počepickým z Počepic, r. 1598 Maxim. Pertoldu ze Saxegentu a r. 1612 Eliášovi Šmidgrabnerovi z Lusteneku. To vše skoupil Jan Joachym Slavata z Chlumu a Košumberka (†1689) a dědili to bratr jeho Frant. Leopold (†1691), svob. p. Jan Leop. Fünfkirchen, který postoupil to r. 1701 švakru svému Norbertu Leop. Libšt. z Kolovrat. Vnučka jeho Anna přinesla palác věnem r. 1768 Václavu hr. Thunovi z Hohenšteinu. Kostel P. Marie pod ochranou božské prozřetelnosti vedle paláce stojící s klášterem někdy theatinů, nyní redemptoristů, založen byl Ignácem, synem pověstného Jaroslava Bořity z Martinic, r. 1672, a když zrušen byl 20. ún. 1783, byl sice kostel uzavřen, ale nákladem bratrstva zvláštního r. 1786 obnoven a otevřen, r. 1841 zakoupen i bývalý klášter č. p. 194 a odevzdan redemptoristům (1869). Kostel stojí na místě dvou bývalých domů, r. 1684 zakoupených, a stavba trvala od r. 1691 do 1717. S klášterem na zámecké stráni spojen byl schodištěm. Hlavní oltář kostela má obraz od Jana Val. Callota a na oltáři sv. Tekly od Frant. Balka.

Zde stávala u kostela brána Strahovská (Černá, Hansturovská, podle Jana Turka, který naproti měl hostinský dům v XVI. stol.) a domy na levo náležely k postrannímu právu sv. Jana v Oboře pod Petřínem, na pravo a Hluboká cesta k Hradčanům, od r. 1805 však domy Nerudovy ulice náležejí vesměs k Malé straně. Z dalších domů na pravé straně zasluhují povšimnutí pouze č. 220, kde zřízena byla r. 1749 Josefem Bischofem první lékárna pro Hradčany a který náležel ke konci století XVI. slav. ital. staviteli Oldřichu Augustalisovi. Levou stranu Hluboké cesty tvoří většinou vinice Strahovské; na pravo dům »u tří seker« (č. 169) má krásnou barokní fačadu. Na levé straně Nerudovy ulice bývala (č. 228) cihelna, naproti č. 227

náleželo vlašskému štukatérovi Janu Petrovi Palliardimu, nyní jest tu konvent milosrdných sester. Sestupující jdeme kolem č. 231, který náležel r. 1705 dvorskému zámečníku Matěji Höringerovi, č. 233 má pěkně rozvinutý štít z konce XVII. stol. a náležel před tím rytíři Bohuslavu Hrobčickému z Hrobčice. Zde zasažena byla 29 září 1895 Janu Nerudovi pamětní deska, kterou modeloval V. R. Smolík a z mědi tepal Fr. Houdek. Č. 236 náležel malíři Petru Brandlovi, č. 237 sochaři Janu Kholovi. Nárožní dům č. p. 240 koupil r. 1765 advokát Josef z Brettfeldu a dal jej přestavěti a ozdobiti sochami (jsou odstraněny) od Ign. Platzera. Dolejší nároží (č. 241) bylo původně kovárnou, č. 242 (Velikovský) měli v XVI. stol. Jan Kaspárek z Palatinu, Jakub Bervek z Kunvaldu a Marie, vdova po Jakubu Kurcovi ze Senftenova, č. 244 má fačadu z r. 1706 a náležel r. 1733 dvorskému truhláři Frant. Nonnenmacherovi. Při č. 247 a proti kašně, Inad Kajetánským kostelem stávající, byla Černá brána, zbořená r. 1711, ke které přiléhala celnice a hostinský dům Hans Turkův (č. 248), koupěný od dvorského tesaře Matesa a později od Frant. Oldřicha Vchynského ze Vchynic. Týž koupil i soušední č. 249 («u Švenwirta») r. 1669 od dědiců Adama Frant. z Valdšteina a přestavěl jej a rod jeho držel jej až do r. 1800. Průchodní dům č. 250 (starý renthaus «u červeného kříže») koupil r. 1573 Zdislav Bořita z Martinic od dra Pavla Prysmana a od tohoto r. 1580 správce cis. úřadu rentmistrského Tomáš Wolf ze Zwingendorfu, odkud dům má jméno. Později jej měli Juliana Wolfová z Rysngruntu, r. 1628 antiquarius cis. Pavel de Jode, Mdr. a prof. Jan Frant. Casinini de Bugello (†1716). Dům má krásně rozvinutý štít ze XVII. stol. Č. 251 náležel r. 1577 Jirímu Ratychovi z Albendorfu, č. 252 dvorskému zahradníku Janu Klaulovi (1572) a r. 1580 zámečníku Matěji Milpachovi, č. 253 r. 1706 Marcelínu Ungerathenovi z Gerathenberku, č. 254 náležel v XVI. stol. Bartoloměji Hilgerovi z Hilgen a synu jeho Pavlovi, Mikuláši Bosovi z Ammersfortu, r. 1592 Gotthardu Flor. Žďárskému ze Žďáru, který jej prodal r. 1627 proboštu vyšehradskému Janu Chris. Kilianu, r. 1711 slavnému houslaři Tomáši Edlingerovi. Palác hrab. Morzina (č. p. 256) jest ve střední své části třípochodní, na stranách o dvou patrech, byl r. 1670 scelen z několika domův a v l. 1713 až 1714 bylo průčelí přestavováno barokně. Že hlavní portál jest na levé straně mimo střed budovy, povstalo použitím staré budovy, a k docelení symmetrie posazen na ose středu v prvním poschodí balkon, nesený dvěma obrovskými moutěniny, místně to práce Ferd. Brokoffa ml. Nad balkonem jsou poprsí figur Den a Noc, méně zdařilé jsou Čtyři díly světa nad hlavní římsou. Dříve bývaly zde 4 domy, z nichž první (nejhorejší) náležel r. 1588 Janu Müllerovi z Mühlhausu, tak jako i druhý (od r. 1596) a třetí («u tří králů») měli: r. 1593 Jan st. z Valdšteina na

Ledčicích, r. 1597 Pavel Jonáš z Lilgenova, r. 1601 Stěpán Jirí ze Šternberka na Postoloprtech, čtvrtý («u Křesáků») koupil týž Šternberk r. 1601 od Jana Bosa a tento před tím od bradyře Mikuláše Sangla. — C. 257 měli cis. sedlár Hanuš Bartoloměj (1596), prof. Mdr. Ant. Cassini (1651), který jej prodal r. 1686 kominíkům bratřím Matěji a Josefu de Martini, r. 1739 polní maršálek Jos. Václav z Liechtenšteina. Mezi tímto domem a nárožním sborovým velitelstvím byla až do XVII. stol. ulička až ke hradebnímu příkopu.

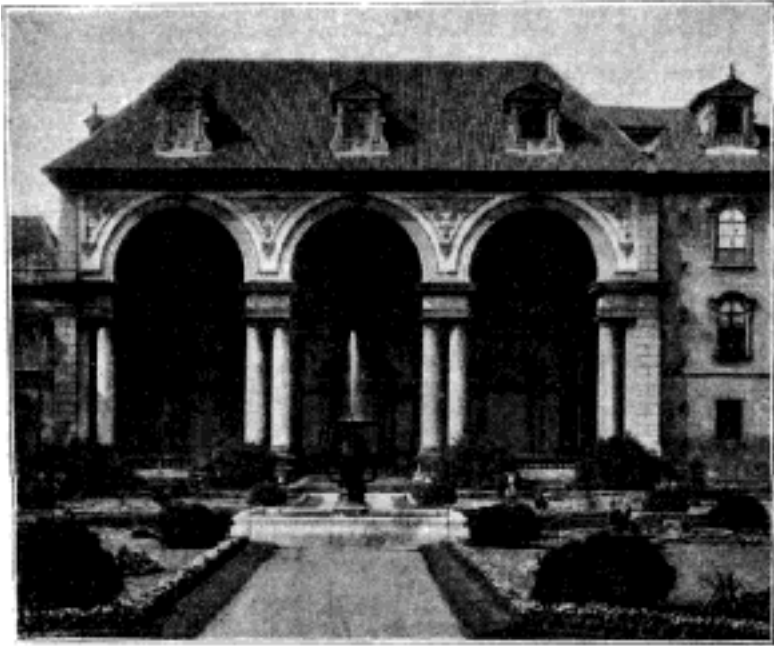
Okres sv. Tomáše. Klášter a kostel sv. Tomáše. Václav II. udělil r. 1285 poustevníkům řádu sv. Augustina místo za zdi městskou malostranskou při starém kostelíku sv. Tomáše, který mu k tomu účelu postoupil břežnovský opat Křišťan. Stavba nového, velikého chrámu pokračovala pomalu, neboť teprve r. 1315 byl kůr dohotoven a sv. Tomáši zasvěcen, veliká loď zasvěcena 17. dub. r. 1379. I konvent byl zbudován; mluví se o ambitu (1338), knihovně (1368), refektáři (1398), dormitoriu, officině, pekárně, sklepech (1420); pivovar postaven byl již r. 1358. Dne 9. květ. a 14. čna 1420 bylo to vše vypáleno, než již r. 1437 vrátili se potají někteří řeholníci, opat jmenuje se však až r. 1497 (Augustin z Domažlic), za kterého kostel i klášter byl sice znovuzřízen, ale požárem r. 1503 a 1541, zřícením kůru r. 1509 znovu stížen. Znovu opravováno bylo r. 1551 za pomoci královské a rodu Lobkovickeho a kostel byl r. 1593 znovu vysvěcen. Knihovnu a sev. klášter r. 1603 stavěl Dominik de Bossi. Však toto vše sešlo brzy a na počátku XVIII. stol. klášter i kostel měly vzhled zřícenin. I přikročeno k novým stavbám za opata Serafina Melzera (†1737) podle plánu Kiliána Ign. Dintzenhofera (1725—31). Při tom původní gotické zdi tvořily kostru. Kostel jest trojlodní s presbyteriem uzavřeným do pěti stran dvanáctihranu, jehož klenba měla 5 polí, z nichž dvě ustoupily později kupoli. Věž je bývalá na severní straně fačady. Úzká chodba s původní klenbou a dvoudílným oknem, jehož kružbu zdobí čtyřlíst, vede k sakristii, nejlépe to zachované části gotické; osmihraný pilíř bez hlavice a ozdob uprostřed kvadratické místnosti nese křížovou klenbu o 4 polích, jejíž žebra s profilem ze čtyř žlábků složeným spočívají při stěnách na jednoduchých konsolích. K severní straně kostela přiléhá nyní obnovený ambit, nepravdivelný to obdélník, na jehož východní části poznati lze podle skrytých lomených oblouků, ze jeho rozloha se nezměnila od založení. Tamtéž jest kapitolní síň (kaple sv. Filipa a Jakuba, nyní sv. Barbory), jejíž klenbu s obilnými žebry nesou dva osmihrané pilíře; nad nynějšími renaissančními portály zazděny jsou zbytky lomených oblouků, jimiž vcházelo se z ambitu do kaple, jejíž střed byl již na počátku XV. stol. prodloužen. Nynější její úprava pochází z oprav r. 1596 a 1706. Na klášterním obydlí nelze poznati nic gotického, zdá se však, že refektář stojí na pů-

vodním místě. Oba mramorové portály postaveny byly (r. 1614 jižní, 1617 západní) sochařem Janem Campionem; pískovcové pažení vchodu do kaple sv. Barbory jest z r. 1596. Po každé straně západního portálu postaven vysoký sloup a mohutný pilíř, spojené kusem dórského kládí o dvou triglyfích a jedné metopě, na němž spočívá těžký obloukový segment. Oba rohy fačady zesíleny jsou pilasty téhož řádu, pouze slabá římsa spojuje tyto části. Veliké střední okno se šikmo postavenými pilasty nahoře zesílenými tvoří střed hořejšího patra, na jehož rozích seskupeny jsou lehké pilasty iónské; zlomený a prohýbavý štít s volutami, na němž stály kdysi socha Spasitelova a 4 vázy, zakončuje celek. Na jižní straně flankují starý portál dva polosloupy, opřené o pilasty a spojené kládím s triglyfy a metopami, v nichž, jako na hlavní fačadě, jsou církevní odznaky. Mezi prohnutými segmenty štítu vznášá se (místo dřívější sochy sv. Jana N.) kříž. Při stěně vysoké lodi sružené leseny po pravé straně středního okna spojeny jsou rovným nízkým štítem k vůli prospěku z Josefské ulice. Ostatní části zakryté protějším palácem Lobkovickým jsou bez ozdob. Kulatý tambur kupole je hladký, jeho střecha nepěkně profilována. Vnitřek kostela, ač podlaha vyvýšena, leží značně pod úrovní ulice. Má rozlohu staré trojlodní basiliky se čtyřmi páry zesílených pilířův; ohromné pilasty nesou vysoké oblované kládí s římsou daleko vysazenou. Ve vyšší korinthijských hlavíc zařazeny jsou menší dvojnásobné arkády ambítů nad vedlejšími loděmi se nalézajících a do kostela otevřených; nad římsou prolomena jsou veliká, barokně vykrojená okna. Pět velikých polí v hlavní lodi, kupolí a tři menší pole v presbyteriu pokryl Václav Vavř. Reiner r. 1728—30 nádhernými freskami, cyklem ze života sv. Augustina (v hlavní lodi) a sv. Tomáše (v kupoli a presbytáři). Hlavní oltář (vysvěcený r. 1639) má dva obrazy (větší Zavraždění sv. Tomáše, menší sv. Augustin) od Rubense z r. 1638, na oltářích v presbytáři veliké obrazy Škrety (sv. Trojice a Nanebevzetí P. Marie) z r. 1645, téhož sv. Tomáš z r. 1671 (od něho prý i Obětování P. Marie v refektáři). Malby v křížovém ochoze jsou od Ant. Štěp. ze Steinfelzu (1637). Domy v ulici Tomášské (Písecké) po pravé ruce patřivaly k postrannímu právu blízkého kláštera, jehož knihy gruntovní nejsou zachovány (č. 27 »u Snellů« podle kramáře Ondřeje Snella r. 1787). Pouze vime, ze nárožní dům »u tří čápů« (č. 21) skládá se z dvou domů, z nichž první náležel na počátku XVII. stol. dvorskému tesaři Ondřejovi Altmanovi, druhý »u tří králů« měli po Ludmile, manželce Jana Trojana z Bilan, Tobiáš Štefek z Koloděj (1598), Tomáš Wolf ze Zwingendorfu, r. 1594 kramář Herkules de Nova. Č. 22 má uvnitř něm. nápis z r. 1656. Zde bydlil r. 1784 mědirytec Birkhord. O tento dům opírá se další »u tří kominíků« a »u tří zlatých trojek«. R. 1791 sloučil oba Fr. Hrdlička

v jeden. »U tří kominíků« náležel na počátku XVIII. stol. Hynkovi z Vunšvic, »u tří zlatých trojek« Frant. z Frankenbuschu. Vedle stojící dům »u zlat. jelena« byl původně vystavěn ve staré renaissanci, ale přestavěn jest r. 1726; jest ozdoben kamennou sochou svatého Humberta. Důležitější domy jsou na levé straně: č. 8 (»u sokola«), který náležel r. 1666 staviteli Dominiku Agostinimu a r. 1678 zemskému chirurgovi Kiliánu Pfefferoovi. Č. 10 měl v XVI. stol. Urban Evančický a po něm r. 1596 primátor Filip Inderfelder z Inderfeldu. Za ním v Thunovské uličce ležící č. 9 náležel r. 1484 Janu Šleimcovi ze Šleinic, r. 1591 Kryštofovi Fictumovi z Fictum, r. 1592 Kryštofu Šoberovi, r. 1595 Albrechtu Bryknarovi z Brukšteina, r. 1596 JUDru Gabrieli Hanovi, r. 1610 appellač. sekretáři Matiaši Arnoldinovi. Č. 11 měli po sobě Václav Lišovský z Průchodu, r. 1576 Jakub Ledčanský z Popic, r. 1579 registrátor kanceláře říšské Jakub Pitner, jehož vdova Markéta přinesla dům v němž Kryštofovi Humlerovi z Humlova, r. 1588 malíři Ferdinandu z Eiseru, r. 1600 cis. kováři harcírskému Janu Huberovi. Č. 12 koupil r. 1628 rytíř Jan Rašple na Kolci, r. 1662 Kristina Rosina Oriesová; před tím měl jej r. 1585 tobolář Martin Tilliger od Václava Bystřického. Říkáli zde »u bílého piva«. Č. 13 r. 1590 držel Felix ze Marianis a postoupil kameníku Janovi de Campion. Č. 14 náležel linii Duchcovské Lobkoviců, z nichž Václav zanechal jej synu svému Adamu Havlovi (1592); po tom jej měli r. 1622 Jan Kryštof Sober z Greifenthalu, Ir. 1629 Jan Konrád Kropf z Attendorfu. Č. 15 se zahradou a při ní »lusthauz« prodali r. 1598 dědici po Wolfovi Steimpergerovi ze Steinperku Benigné Promnicové z Lobkovic, po které jej dědilv Beatrix Benigna kněžna z Porty, Lidmila Benigna hr. ze Šternberka a Marie Eusebia sestry Kavkovny z Říčan a přejala jej r. 1676 prve jmenovaná R. 1796 prodal jej Klement Voříkovský z Kundratic Josefu Macákovi z Ottenburku. Zde zasazena byla r. 1874 pamětní deska hudeb. skladateli Tomáškovi (†1850). Nyní domy č. 11—15 náležejí zemskému výboru. Nárožní dům č. 16 měl od Pavla Sybenpergera r. 1578 Jan Bapt. de Perto a syn jeho Tomas, r. 1597 cis. futrmajstr Jan Ruspr, r. 1605 Jan z Vřesovic, který jej postoupil Štěpánu Caretto-Millesimovi a ten prodal r. 1609 sekretáři dvorské komory Janu Jakubu Heidenovi, r. 1628 Janu Aldringenovi z Aldringen de Clary, v jehož rodě zůstal až do r. 1843, kdy jej zakoupil Karel Vilém knize Auersperg. Západní stranu tohoto ochoze domového, tedy do ulice Sněmovní jdoucí, tvoří č. 176, které se skládá z několika domův. Na rohu proti místodržitelství býval dříve kostelík sv. Martina se hřbitovem, ke kterému činil si klášter Tomášský právo. Před r. 1590 byl zde hřbitov zrušen a rozparcelován. Vedle severně stával dům Roupovský, který povstal za hofmistra král. Jana z Roupova spojením něko-

ika poustek kolem r. 1490. R. 1653 koupila jej Markéta Anna Thunová z Ottingen. Další dům, který se prostíral až k č. 16, postoupil r. 1588 Jan Steinperger ze Steinperku kommissari cel pomezních Ondřeji Lidlovi z Lidlova, ten jej prodal r. 1614 Hendrychovi Matesu z Thurnu, r. 1617 koupil jej medicus komory české Severin Scato ze Sattenthalu a zdědila Anna Lidmila Michnová roz. Herkolesová z Bilan, která jej prodala r. 1648 Anně Marii z Valdšteina a ta r. 1662 Diviši Albrechtu Kocovi z Dobrše, r. 1663 koupila jej Lidm. Eva Frant. Wolkenšteinová z Chodů a od Jana Krakovského z Kolovrat přišel dům v držení rodu z Thunu, ze kterého Maximilián

v XVI. stol. bratřím Hanuši Tomáši, Kryštofu Hendrychovi, Janu Šebestianu a Jeronymu z Cetvic a na Veserově, kteří jej prodali r. 1589 Baltasaru Mehlovi ze Střelic, ten r. 1591 dvorskému kramáři Kryštofu Disccato, načeš Ferdinand Hofmann svob. pán z Grünpichlu na Střechově, kterýž jej koupil r. 1593, prodal jej r. 1611 Janu Bernardovi Fünfkirchenovi z Fünfkirchu, kterému byl zabaven a prodán Janu Jakubu Infeldovi z Infeldu. Ten prodal (dům skládal se z bývalých dvou) jeden r. 1628 Anně Arnoldinové roz. z Hyrsova a druhý r. 1654 Albrechtovi Benedovi z Nečtin. Dle Fünfkircha zvalo se prostranství zdejší v špatném překládě Pětikostelské.

Č. 3288. Loggie ve Valdštejnském paláci.

r. 1695 domy ty spojil v jeden č. p. 176. Při tom zbořen byl tehda kostelík sv. Martina. Fresky zde, pocházející od Rothmayera, poškozeny byly divadlem, které zde r. 1779 mělo svůj stánek a které i r. 1794 zavinilo zhoubný požár. Od poč. XVIII. stol. náloží dům stavům resp. zem. výboru a jest upraven pro sněmovnu. Uprostřed náměstí Sněmovního stával kostelík sv. Ondřeje pod hradem, na který ještě do XIX. stol. upomínalo vyvýšené místo, obezděné a stromy posázené, a vedle kostelíka dům na rozcestí, řečený v Kokotkách. Dále na sever stál kostelík farní sv. Michala (v zadní části domu č. p. 171). Vedle fary (č. 177) stojící č. 175 náležel v XVIII. stol. sv. p. Henetům, č. 174 v téže době rytířům z Nellenberka a od r. 1788 Adamu svob. p. z Ešerichu, č. 179 náležel

Zde narodil se r. 1719 Gelasius Dobner. »Zlatá studeň« (č. 166) náležela po MandaleněPodvalské a Maruši Helfeierové r. 1595 Diviši Šeibovi (potom z Šeiburku), který jej daroval cis. Ferdinandu II. (1623), byl mu však r. 1628 vrácen. Sněmovní ulici říkalo se v ulici pod valy.

V Thunovské ul. (dříve farní) dům »u bílého slona« (179) koupil Joachym Libštejnský z Kolovrat od Jířího Krakovského odtud, byl mu však pro odboj zabaven a darován r. 1636 hr. Leonhartovi Helfridovi z Meggau. Libštejnskému náležel od r. 1614 i sousední dům, který před tím koupil r. 1591 Bohuslav Karel z Lobkovic od Kryzeldy Švambergové z Lobkovic a ta r. 1580 od manžela svého Adama ze Švamberka.

Valdštejnské náměstí. Palác Valdštejnský (č. 17) jest rozsáhlá budova s několika

dvory a zahradou, dosti jednotvárná, vystavěna ve slohu pozdní renaissance s příměsky něm. renaissance. Ve frontě dvoupatrové, skoro 45 m dlouhé, jsou tři portály, z nichž prostředním největší má nad sebou v druhém patře slepé okno s obrazem P. Marie, který podle vláského nápisu jest prý kopie obrazu P. Marie z Valle di Urazzo. Užívá se jen levého portálu jako vjezdu. V prvním poschodí jest slavnostní sál po dvě poschodí vysoký s velikou malbou freskovou na stropě klenbovém dřevěném (věvoda Fridlandský jako triumfátor na vítězoslavném voze čtyřspřezném, mající hlavu ověčenou vavřínem a nad hlavou zářící hvězdy osudu), která obnovena byla r. 1854. Odtud krátkou chodbou na západ přichází se do kapličky sv. Václava rovněž až do druhého poschodí sahající, s oratoří, v níž visí obrazy od Albr. Dürera a Quid. Reniho. Soukromé pokoje Valdštejnovy byly v zadní části paláce k zahradě. Z pracovny vedou zde tajné točité schody do lázně stavené v podobě prostrannějské krápníkové, odkud dveřmi na jižní straně přichází se v přízemí zahrady do slavené loggie, jejíž stěny i strop klenby vyzdobeny jsou štukem a malbami freskovými, představujícími scény mytologické, z války trojské, štítů, vítězné odznaky atd. (vyobr. č. 3288.). Vchod z loggie do zahrady tvoří tři vysoké půlkruhové oblouky na štíhlých sloupech toskánských, po dvou sdružených. Zahrada ozdobena byla bronzovými sochami, hlavami zvířat, prací to Adriana de Fries (1626), a mramorovými bassiny. Zahrada, v jejíž zadní části jest veliký rybník s ostrovem, ukončuje jízďárna a dvůr. — Stavba paláce počala se r. 1623, jako stavitelé jmenují se Pieroni neb Ondřej Spezza a Jan Marini a při loggii Bartoloměj Bianca. Palác jest část majorátu rodného. Na místě severní části paláce stával dříve veliký dům náležející na počátku XV. stol. král. podkomorimu Sigmundovi Hulerovi a bratru jeho Ondřeji, pak Jindř. Leflovi z Lazan, Markvartovi z Vartenberka a Alšovi Skopkovi z Dubé. Pak říkalo se zde »vápence«, kterou na počátku XVI. stol. měli Václav Slezák z Kbelska, Václav Tatous z Vraného a kterou r. 1541 prodal Zbyněk, Zdislav a Zdeněk bratři Berkové z Dubé Jeronymovi Šlikovi a ten t. r. Moricovi, načež ji koupil r. 1557 Osvald Šenfeld z Senfeldu, r. 1564 Vilém Trčka z Lípy. O domech, které zde pak skoupeny byly a zbořeny pro palác, viz článek Rybíčkův v »Památkách arch.« dil IV.

Vracejce se kolem severní strany Valdštejnské ulice k městu jdeme kolem býv. cis. cihelny na Pisku. Tak slulo též dříve vůbec celé prostranství ulice této a Letenské. Zde v č. 149 jest nyní skladiště c. k. vojenské hospod. monturní kommisie (č. 149, dle pověsti nejprvnější to dům na Malé straně), č. 153 skládající se ze dvou domů, z nichž jeden příslušel k postrannímu právu sv. Jiří, náležel r. 1593 pausrelbrovi hradu Pražského Davidu Florynovi z Lambšteina, který jej zcela přestavěl a prodal r. 1575 Václavu

Ludvíkovi Bezdr. z Kolovrat, r. 1601 koupil jej Vilém z Lobkovic. Spojení domů provedl Václav Kazimír Netolický z Eisenberka, jehož syn Jan Adam oženil se s Valburgou roz z Breda. Nyní náleží rodu knížat Fürstenberků. Zde byla ulička ze zahrady pod krad Další dům č. 154 po rodině hr. Šafgöczy dostal se Kolovratům Krakovským. Č. 157 býval dům »u tří píru« (= per), který koupil r. 1592 cis. mundšenk Ant. hr. z Archu, daroval Martě Borové a ta prodala r. 1598 Janovi Müllnerovi z Mühlhausu a manželce jeho Virginii roz. Lefinové z Lefinu; od nich koupil jej r. 1603 Jan Zbyněk Zajíc z Hasenburka a prodal hned cis. musikosovi Jiříkovi Cykotovi, po němž jej r. 1628 vyženil Ant. Trevano. Zde stávala dříve brána městská zvaná Písecká. Nyní místa domů č. 155—157 náleží rodnině Fürstenberské. Další pak č. 158—159 patří Pálffym z Erdőd; na jejich místě stály domy Lamingerovský, »u tří králů« (který prodal r. 1595 Eustachius Landek z Traunšteina Herkulovi de Nova) a »u tří sedláků«. Č. 160 měl r. 1578 Jeronym Adam Malovec z Malovice postoupený od Jana Malovce a ten od otce svého Zdeňka; na počátku XVII. stol. pak cis. silberdiner Gall Oberšvender a v století XVIII. Wiesnerové z Wiesneheimu. Č. 161 (»zlaté slunce«) koupil jmenovaný Oberšvender r. 1623 od Kateřiny z Krejlsšteina, vdovy po registrátoru kanceláře říšské Janu Kalertovi Před ním (1578) měl jej Jiří Kadner z Greifeneku. Zde narodil se Egon Ebert. Na náměstí Valdštejnském již stojí palác nyní rodu Ledebur-Wicheln, který na počátku XVI. stol. náležel kurfiřtům saským, od kterých jej koupil r. 1638 Jan sv. pán Merder, po kterém jej měli Alexandr Regnier z Bleileben na Sobochlebě (1638), Ant. Pankrác z Gallasu (1663) a koupil r. 1665 Jan Václav Novohradský z Kolovrat, v jehož rodě zůstal až do r. 1852, kdy jej koupil hr. Adolf Ledebur. S tímto domem spojen byl ještě druhý, který náležival v XVI. stol. registrátoru komory České Jakubu Berbekovi z Kunvaldu, který jej prodal r. 1581 Jiljimu de Roy, jeho vdova Lukrecie postoupila malíři Ferdinandovi z Eyzeru (1598) a ten prodal r. 1599 Janu Pen pelemu; r. 1601 měl jej Ondřej Hanibald z Ekersdorfu. Č. 163 (»u tří červených růží«) dostal kšaftem Matěje Macka r. 1587 Pavel Winkler z Huttenova, který jej postoupil Štěpánu z Eizinku a na Landšteine a ten prodal r. 1589 Václavu Puchnerovi ze Steinhauzu, až r. 1600 koupil jej cis. kvarderob, známý Jeronym Makovský z Makové, a ten dal Janovi z Makové. Č. 164 povstalo ze dvou domů, z nichž jeden náležel r. 1588 Michalu Kekovi ze Švarbachu trhlem od Jakuba Laštovíčky, potom koupil jej r. 1612 Mikuláš z Gerstorfu, který koupil i druhý a kterému byly zabaveny a postoupeny r. 1625 Vilému z Vřesovic, druhý prodal Hendrych z Logu r. 1624 Aleně Rozině ze Zeidlic, ta r. 1644 Janu Kundrátovi Kropfovi z Attlenodorfu, od kterého jej koupil téhož roku jmenovaný Gerstorf. Č. 165 (»zlatá labuť«) jest dvoupatrový pozoruhodný dům

stavěný koncem XVI. stol. v české renesanci v nezměněné formě; nad vchodem do dvora zvedá se uvnitř v prvním poschodí malá galerie spojující mazhaus u schodiště s ostatními síněmi. V XVI. stol. býval to dům Albrechta Kindlera z Cokněsteina, jehož vdova Eva přinesla jej věnem sekretářů německému při appellaci Václavu Püchnerovi ze Steinhauzu; ten jej prodal r. 1586 tkaničkáři Michalu Langrandovi a ten r. 1596 receptoru převorství a později převoru české provincie řádu sv. Jana Jerusal. Hendrychu Logovi z Logu a na Olbersdorfu. Ten jej vystavěl ze základu a chtěl postoupiti r. 1597 Anně Marii Lobkovicové ze Svamberka, ale rozmyslil se a prodal jej teprv r. 1602 saskému politickému agentu Janu Berkrovi. I ten prodal jej r. 1606 Ladislavovi Zeidlicovi ze Šenfeldu, kterému byl pro odboj zabaven a prodán r. 1623 Abrahamu Günclovi, který jej přenechal r. 1629 Heleně Jakoberové roz. Smidgrabnerové z Lusteneku a ta r. 1657 Arnoštu ze Schützu. Z panské ruky vyšel, když jej prodal r. 1704 Jan Václav ze Sternberka Václavu Frant. Nigrinovi. Další dům měly po matce své Kateřině Rubinové ze Lvovic Kateřina a Sidonie z Michalovic, které jej postoupily r. 1586 Jindřichu Dvořeckému z Olbramovic a ten po roce Regině Heiglové roz. Kromajerové, vdově po správci něm. mistokancléřství král. Českého, Šebestiánu Heiglovi z Polkovic a Petlern, od které jej koupil r. 1594 Šimon Luk z Bohuslavic.

Pod Bruskou stojí velká budova c. a k. vojenské a hlavní kommise hospodářské č. p. 132 na místě mlýnu Gehlovského (1599), který vdova po Václavu Janovi Kriegelsteinovi ze Sternfeldu darovala klášteru sv. Tomáše a od toho zakoupila královna Marie Terezie k účelům vojenským. Přestavba stala se r. 1779. Vedle č. 131 jest ústav slepců v budově, která jest majetkem c. k. dvorního aeraru. Ústav založil r. 1832 prof. Alois Klar (†1833) nejprve v jednom domku na Kampě, když pak cis. František I. daroval vinici u Daliborky a zde propůjčil domek dřevařských písařů, kde se prodávalo dříví ze státních statků, počali Klarův syn Pavel Alois a vdova zde stavět novou budovu dne 17. květn. 1836 podle plánů Vinc. Kulhánka, která dokončena byla r. 1844. V ústavě je kaple sv. Rafaela arch., v které v polokruhové klenbě nad oltářem vmaloval Vil. Kandler podle náčrtu Jos. Führicha Spasitele zehnjacího. Nad domem vypíná se štíhlá věžka a na průčelí jest řezba Josefa Maxe, představující Tobiáše, je muž syn natírá oči; od Em. Maxe pochází i socha Rafaelova v kapli.

Na Strakově nábřeží zbudována byla Strakovská akademie (č. p. 128) r. 1894 podle plánů V. Roštlapila z fondu kolem tří milionů korun zřízeného kšaftem hr. Jana Petra Straky z Nedabylic (†1720) pro výchovu mladíků z rodin šlechty české. R. 1899 otevřeny byly první třídy gymnasia čes. a něm. za ředitelství dra Jos. Trakala. Nedaleko od tud v zahradě náležející k Občanské plovárně

stojí zrušená kaple sv. Maří Magdalény. Je kulatá jednoduchých forem z doby počátků baroku a má šest lesen rustikovaných, nesoucích břevnoví, nad nimiž pod římsou je vlys, ve kterém nad lesenami štukové barokní konsoly podírají římsu, nad kterou spočívá přímo na klenbě kupole, prejzová krytina střechy, na níž se zvedá malá dřevěná věžka. Čtyři malá okna osvětlují ellipsoidní vnitřek kaple, rozdělený šesti pilíři na šest výklenků. Podélná osa měří 6,10 m, příčná 4,5 m; v hořejší části táhne se kolem malá galerie a kruhový strop kupole vyplněn jest neobyčejně bohatou okrasou štukovou, v jejímž středu je malý tambur. Kapli založil r. 1635 Jan Trembský, probošt kostela sv. Kříže Větš. (1631—39). Kaple byla r. 1784 zrušena a užívá se jí za skladisté dříví. Akciová Občanská plovárna založena byla r. 1840 a vojenská výše r. 1811. Zde bývala dříve rozsáhlá zahrada, kterou manželka Vratislava z Pernšteina, Marie Manriquezová de Lara, darovala r. 1600 jezuitské kolleji sv. Klementa i s kostelíkem sv. Michala, tehda asi založeným. Po zrušení řádu Jesuitská zahrada prodána byla r. 1786 za 6170 zl. Frant. Bartonimu a kaple zbořena. Veliký letohrádek a jiné budovy (č. p. 128) byly zbořeny při stavbě Strakovy akademie.

Stráž zde nad Vltavou se vypínající i s hořejší rovinou zove se ode dávná Letná. Zde r. 1261 konána slavnost korunovační Přemysla II. a při této příležitosti uvádí se toto jméno poprvé. Mezi školou v Bubnech a hostincem na Letné vystavěl hr. z Valdšteina palácovitý letohrad »Belvedere«, který byl r. 1742 při obležení Prahy vyhozen do povětří. Na západní části postaven v sadech kor. prince Rudolfa r. 1900 pavillon knížete Hanavského z Jubilejní výstavy r. 1891 a opodál stojí železný altán knížetem Maxem z Fürstenberka r. 1863 darovaný. Hostinec vystavěn tu podle plánu Ullmanna r. 1863. Sady tyto jsou vlastnictvím obce od r. 1859.

Vracejice se k městu po břehu přijdeme k vojenské pekárně (č. p. 125), kde dříve byl farní kostel sv. Petra a Pavla v Rybářích se hřbitovem, který založen byl nejspíše již v době předhusitské. R. 1549 Ferdinand I. daroval jej s domem Janu Kolskému z Kolovsi, který dal zpustlý kostel opravit a vystavěl u hřbitovni zdi přes uličku farní dům. Dům pak koupil r. 1552 Petr Chotek z Vojnina, r. 1558 Václav Podhradský z Vlčí Hory, r. 1558 Zdislav Zvěřetický z Vartenberka. Později starali se o kostel sousední rybaři a r. 1622 dostala jej kollej Klementinská. Jesuité kostel opravili, ale při zrušení řádu byl kostel za 764 zl. prodán a zbořen. V Letenské ul. náleží č. 119 knížecí rodině Windischgrätzské a stojí na místě dřívějších dvou domů, a to »u tří králů« Jana Kašpara z Friedenberka a druhý sv. pánů z Ranzau, které koupil r. 1762 Jan Jiří Hell a prodal r. 1765 František Lidvině Partiniové roz. Šafránové, od které je koupil r. 1766 František Václav ze Štampachu Č. 120 pak náleží Thurn-Taxisům.

Ten zakoupila Maximiliána Terezie Sattlerová z Kürenberka od MDra Jana Frant. Löwa z Erlsfeldu a prodala r. 1696 Janu Ant. hr. Daunovi. Na místě č. 118—120 bývala dříve zahrada, která v XVI. stol. náležela Danieli Hrochovi z Mezilesic a v kterou zveden byl pro dluh Wolf Kneisl z Borovska a prodal ji Evě Winklerové z Huttнова, po které jí dědil manžel její Jan Matiaš z Glauchova, rentmistr království Českého. Za účelem parcelace koupila ji od toho r. 1617 obec za 6000 kop m. a rozdělila na 5 losů, které prodala r. 1618 primátoru Baltazaru Glocicovi, Vavřinci Majderlovi z Mansperku (r. 1646 byl Jana Jakuba Guttmana z Guttenau, r. 1648 Matiaše Zanetta de Die), Jakubu Hyblůvi ze Stradaně, paušřiberovi na hradě Pr. (1652 Jana Adama Hrzana z Harasova), rychtáři Janu Hegnerovi z Rezelfeldu (1619 Jakuba Hybla ze Stradaně), Jiríkovi Zykotovi z Peregrinova Ostrova. Na druhé straně ulice nároží č. 123 (červený domek) hostil dříve krajský úřad, další (122) Oettingenský náleží fondu místodržitelské knihárně (místnosti c. k. zem. školní rady) a č. 121 jest starý obecní dvůr a senná váha (konkurující s novoměstskou). Ulice Letenská slula dříve Nová za klášterem sv. Tomáše a později Senovážní. Na počátku jejím při kostele sv. Tomáše bývala branka městská, na nároží pak (č. 34) stojí v jednoduchých formách barokních as v první třetině XVIII. stol. vystavěný palác Lobkovický, který dříve náležel Janu Gynterovi z Moren a který tento r. 1541 prodal vídeňskému biskupu Bedřichovi Nauseovi, který jej měl až do r. 1546, kdy jej prodal svému sekretáři Jakobovi Taurellovi ze Slechštat, ten pak r. 1548 Ladislavovi z Lobkovic a na Chlumci. V rodě Lobkovickém zůstal dům až do 1. ún. 1806, kdy jej Frant. Jos. Maxim. prodal kupci Ondřeji Schnellovi za 30.000 zl. a tento 14. list. 1829 synu svému též Ondřeji, od něhož jej koupil 22. kv. 1841 kníže Bedřich Oettingen za 31.000 zl. K vůli dráze elektrické zakoupila jej pak nedávno obec pražská. Palác přiléhá k rozsáhlé zahradě, klášteru a kostelu sv. Josefa konventu Anglických panen (č. p. 43). Zde Ferdinand III. založil kostel a klášter bosých karmelitánek koupiv r. 1655 komplex zahrad a domův od dědicův Adama z Valdšteina. Klášter dostavěn byl r. 1671. Jest to budova velmi rozsáhlá, v jejímž prvním patře nalézá se napodobená kaple Loretská; v prostorné zahradě stojí v pozadí kaplička se sochou sv. Jana N. (nyní zrušená). Stavba kostela pocítí měla r. 1673 a císař Leopold sám položil základní kámen, ale stavěti se nemohlo pro spory sousedské, ježto byl úmysl frontu postaviti v čáře ulice. Proto voleno místo vzadu v hloubce a počato se stavbou r. 1686 a skončeno podle plánů Parighi r. 1692. Kostel sv. Josefa jest okrouhlá, centrální stavba, kde osm dvojitých korintských sloupů nese kupoli bez tamburu a světlo padá pouze malými okny v kupoli a okny v průčelí. Façada má ráz počátku baroku,

mocný, zajímavý štít nesený čtyřmi polovičními sloupy. Kamenný orel nad hlavním oknem má na prsou písmeno L (eopold); uprostřed štítu jest socha sv. Josefa a po stranách sochy sv. Terezie a sv. Jana od Kříže. Kromě hlavního oltáře jsou uvnitř ještě po straně evang. oltáře sv. Tekly a sv. Anny, na epišť. straně sv. Terezie s obrazem Petra Brandla. — Dne 29. led. 1782 byl klášter zrušen a budovy Josefem II. odevzdány řeholní kongregaci Anglických panen, které zde založily vychovatelnu dříve se školou německou Zahrada konventní bývala dříve částí dvora arcibiskupského, k němuž vjezd byl v Josefské ul. za č. 45 s věží Blízko nacházely se nepochybně i hlavní části stavení, vlastní příbytek arcibiskupův s velikou síní, kterou biskup Jan IV. dal ozdobil malbami. Jan Očko mnoho zde přestavoval, jmenovitě nové kanceláře, neboť zde konaly se soudy ve věcech duchovních a synody. V zadních částech blíž mostu byly sklady obilí a jiná stavení hospodářská. Ve dvorečku za domem č. 62 spatřuje se podnes Dolejší část věže, která ještě nedávno (1858) byla čtyřposchodní. Tehda ještě bylo viděti stopy malby na zdi z času Jana IV., mezi prvním a druhým patrem nalézaly se dva erby pánů z Dražic v kámen vytesané a v přízemí byl průjezd, mohutný široký gotický oblouk velikým štukovým vykládaný. Ve dvoře byla též kaple sv. Antonína. — Po válce husitské zříceniny budov tehda zničených i zahrada přišly do ruky soukromé a veliký komplex z toho Vladislav II. daroval Janu Pytlíkovi, pročes říkalo se tu zahrada Pytlíkovská. R. 1573 Maximilián dal západní okraj řezníkům ke zřízení šlachtaty a zahrada ostatní arcibiskup životnímu svému lékaři doktoru Michalu Florynovi z Lambšteina, načež jej zakoupila obec k rozparcelování okraje do ulice Tomášské. Na místě konventní budovy č. p. 43 stávalo v Josefské ul. 8 domků, z těch nejjižnější měl r. 1544 Melchisedech z Vostrovačic, jiný u Marků a od r. 1514 u Velvarských, třetí náležel r. 1532 Jeronymu Bozickému z Božic, r. 1537 Kašparu Wandorfarovi ze Svobodné Hory, r. 1548 Kašparovi Zelenderovi z Prošovic, písaři menš. desk zemských, a po sirotku po Michalu Florynovi z Lambšteina, radovi komory slezské Danielu Princovi, r. 1607 Matěj Wacker z Wackerfelsu a od Ant. Kupfera koupil jej r. 1622 Adam z Valdšteina. Další dům měl r. 1550 rytíř Chrysogon Dic z Veliké Březnice a jmenovaný Valdštein koupil jej r. 1616 od Bernarta Amerella, Cretaresina zvaného. Šestý dům slul podle písaře desk zemských Mařika Kačera »Kačerovský«; náležel nejspíše některému ze synů krále Jiřika, později Janu ze Šumberka (1493), paní Jencové z Janovic (1511—22), Václavu Hyzřlovi z Chodů a jeho dědicům, z nichž Mandalena prodala jej r. 1557 Janu ml. z Valdšteina. V dalším byla kolem r. 1481 šlachta; později náležel Mikuláš Bryknaru z Brukšteina (1515), Wolfartu Planknarovi z Kyšperka

(1522), Beatrici z Kolovrat (1525) a sňatkem se Zofii z Polaneč Petru Osovskému z Adlaru, Wolfovi Orteglovi z Flosu (1537).

Ulice k mostu. Nejznamenitější dům zde jest Saský (»u Steiniců«) č. 55, který jsa sídlem vlášských kupců zval se nejprv dvorem Vlášským. Karel IV. daroval jej Rudolfovi I., kurfirštu saskému, odkud jeho jméno. Rudolf III. směnil jej. 1407 s obcí staroměstskou za dům Nazovský na Perštejně. V bouřích husitských byl silně pobořen. Roku 1547 byl obci odňat a jen z části při mostě vrácen, druhou část Rudolf II. daroval r. 1580 Burjanovi Trčkoví z Lípy, který jej r. 1588 postoupil obci malostranské, ta pak jej (znovu vystavěný) pronajímala jako hostinec. Jeden z nájemců r. 1822 byl Václav Šteinic. Roku 1828 dům byl přestavěn a o poschodí zvýšen.

Protější nároží činí dům »u mouřenína« (č. 282), který ve XIV. a XV. stol. obsahoval i areu domů č. 279—281. R. 1379 koupil jej arcibiskupský podkomoří Mikuláš z Borotína, který jej prodal r. 1381 Konrádovi z Krajků. Potom měl jej od r. 1550 pisař radní Matiaš z Dorndorfu a Biskupova, jehož dědicové jej postoupili v dluhu Izaiášovi Velikovi ze Sonova, r. 1618 Michal Purkmajstr z Veisenšteina, jehož syn Jan Jiří jej prodal r. 1659. Sousední č. 281 měl r. 1510 Jan Pytlík ze Zvoleněvsi, r. 1583 Voršila, dcera po lékaři Michalu Florynovi z Laubšteina, která se záhy potom vdala za Jeronyma Tyrola z Romaldu, r. 1638 zemský chirurg Vinc. Marageni. Dům »u černého orla« (č. 279) měla vdova po slavném Viktorinovi ze Všehrd, Apolena z Huti (Hutská) a z Drní (dor. 1526), r. 1533 kožišník Vavř. Kessler a manželka jeho Anna Mráčka z Dubé, r. 1536 Šimon Jeremiáš ze Skalní Hory, r. 1637 Tobiaš Winkler z Huttenova. Dům č. 278 měl od r. 1640 Zachariáš Bossi de Campione, r. 1689 JUDr. Jan Jindř. Turba. Č. 277 slul dříve »u zlaté ostruhy«, následující skládá se pak ze dvou domů, z nichž jeden, »u bílé růže«, v XVI. stol. náležel Janu a Hendrychovi Hasišteinským z Lobkovic a Joachymu Novohradskému z Kolovrat a po něm Janu Bedřichu Dyrynkovi z Rottenperku, kterému byl pro odboj zabaven a prodán rodně Miseronů z Lisonu, z nichž ujal jej r. 1659 šacmeister a inspektor Král. Obory Diviš. Synové jeho Jan Oktavián, Ferdinand Eusebius a Ignác Frant. prodali jej r. 1679 Mdru. Jindřichu de Voss, a jeho vdova Johanna roz. Dupontová, později provdána Leuxová z Luxenšteinu, r. 1681 Eliáš Karloví ze Schwarzenfeldu. Druhý dům slul »u stříbrné štiky« a náležel r. 1330 Janu Gynterovi z Mor a r. 1578 Janu Seltenšlogovi z Freidenfeldu, jehož synu Joachymovi byl pro odboj zabaven a prodán pověstnému Janu de Witte. Rod Koumiců spojil oba domy. — Na druhé straně ulice dům nárožní č. 39 (od r. 1895 Malostranská záložna) náležel r. 1557 Šebestiánu Neherovi z Nehrlingu a synu jeho Jiřímu, kterému byl pro odboj vzat a prodán cis. garderobieru Sebestianovi della Massa, od kterého jej koupil r. 1628 stavitel Melichar

Mehr. Zde při přestavbě nalezeny na trámech a prknech krásné malby renaissance. Č. 45 slul »u Melicharů«, ježto náležel r. 1547 Melicharovi (Melchisedechovi) z Ostrovacic, syn pak Judyty Lidlové z Kouby, Jan Bedřich Herr z Herrsperku, prodal jej r. 1603 Tomáši Langovi. Č. 46 měl bohatý kupec Prokop z Tonraju (1524), r. 1546 registrátor desk zem. Jan z Prošovic a syn jeho Václav (1573), který jej prodal r. 1599 lékárníku Janu Jiřímu Dyrynkovi z Rottenperka. Následující dům měl r. 1573 Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka od Anežky Koberové z Rottmfeldu r. 1593 Mikuláš van der Wower. Č. 48 patřil r. 1544 Janu ml. z Valdšteina, Henikovi odsud, který jej prodal r. 1599 Kryštofovi Koberovi z Kobersperka. Předtím r. 1525 náležel Italovi Janu Garinovi.

Pod mostem nynější **D r a ž i c k é** n á m. slulo dříve uhelný plac. Zde č. 74 byla od r. 1703 porážka a č. 63 dům cechu řeznického. Ulice **L u ž i c k á** (dříve **N o v á**) sluje podle Srbského (l u ž i c k é h o) semináře u sv. Petra (č. 90), který náleží kapitole sv. Petra v Budyšině; založili jej r. 1705 srbští kněží Martin Norbert Simon a bratr jeho Jiří Josef fondem 20.000 zl. pro chudé mladé theology z Lužice. V řadě domů č. 84—102 měl č. 92 r. 1660 Vit de Verni, č. 93 slul Dyrynkovský podle Jana Jiřího Dyrynka z Rottenperku, po kterém jej měli r. 1623 krejčí Robert Lampert, r. 1636 Reihart du Bois, r. 1655 advokát Ondřej Bajer; č. 94 koupil od obce r. 1654 Virgilius Koppenwaller, č. 97 Jan Lorenc Jereb z Kirchheimu odkázal Vlášskému špitálu, který jej prodal opět r. 1655, č. 99 slul Wenclovský, č. 100 (»u bubeníka«) měl r. 1655 Jan Jakub Paravicin a č. 102 r. 1647 Vilém Giltea. Č. 103 byla rasovna. Č. 96 náležel v polovici XVII. stol. Viktorinovi z Valdšteina. Č. 110 koupil r. 1614 (dům v nově vystavěný proti čerpadlům) Matiaš II. od Jakuba Hybla ze Stradova, který místo pro zbrojnici zakoupil od staroměst. úřadu šestipanského. Tato řada domů povstala parcelací úřadem šestipanským provedenou před r. 1600. Č. 102 byla cihelna při sanýťovém vršku. Č. 515 bylo skladiště dříví náležející úřadu mostskému. R. 1791 Říha z Gaenthalu prodal jej hr. Janu Jos. z Bubna.

O k r e s M a l t á n s k é h o k l á š t e r a. Klášter ryt. řádu Johannitů Maltánských zde u konce mostu založil r. 1159 král Vladislav I. a daroval mu okršlek od hořejšího konce Kamy až k mostu, tak že patřila sem část Újezda, domy poplatné na západ od kláštera s kostelem sv. Prokopa, mlýn při rameni Vltavy (č. p. 489), vinice na svahu Petřína, ostrov Střelecký. Chrám byl stavba znamenitá gotická o třech lodích a dvou věžích v průčelí. Při klášteře byla škola s vízkou na dvorečku. Dne 8. květ. 1420 hejtmáně pražští ze strategických důvodů dali zde vše zničití ohněm. Kdežto klášter zůstal v sutinách, byl kostel v době Vladislavské opraven, ale znovu ohněm r. 1503 tak poškozen, že velkopřevor Jan ze Švamberka dal obnoviti již jen kůr a věže

značně snížiti. Na místě bývalé lodí založen byl hřbitov. Velkopřevor Gundaker Poppo z Dietrichšteina (1726—38) stavěl na jižní straně kostela tam, kde před válkami husitskými stávala komenda, nový palác velkopřevorský. Zakoupen byl i dům Talmberkovský mezi lázni a kostelem a na jeho místo stavěn byl v l. 1728—31 nový konvent. Palác velkopřevorský jest jednopatrová budova Bartoloměje Scottiho s nádherným průčelím ozdobeným sochami od Matěje Brauna. Má skvostnou kapitolní síň s podobiznami velkopřevorů. Nynější chrám Matky boží má z původní stavby jen přestavěný kůr a zpodní části věží. Cimbuří na gotickém portálu mezi věžemi zřízeno bylo teprv r. 1836. Dále jest býv. hřbitov a v levo, na místě lodí chrámové, jest křídlo konventu a v pravo budova velkopřevorská. Ve štítě kostela stojí starobylá soška P. Marie. V kostele jest devět oltářů, na hlavním oltáři a na oltáři sv. Barbory jsou obrazy od Škrety. Zde jsou náhrobky velkopřevorů, jmenovitě hr. Colloredo-Wallsee (†1657) se sochou pracovanou Em. Maxem. — Z domů tohoto okrsku zasluhují povšimnutí: Lázeň (č. 286), ode dávná známá to záj. hospoda; poprvé připomíná se jako lázeň r. 1430. Č. 289 měli do r. 1690 Valdšteinové, kteří jej prodali Frant. Mat. ze Sterneku. Za kostelem při Čertovce Štěpánský mlýn (č. 489) býval dříve klášterský, později slul sladový. — Ostrov Kampa býval dříve bezejmenný (ostrov pod mostem). Heraim domnívá se, že jméno pochází od Rudolfa Tychona Gansneba Tengnagla z Kampu, soudce zemského a hejtmana hradu Pražského, který zde měl dům a byl synem Františka Gansneba, zetě Tyga Brahe. Jako veškeré břehy na Malé straně a ostrovy patřila Kampa Starému městu. Č. 506 vystavěla rodina Kaiseršteinská, načež sňatkem přešel v držení Krakovských z Kolovrat. Č. 514 náležel v XVII. stol. Janu Jiřímu Karvinskému z Karvina trhem od dědiců Jiříka Koppenwallera, č. 512 měl v téže době Jan B. Romada. Sovový mlýny (č. 503—504, viz níže řeka). Č. 504 náležel po hr. ze Schönfeldu rodu Nostic-Rhienek. V Lázeňské ulici (dříve I. Maltézrovský plac) v č. 482 bylo poštovní ředitelství v letech 1723—42. Na Maltézském nám. stojí socha sv. Jana Křt., kterou zhotovil r. 1715 Jan Brokoffa r. 1864 obnovil R. Platzer. Náklad na sochu nesl administrátor maltánský Frant. Taufor z Rovína. Z domů zde měl č. 477 a 479 rytíř Jan Jindřich Turba, který je dal přestavěti; první z nich náleží mezi nejlepší pražské domy barokové. Vč. 480 bylo první poštovní ředitelství v Praze; náležel po Janu Weclovi z Broumova dru. Kašparu Zukovi z Bohuslavic, který jej prodal r. 1638. Č. 384 (»u tří stříbrných hvězd«) měl v polovici XVIII. stol. JUDr. Frant. Levinský z Levina, č. 386 po hr. Morzinech Černinové z Chudenic, č. 476 náležel hr. Strakům z Nedabylic. Nostický palác č. 471 vznikl v počátku, když staveniště zde zakoupil r. 1601 od obce Jiří Gebl z Podhoršteina, primátor malostr., jako parcelu býv. Lazarovské zahrady,

kteřou však záhy postoupil Adamu Zdravému, od kterého je koupil r. 1613 malíř Havel Graffer a od syna tohoto Ondřeje r. 1615 Pavel Necl z Lewenastu a r. 1620 (»u zelené růže«) Bartoloměj Brunner z Wildenova a konečně r. 1622 Kristián z Nostic. Rod tento připojil sem i sousední dům »u zlatého medvěda« (Hufnaglovský) a má je do dnešního dne. — V Nosticové ul. č. 470 sloulo Wendlingerovské prádlo, které měl r. 1653 dr. Jan Jiří Wendlinger od obce, jež je koupila od stavitele Ondřeje Grünwalda r. 1620, pro č. 468 zakoupil staveniště od obce mečír Libert Stewert r. 1601, načež jej po něm měli téhož roku Gerhard du Bois, který jej r. 1606 rozšířil příkoupěním arey od Baltazara Globice, Anna Salomena Černinová z Chudenic roz. Hradická z Ilofovic, která jej prodala r. 1629 Ferdinandu Prukerovi z Grüneburku, a r. 1637 Hugo z Hallweilu, načež Nosticové zřídili zde svou jízdárnu. Zde bydlil historik Martin Pelcl. Č. 465 měl r. 1601 Vojtěch Vartovský z Varty. V ulici Novodvorské stojí budova c. k. státní realky české (č. 457), bývalé obecní reálné gymnasia, založené r. 1865, které s počátku bylo v najatém domě č. 366. Budova zbudována stav. Kutinou a Martinem nákladem 258.000 zl. v l. 1874—5.

V této krajině bývala dříve ves Nebovidy s farním kostelem sv. Vavřince pod Petřínem (při domě c. p. 390) a dvěma kláštery ženskými, z nichž jeden řádu magdalenitek s farním kostelem sv. Máří Magdalény se zahradou, stál na místě nynějších četnických kasáren č. 388. Ulice k řece za ním slula do XVI. stol. Nebovidy. Stavení pět kolem kláštera náleželo kapitole sv. — vítské. Zanedbaný kostel odevzdán byl r. 1604 dominikánům, kteří zakoupili zde dům, který měli r. 1601 Herkules de Nova, r. 1613 Jiří Emerich ze Švamberka, r. 1630 Alexandr Jošt Haugvic z Biskupic, který jej prodal téhož roku Vratislavovi z Pernšteina, a jeho sestra r. 1644 darovala své služebné Trebonii Praxové, tak jako i druhý dům, který Haugvic koupil r. 1622 od Melchiora Kobera, tento r. 1603 od Jana Jiřího Dyrnka z Rottenperka, který zde téhož roku od obce zakoupil staveniště. Zde dominikáni zbudovali rozsáhlý klášter podle plánu Diviše Miserona, ke kterému základní kámen byl položen 4. srp. 1616, ke kostelu 3. květ. 1656, k čemu přispěl jmenovitě Václav Michna z Vacinova. Stavbu kostela vedli stavitelé Frant. Carrati a Jan Decapauli; Kryštof Dintzenhofer dokončil pak jen jednu menší část. R. 1686 kostel byl již dostavěn. R. 1783 klášter byl zrušen, budovu koupil r. 1787 za 7260 zl. Šimon Král, priorát s kolossálním kostelem 19. říj. 1788 kupec Jakub Schoffo, starý kostel Ant. Zimmermann. V klášteře pak se až do r. 1813 hrálo divadlo. R. 1791 fiskus zakoupil kostel pro poštovní ředitelství, které zde zůstalo po 58 let. Nyní užívá části zde c. k. místodržitelská tiskárna (č. 459).

Od Nebovid na jih a na západ nazývala se tato část' Oujezdem, kde hlavní cestou byla

nynější ulice Karmelitánská. Zde č. 450 c. a k zbrojnice (býv. Michnovský palác), původně letohrad, náležel Janu st. Vchynskému ze Vchynic, který jej někdy před r. 1587 dal vystavět a prodal (se zahradou, štěpnicemi, vodárnou, luthauzem) onoho roku Adamovi Slavatovi z Chlumu a Košumberka a ten kupci Janu Rebenikovi, od něhož jej koupil r. 1600 nejv. soudí Adam ze Šternberka. Po něm měl jej Hendrych Mates z Turnu, kterému pro odboj byl zabaven a postoupen jako věno manželce jeho Zuzaně Alžbětě roz. Tiefenbachové, která jej prodala r. 1625 Pavlu Michnovi z Vacinova, což zdědil syn jeho Václav, který jej odkázal kšaftem z 23. srpna 1658 synům po svém strýci Vilému Michnovi, Sigmundu Norbertovi a Vilému Bedřichovi. Od jejich dědiců koupil letohrádek s mlýnem Hutí r. 1678 Jirí Ludvík ze Sinzendorfu, po jehož smrti prodán byl Janu Adolfu ze Schwarzenberka resp. jeho synu Ferdinandovi r. 1684 a od Josefa Jana r. 1673 Janu Bornscheinovi, od kterého jej koupil aerár r. 1767 pro zbrojnici za 23.000 zl. — V č. 448 a 449 byla hut' neb cihelna, která r. 1489 náležela panoši Vencelíkovi z Vrchovišť a později r. 1514 slavnému Viktorinovi ze Všehrd, který zde zemřel. Potom náležela obci, které byla r. 1547 králem vzata, leč zpět r. 1558 nabyta a s Michnou vyměněna. Vedle ní býval klášter sv. Anny (v části č. 450) řádu sv. Dominika, který r. 1420 byl též vypálen a odtud navždy opuštěn. Č. 446 měla r. 1585 obec od Rosiny, vdvoy po Valentínu Morici z Hlivic, a postoupila jej ještě téhož času známému Janu Kocinovi z Kocinětu. Č. 440 býval famí kostel sv. Jana Křtitele, jehož podací právo patřilo proboštu pražskému, který zde měl dům s vinicí. V ulici Chotkové bývala velká cihelna a vápenice (č. 420—21), která na počátku XV. stol. (1406) náležela matce dra. Jana Náze, později biskupa churského, a vedle šla zeď hradební Karla IV., v které tam, kde byla do nedávna brána Oujezdská (z r. 1862), stála rovněž brána s mohutnou věží, brána Kartouzská zvaná. Blíže však řeky byla ještě jedna branka. Při hřbitově sv. Jana Křt. stál dům Dachovský, kterého nabylo záduší po smrti (1520) manželky Viktorina ze Všehrd, Apoleny ze Dríně. Ulice Chotkova povstala teprve po vystavění býv. řetězového mostu. V ulici Újezd kasárna c. 413 s počátku XVIII. stol. byla v letech 70 týchž věku zvětšena. Dříve byla zde cis. cihelna. V č. 400 narodil se r. 1810 básník Kar. H. Mácha, je muž zde deska jest zasazena, a vedle v č. 399 narodil se r. 1833 virtuos Ferdinand Laub. Dům č. 425 náležel v XVI. stol. starom. měšťanu Janu Skriptorovi. Nárožní dům č. 412 (Knotkovský) koupil Václav Michna z Vacinova r. 1657 od obce a č. 410, který náležel i s rozsáhlou vinicí na Petříně karmelitánům a po jejich zrušení semináři. — Na místě měšťácké kostela P. Marie Vítězné stával dříve od polovice XVI. stol. kostelík mistra Jana Husi, obdlné to stavení s přístavkem nějaké kaple na jižní straně. Hlavní oltář ka-

menný byl zhotoven r. 1586 od sochaře Samuela Lorence z Freiburku Saského. Kolem r. 1610 bylo povoleno obci, aby lutheránští Němci měli zde své pobožnosti, ti pak, když kostelík objevil se býti malým, založili nový kostel sv. Trojice, ke kterému položen základní kámen dne 20. čce 1611 a vysvěcení provedeno 21. čce 1613. Byla to budova podlouhá, čtyřhraná, s vchodem na severu, sahala od nynějších schodů k presbytáři v nynějším chrámě až ke kruchtě, presbytář však, kruchtu s bočními dvěma kaplemi a průčelí vystavěli teprv karmelitáni, kterým byl chrám odevzdán (7. září 1624). Ti překřtili jej a založili klášter, k němuž císař daroval dům u hřbitova na jihu, ve kterém praedikanti bydlili, a bývalý hřbitov za kostelem na severu, na jehož konci stála kaple někdy sv. Jana, nyní sv. Ludvíka zvaná, a don Martin de Huerta přidal) jim sousední dům, dříve Floriánu Gryspekovi z Grysparu náležitý, kde nyní jest ústav učitelů. Kostelík Jana Husi dostali r. 1623 katolicti Francouzové v Praze bydlicí, kteří jej r. 1628 prodali karmelitánům.

Kostel P. Marie Vítězné má průčelí markantních tvarů renaissancečních, klonících se k baroku. Zpodní část' jednoduchého kostela má na obou rozích po dvou toskánských lesenách, které nesou břevnoví s prázdným vlysem a jednoduchou římsou, nad níž je veliké půlkruhové okno, a nad římsou vyrůstá štít, jehož leseny iónské nesou břevnoví a římsu konsolami zdobenou, po straně štítných lesen spočívají na mohutné vyvinutých volutách kamenné vásy, jež nad lesenami štít zakončují. Nad krásným kamenným portálem výklenek se sochou P. Marie s Ježíškem a ve velikém okně štítu je na prknech namalován obraz Jezulátka se znakem dona Baltazara de Maradas, který dal podle nápisu přistavět toto průčelí ke kostelu. Levá jižní věž byla dokončena r. 1669 a pravá (severní) není vůbec dostavěna. Před kostelem jest široká estráda vroubená kamennými balustry, k níž jdou po obou stranách schody (13). V pravo od kostela vcházelo se velikým portálem na hřbitov městského špitálu. Na místě před schody stávaly v XVI. stol. dva domy, z nichž jeden koupil r. 1589 Wolf Lankmayer a které zakoupila r. 1611 obec a zbořila. Uvnitř kostela po levé straně pod kruchtou stojí kaple sv. Kříže (1654) a na pravo podobná. První oltář na levo sv. Terezie má obraz od Dietricha z r. 1752, na druhém obraz sv. Jana od kříže od Matouše Cimbrechta a na oltářním skle P. Maria Mantovská, třetí má obraz sv. Šimona St. od Petra Jana Brandla, proti němu sv. Josefa s obrazem od téhož mistra, uprostřed lodi oltář t. zv. Pražského Jezulátka, zhotovený r. 1776 od kameníka Františka Lauermanna a sochařské práce od Petra Prachnera, a konečné oltář sv. Jáchyma a sv. Anny má obraz od Brandla. Do presbytáře vedou mramorové stupně, na levo visí na zdi Brandlův »anděl zjevil se sv. Eliáš«. Hlavní oltář přestaven byl r. 1723 podle nákresu Ferd. Schora a za ním jest veliký polo-

kruhový bývalý kůr Karmelitů s obrazem kněze Dominika, známého účastí v bitvě Bělohorské. Za kostelem dům kostelníkův bývala poustevna vystavěná r. 1659 nákladem hrab. Alzběty Oprštorfové. Pod chrámem jsou pověstné krypty. Za kostelem táhne se řada domů č. 381 (Ramhofský) a 378 stavěný r. 1702. Č. 375 skládá se z býv. tří domů, z nichž jeden »vedle Nového Špitálu« koupil r. 1590 Jakub Hok z Hoku a od toho téhož roku Kašpar Melichar ze Žerotína, který skoupil i druhý a třetí r. 1591 a 1601. Nyní náleží c. k. komornímu aeráru. R. 1746 koupily jej Anglické panny od hr. Adama Víta Lazanského, ale po roce se vystěhovaly a zde umístěny gymnasium a normální škola. Soušední dům č. 375 koupil r. 1598 Mikuláš Reichl, saský diplomatický agent, a od jeho vdovy Magdalény Jan Adam Cejka z Olbramovic, potom pak r. 1622 Karel Fontana a r. 1658 vdova jeho Sabina roz. Lochnerová postoupila jej Ignáci Bohumíru z Haunonu a od toho nabytí ho Petr Bidrman. Vedle č. 374 (»u dvou fendrychů«) měl malíř Bartoloměj Mates, který prodala jeho dcera r. 1623. Palác hrabat z Vrtby č. 373 skládá se z domu, který koupil na počátku XVI. stol. Kryštof Želinský ze Sebuzzina, druhého, který míval (spojený ze dvou) slavný stavitel Oldřich Augustalis a od jeho dědiců koupil r. 1598 Eliáš Šmidgrabner z Lusteneku a r. 1675 Sezima z Vrtby, který skoupil i prvě. Budova má portál se sochami Matyáše Brauna z první čtvrtiny XVIII. stol.

Na tržišti (dřívější **N o v á u l i c e**) dům »u modrého lva« měl na konci XVI. stol. dvorský mečíř Ondřej de Cais, po Tobiáš Scheferovi r. 1591 taxátor dvorské kanceláře české Jiří Perger z Pergu a po konfiskaci Jaroslav Libšteinský z Kolovrat, který jej prodal r. 1633 Marii Magd Hertlové roz. z Písnice a od ní koupil jej r. 1641 starší registrátor desk zem. Jiří Albrecht Zbudovský z Ebenberka. Dále následují č. 370 (r. 1623 krumplíře Františka Materny), č. 369 (r. 1616 Jindř. Cuderlinden), č. 368 »u Karvinských« (nyní špatně »Karabinských«) náležel Janu Jiřímu Karvinskému z Karvína (XVII. stol.), Vratislavský palác (č. 366) skládá se ze dvou býv. domů, z nichž jednoho směnou r. 1591 nabytí malíř Havel Graffer a od něho trhem r. 1599 Matouš Wacker z Wackenfelsu a r. 1604 Jan Wencelius z Kolsdorfu a na Slatině, sekretář České kanceláře dvorské, který měl i druhý dům a obě odkázal augustiniánům sv. Tomáše v Brně, kteří je prodali r. 1651 Fridrichovi Freislebovi z Bischofu a na Bischofě, radovi komory České, a manželce jeho Rosině Kateřině roz. Birettové z Brandenfelsu. Vratislavové z Mitrovic (Jan Václav) mají palác již od počátku XVIII. stol. jako fideikommiss. Ulice **Vlašská** (dříve **Nová**) zove se podle mnohých Vlachů zde bydlících. Parcelace pozemků zde »za starým špitálem« počala se v první době Rudolfa II. **Palác Schönbornský** (č. 365) z počátku XVIII. stol. má průjezd, jehož nádvorní oblouk podepřen

jest dvěma karyetidami obrů Matěje Brauna. Na místě jeho stávaly Colloredovské domy, z nichž jeden byl sladovna, druhý na počátku XVIII. stol. měl Hanuš Leskovec z Leskovce trhem od Viléma Klenovského z Klenového, jehož dědic Arnošt L. prodal jej r. 1609 Lazaru ml. Hencklovi z Donnersmarcku na Kfeli a Felzendorfu, další měl Kryštof Zilvar ze Silberšteina a Pilinkova a brzy po něm r. 1588 Anshelm z Felsu (r. 1594 bratra jeho Ondřeje, rady kard. Ondřeje, správce tyrolského), r. 1608 Lazar ml. Henckel z Donnersmarcku, třetí náležel v té době Oldřichovi z Vřesovic po Kryštofovi Kostomlatském z Vřesovic a od něho koupil jej Sigmund Brozanský z Vřesovic, který jej prodal r. 1588 Anshelmovi z Felsu; čtvrtý měl Petr Fontana, pátý náležel trhem od obce slavnému staviteli Augustalovi, který si jej (ze dvou býv. domů) vložil do knih městských r. 1591. Dědicové jeho prodali jej r. 1598 Eliáš Šmidgrabnerovi z Lusteneku, rentmistru král. Českého, ten r. 1602 účetnímu německému při komoře České, Wolfu Helclovi ze Šternšteina, r. 1607 koupil jej sekretář při komoře dvorské Jakub z Altenšteigu, r. 1615 říšský něm. pfenigmistr Štěpán Šmid z Freihofu na Kunstátě (se zahradou a viničkou). Ty všechny domy skoupil 2. února 1625 Karel kníže z Liechtenšteina, přestavěl a prodal kardinálu z Dietrichšteina, Potom dostal se v držení hr. Rudolfa Colloreda, načež Rudolf Josef Colloredo prodal jej r. 1755 Karlu Bedř. hr. z Hatzfeldu a nabytí ho dědictvím r. 1794 Damián Hugo Ervin ze Schönbornu, jehož rod dosud jej má. Č. 362 náležel rovněž Oldřichu Augustalovi, po kterém jej z rozhodnutí císařského dostal r. 1598 Matyáš Fuch z Fuchýřova, koupil téhož roku Eliáš Šmidgrabner z Lusteneku, r. 1602 Wolf Helcl ze Šternšteina, r. 1612 taxátor říšské dvorské kanceláře Albrecht Mechl a téhož roku Magdaléna Měšičková roz. Drejlinková z Wagnereinu, která jej dala r. 1613 svému otci Janu Leonhartovi D. z W., stolmistru arcibiskupskému, a ten odkázal klášteru Strahovskému. V XVIII. stol. měl dům rod z Bomburka a hr. Schönbornští, kteří jej drží dosud. Č. 361 měl na počátku XVI. stol. stavitel Bernard de Alberto a od jeho dědiců koupil jej r. 1599 Frant. Ciocca se synem Markem. Ke konci století nabyli ho Scottiové. Dům č. 358 měl rovněž Augustalis a od jeho dědiců r. 1613 Ondřej Geiger. Č. 355 měl Jan B. Marian de Marianis, jehož vdova Dorothea postoupila jej r. 1617 Ondřeji Petitovi, č. 354 měl rovněž Augustalis, č. 351 mají hr. Schönbornští po Colloredech. Č. 349 náležel po dvorském krejčím Ondřeji Posingerovi r. 1593 Pavlovi Sixtovi Trautsonovi sv. pánu ze Sprechenšteina, načež odumrtím dostal se císaři, který jej daroval r. 1603 Oldřichovi Desideriu Proskovskému z Proskova, komorníku svému, který jej prodal r. 1606 Mutiovi Lampugnanovi a bratřím jeho Františkovi a Leonovi.

Tím dostali jsme se do krajiny, kde dříve bývala ves »**O b o r a** u sv. **J a n a** pod **P e t ř í**

n e m« zvaná, která udržela se jako postranní právo až do 4. dub. 1656, kdy sloučila se s Menším městem. Farní kostel sv. Jana býval při domě č. 322; podací jeho náleželo královnám českým a od konce XIV. stol. kapitole pražské. Poprvé jmenuje se r. 1141, r. 1784 byl zrušen a r. 1794 prodán i s kaplí sv. Matěje a se hřbitovem. A dne 20. září 1654 obec malostranská koupila »dům rathauz«, někdy práva sv. — Janského. Osada dosahovala od tržiště až k strahovským vinicím na Petříně i pod klášteřem a za domy východní strany hořejšího náměstí až k býv. bráně Strahovské (Černé) a k Hluboké cestě, tak že jižní strana ulice Nerudovy od č. 240 až po Hlubokou cestu náležela ještě k Oboře.

Zde ve Vlašské ulici stojí palác Lobkovičů (č. 347) na pozemcích viničních, které skupil v l. 1697—99 hr. Frant. Karel Přehořovský z Kvasejovic (i s domem »u tří mušketýrů«). Palác byl již dostavěn r. 1707 a r. 1713 Přehořovský prodal jej Janu Josefu Bartolettiemu sv. p. z Parthenfeldu a tento r. 1717 Frant. Karlovi Libšteinskému z Kolo vrat. Potom jej koupila r. 1724 Antonie z Kuenburka, vdova po Heřmanu Čermínovi z Chuděnic, pro syna svého Františka Ant. z Chuděnic, jehož dcera a dědička Marie Josefa Lidmila přinesla palác věnem r. 1753 Augustu Josefu z Lobkovic, za něhož byl zvýšen o jedno patro (1769). Od té doby jest stálým majetkem knížat Lobkovičů Hořínských. Jest vystavěn v jednoduchém baroku, v levo na pilířích hradby vchodu do velkého parku stojí dvě kamenné sochy, představující únos Sabinek, a ostatní pilíře ozdobeny jsou vásami. Schallerova zpráva o velikého vodní nádrže na střeše jest bezpodstatná.

Naproti stojí V l a š s k ý š p í t á l, pro který četní Vlaši pražští spolčení v »Tovaryšstvo pod ochranou P. Marie nanebevzaté« koupili r. 1602 zde dům Dominika de Bossi a r. 1613 v sousedství kus zahrady, přestavěli budovu a zřídili kapli sv. Karla Bor. (1617). R. 1777 byl s ním spojen francouzský špitál v Senovážné ulici a přikoupen od hr. Karla Šporka sousední dům. Ale při tom bývalá nemocnice a útulna proměnila se v chudobinec a sirotčinec. Zrušen byl r. 1789 a budovy prodány r. 1791 Frant. Müllerovi. Však r. 1804 Vlachové založili novou italskou kongregaci s novým sirotčincem pro chlapce a koupili r. 1830 bývalý svůj špitál a obnovili r. 1839 kapli dosti prostornou s kupolí a oltářem, na němž jest obraz od Václava Markovského (1839). V sakristii jest obraz sv. Karla Bor. od Marka Ant. Cassinisa a ve veliké síni sirotčince svatá Rodina od Škrety.

Na sev. straně sirotčince v uličce Šporkově č. 321 »u dvou zlatých lvů« má pěknou fačadu z XVIII. stol., náležel r. 1652 Gundakaru z Herberšteina, od něhož jej koupil r. 1655 Jan Maria Testa hr. Piccolomini, r. 1756 Jos. Karel z Halleweilu. Nyní jest zde sirotčinec spolku paní sv. Notburgy. V koutě vedle stojí č. 320 s krásnou barokní fačadou z r. 1729 (»u nejsvětější Trojice«); jej prodal r. 1672

Karel Arnošt z Bissingen kupci Frant. Ostermayerovi a r. 1726 měl jej mistr kamenický Ondřej Kranner. Pod Petřínem konečně leží nemocnice Milosrdných sester svatého Bartoloměje, založena byla r. 1842, když zakoupena byla zde zahrada s domem od bar. Bretfelda. V l. 1851—54 vystavěna zde veliká nemocnice a r. 1855 kostel svatého Karla Bor., v němž jsou obrazy od Vil. Kandlera.

Kostel sv. Vavřince na Petříně připomíná se r. 1135 jako příslušenství kostela vysehradského. R. 1590 by nákladem Jiřího Hendrycha z Frankenšteina a r. 1626 císa. Ferdinanda II. a r. 1770 opraven. R. 1784 byl kostel zavřen, otevřen obnovený teprve 30. srpna 1840 a obec pražská přijala jej jako filiálku sv. Mikuláše. Nyní má kostel jednodlní kupoli bez bubnu a dvě věže, které se nalézají na podélné straně kostela. Na průčelí jsou sochy nad římsou štítu sv. Jana Nep. (v levo), nejsvět. Trojice (v prostřed) a sv. Moniky (v pravo), ve výklenku freska anděla z r. 1901. Apsida půlkruhová jest románská, snad tedy zbytek z původního kostela. Na hlavním oltáři jest obraz holandského malíře J. C. Monna z r. 1693, v pravo pod kupolí jest oltární obraz Krista od Jos. Burdeho z Prahy z r. 1844 a v levo sv. Frant. Sal. od Václava Markovského z téhož roku. V sakristii na pravo na omítce stropu freskový obraz založení kostela knížetem Boleslavem I. V levo před kostelem stojí kaple Kalvarie s kamennou kazatelnou venku, uvnitř kaple je fresková malba představující klanění se židů hadu na poušti z r. 1735; pod kaplí je jeskyně se sochou Kristovou u sloupu. Na pravo jest kaple Božího hrobu s kupolí na sloupech dle jerusalemského vzoru z XVIII. stol.

Od kostela podél cesty dolů jsou kapličky (14) křížové cesty založené v pol. XVIII. stol. a obnovené r. 1836, které vyzdobili dle výkresu Josefa Führiha malíři bavorští Jan Müller a Josef Holzmaier. Byly dne 16. září 1838 vysvěceny.

Vltava a ostrovy. Vltava uvnitř hranic městských jest vlastnictví obce, jmenovitě podle privilegia Ferdinanda I. z 12. září 1562, a to před spojením měst s malými výjimkami Starého města, a nejen řeka a ostrovy, ale i břehy, což spravoval úřad mostský. Vláda ovšem nyní právo toto k řece popírá. Roční užitek r. 1901 byl 106.781 K.

Ostrovy (od jihu k severu): **Žofínský** (č. 226), dříve **Barvířský**, prodán byl obcí 7. břez. 1760 Josefu Sängerovi za 1000 zl. a roční činží 7 zl. Dříve obec novoměstská jej pronajímala (r. 1610 nazývá se »ostrůvkem, na němž nemálo zrostlých vrbin a jiných porostlinek se spatřuje«). R. 1836 obec vymohla veřejný přístup obecnstvu (když se byla práva svého předkupního na ostrov vzdala, začal majetník svoliti, aby obecnstvo na věčné časy mělo svobodný přístup k účelům zábavy), až jej r. 1884 za 570.200 K koupila a vystavěla zde r. 1886 nádhernou repraesentační budovu a lázně. R. 1845 vystavěna zde

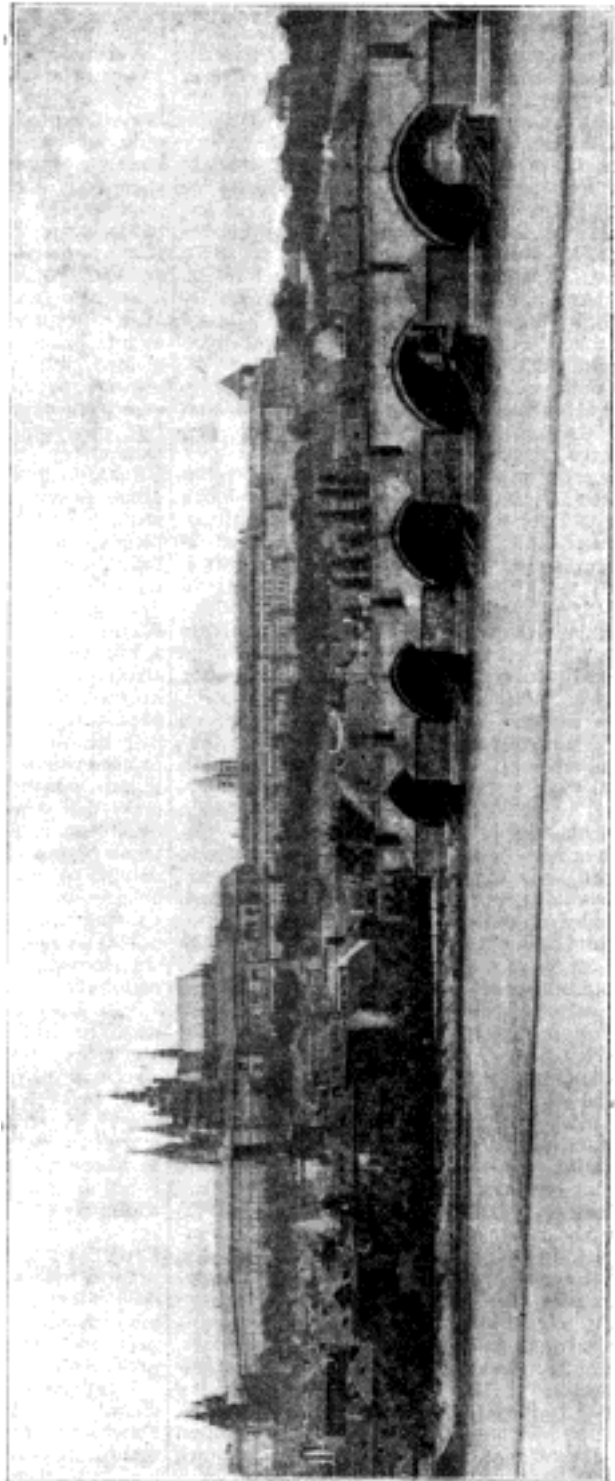
vodárna. — **Střelecký** (Trávník, Benátky malé) náležel původně klášteru maltánskému Panny Marie u mostu na Malé straně, který jej prodal r. 1393 lékárníku Augustinovi. Ferdinand I. ujal ostrov r. 1547, ale vrátil r. 1562 polovici a povolil »střelcům, kteří na ostrově nad mostem pražským střelbou kratochvíl provozovali a v tom cvičení měli, aby na něm takovou kratochvíl provozovatí mohli pro takové cvičení, však do vůle své« a Maximilián ztvrdil střelcům propůjčení celého ostrova, ale když se tomu Staroměstští opřeli, přišlo k narovnání r. 1575, ve kterémž střelci uznali, že toho ostrova polovice dolejší Star. městu náležeti má, naproti tomu přiznáno jim právo k polovici hořejší. Dne 10. dubna 1893 koupila obec i druhou polovici královskou za 14.000 K. — **Petržilkovský** (Jesuitský) náležel klášteru kartouzskému, pak obci staroměstské, které ovšem novoměstská právo toto upírala. R. 1483 povoleno bylo Janu Petržilkovi, aby zde na místě spáleného mlýna vystavěl nový, který zakoupilo Menší město r. 1523 od jeho nástupce Jana Zajisto. Ferdinand I. ostrov zabavil, ale vrátil r. 1561 a obec vystavěla zde po r. 1562 vodárnu, která na př. r. 1686 zásobovala 57 kašen a stojanův. R. 1751 bylo vše mimo vodárnu (č. 88) prodáno Fr. Mrázovi. Ale r. 1859 koupila obec od Šalomouna Příbrama zpět vedlejší mlýn (č. 89) a zřídila zde malou vodárnu. **Židovský** (čili **Funkovský**) a **Kampa** viz Menší město. — **Mostomlýnský**. — **Novomlýnský** čili **Primátorský** Novoměstský, blíže **Nových mlýnů**, býval obecní a prodán byl 27. pros. 1783 mlynáři Václavu Veselému. — **Velké Benátky** slují též **Štvanice**, poněvadž na horní jeho části pro zábavu bývala štvana zvěř (v XVIII. stol.); obcí zakoupen byl r. 1898 od Karla Židlického, když byl r. 1777 prodán Filipu Stembergerovi. — **Korunní** (nesprávně povstalo z »křenový«, ježto tu pěstován byl skutečně křen) dříve neměl jména; r. 1650 postoupila jej obec staroměstská z vděčnosti Innocenciu svob. pánu Contimu za hájení Prahy proti Švédům do užívání. — **Jerusalem** má jméno podle bývalého židovského svého vlastníka. **Šaškovský** (Primátorský starom.) zove se podle mlynáře Martina Šaska r. 1544; jej prodala obec r. 1774 JUDru. Aloisu Tochtermannovi z Treumuthu. **Rohanský** (Köpplův) povstal nánosem v posledních stolecích a teprv r. 1537 měl jakousi cenu a náležel též Šaškovi; nynější jeho jméno povstalo z jména měšťana starom. Ritterhana. **Velký u Libně**, **Holešovic** ký mezi Holešovicemi a Holešovičkami, **Císařský** (Trojský, **Purkrabský**) mezi mlýnem Císařským a Trojí, většinou obcí r. 1901 zakoupený pro kanalisaci.

Jezy jsou v řece: **Šitkovský** od Hartlova mlýna a na Smíchově k mlýnům Sitkovským (II.); **Petržilkovský** od jižního cípu ostrova téhož jm. k jezu předešlému; **Staroměstský** od mlýna někdy Odkolkova k mlýnům Staroměstským; **Novomlýnský** od býv. vodárny

č. p. 338 pod Letnou k Novým mlýnům; **Helmovský** od třídy Bělského u mostu císaře Frant. Josefa k ostrovu Korunnímu a podél tohoto k Helmovým mlýnům.

Mosty a můstky. **Most železný dráhy státní z r. 1870**, spojující nádraží vysehradské se smíchovským. R. 1902 byl přestavěn a otevřen tu přechod i pro obecnstvo. **Palackého**, kamenný, vystavěn nákladem obecním s nábržím v l. 1876—78 podle plánů ing. J. Reitera nákladem 1,157.620 zl. Základní kámen položen byl 13. květ. 1876 a odevzdán byl most k používání 22. pros. 1878. Jest 230 m dlouhý, 11 m široký a 12 m vyvýšený nad hladinou Spočívá na šesti vodních pilířích překlenutých sedmi širokými segmenty, jichž rozpětí stoupá do středu, dosahující zde 32 m Na závěrkách oblouků vytesány jsou znaky města a země i jiných památných měst ležících na Vltavě a Labi. Pylony ozdobeny jsou obrovskými sousošími Jos. Myslbeka. **Kamenný most císař. Františka** vystavěn v l. 1898—1901, neboť základní kámen položen byl 3 srpna 1898 (podle usnesení sboru obec. starších z 20. dub. 1896). Stavba dala se podle projektu měst. stavebního úřadu s použitím konkurenčního návrhu (»Budoucnost«) inz. Jos. Janů (†1892), Jiř. Soukupa a arch. Ant. Balšánka, schváleného sborem dne 26. dub. 1897, který zároveň povolil náklad (i pro dřevěný most prozatímní) 1,633.305 zl, a vedením pešťské firmy G. Gregersen a synové za 1,631.966 zl. Most dělí se na čtyři díly. Předmostí nad mělnou pravého břehu o šířce 22,4 m má jeden eliptický oblouk o rozpětí 26,6 m a vzepětí 5,6 m; pobřežní pilíř vyčnívá z lince nábržeň zdi do řečiště o 1,2 m a spočívá na 115 jehlách v hloubce 2,15 m pod normálem. První návodní pilíř pod ostrovem Žofinským, do něhož druhá strana kloubového oblouku se opírá, má základ 30,6 m dlouhý a jest ve výši normálu 5,76 m tlustý. Díl druhý přes pravé rameno Řeky pne se od prvního návodního pilíře pod ostrovem Žofinským až k polonávodnímu na východním břehu ostrova Střeleckého a skládá se ze tří eliptických oblouků klenbových o rozpětí 34,32 m, 38,5 m, 42,34 m a o vzepětí postupně 7,32 m, 7,97 m a 8,55 m. Obá návodní pilíře založeny jsou na skále břídlíčné. Díl třetí (inundační) přes ostrov Střelecký skládá se ze dvou stejných kloubových oblouků segmentových o rozpětí po 27,89 m a vzepětí 3,82 m; mezi dvěma segmenty jest ostrovní pilíř starý. Poslední díl přes levé rameno řeky má tři klenbové oblouky taktéž eliptické o rozpětí 31,91 m, 26,69 m, 25,64 m' jejichž vzepětí obnáší 8,79 m, 8,03 m, 7,12 m. Má pak celý most devět otvorův a 10 pilířů. Hlavní korunující římsa jest bohatě článkována s konsolami ze žuly do hladka zpracovanými a nad ní jest kamenné zábradlí z hranatých kuzelek; na pilířích žulových nad závěrky klenb jsou kombinované stožary elektrické a u vchodu na předmostí zábradlí ukončeno jest podstavci k budoucí výzdobě figurální. Na pilířích pobřežních ostrova Stře-

leckého přerušeno jest zábradlí mohutnějšími pilíři žulovými rovněž pro scházející dosud výzdobu sochařskou. Na ostrovním pilíři na straně po vodě jest zábradlí plné, na jižní jsou schody na ostrov. Na prvním návodním pilíři starom. a na pobřežním malostr. jsou po obou stranách domky tvaru čtvercového (strana 3,98 m), ukončené stříškou báňovitou (dva pro výběří mýta). Na jejich zadní stěně mají býti zasazeny votivní desky. Náklad celkový činil téměř 4 miliony K. — Na místě tomto stával dříve řetězový most císaře Františka zbudovaný podnětem nejv. purkrabí Karla Chotka z Vojnina, který utvořil r. 1827 akciovou společnost s kapitálem 409.600 zl. rozvrženým na 2048 akcií po 200 zl., která se ustavila 15. pros. 1828 na základě stanov schválených 24. čna t. r. Zároveň bylo uděleno privilegium vybíratí mýto po 50 let s podmínkou, že po této době most přejde zdarma ve vlastnictví státu. Prodloužena byla tato lůta r. 1865 o dalších 23 let, tedy do r. 1914. Stavba dala se podle plánů a vedením inž. Bedřicha Schnircha (†1868) za pomoci Jana Straky, železo kujné dodala železárna hr. Ed. Stadionu v Chlumci u Třeboně, pruty závěsné a ostatní železo Kozlík v Praze. Po půltřetí roce podniknutý zkoušky obtěžkací dne 2. a 3. list. 1841, načež most otevřen byl 4. list. Skládal se ze dvou stejných dílů přepínajících obě ramena, každý měl dva podpěrné pilíře a mimo to na obou březích tělesa kotevná a na ostrově mohutný pilíř, v němž oba mosty měly zakotvení společné, avšak na sobě nezávislé. Podpěrné pilíře měly délky po 18,79 m a šířky 5,9 m a byly založeny na dřevěném roštu, každý na 156 jehlách; ve výši chodníku byly kolem pylonu zřízeny ochozy 1,1 m na mohutných

Č. 3289. Pohled na Karlův most kamenný a Hradčany.

krákorcích žulových opatřené zábradlím. Visutá konstrukce skládala se z řetězů nesoucích, napínacích a kotevnic; první napiaty byly mezi podpornými pilíři v délce 132 m přes válcovitá, litá ložiska, pohyblivě na válečkách na pylonech ve výši 10,5 m uložena, odkud přecházely v řetězy napíací. Řetězy kotevné (prodloužené napínacích) probíhaly přes ložiska z kujaného železa průduchy ve zdech pobřežních a ostrovního pilíře do kotevnic zdi, kde se končily v litinových deskách, které napětí řetězu převáděly na zdivo kotevni. Každá polovice mostu měla 8 řetězů po dvou nad sebou, články řetězů měřily mezi oky 3,16 m o tloušťce 1,54 cm. Vozová dráha s chodníky skládala se z dřevěných nosníků $26/37$ cm silných, délky 10,74 m. Byl pak most celkem 412,74 m dlouhý, široký mezi zábradlím 9 m (3 m chodníky). Náklad činil 699.958 K. Obec zakoupila jej dne 30. pros. 1885 za 220.000 zl.

Karlův most kamenný jest již třetím mostem, který v těchto místech spojuje oba břehy. Prvý dřevěný (připomíná se při povodni r. 1118) nahrazen byl z rozkazu a nákladem druhé manželky krále Vladislava I. Judity v l. 1169—71 novým, který stál až do r. 1342, kdy byl povodní z největší části poškozen. Zbytkem jeho jest oblouk za risalítem pod přední částí kláštera křížovnického. Z mostu toho pochází i reliéfní z kamene vytesaná podoba vousatého muže (bradáč), který zasažen býval na tomto oblouku na straně západní, od r. 1846 pak nalézá se v nábrěžní zdi mezi křížovnicí a mosteckou věží, nikoli však v původní výši. Most Juditín vycházel u vrat malostr. věže mostní a končil se u kláštera křížov. K novému mostu položen základ 9. čce 1357 na straně starom. Stavbu vedl Petr Parlér (snad do r. 1386), ale bývala často na dlouhé doby přetřována. Poslední oblouk dokončen byl r. 1502 a povšechné dokonání díla stalo se po 145 letech dne 22. čna 1503. Na opravy a udržování prvotního dřevěného mostu bylo určeno clo na mostě, poplatek z 8 vsí a vinní plat v Praze a v okolí. Václav I. odevzdal s těmito důchody i péči o opravu a udržování mostu křížovnickům. Po r. 1348 zřízena byla i pokladna pro tyto peníze, od které měli křížovnici jeden a Staroměstští dva klíče. V době husitské přešlo vše na úřad městský mostní, skládající se z jednoho nebo dvou konšelův a dvou obecních starších s písařem (1433).

Most jest 520 m dlouhý (přes 700 kroků) a 10 m široký (12 kroků), spočívá na 17 pilířích a 16 obloucích a jest proti proudu poněkud vypouklý. R. 1367 zbořen byl povodní jeden pilíř, dne 21. čce 1432 v noci s pondělí na úterý, ježto několik oblouků bylo dřívím a senem zacpáno, roztrhl se na tři kusy, r. 1496 byl stržen jeden pilíř a oblouk u božích muk, r. 1744 velitel pražské posádky Harsch rozkázal, aby jeden oblouk byl stržen, když byli Prusové již obsadili Malou stranu, však vojíní nemohli pevně klenutí rozbourati, r. 1784 most byl opět silně porouchán a

oblouky 6. a 7. a tři pilíře zřítily se časně ráno dne 4. září 1890.

Karlův most zahajuje na pravé straně Staroměstská mostní věž (viz vyobr. č. 3290.), jejíž provedení přičítá se Petru Parléri v posledních letech Karla IV. a prvních jeho nástupců. Nejbohatší výzdobu má strana východní. V prvním patře vidí se socha císaře Karla IV. sedícího na trůně, po pravé straně Václav IV., oba pod bohatými baldachýny, majíce v pozadí malé erby říše Řím. a České; mezi oběma sochami stojí sv. Vít. Po levé ruce Karla IV. jest něm. orlice, po pravé Václava IV. český lev, nejvýše v prvním patře nad hlavou sv. Víta plamenná orlice sv. — václavská. V druhém patře v levo jest kamenná socha sv. Vojtěcha, v pravo sv. Sigmunda a pod nimi v římsovém pásu plno mask a fantastických nestvůr. Pod pásovou římsou prvního patra jest řada kamenných štítů s polychromovanými erby. Ve středu levé strany něm. orlice, ve středu pravé český znak, na levo od něm. znaky Moravy, Braniborska, Slezska a Arelatu, vpravo lucemburský a obou Lužic. Ve středu oblouku brány jest starý znak staroměstský a po různu na průčelí přízemí a prvního patra jsou lednáčkové ve věniku (ručníku) v uzel svázaném. Klenba v průjezdě je valená, půlkruhová, se žebry kamennými, síťovitě vedenými, uprostřed jest veliký svorník mající české koruny. Na omítkách jsou staré freskové obrazy představující čtyřikrát lazebníci Fuzanu s konví a květinou v ruce, osmkrát lednáčka; na zdi brány proti Starému městu jest freskový obraz Kristovy hlavy (vera ikon) se dvěma anděly, proti Malé straně znak starom. z r. 1649. To vše obnoveno r. 1878 Petrem Maixnerem. Z průjezdu vedou nízké dveře do schodiště přístavného při jižní straně. Do prvního patra vede 58 schodů k těžkým dveřím, kudy se vchází do síně zaujímající celé patro. Nade dveřmi nalézá se pěkný dřevěný gotický portál, prostý strop podepřen jest dvěma gotickými ozdobnými sloupy též dřevěnými; odtud spouštěvali železnou mříž, kterou se brána zavírala. Do druhého patra vede 40 schodů. Ve vlysu síně rozděleném dřevěnými opěradly stropu v 15 polí, vymalováno jest 14 znaků zemí českých a v patnáctém jest nápis o obnově věže r. 1874—78. K cimbuří vede 40 stupňův a sloup, kolem kterého se točí, končí se kamennou sochou klíčníka. Pod dlažbou v bráně jsou dvoje sklepy nad sebou. Výzdoba západní strany věže bývala rovněž nádherná, byla však střelbou válečnou zničena. Podle Sadelera víme, že v prvním patře nad branou byla ve středu P. Maria s děťátkem, dole v levo a v pravo asi Karel IV. a některá jeho manželka. Místo toho brzy po r. 1648 zasažena sem pamětní deska o hájení mostu proti Švédům.

Most vrouben jest po obou stranách 30 sochami svatých (původně byl tu jen kříž), z nichž dva (sv. kříž a Jan N.) jsou z bronzu, ostatní kamenné. Jsou to (směrem od vých. k záp.) Václava Jáckla P. Maria a sv Bernard

z r. 1709, téhož P. Marie, Dominik a Tomáš Aqu. (1709), sv. kříž s Bol. P. Marií a Janem ev. (sochy od Em. Maxe z r. 1861), krucifix z části z doby Ferd. III., Jäcklova sv. Anna (1707), Ferd. Brokoffa Ignác z Loyola z r. 1711 (zničen r. 1890), Jos. Maxe sv. Jan Křt. (z r. 1855). Mezi touto a následující sochou jest v zábradlí mramorová deska, označující místo, kde prý sv. Jan Nep. vržen byl do vody. Dále následují Jos. Maxe sv. Norbert, Václav a Sigmund (1853), sv. Jan Nep. lity v Norimberce podle modelu Jana Brokoffa (1682), Oldř. Mayera Antonín Pad. (1707), Ferd. Brokoffa Juda Tadeáš (1708), Jeronyma Kohla Augustin (1708), Brokofla Kajetán (1709), Mendlův Filip Benetius (1711), Ferd. Brokofla Vít (1714), Old. Mayera Kristus s Kosmou a Damianem (1709) a na druhé (jižní straně) směrem zpátečním: Kam. Böhma (podle nákresu Führichova) sv. Václav (1857), Ferd. Brokoffa Jan z Matky, Felix z Valois a Ivan se zalářem křesťanů a pověstným Turkem (1714), obou Brokoffů Vojtěch (1709), Matěje Brauna Ludgarda (1710), vyobr. viz při článku Braun, str. 598), Jer. Kohla Mikuláš Tolentinský (1708), Ferd. Brokoffa Vincenc Ferrarský a Prokop (1712, vyobr. viz při článku Braun, str. 599), Em. Maxe František Ser. (1855), neznámého mistra sv. Lidmila, Ferd. Brokoffa sv. Frant. Borg. (1710), Em. Maxe Křištof (1857), Ferd. Brokoffa Frant. Xav. (1711) zničen byl povodní r. 1890, Em. Maxe Josef (1854), téhož Pietà (1859), obou Brokoffů Barbora, Markéta a Alžběta (1705), Mat. Brauna Ivo (1711). Mezi sochami sv. Ludgardy a Vojtěcha jsou veliké kamenné schody, vyplňující celý oblouk mostu a vedoucí dolů na ostrov Kampu. Na pilíři pod skupením sv. Vincence a Prokopa stojí socha rytíře držícího znak Starého města od Šimka z r. 1884, která nahrazuje starší (Bruncvika, v. t.), uštěřenou Švédy. Soudí se, že to bylo znamení skladního práva Starého města, jistě však jako znamení zvýšené ochrany míru.

Malostranské mostní věže stojí po obou stranách gotické brány, jejíž oblouk ozdoben jest kamennými kruhy listnatými; ze středu vyrůstá fiála a nad ní v kordonu pod cimbuřím vyčnívá chrlič. Kamenné ozubené cimbuří tvoří vrch brány a jsou na něm vytesány znaky český, něm. a Horní Lužice; pod cimbuřím býv. znak Starého města a Malé strany. Dubova dvoukřídlová vrata bývala zde zavěšena, kde dvě kamenná záhlaví se vidí za špaletou brány asi ve výši 5 m. I železná mříž bývala tu spouštěna. Pravá nižší věž jest stará románská stavba mostu Juditina. Na omítku

spatruje se škrábané rustikované rejsování, nad římsou vyzděny jsou krásné renesanční štíty z času po požáru r. 1541. Levá vyšší věž má v druhém poschodí bohatou výzdobu ryze gotickou, v níž vidíme tři výklenky pro sochy a na římsě hlavní profilo-

Č. 3290. Mostecká brána staroměstská.

vání z 1. pol. XV. stol. Na rozích římsy vystupují z kamenných konsolů čtyři nárožní vížky s prolamovanými otvory k obhlížení do okolí; mezi věžičkami vyzděny jsou krance chránící ochoz kolem strmé střechy sedlové. Brána i levá vyšší věž zbudována byla zároveň se Staroměstskou. Roku 1874—82 byla Mockrem opravena.

Řetězová lávka spojuje nábřeží korunního prince Rudolfa (I.) s ulicí u Železné lávky (III.). Jest pouze pro pěši a postavena byla r. 1869; opírá se o jediný pilíř uprostřed řeky a na každém břehu. Náklad 260.000 zl. nesla společnost akciová. Stavbu podle soustavy Ordishovy vedl inž. Veselý. Řetězy zhotoveny byly v Sheffieldu v Anglii.

Most cis. Františka Josefa, železný, vedoucí z třídy Eliščiny (I. — II.) do třídy Bělského (VII.), zamýšlel založiti již nevj. purkrabí Jan Rudolf Chotek z Vojnina (1803 až 1804), k čemuž sebral již kapitál 108.000 zl. Ale projekt přeložen byl přes Střelecký ostrov a zde vybudován most teprve v l. 1865—68 nákladem obce podle soustavy Ordishy a Le-feuvra o délce 249 m. Spocívá na čtyřech žulových pilířích, z nichž oba prostřední nesou po dvou mohutných dutých sloupech litinových nahore ve způsobě brány spojených. Sloupy tyto vzdálené od sebe 2,83 m nesou visutou část mostu, po bocích zakotvenou v pilířích pobřežních. Náklad činil 632.000 zl. Roku 1896 most byl nákladem více než 300.000 zl. sesílen.

Vodárny. Staroměstskou vodárnu založila obec r. 1489 (věž rounní) při mlýnech svých, ale dokončena byla teprve 27. říj. 1554. Dne 5. dub. 1576 vyhořela a po roce byla velikým nákladem znovuzřízena, však znovu vyhořela 10. srp. 1582. Po obnovení r. 1591 stála až do r. 1606, kdy opět vyhořela, a znovuzřízena utrpěla velice v boji švédském. Dále vyhořela ještě r. 1848 a 8. října 1878. Aby pak odpomoženo bylo nedostatku místa, vystavěna vedle podle plánů Wiehlových nová budova renaissanční s obrazy sgrafitovými od Fr. Ženiška, představujícími boj se Švédy na mostě. Novoměstská vodárna hoření založena jsouc ke konci XV. stol. vyhořela již r. 1501 a 1503 spěšně postavena se sesula. Znovu zcela vystavěna r. 1588, poškozena byla Švédy r. 1648, ale byla r. 1651 opravena. Novoměstská vodárna dolejší, blíže kostela sv. Klementa, byla nádherně zbudována záhy po r. 1602 (»od gruntu až do samého krovu všecka z pískového štukovi, ze všech pražských vodáren nejvyšší a nejnákladnější, měla v sobě sedmero, jedno na druhém, sklepkové klenuti a osmý nad sklepy byl postaven lustrhaus podlahou položený, v kterémž (o 12 oken bylo, po třech na každou stranu patřících, a byli v něm knížata česká od Přemysla jako i králové až do Rudolfa II. postupně vymalováni«). Přes to věž se zřítla 6. ún. 1655 následkem povodně, potom byla obnovena, jako i r. 1878. Malostranská vodárna (č. p. 88 na Smíchově) stojí na místě býv. mlýna Kartouzského, vystavěna byla před r. 1502 nákladem obce malostr. a r. 1859 obec zřídila i ze sousedního mlýna č. 89 malou vodárnu. Vodárna Žofínská povolena byla nevj. rozh. z 25. led. 1845, načež obec učinila smlouvu dne 12. čna t. r. s držitelem ostrova Václavem Novotným a podnikatelem stavby Vojt. Lannou. Stavba protáhla se do r. 1854. Malá vodárna blíž kavárny pod

Letnou zřízena obcí r. 1861 pro studně v sadech na Letné, za kterýmž účelem ujednána byla smlouva s c. k. dvorním aerarem a zemským výborem dne 31. říj. 1861.

Mlýny. Staroměstské založila obec kolem r. 1450 (č. 201) a jest vlastníci zde podnes. Druhý mlýn koupil od obce Jos. Náhlavský 23. srpna 1762. Když obecní mlýny r. 1848 bombardováním byly zničeny, obnoveny jsou podle plánů Bergmanových. Helmovy mlýny sluje řada mlýnů počínajíc č. p. 1220, kteráž budova jest z nich též nejstarší (má pěkně štíty renaissanční). Jmenují se již r. 1398 jako majetek Helma a jeho vdovy Kláry. Dne 9. srpna 1469 podkomoří Samuel z Hrádku prodal je švagru svému Vaňkovi z Valecova a ten záhy potom obci starom., která je prodala r. 1782. R. 1607 a 1744 vyhořely. Serlinský (č. 1291) sice koupila obec r. 1608 od Václ. Špehaře, ale hned prodala zase. Mlýny na Kamení za branou Poříčskou prodala obec starom. r. 1544 Martynovi Šaškovi, ale koupila je r. 1586 zpět a zase prodala 6. pros. 1784. Sitkovské mlýny novom. c. 248 a249 (podle Jana Šitky r. 1420) náležely jen z části obci, která ke konci XV. stol. ostatní skupila, leč zase prodati musila. Zakoupeny byly r. 1896 a 1897 za příčinou regulace. Mlýny Nové (č. 1239) sluly ve XIV. stol. Lukášovy. V XV. stol. (od r. 1462) měli je z velké části Jan z Lestkova, písař kanceláře královské, r. 1472 Jošt z Ensidle a ještě téhož roku Alexander Kapoun ze Smiřic, r. 1481 Jan z Valdšteina, od kterého je koupila r. 1500 obec. Menší město zakoupilo si r. 1523 mlýn Petřílkovský a r. 1533 od Daniela Tatouse z Vraního mlýn v Hutí. Na této straně koupilo i Staré město r. 1574 mlýny Sovovské, zřízené r. 1478 a pojmenované podle Václava Sovy z Liběchova.

Staré město. Střed města tvoří radnice. bývalý to radní dům staroměstský, která se skládá z několika domů částečně přestavěných. Původní dům radní na nároží do Velikého náměstí zakoupen byl obcí r. 1338 a byl ihned upravován a kaple a věž založeny. Při požáru. 1399 zničena byla radní i obecní síň, byly však záhy obnoveny. Když po válce husitské moc obce znamenitě vzkvetla, přikročeno bylo k důstojnější výzdobě, při čemž přišlo vřod, že r. 1458 odkázala obci Kateřina, vdova po kožišniku Mikšovi, pohofělý dům svůj na straně jižní. V něm zřízena byla nová radní síň se síní obecní v staré budově a na straně východní veliká síň s visutou klenbou gotickou o dvou pilířích a o 7 oknech ve způsobu, jak u kaple dosud vidíme. Kolem věže zřízena byla r. 1510 řada kamenných krámců, nad kterými byla ozdobná galerie s balustradou; stály do r. 1838. Za cis. Rudolfa II. postaveno bylo druhé poschodí a zřízeno krásné renaissanční trojdílné okno na straně jižní, na vých. straně postaveno nizoučké podkrovní s nízkými okny a na sedlovou střechu dána malá věžka. Na věži skvěl se od r. 1490 orloj (v. t.). Kdyžr. 1784 nastala potřeba

nových kancelářů pro magistrát všech 4 měst Pražských nyní spojených, obec podnikla rozsáhlou přestavbu. Část provedl v l. 1784—87 kamerální stavitel M. Hummel rozděliv veliký gotický sál na straně východní ve dvě patra a nadělav zde kancelářů. Při tom zničil krásná gotická okna a na sever sousedící domek úřadu porýbného přizpůsobil k slohu radnice ostatní Věz opravil a zmoderisoval stav. Fr. Heger Potřeba rozsáhlejších místností pro vězné přivodila r. 1827 další přestavbu. Zakoupeny byly oba sousední domy na straně východní (»Šmerhov« a »Zlatá koruna«) a i další dům »u dvou divých mužů« do Radnické uličky, jakož i na straně jižní dům »u velkého koughouta« (č. p. 937, 938, 24 a 2). Úprava měla se díti podle plánů dvorského stav. rady Petra de Nobile (1838), a to ve slohu gotickém. Však od počátku jevil se ve vlasteneckých kruzích větší a větší odpor proti navrženým plánům, neboť chtěl mezi jiným de Nobile zbourati i kapli. I podali vynikající měšťané králi Ferdinandovi V. pamětní spis, který 24. ún. 1838 příznivě byl vyřízen a vedl ke změně projektu Pavlem Sprengerem, který stavbu skončil r. 1848 obmeziv se hlavně na stranu východní a vnitřek. Pokud přestavěti i fačadu jižní (Gruebrem) byl jako velice nevhodný dosti časně zmařen (1854). Věz radniční skoro 60 m vysoká zbavena byla gotického svého rázu r. 1805 a r. 1807 zřízen byl ohoz pro hlásné; hodiny dány sem r. 1787. Na levo hlavního portálu jest v prvním poschodí trojdielné okno z pol. XVI. stol. s renaissančními kanelovanými lesenami spočívajícími na kordonu s ornamentem točného meandru. Nad břevnovím jest vytesaný nápis »Praga caput regni«. Portál hlavního vchodu a vedlejší okno se znakem českým a staroměstským má neobyčejně bohaté formy z doby Vladislavské. Z místností vnitřních jmenuvati sluší: síň obecních starších zřízenou r. 1879 a 1880 podle plánu Ant. Bauma, v níž první schůze konala se 26. květ. 1880 a kde nyní visí obrazy Václ. Brožíka Odsouzení mistra Jana Husa z r. 1883 a Zvolení Jiříka Poděbradského za krále z r. 1895, starou radní síň z doby Vladislavské osvětlenou čtyřmi jednoduchými okny zasklenými od r. 1881 grisailem, jejíž stěny pokryty jsou dřevěným pažením a ozdobeny znaky cechovními a soškami svatých, z nichž vyniká Kristus stojící na hlavě kadeřavého anděla, ještě z XV. stol. Mezi okny poprsí krále Jiřího od Seidana (1873). Oboje železné dveře jsou z XVI. stol., nad jedněmi jest starom. znak z r. 1649, na druhých z r. 1477; strop třemi trámy výbornou gotickou řezbou opatřenými rozdělen jest v kassetty. Odsud vstupuje se do staré síně obec ní a to nejdříve na dřevěnou pavlačku, s které ohlašováno bylo, o čem jest se obci raditi. Když odstraněn byl starý strop rákosový, nalezen byl původní podobný jako u radní síně, kde třemi trámy hlavními a osmi vedlejšími utvořeny jsou kassetty s obrazy zemských patronův a andělíčků, práce to z doby Ferdi-

nanda III. Opravu provedl roku 1882 Petr Maixner. Při zadní stěně model radnice před r. 1838. Kaple vysvěcena byla 4. srpna 1381 ke cti sv. Vít, Václava, Vojtěcha, Zikmunda a Lidmily, zašla za válek husitských a byla přestavěna a rozšířena za Vladislava II. (1481), po bitvě Bělohorské vrácena byla službě katolické a 14. září 1624 znovu vysvěcena, ale 25. led. 1783 zavřena a r. 1787 zabitena a používáno jí za skladiště. Teprve za dra. V. Vaňky pomýšleno na důstojnou obnovu a kaple po čtvrti posvěcena 16. srpna 1857. Kaple jest vedle kaple universitní jediné dílo toho druhu v Praze. Skládá se ze staršího arkýře a pozdější předsně. Uvnitř stojí oltář z r. 1757 s obrazem P. Marie; na zdech jsou obrazy dvou andělů z r. 1481.

Na náměstí Velikém stojí v jižní části socha Neposkvrněné P. Marie zřízená z popudu Ferdinanda III na poděkování za obranu Prahy proti Švédům r. 1650. Dílo navrhl a provedl dle vzoru mnichovského sochař Jan Jiří Pendel za pomoci Arnošta Heidelbergera, Stanislava Goldschnecka a Melbera. Vysoký sloup korintský z jediného kusu pískovce nese pozlacenou sochu P. Marie; na podstavci jsou sochy čtyř andělů, z nichž jedna byla r. 1757 roztržena kuli. Posvěcen byl sloup 13. čce 1652 a zároveň založil císař nadaci pro církevní obsluhování sloupu. Dříve bývaly na náměstí před vých. stranou radnice soukenické kotce ve dvojí řadě, staré dřevěné a novější kamenné, které asi r. 1362 přeneseny byly k sv. Havlu. Severněji býval trh rybní před Šmerhovem pro ryby čerstvé, a i na ostatních místech sedali kramáři, mandláři, se zvěřinou, ovocem, dřevěným nádobím atd., což vše odstraněno r. 1754. Zde konány bývaly i trhy výroční o sv. Václavě a sv. Vítě (od r. 1454 o Hromnicích). Zde býval dříve i pranýř, strážnice a Krocínova kašna mramorová z r. 1591, která zničena byla r. 1862. Roubení na ní rozděleno bylo ve 13 polí vždy s ženskou postavou mezi dvěma sloupky; pole obsahovala znamení zvířetníka velmi bedlivě pracovaná v renaissančních rámcích. Po obou stranách třináctého pole byly ochechule a na hořejším kraji vinuli se dva delfini, kteří vyhozovali vodu. Jako hlavní vyobrazení tohoto pole byl erb přimátora Václava st. Krocína z Drahobejle, nad kterým nástavek nesl dva delfíny se zapletenými těly, na nichž obkročmo seděl Neptun. Uprostřed kašny vynikalo na podnoží, o které se opíraly čtyři postavy, jakési osudí a nad ním mramorový nástavek, z něnéhož vysoko stříkala voda. — Z domů vroubicích náměstí bud' tež uvedeny: Chřenovský (č. 936) r. 1901 zbořený (snad podle Fricka Neugrüna 1409, dříve »prúchoditý« zvaný), který vystaven byl naposledy nákladem Kryštofa Morice Wittauera kolem r. 1710. Na straně severní stával nárožní dům č. p. 935 »u labutí« (Kozlovský), který náležel r. 1485 Výškovi z Blaztice, r. 1516 Janu Kozlovi, r. 1548 Václavu Příbramovi z Javořice, r. 1565 Janu Šlovskému ze Šlovic, r. 1579 zlatníku

Matěji Rormaistrovi, r. 1582 Albrechtu Kunši z Lukovec, r. 1585 Janu ml. z Valdšteina; č. 934 »u tváří« (r. 1451 Petr a Sigmund bratři z Bytšky Osové, r. 1452 kupec Václav Reichstein, r. 1499 Ofka Tvráská z Reichšteina, r. 1532 Sigmund Chvatěrubský z Lestkova, r. 1575 Ladislav Humpolec z Prostiboře, r. 1578 Kateřina Žďárská z Tuchoraze, r. 1578 Jiří Henrych z Frankenšteina, podle nich říkalo se zde dům Chvatěrubský a Henrychovský), č. 933 »u zlaté trouby« měl r. 1525 Jan Opice z Trebska, r. 1526 Sigmund Frajskut z Frajskutu, jehož vdova Anna ze Záhoří odkázala dům r. 1557 zeti svému Mikuláši Skalskému z Dubu, jehož syn Daniel prodal jej r. 1609 Václavovi Borňovi ze Lhoty Pro odboj proti Ferdinandovi II. měl býti téměř dům zabaven, ale byl přece milostivě ponechán a r. 1655 koupil jej Servác Engel z Engelsflussu od Frant. Leopolda Račina; Františka Lidmila z Mitrovic, vdova po synu jeho Serváci, prodala jej r. 1705 advokátu Ign. Pavlovi Hotovcovi z Löwenhausu a ten r. 1717 Janu Jos. z Mannfelsu, až konečně třem dostal se v držení Jana Fr. z Goltzu a r. 1792 rodině Mladotů ze Solopisk. Č. 932 »u podušek« (»Reháčkovský«) náležel ve XIV. stol. slavné rodině Olbramovců, r. 1435 Pešíkovi od stříbrné hvězdy, který jej prodal držiteli sousedního domu »u zlaté trouby«, Janu Věchtíkovi. Dědictví připadl pak Reháčkovi a synu jeho Brikcímu R. z Květnice, vdově jeho Martě a jejich synu Janovi (1544). Sňatek nabyt domu Václav Horský z Grynfeldu a po něm syn Jan, který jej prodal r. 1612 Prokopovi Dvořeckému z Olbramovic, jemuž pro odboj byl zabaven a prodán Adamovi st. Vratislavovi z Mitrovic, jehož vdova dále jej prodala r. 1629 Jindřichovi st. z Mitrovic a ten r. 1633 pověstnému Příbíkovi Jeníškovi z Újezda. V XVIII. stol. náležel dům hraběti Vilémovi z Kolovrat, až spojen byl konečně s domem »u korábu«, který r. 1565 koupil slavný Kristián Pavel z Koldína a zde r. 1589 zemřel. Dům »u tří mouřeninů« (č. p. 931, prve »u modré růže«, »Holianovský« zvaný) náležel roku 1466 znamenitému lékaři Janu z Krčina. Č. 930 byla památná budova, kterou míval markrabí moravský Jošt, r. 1413 královna Zofie. R. 1424 ujala jej obec Pražská pro knížete Sigmunda Korybuta, jemuž byl vykázan za obydli, však královna Zofie dostala jej zpět a darovala r. 1430 Protivovi ze Vchynic. Pak drželi jej Jiří z Poděbrad a Viktorin, páni z Pernšteina, r. 1585 Jan st. z Lobkovic na Točnice, r. 1590 Vilém Vostrovce z Královic, r. 1609 Jan Norbert Novohradský z Kolovrat, Jan Záruba z Hustiřan, jemuž byl konfiskován a prodán r. 1635 Adamovi Pecelioví z Adlerheimu. Konvent pavlánů zakoupil jej 18. říj. 1684 od Eliáše Strauba za 4000 zl. rýn. Jest velmi pravděpodobno, že fačada pochází od Jana Dom. Canevallioho. Když klášter byl zrušen, postoupen byl dům r. 1796 mincovnímu úřadu, kterémuž byl prodán i s kostelem za 16.570 zl. v. m. dne 28. ún. 1837. V přízemí budovy

děla se razba stříbrných a měděných peněz. V prvním patře byla dílna pro řezáče Kolkův a gravéry. Mincovna byla sice 28. pros. 1828 zrušena, ale zase 24. květ. 1833 zde obnovena, až byla nadobro zrušena 19. břez. 1857. (Založena byla Ferdinandem I. r. 1537.) Další dům č. 929 (»u vohaněkk«) měli mistr vojenský krále Jiřího Mikuláš ml. Hořícký r. 1468, Oldřich z Toušeně r. 1472, Václav Zdimír r. 1475, kupec Václav Roller r. 1475, Dorota z Landšteina r. 1497, Blažek Koller r. 1528, Vojt. Krása r. 1558, Jiří Mon r. 1559, Jan Škreta Šotnovský ze Závorič r. 1576, Dorota Trčková ze Závorič r. 1597, Dorota Fürstenberská ze Šternberka, r. 1646 JUDr. Adolf Hammer ze Schrotzburku, a dědictvím Anna Markéta Štupartová, Jiří Vojtěch Bauernfeind r. 1685, Ant. Resch (»u Reschů«) r. 1697, Jan Václav Vejvoda r. 1709. Dům č. p. 928 »u červeného raka« (dříve »Mřenkovský«, pak »Vofiškovský«) měli mimo jiné r. 1563 Jan Škreta Šotn. ze Závorič, r. 1563 Jan Šmerhovský z Rosic, r. 1564 Mikuláš Sulek z Hrádku, r. 1572 Jan Tejrovský z Ensidle, r. 1575 Vilém Šviták z Landšteina, r. 1581 Florián Gothart Žďárský ze Žďáru, r. 1588 Kříž Chvalský z Jenšteina, r. 1613 Lidmila Cyrillová z Morchenborfu, r. 1628 Jan Kryštof Šobr z Gryffenthalu, r. 1651 Symeon z Rozkoše. Naroží do Dušní ulici tvořil dům č. 925 »u smrti« (dříve »na Veselí«, dům »Hynkovský« podle ševce Matouše Hynka r. 1517), který měli Jan Kommedka z Rovin r. 1573, Zdeněk z Valdšteina r. 1574, Marie Valdšteinská z Martinic, Apolena Šternberská z Martinic, Zdeněk ze Šternberka r. 1606, Samuel Dobřanský z Nigropontu r. 1615, Baltazar Hofman z Hofmansdorfu r. 1628. Nedávno strzený dům stavěn byl r. 1690. Na východní straně náměstí dům č. p. 609 slul »u slona« a měl jejr. 1505 Zikmund Holec z Květnice, r. 1565 krejčí Kašpar Kořenický, r. 1628 Jakub Dobřanský z Nigropontu, r. 1629 Kateřina Lidmila Dvořecká z Holejče, která jej odkázala r. 1661 Frant. Ant. Zárubovi z Hustiřan, Polyxena Eusebia Hartmanová z Klaršteina, r. 1710 Anna Terezie hrab. Mettermichová z Tamfeldu. Jan Erasmus Cukr z Tamfeldu přestavěl dům barokně před r. 1773 (znak jeho nad portálem). Dům se právě bourá. Č. 608 (»u desk zemských«) měli r. 1459 Zdeněk z Postupic, kterému byl konfiskován, a Viktorin z Poděbrad s bratřími dali jej r. 1471 Vilému z Ryzmberka a synu jeho Půtovi, pak nabyli ho Šternberkové, r. 1576 Jan Pilát Rakovnický, jehož vdova odkázala jej Danieli Kaprovi z Kapršteina Tehda říkalo se zde »u vysoké mříže«; c. 607 (»u Pechanců« podle Jana Pechance z Královic r. 1500) postoupil Matías Pechanec r. 1568 uči svému Mikuláši Skalskému z Dubu, který jej prodal r. 1581 Janu Jetřichovi st. ze Žerotina, dědicové jeho r. 1609 Adamu Ryzmberskému z Janovic, r. 1616 koupil jej Bedřich Švihovský z Ryzmberka. Konečně (»u půl zlaté hvězdy«) zakoupil jej r. 1835 kníže Rudolf Kinský od dědiců Bohumila Ludvíka Haase

a tvoří nyní část paláce Kinských, na jehož místě stávaly dva domy, a to »u staré měny« (»u měsíce«, »Vackovic«). Ten mívá Jakoubek z Vřesovic r. 1431, Jan z Plané r. 1476, kožišník Svátek r. 1500, Jan Vacek r. 1534, Petr Šatný z Brodce r. 1572, Jan Bezdruzický z Kolovrat r. 1583 (tehda říkalo se zde »v kapli«), Jan sv. pán z Čirnhauzu. Jindř. Pichlperger z Pichlperku r. 1612, Adam z Valdšteina r. 1623, Frant. ryt. ze Scheidleru r. 1672. Druhou část domu č. 606 (»Muglicerovský«, »u stolice«) měli Blažek z Pereftu r. 1527, Václav Zima z Novosedel r. 1533, Apolena z Jenšteina r. 1537, Burjan Trčka z Lípy a jeho dědicové r. 1559, Kateřina Kurcpachová z Lobkovic r. 1601, Jiří Štěpán ze Šternberka r. 1602, Prech z Hodějova r. 1602, Jiří Malovec z Chejnova r. 1640. V polovici XVIII. stol. nabyli obou domů hr. Jan Amoš Golz a vystavěl zde nynější palác Kil. Ign. Dintzenhofer a po jeho smrti dokončil a fačadu navrhli provedl Anselm Lurago. — Nároží do Týnské ul. tvoří č. 605 »u bílého zvonu«, z jehož držitelů bud' teč uvedeni: r. 1470 Jan Malovec z Pacova, r. 1477 Kateřina z Okoře, r. 1482 Sigmund a Jan Retafina bratři z Dvořišť, r. 1484 lékař Vavřinec z Rokycan, r. 1513 Václav Šlechta z Pomberka, r. 1520 Václav Sova z Liboslavě, r. 1579 Václav Severin z Liboslavě, r. 1604 Salomena, vdova po Vojt. st. Hadovi z Proseče. — Druhé nároží tvoří č. 604 již od počátku XV. stol. až do XIX. stol. škola týnská. Souseední dům č. 603 náležel Kunšovi lékárníku, načež byl v něj sveden r. 1462 Jeremiáš Malovec; pak měli jej Jiří Pelech, který jej směníl s Mikulášem Trčkov z Lípy r. 1496, v jehož rodu zůstal až do r. 1605, kdy jej Marie Mandalena Trčková z Lobkovic prodala Anně Pichlbergrové z Varvažova, Abraham Günzl z Günzelsfeldu. Potom měl zde lékárn »u jednorozce« Schöllinger, Jan Jakub Merkel (1703), Jan Pehringer r. 1728. Lékárn byla zde do r. 1769. — Stranu jižní náměstí počíná dům č. 553 Sixtínský (Pikartovský, Donínský). Jeden z prvňích vlastníků známých jest Mikuláš Augustinův na Okoři r. 1400, Ludvík lékárník. 1416 a syn jeho Jan, jehož dcera Dorota (†1453) přinesla dům věnem Bořivojovi ml. z Lochovic, který jej prodal r. 1510 Havlovi z Chomutovic a ten r. 1512 Prokopovi Pikartovi a synu jeho Janovi. Sigmund Pikart ze Zeleného Údolu pro dluhy musil dům prodati Bedřichovi Troillovi r. 1559, který je směníl (1561) se Sixtem z Ottersdorfu, po jehož synu Janu Sixtovi dán byl Filipovi Fabriciovi z Rosenfelsu. Dům č. 552 měl r. 1455 maršálek na radnici Jan z Radíče, jehož dědička Johanna z Radíče na domě věno odkázala dceři své Kateřině, vdově po Zdeňkovi Malovcovi z Chýnova a Wintberka (1520), a tato věno i dům zase odkázala r. 1553 Janovi Kavkovi z Řičan. Jan Vilém Kavka odkázal r. 1650 dům Příbikovi Jeniškovi z Újezda a ten synovci svému Příbikovi Františkovi, který jej daroval za věrné služby r. 1651 registrátoru

desk zemských Šimonu Maxim. Velešínskému. Dům »u beránka« (č. 551) měli: Velislav r. 1461, Kliment (po r. 1482), r. 1556 Pavel Henrych (z Frankenšteina), r. 1630 Václav Šťastný Pětipeský z Chýs, r. 1644 opat strahovský Kryšpín, r. 1644 Eliáš Jeroným Maggauer z Greifenau a syn jeho JUDr. Jan Karel M. Dům č. 550 »u skřídlice« (»u měny«) připomíná se již r. 1360; z jeho držitelů jmenujeme: (s lékárnou) Martin lékárník a syn jeho Vaněk r. 1452, Mařík od hřebene r. 1459 a Jiří z Poděbrad, který jej daroval svému krejčímu Martinkovi, r. 1504 postříhač Jan Strejc, r. 1521 Jiří Vlk, jehož vdova přinesla jej věnem Václavovi Trubkovi z Rovin (1541), v jehož rodě zůstal až do 2. pol. XVII. stol., č. 549 (»u Lazara«) měli r. 1359 Mikuláš Planer, v XV. stol. r. 1438 pisař desk dvorských Martin z Boskovic, r. 1474 Jan Holub, r. 1474 Lazar zet' Víta doktora a syn jeho Burjan, r. 1529 mistr Václav, syn Daniele z Tarmarku, jehož vdova přinesla jej r. 1537 věnem mistru Janu Kulatovi, r. 1560 Anna Vřesovcová z Vrázkova a manžel její Vojt. st. z Vřesovic, r. 1581 Vladislav Hrobčický z Hrobčice a na Pětipesch a syn jeho Oldřich, r. 1624 Petr Fuchs z Vranholce a na Sobinci, r. 1643 řád kartuziánský, kterému náležel až do jeho zrušení r. 1785. Památný jest nároží dům do ulice Železné »u jednorozce« č. 548 (dříve č. 1), který se připomíná již ve XIV. stol. jako majetek Geunherů. V následujícím století měli je (dům Celný) r. 1439 Václav, syn Mandin, jeho dcera Eva přinesla jej věnem Janu Braumovi ze Zap, r. 1491 mistři a faráři Jiří od P. Marie v Týně, Jakub od sv. Havla, Václav Vrbenský a Pavel kazatel v Betlémě koupili jej za 350 kop gr. č. pro biskupa Sankturienského Augustina Luciana, který zde bydlil až do své smrti 1. bř. 1493. Tehda přestavoval dům slavný Matouš Rejsek, jakž v průjezdě starém se vidí na svorníku krásné klenby z kamenných kružeb (Raysek hoc fecit 1496). Pak měli dům: Jiří od Jednorozce r. 1493 a dcera jeho Lidmila provdaná za Jana Dešenského z Dešenice r. 1509, Mikuláš Černohorský z Hořiměřic a syn jeho Mikuláš, jehož dcera Anna provdala se za Ant. Šlifa z Dresounu, r. 1629 Heřman Černin z Chuděnic, po jehož smrti (1651) prodán dražbou Fr. Ant. z Luxenšteina (»u bílého konička«, a r. 1759 Jan Kryštof Bormschein Na druhé straně Nelezné ulice č. 484 (r. 1582 Petr Hosperger jehlář. r. 1622 Václav Paulin, r. 1625 Jan Soukup z Grossperku) počíná se řada domů, z nichž uvádíme: č. 482 (pod mandly), který náležel r. 1531 Janu Dětskému z Liboslavě, r. 1541 Wolfovi Šultýsovi ze Dvoru, r. 1542 Janu Šmerhovskému a manželce jeho Anně z Jilmanic, r. 1602 Karlu Trubkovi z Rovin; č. 481 (Medařovský) r. 1504 Jana Medaře, r. 1574 Ambrože Nettera z Glauchova, r. 1587 Anny Gerlové z Mvdlovar, r. 1604 Oktaviana Strady z Ronsperka a syna jeho Oktaviana, r. 1616 Evy Kapliřové ze Slavkova; č. 480 skládá se ze dvou domů,

a to »u čápů«, který byl r. 1554 Anny Raušové z Vlkanova, r. 1579 Erharta Doupovce z Doupova, r. 1581 Václava z Kaliště a z Ottrsfeldu, r. 1584 Albrechta Hložka ze Žampachu, r. 1587 Marjany Robmhákové z Tetova a r. 1589 manžela jejího Kryštofa st. Robmhápa ze Suché, r. 1596 Bohuslava Kalenice z Kalenic, r. 1600 Doroty Hodějovské z Harasova; druhý dům byl »Mydlářský« (r. 1593 Frharta Wolfa z Wolfsdorfu, r. 1596 JUDra Jana Kaufera z Arnsdorfu, r. 1660 Jana Václava Kleo z Roudné); č. 479 (»u Človičků«, »Vilémkovský«) náležel r. 1537 Václavu Duhovi z Častrova a manželce jeho Anně ze Stromče, r. 1546 Šimonu z Tišnova, r. 1571 Janovi Človičkoví z Popovic a manž. jeho Kateřině ze Všejam, r. 1596 Danieli Šiškoví z Lukonos, jehož synu Janovi dům byl pro odboj proti Ferdinandu II. konfiskován, r. 1632 Václavu Voříkovskému z Kunderatic a jeho dědicům, r. 1765 Marii Anně Arnoldové z Dobroslavína, r. 1771 Ant. Frant. Vranému. Nárožní č. 478 (»na kamenci«) měli: r. 1452 Přeč z Budkovic, r. 1519 Jan Legát, Jindř. Přefát z Vlkanova, Burjan Krajsa z Křečovic, r. 1535 Jan Reháček z Květnice se svou manž. Eliškou z Vodolic, r. 1540 Václav Duha z Častrova, r. 1549 lékárník Stanislav z Voporova (tehda zde byla lékárna) a syn jeho Jan, r. 1602 Václav Trubka z Rovin, Jan Pavel z Trnce kšaftem Anny Lidmily z Vokounšteina, r. 1640 Jan st. Petráček z Vokounšteina, r. 1681 Martin Kučera z Dlouhého Pole kšaftem své manželky Markéty Kateřiny Petráčkové, r. 1697 Jakub Minetti, který dům přestavěl v nynější podobě, a po něm syn jeho Jan Silvestr, r. 1724 rada purkrabského úřadu Pavel Dominik de Carove. Na druhé straně Melantrichovy ul. leží v nároží klášter a kostel sv. Michala, který jako farní kostel jmenuje se poprvé r. 1311. Podací právo postoupili králové r. 1334 klášteru Zderazskému. Kostel byl velmi bohatě nadán a měl 10 oltářů. S kamenné kazatelny zde kázávali Hus, Křišťan z Prachatic, Jakoubek ze Stříbra a Petr z Mladenovic. Po bitvě Bělohorské kard. Harrach odevzdal kostel i faru karmelitánům a r. 1627 Ferdinand II. daroval jej servitům, kteří r. 1649 farního práva se vzdali a počali kostel a klášter stavět. Nový kostel ozdoben byl malbami freskovými od Jana Spitzera na klenbě, hlavní oltář zhotovil Frant. Platzler a obraz P. Brandl (vítězný boj archanděla). Čtyři obrazy na postranních oltářích maloval r. 1764 a 1765 Kvirin Jan. Klášter zrušen byl 23. čna 1786, oltáře dopraveny do Rokycan, Falknova, Holan a Líbeznic a kostel prodán r. 1789 za 2150 zl. jakož i klášter. Na druhé straně dům č. 3 »u minuty« staven byl asi za Karla Přehořovského z Kvasejovic (od r. 1603), přestaven v české renaissanci se sgrafity, jak to dosud lunetová římsa a železná mříže na schodech ukazují. Podle Tita Cantagallioho (1610) zván byl dům »Kantagalovský«; potom jej měli r. 1670 Jiří Hejda z Lovčic, r. 1673 Bartoloměj Martinelli atd. Až do r. 1850 byla tu lékárna »u bílého lva«.

Okolí sv. Kříže Většího (podžidi). Bývalý farní kostel sv. Kříže V., z kterého nic již nezbylo, byla trojlodní basilika od západu k východu s presbytěrem (proti nyn. kostelu sv. Šimona a Judy) zakončeným pěti stranami osmistěnu. Mezi ním a lodí byla dvě křížová sklenutí, lodí jich měly po třech. Detaily sloupů i klenby byly pracovány velmi jemně. Na hřbitově stála zvonce. Vedle kostela stál klášter s rozsáhlým ambitem a zahradou, který obývali cyriáci, jež do P-hy přivedl r. 1256 Přemysl II. Poč. XV. stol. klášter sešel, r. 1421 byl pobořen a r. 1437 obnoven a vzkvétal za Jiříka Pod. Od počátku XVI. stol. až do r. 1610 byli zde podobojí a od r. 1611 němečtí lutheráni až do vystavění kostela sv. Salvátora. R. 1628 vrátili se sem cyriáci, až klášter byl zrušen 4. srpna 1783. Nyní jest zde (č. p. 886) škola obecní. Mezi domy na hřbitově postavenými č. p. 887 náleželo Matouši Blovskému z Palatinu a jeho dědicům, č. 187 Václavu Matiaši z Borovska. Proti kostelu přifece na místě nynější školy č. p. 873 bývaly ve XIV. stol. mlýny Zárovské čili Olbramovské. Na místě špitálu Milosrdných bratří stával špitál s kaplí, založený r. 1357 Bohuslavem, synem Olbrama Menhartovice, který od počátku XVI. stol. až do r. 1620 byl v držení Bratří českých, po tomto čase však odevzdán Ferdinandem II. Milosrdným bratřím. Ti upravili kostel a vysvětili r. 1632. Hrabě Humprecht Černín z Chudenic položil svým nákladem r. 1687 základ k novému většímu stavení špitálního, jehož stavba přerušena byla hrozným požárem r. 1689, skončena pak r. 1703. Nejnověji rozšířen byl r. 1849 konvent o nové křídlo. Kostel sv. Šimona a Judy jest jednolodní s polokruhovým presbytěrem a postranními galeriemi, pod nimiž po každé straně jest po čtyřech kapličkách. Klenba jest ozdobena pásovou sítí na způsob pozdní gotiky. Tři táhla okna v západním průčelí, tři okna na jižní straně a dvě okna v presbytáři, ač nahofe zakulacená, mají pásy gotické. Jest zde 8 oltářů, z nichž hlavní má veliký obraz na plátně od Václ. Reinera, oltář svatého Jana de Deo má obraz od Rud. Biese; stěny presbytáře pomaloval Jos. Hager. — Naproti kostelu domy č. p. 866, 867 a 848 činily samostatný ochoz, jako i druhý, ke kterému náležely č. p. 864, 865, 849, 850, 851 a část domu 852. Dnes jsou obě uličky patrný již jen z krajů. Nárožní dům č. p. 867 zove se podle pečafé Jakuba Berana (1594) »u Beranů«. Č. 866 skládá se z dvou domů, z nichž první (»u páteře«) náležel r. 1570 Janu Matuňkoví (Matlaunius) z Florentina a r. 1585 Natanaelovi Vodňanskému z Uráčova, druhý pak (»Růžkovský«) r. 1616 stavitelé Benediktu Gadinovi, č. 865 alchymistovi Danieli Prantnerovi z Prantu (1576) a Václavu Vendelinu Iphoferovi (1622), č. 864 Janu Kommedkovi z Rovin a po něm Sigmundu Kaprovi z Kapršteina. Vedle domu »u černých sloupů« (861) ležící dům č. p. 154-V. býval dříve pivovar u Kuchynků (od r. 1554, dříve

u Ficetů podle soukeníka Jana Ficeta r. 1465 zvaný). Nárožní dům č. p. 155 koupil r. 1623 rabbi Lebl a rabbi Marek bratří Pečové, kteří jej prodali Ondřejovi Kotkovi z Freifeldu. Nárožní domek č. 141-V. náleží od r. 1726 k synagoze Staré. Tak jmenuje se již r. 1400 a zdá se, že r. 1389 již byla. Roku 1516 vyhořela a byla opravena (1536) i zvětšena (1622). Potom však cis. rozkazem zavřena zůstala v l. 1693—1703. Sotva obnovena byla po zpusťování r. 1744, shořela opět 16. květn. 1754. R. 1868 byla docela přestavěna slohem arabsko-španělským. Od rohu až k č. 860 byla řada 8 domků židovských. Dům »u tří růží« (č. p. 860-I.) jmenoval se původně »u červeného štítu« a později »u Koníků«, jehož část prodal Daniel Koník r. 1603 Hektoru de Vaccanis a ten r. 1615 Gerteradě Munkové, vdově po rabbinu Feiviš Munkovi, druhou Dorota Koníková Jeronymu Frankovi Nárožní dům č. 859 byl v XVI. stol. haldou šrotýřů. V Kozi ulici zvaly se domy č. 857 »u železných dveří« a »u Králičků«, 856 »na schůdkách«, 855 »u Jablčnicků« (podle Václava Jablčnicka) a nárožní (část č. p. 853) »Kupidovský« podle Jana Kupidy Popovického z Lovče (1545).

Východně leží veliký kláštera sv. Anežky, čili vlastně, ježto býval zde mužský i ženský klášter, sv. Františka a sv. Kláry, založený Anežkou, nejmladší dcerou Přemysla I. (1234), která zde byla i první abatyší. Mužský konvent (s kostelem sv. Barbory) menších bratří sv. Františka zřízen zde r. 1251; stával východně od panenského kláštera a severně od kostela sv. Barbory. Ve válce husitské byla stavení těžce poškozena a jeptišky utekly se do sesterského kláštera v Panenské Týnici. Opuštěného kláštera užíváno bylo za zbrojnic a mincovnu. Ale již r. 1436 minorité vrátili se zase a kol. r. 1474 i něco jeptišek, až vypuzení bouří r. 1483 mniši navždy opustili tato místa. Potom přisluhovali zde minorité od sv. Jakuba (1556 až 1626), od Karlova mostu a od sv. Jiljí a opět od sv. Jakuba, kteří vytrvali až do zrušení kláštera 26. čna 1782. Ženský klášter poněkud se vzmohl návratem jeptišek z Týnce (1627), ale vyhořel r. 1689, kdy asi zřítla se i hlavní loď kostela sv. Františka. — Klášter ženský zaujímal městiště nynějšího č. p. 806 až 831, 833—36, 844—5, klášter mužský č. 832, 837—43. Při vchodu z ulice Anežské od kostela sv. Haštala v pravo v koutě jest býv. kaple sv. Michala ze XIV. stol. (dnes jednopatrové skladiště), za klášterní branou od prvního dvora na levo jednopatrový byt fortifikův, na pravo věž chrámová s přístavkem, za ní část pobořená hlavní lodi kostela svatého Františka a zbytek býv. kaple P. Marie (nyní kůlny), dále kůr kostela sv. Františka, rozdělený ve dvě patra trámovým stropem, ke kterému kůru přiléhá na levo bývalá síň konventní a kaple sv. Maří Magdalény (nyní sklady hadrů). Odsud na východ stojí kostel sv. Barbory, zakoupený r. 1897 »Jednotou pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky«.

Kráčímeli z prvního dvora zpět podél věže, přijdeme do klášterního ambitu gotického, ke kterému se poji na východ klášter panenský; na západ bývala veliká zahrada klášterní, která sahala až k nyn. Milosrdným bratřím, kdežto hřbitov stával jižně od kostela svatého Františka. Na hlavicích sloupců v portále mezi síni konventní a kostelem sv. Barbory nalézají se portaitní masky mužské i ženské s korunami, představující asi některé Přemyslovce ze XIII. stol. Podle podání pochována byla zde v kapli P. Marie, v pravé lodi kostela sv. Františka, Anežka Přemyslovna (†1282), její bratr Václav I. (†1253), Kunhuta, vdova po Přemyslu II. (†1285), a dcera její Anežka (†1296), vdova po Rudolfovi Rakouském, v kostele sv. Barbory Jaroslav ze Šternberka atd.

Aby polepšili sobě, dominikáni por. 1555 prodávali pozemky zahradní i jiná zbojiště kolem kláštera emfyteuticky, čímž povstalo postranní právo sv. Anežky, zahrnující 46 domův, a to č. p. 821 (stavitele Kryštofa Mela r. 1582 a r. 1651 Jiří Maxim. Wyspa z Moldausprunku) až 815, z nichž dům »u Štětkařů« (č. p. 819) náležel r. 1621 impressoru Kašparu Karcioví, č. p. 818 »u Břejchů« zval se podle Václava Břejchy (1660), č. 817 slul dříve »u Cербulátníků«, č. 816 Husákovský, č. 815 »u Řehořů« podle Řehoře Textoria (č. 661), »u Kulychů« náležel primátoru práva sv. Anežky Václavu Šebestianidovi (1726); naproti blíž býv. hřbitova sv. — haštalského č. p. 806 a 807 (»u Ryndů«, Jana Dominika de Barifis). Při zdi hřbitovní kláštera stál dům Štampachovský (1576 mosazníka Jiříka Štampacha), č. p. 801, 802, dále na pravé straně vchodu do kláštera domy Šoblovský (též Lavínovský a Marcelovský podle Marcella Vindista r. 1623) podle Jana Oldřicha Šoblocha z Lindavy, r. 1608, za nimi proti sv. Haštalu č. 809 (r. 1664 Veroniky, manželky Karla Škrety) zvaný »u černé ruky«, č. 808, 783 (zvaný »u Pučalků« podle Alexia Pučalky), 782, 779 (»u Štěrkův«, »u Krumlovských«) a dům Lochmanovský, za kostelem sv. Barbory »u Nosů«, »u Fuchsu«, »za prkny«, »u Kantorků«, »u Herinků«, na druhé straně uličky č. p. 838 »u Kuchynků« a 837. Na zahradě bývalé stojí domy obrácené k řece (842 »u zlatého kříže«, 841 »u dvou černých beránků«) a na místě býv. kasáren č. 827 stávaly dva domy (jeden »u zlatého srdce«). V slepé uličce, dříve »Myší díře«, náležely sem domky č. 826 (»u sv. Jiří«), Ryltovský č. 825 a 824—2, který býval původně konventní, až jej pustý koupil r. 1604 Martin Reinpolt. C. 822 říkalo se dříve »u Čupínů« podle Martina Čupína, který jej koupil r. 1635 od impressora Pavla Beneše.

Podle kláštera sv. Františka zove se tato krajina od XVI. stol. na Františku; domům odsud východně dříve říkalo se »za králi« (podle čističů [»králů«] záchodův). K mostu Františka Josefa byla brána svatého Františka čili »fortna jdouca na Prelat« (při č. 770).

O k o l í s v. Ha št a l a. Farní kostel sv. Ha št a l a, založený nejspíše řádem Německých rytířů, stojí na býv. hřbitově. Skládá se ze dvou částí, starší z konce XIII. stol a mladší, o kterou byl kostel rozšířen přistavěním nové dvouložní budovy na místě bývalé pravé lodí v 1. pol. XIV. stol. Střední loď má tvary moderní a zakulacená okna. Hlavní oltář z r. 1731 má obraz od Scheiwlů. Dále jest tu 10 oltářův. Starší část kostela rozdělena jest třemi okrouhlými pilíři ve dvě lodě téže výšky a má křížovou klenbu o osmi polích. I okna lomená jsou zachována. Cínová křtitelnice jest z r. 1550. Jsou zde náhrobní kameny perkmistra Daniela Pavlackého z Fahrenwertu, radního Jana Jiř. Nastoupila z Šiffberka, Pavla Fišla z Paumberka (†1594) a j. Právo podací náleželo do války husitské královnám českým, farním nazývá se kostel poprvé r. 1357. Kozí náměstí slulo dříve Uhelný trh. V severním ochoze domů dvůr obecní (č. 800), bývalé dřívě rámy a několik domů, z nichž jeden («u hada») náležel doktoru Janu z Weilburka a po něm Vilémovi Kostkovi z Postupic a (1436) synům jeho, kterým byl zabaven a dán sice r. 1438 Benešovi Ročovskému z Kolovrat, než po téhož smrti jim vrácen. Postupem času jej měli v XVI. stol. Stolínští z Kopyst a Mičanové z Klinšteina. Druhou část koupila obec již r. 1495 a spojila bývalá dvě městičtá domová (kramáře Fricka a Mikuláše ze Skučce). Z dalších domů tohoto ochozu měl č. 796 r. 1665 Václav Nigrin z Liboslavi, č. 797 r. 1662 Servacius Engel z Engelsflussu. Název jejich »u tří domů«, dříve pro oba platný, ustálil se časem pro č. 797. Č. 799 náleží chudobinci sv. Bartoloměje. Východně odtud přiléhá další ochoz domův, ohraničený ulicí »u obecního dvora«, Haštalskou, Anežskou a náměstím Haštalským; z domů těch skládá se č. 790, které měl v XVI. stol. rod Fišlů z Paumberka a od r. 1639 Václav Voříkovský z Kundratic, č. 792 slul »u Pražáků«, dříve Pelikánovic, a náležel Pavlovi Kristiánovi z Koldína a jeho zeti Kašparu Blovskému z Palatinu, který jej r. 1603 prodal za 1000 kop gr. č. Danieli Odhájovi. V ceně 3000 zl. dostal se Janovi Dvorskému z Gryfi Hory, jehož děti prodaly jej r. 1649 Barboře Petráčkové z Olivé Hory, č. 793 měl r. 1627 Gerhart Taxis sv. pán z Huls a na Valečově, č. 794 slul Žaludovský podle Havla Žaluda, který jej měl na poč. XVI. stol. Proti sv. Haštalu jako zbytek újezda (snad Šternberského, který obsahoval celý ochoz domů až k příkopům [Eliščině třídě] s vjezdem mezi č. p. 781 a 784) byl dům č. p. 784 až do XV. stol. vlastnictvím Konopištských ze Šternberka, jmenovitě Zdenkovým, známého to přítele a později odpůrce Jiřika z Poděbrad. Tento dal jej písaři svému Petřikovi, který jej prodal Jindřichu purkrabimu z Plavna, a ten směnili r. 1488 s Václavem z Malé strany, od kterého r. 1488 koupil jej slavný Viktorin ze Všehrd za 104 kopy, který jej prodal po 5 letech Janu Píbrovi z Píbrů. V XVIII. stol. byla zde

na čas nemocnice alžbětinek. Další dům v ulici Rášnovce č. p. 781 slul dříve dům Světlíkovský, č. 780 jest bývalá pohodnice. Hradební ulici přijdeme k ústí Dlouhé třídy, která zakončena bývala branou v století XV. Od ranou zvanou. Zde vesměs jsou domy bohaté. Z nich (na pravo jdouce k radnici) jsou: č. p. 727 Bašta, č. 728 »u Šavlicků« (podle pekaře Matouše Šavlicka r. 1516) náležel r. 1607 Šebestiánu Queovi ze Sonnenberka a r. 1609 Janu St. Petráčkovi z Vokounšteina, č. 729 byl rozdělen dřívě ve dva domy; Bartošovský (podle Jana Bartoškova r. 1556) byl přestavěn r. 1608, čehož části nádvorí dosud se vidí, jmenovitě arkádové chodby po třech stranách, které, jak se zdá, byly i na čtvrtě. Na východní a severní straně zvedá se v prvnm patře jako chodba sloupová galerie z kamenných toskánských sloupů, jejichž archivolty nesou lehkou římsu. Vždy dvě a dvě pole sloupů těch spočívají na přizemních rustikovaných obloucích. Tehda dům náležel Matěji Koukolovi a synu jeho Šimonovi, za kterého vyhořel. Potom odkázala dům Dorota Koukolová vnučce své Lidmile Polyxeně Krocinové z Drahobejle, jejíž potomci prodali jej r. 1690 Vilému Ign. Kettnerovi z Ketten. Druhý dům »u anděla« náležel r. 1471 Kateřině z Okoře a r. 1615 Janu Humlovi z Rupršťorfu. Č. 730 »u Peprlů« (křive »u Medáků«, »u Chmelů«) zove se podle Víta a syna jeho Václava Peprla z Löwenburka (1636), č. 731 skládá se z domů dvou, z nichž jeden («u hrubého muže») měl od r. 1575 Jan Odháj a jeho potomci (do r. 1628), nárožní »u slunce« r. 1467 Jan z Vrážkova, r. 1583 Šebestián Letňanský ze Svěmyslic, r. 1605 Severin Loštický z Libánu, r. 1610 Jan Zilvar ze Silberšteina, r. 1619 Jan Pětikostel z Aventinu. Následující národní dům za Rubnou ulicí č. 732 zove se »u červeného vozu« podle Jana Voza (z Rovin), který ho nabyl r. 1490. R. 1666 náležel Karlu Kobrovi z Kobersberku, r. 1694 Janu Matěji Wirtovi z Wehrenfolsu a r. 1695 Anně Zatočilové, roz. Lavinové z Ottenfeldu. Č. 733 («u opic») náležel Martinu Fruweinovi z Podolí, kterému byl r. 1622 odňat a prodán Ondřeji Lainhozovi z Břevnova, jehož vnuk Jan Severin jej prodal r. 1657 prokurátorovi Jakubu Koktovi Čečelickému. Jemu náležel od r. 1660 i sousední dům »u Troníčků« (734), který kdysi náležel Kateřině Sixtové z Milešovky a byl od ni prodán r. 1560 Linhartu Vovsovi z Hobrperku, pakr. 1602 Melicharu Haldiovi z Najenperku, r. 1607 Janu Humlovi z Rupršťorfu, r. 1617 Viktorinovi Vokounovi ze Sázavy, načež od Jana Sev. Lainhoze z Břevnova koupil jej r. 1652 Kristián Müller z Mildenberka. S tímto domem jest spojen domek («u kůží»), který kdysi (1440) náležel znamenitému soukeníku Sigmundu, synu Mikuláše Pytle, a r. 1611 Jeremiáši Loštickému z Libánu, který jej prodal r. 1615 Martinovi Fruweinovi, načež dostal se držitelům hlavního domu, Lainhozům. Znamenitý jest sousední dům č. 735 »u Krkavců« podle Štěpána

Krkavce (1457) zvaný. Náležel r. 1569 Janu z Vlkanova, r. 1615 Adamu Linhartovi z Najenperka, který jej postoupil zeti svému Janu Orsinovskému z Fürstenfeldu, jemuž byl povstání zabrán a prodán Ondřeji Lainhozovi, r. 1661 Václavu Vyšínovi z Klarenburka. Další nározní dům za Rámovou uličkou č. p. 739 slul dříve »u Beránků«. Jej koupil r. 1595 od Simeona Hřebenáře Mikuláš Kapr z Kapršteina, po kterém jej zdědili Sigmund, Daniel a vdova Anna (1612), která jej prodala Danieli Hendrychovi z Frankenšteina, dědici téhož r. 1615 Matiaši Jirkovskému z Děvína. Pivovar Pražákovský č. p. 740, též »u Janů« zvaný, měla r. 1586 Mandalena Lobkovská ze Salmu, r. 1664 Matiaš Wirth z Wehrenfelsu. Dům č. 741 »u černých kulí« povstal ze čtyř bývalých domů r. 1659; byly to: Štampachovský, dříve Rožmberský, který měli dr. Kop z Raumentalu, r. 1576 Václav Oulička z Oulice, hejtm. krívovlácký, r. 1588 Sigmund Knobloch z Knoblochshofu, r. 1591 Jan Ričanský Kavka z Ričan a po Ladislavovi Sekerkovi ze Sedčic r. 1607 Linhart Štampach ze Štampachu a po něm Matiaš, Jan Raichart a Zdislav téhož rodu. Druhý dům, v jehož držení vystřídali se mimo jiné: r. 1550 Jindřich Piršic z Nabdina, r. 1551 Jan Dřek Bikanecký, r. 1593 Sybilla Berková z Ebršteina, r. 1618 Jiří Vilém Sezima ze Sezimova Ústí, třetí »u tří černých křížů« měli v XVI. stol. Jan Komedka z Rovin, Adam Hruška z Brézna, Jan Malikovský z Bysně, čtvrtý zval se Kapalinovský a později podle krejčího Jana Vecky Veckovský (1628). To vše skupil v l 1640—45 JUDr. Jan Krudele a prodal spojené Marii Magd. Julianě Golčové z Obsiniku, načež dostalo se později v držení Jana Dětricha svob. p. Ledebura. Z držitelů č. p. 742 bud'tež uvedeni: Kateřina Keldnarová z Hiršova, Martin Maminkar z Lobku, dr. Václav Lavín z Ottenfeldu a Šťastný Vamborský z Rohatce v XVI. stol., r. 1605 Oldřich Bechyně z Lazan, r. 1606 Jan nejst. Horčice z Prostého, načež dostal se po Matesovi Raichenpergerovi v držení primátora Dobranského z Nigropontu. Méně zajímavé jsou oba následující domy č. 743 a 744, z nichž tento (»u tří stříkaček«) náležel r. 1665 Danieli Vojtěchovi Břekovcovi Šotnovskému ze Závoric a r. 1671 Samueli Tatyřkovi z Heldenburka Nározní c. p. 745 patřil dlouho rodině Pavlackých. V zadu těchto domů č. 748 povstalo oddělením od domu pánů z Rozmberka, když jej odprodala Alžběta z Mitrovic, vdova-po Bartoloměji z Mutěnina, r. 1524 bečváři Tomáši Pintvanovi (druhou do Dlouhé třídy Janovi z Donína), který zanechal jej r. 1569 zeti svému Janovo Cirinovi.

Okres sv. Ducha Farní kostel sv. Ducha založil s klášteřem panen řehole sv. Benedikta v závěti své (asi zr. 1346) Mikuláš Rokycanský. Místnosti klášteřa rozkládaly se okolo kostela tak, že se tři stran objaty byly ulicemi a jen na severní straně sousedily s domy soukromými. Na východní straně

byl hřbitov, do kterého byla vrata se strany jižní i severní. Hlavní stavení klášteřní s rektářem bylo na západní straně kostela a spojeno bylo s ním ambitem, ve kterém se nalézala zahrádka. Ve dvoře na jižní straně byl pivovar, na severní sladovna a zahrada. Kostel, původně gotický, jest vysoká stavba s táhlými okny nyní polokruhem zakončenými a jest jednolodní. Byl po požárech r. 1499 a 1689 přestavován, tak že z původní stavby zbyly jen hlavní zdi a operací pilíře. Vnitřek nemá zajímavosti. Domy okolní č. p. 889, 903, 955-I. a 171, 173-V. příslušely k postrannímu právu sv. Ducha pod správou klášteřa sv. Jiří. — Veliký ochoz domový ohraničený ulicemi Dušní, Věžeňskou a Kozí povstal z rozsáhlého dvora, který náležel ve XIV. stol. králi a jehož zbytek jest městiště domu č. p. 922. Nározní dům proti sv. Duchu c. 908, kterým se počíná Věžeňská ul., náležel od r. 1548 mistru Jakubu Srnovcovi z Varvažova; jméno domu jest podle hokynáře Jana Kavky (1581). Vedlejší nározní dům v ulici Dušní náležel několika rukavičkářům a jmenoval se podle toho »u rukavic«. R. 1553 koupil jej slavný tiskař Jiří Melantrich z Aventina a prodal jej po 8 letech známému mistru Pavlovi Kristiánovi z Koldína. Za tímto domem jde ulička na bývalý rozsáhlý dvůr »u černého orla« (922) ke studnici. Nároží čini zde býv. pivovar č. 906 »Šetelkovský«, později »u shrbených Mázánků« zvaný. Náležel od r. 1589 též zmíněnému mistru Srnovci a r. 1575 Janu Hamrníku Sedlčanskému. Dům »Ořečovský« měl r. 1614 Theobald Švihovský z Ryzmberka a byl po povstání přiknut Evě Švihovské ze Sloupna, která jej prodala r. 1622 Vůšile, vdově po tesaři Kašp. Kroovi. Nározní dům do Dlouhé třídy (č. 924) slul dříve Medkův, »u Radů« a »u starých hradů«; na počátku XV. stol. náležel znamenitému rodu Rokycanských, r. 1429 Janu Vlčíhrdlovi, jehož vdova Anna odkázala jej nejdříve zeti svému Oldřichovi Medkovi z Waldeka a r. 1481 podkomořím Samueli Valečovskému z Hrádku, který jej daroval panoši Sigmundovi z Dvorišť a synu jeho Janovi. R. 1549 koupil jej za 400 kop gr. Jan ml. Šmerhovský z Rosic, v XVII. stol. měli jej Ondřej Borovanský z Borovan, Humprecht Račín z Račina, Anna Ladová z Pichlperka, Anna Itterová z Lichtfeldu, Jan Ditrich z Rumerskirchu (1679). Z držitelův sousedního domu »Komedkovského« (č. p. 923) jmenujeme r. 1497 Jana Krejsu z Křečovic, Sigmunda Pětipeského z Krásného Dvoru, Václava bakaláře, Motyl zvaného (1512), Annu Dubskou z Divčic a lékárníka Štěpána Prajna, Joachyma Ondřeje Šlika, Benjamina Fruweina z Podolí, který jej prodal r. 1620 Zdislavovi Hranzovi z Harasova Č. 922 býval majetkem rodiny Rokycanských a od počátku XV. stol. dvorem královským. V XVI. stol. nazýval se podle Adama Rufa »Rufovský«. Č. 921 v Kozí ulici náležel r. 1532 Mikuláši a Bernartovi Hyzrlům z Chodův, později měli jej

Tomáš Grof z Greifenberka, Václav Rado- dek z Valdeka (1476), Bedřich Fricek z Ha-
 ňovský z Kosmáčova a Kryštof Betengl rasova (1481), Samuel z Hrádku (1485). Č. 915
 z Najenperka (1597). V č. 919 (u starých daroval de Barifis cechu zednickému. Ná-

Č. 3291. Chrám Týnský.

Holců, Kuklikovský) sídlily v XV. stol. po po rožní dům («u Jelínků») č. 914 dostal vě-
 několik let bekyně, č. 916 (Svidnický) měl od nem s Annou Lídmiou Jakub Dobřanský
 obce darem Bedřich z Donína, po něm Lev z Nigroponte. Z domů ve Věžeňské ulici měl
 z Rožmitálu, Václav z Načeradce (1463), Vác č. 913 Jan Mateol (1608), č. 912 stavitel Jan
 lav Nos z Dražovic (1472), Oldřich ml. Me- Pizon, č. 910 jest bývalý pivovar Vořikov-

ských, č. 910 měl od vdovy po Janu Pilátovi z Jenšteina Ondřej Lainhoz z Břevnova, od r. 1627 Jiřího Fuxa a od r. 1661 Jana Václava Zatočila z Löwenbrucku.

O k r e s t ý n s k ý. Při kupeckém dvoře Týnském povstal již asi v X. stol. špitál a kostel P. Marie, o kterém poprvé se mluví r. 1135. Špitál stával na místě nynější fary a souvisel s kostelem, který byl na východní straně nynějšího. Bylo v něm sedm oltářů, z nichž dva byly v krytě po stranách kostela. Z toho zachoval se zpek zvonice, nyní t. zv. kaple sv. Lidmily, a jedna krypta r. 1886 objevená. Se stavbou nynějšího kostela počato brzy po r. 1365 a r. 1380 byly již kůr a postranní lodí vystavěny, r. 1384 stál již hlavní oltář a prostřední loď, vyhnána do výše lodí pobočných, přikryta byla prazatímně stropem dřevěným. R. 1402 připomíná se dolejšek jedné věže Tehda bylo zde 24 oltářů. Po válce husitské zpočátku bylo ve stavbě velmi pozdě. R. 1463 vyhnán byl štít do výšky a zdi obou věží až po cimbuří, při čem vsazena do výklenku průčelí kamenná socha Jiříka Poděbradského Dostavením jižní věže r. 1511 dokonána byla stavba. Kostel jest stavba gotická třílodní, obklopená se dvou stran domy. Délka měří 61,64 m, šířka 29,08 m, z nichž 13,2 m připadá na loď prostřední, výška lodí prostřední 30,34 m, věže průčelní jsou 79,97 m. Veliký portál vede se strany severní. Mezi pilíři klene se vysoký oblouk, tvoře obrubu vnitřní křížové klenby s gotickými žebry, dvě strany do hloubky se zužují, brána však sama ukončuje se lomeným obloukem. Oblouk zevní ozdoben jest do vnitř bohatým okrajem z lupenců, pilíře po stranách jsou hojně rozčlankovány; gotické nosiče a baldachýny mají výklenky pro sochy. Nad branou po stranách jsou kamenné štítky čes. amoravský anadnimikamennápolovypuklá řezba představující umučení Páně. Druhý původní vchod jest bývalou školou, nyní zádušním dvorem; má též gotický portál, pěkně rozčlankovaný, nad kterým rozpiná se veliké, umělé kružbou ozdobené okno. Obě věže podepřeny jsou na krajích po pilíři, které nad velikým oknem nesou galerii po celém průčelí, na níž z pilířů prostředních vyrůstají ozdobné gotické jehlance. Uprostřed věží vypíná se krásný vysoký štít trojúhelníkový, po stranách ozdobený osmi jehlanci a nejvyšše kamenným křížem, pod nímž od r. 1626 místo sochy Jiříka z Poděbrad jest P. Maria z mědi od Melichara Bartla provedená. Obě věže mají nahoře na římsě bohaté zábradlí, spojující čtyři nárožní věžičky, a na osmihraném štíhlém krovu jsou asi uprostřed podélné 4 věžičky. Mezi zvony jest P. Maria z r. 1553, litý Tomášem Jarosem z Brna (118 centů). Věž severní jest užší než jižní. Uvnitř chrámu 10 pilířů rozděluje svatyni na tři lodí. V presbytáři veliký dřevěný oltář zřízen byl obcír. 1649 a má obraz Nanebevzetí P. Marie od Škrety; v presbytáři pravé lodí (kaple P. Marie) jest sousoší sv. Cyrilla a Methodia od Em. Maxe ná-

kladem cis. Ferdinanda Dobrotivého. Jsou z jednoho kusu mramoru karrarského, 6 stop vysoké (1847). Naproti stojí křtitelnice zr. 1414. Oltář Bolestné P. Marie pořízen byl r. 1860 podle nákrusu Bedř. Wachsmanna s obrazy od Lhoty. V této kapli pohřben byl Rokycana a ve zdi jest náhrobek Hynka z Roupova. Presbytář levé lodí (kaple sv. Kříže), obnovený r. 1849, má na oltáři Krista na kříži s P. Marií a Janem ev. z doby předhusitské a ve zdi na straně evangelní vzácný dřevěný vypuklý obraz (učedníci nad mrtvolou Kristovou) z XV. stol. Zde jest památník Jana Flor Hammerschmida (†1735) a Šimona Abelesa. Zpek kazatelny jest ještě ze století XVI. Oltáře (všech jest 19) Zvěstování P. Marie, sv. Josefa, sv. Vojtěcha mají krásné obrazy od Škrety. Proti kazatelně stojí nad oltářem sv. Lukáše gotický kamenný baldachýn, památník ot biskupa Luciana Augustina od Matiaše Rejska z r. 1493. Oltář sv. Lukáše znovu zřízen byl r. 1604 malířským cechem a r. 1661 nahrazen novým, jehož poslední obnovu provedli Kranner a kameník Svoboda podle nákrusu Jos. Hellicha, který vymaloval obrazy na zlaté půdě (sv. Lukáš malující P. Marii s Jezulátkem, na levo Narození Páně, na pravo sv. Tři králové). Velikolepý pak baldachýn nad oltářem spočívá na pilířích, které přes římsu vybihají v jehlance; ve výklencích těchto pilířů jsou 4 sošky svatých z hlíny pálené, které modeloval Veselý. O tyto čtyři pilíře opírají se bohaté gotické oblouky, jejichž svrsky přes římsy přecházejí ve fiály. Zebra křížem do ruzíc se sbíhající tvoří vnitřní strop baldachýnu; na prostřední ruzici vymalováno jest na zlaté poprsí Kristovo, na čtyřech vedlejších hlavy andělíčků. V pravé lodí stojí vedle sakristie pod oknem oltář P. Marie královny se sochou z XIX. stol. a na zdi obraz sv. Lukáše od Škrety. Na straně epísk. od hlavního oltáře při prvním pilíři stojí mramorový náhrobek Tyga Brahe (†1601), vedle Jana Karla Voračického z Paběnic atd. Pohřbených rodin vynikajících jest tu počet veliký. — Týnský dvůr (*Laeta curia*) od dob asi století X poskytoval kupcům cizím byt dočasný a sklady pro jejich zboží, které musili, jedouce do Čech, sem zavéztí k váze a míře, a když daň byla zaplácena, mohl kupec je prodávati v městě. Který kupec vyhnul se revísi v Týně, propadl zboží, i když jen chtěl P-hou projeti. Zde byl až do doby husitské jakýs obchodní soud zeměpanský, který byl kompetentním, šla-li žaloba proti cizimu kupci: později úřad ungeltní stal se obecním Původně užitky odtud plynuly do pokladny zeměpanské, Bořivoj II. daroval týnské stavení kapitole sv. — vítské, kteráž je pronajímala, jakož i některé užitky z váhy, tony (sudu měrného) a ze soudu obchodního. V bouři husitské zmocnila se obec Týnu trvale, ungeltní úřední písař a hospodář dohlédali. Potom byl asi vrácen Týn králi Ladislavovi, ale spravován nadále od úředníků obecních i zeměpanských společně. Král Jiří několik pohorělých

míst při východní bráně prodal emfyteuticky. Král Ferdinand I. dal r. 1558 »dům (č. 640) starý ungeltní po obou stranách (západní brány i nad tou branou« s právem mítí hospodu Jakubu ml. Granovskému z Granova, který si týž přestavěl. Tehda (1560) vznikly zde (»u černého medvěda«) vlášské rustiky při bráně a vchodech sklepních, loggie v hořejších patrech, v bytě Granovského, i sgrafitta biblická, nyní prof. Koulou opravena. Týn bylo místo výsadní (frýdni), kam městská policie nesměla. Zpráva z doby Václava IV. vypravuje, že dvůr Týnský »naplněn býval měrou nepodobnou k víře; shromažďuje se tu množství cizích kupcův a kupujících, Benáčanů, Janovanův, Armenů, židů, Reků, Norimberčanův, Augšpurčanů, Polákův a jiných. Bývá tu shluk vozů, kárnků, nosičů, maklérův a jich počtu za celý den nic neubývá. Nejznamenitější zboží, jež se tu vidá, jsou látky všelikeraké, koření, ovoce, drogy, cukr, červen z Brabantu, safnor, olivový olej, francouzská a rýnská vína, ryby, sukna, plátna atd. Herynků a štokfiše v ten čas jest hlavní dovoz a vyskytují se v listopadu dni, kdy víc než tisíc sudů herynků a tolikéž balíků štokfišů se zde skládá«. Ungelt zde zrušen byl r. 1786. Starý ungelt (č. 639) zdědil po Jakubu ml. Granovském z Granova kšaftem jeho z r. 1582 syn jeho Kašpar, který jej r. 1620 prodal; potom náležel banko-taxní administraci, která jej prodala r. 1777 záduší kostela Týnského, které mělo odr. 1713 i dům výčepní č. 640. Za prvním domem zastřešený na levo leží dům »u Kalibanů« (č. p. 638), který náležel Anně, manželce Jana Kapra z Kapršteina, jak jej byla koupila od Anny Rabšteinské z Čihanova, a od ní trhem dostal se v držení mistra Ondřeje z Palatinu, později pak Alžběta Stampachová z Berbisdorfu prodala jej Janu Vilémovi z Berbisdorfu. Malý dům v koutě č. 637 »u bílého vlka« dlouho držel v XV. stol. sklenář Jiří Staroloubský čili Křepelka a po něm Kateřina Peldřimovská. Rozsáhlý »modrý dům«, zasahující již do Jakubské ul., r. 1645 koupil Jan Hartman Krocin z Drahobejle.

Na straně severní opepíná Týn pět domů, které již k němu nenáleží, a to: č. 634 podle kožišníka Otty Pehma (1433) »Pehmovský«, dříve »malovaný«, který prodal r. 1520 Jan Křínecký z Ronova (po Viktorinovi Kř. od r. 1501) Mikuláši Vaníčkoví; na to jej měl r. 1546 mistr Tomáš z Javořice s manželkou svojí Anežkou z Milhostic, r. 1566 Samson Křínecký z Ronova, dr. Tomáš Husinecký. Nárožní dům č. 633 kdysi řezníka Šerlinka koupil si r. 1472 slavný Ctibor Tovačovský z Cimburka a od tohor. 1480 kancléř Jan ze Šelberka. R. 1552 měl jej Jakub Kočka z Kocnšteina, který jej prodal Marjaně Strážské z Budova. Druhou část domu č. p. 633 čini bývalý dům Loučenský, který náležel r. 1456 misonotáři Janovi z Planě, r. 1459 kupci bohatému Michalovi Herbstovi z Teplé a r. 1493 Zdeňkovi Loučenskému z Kopidlna, r. 1510 Jiřímu z Tucharaze, od kterého jej

vyměnil staroměstský kancléř Václav Albus z Úrazu, r. 1523 kancléř starom. dr. Burjan Sobek z Kornic, r. 1526 illuminátor Pavel, až jej Jakub Kočka též zakoupil (1557), ale prodal již r. 1579 Evě Vršové z Lazan, po které zdědili jej Václav st. a ml. Bechyňové z Lazan a postoupili Zofii z Losu, r. 1638 měl jej Adam Bechyň z L., r. 1653 Wolf Perglar z Perglasu. V ulici Týnské již jest starožitný dům »temný« (č. 632), později »u tří ořečů« zvaný, který v I. pol. XVI. stol. náležel mimo jiné Václavu Donátovi Přinskému z Těchlovic a Janu Vlkovskému z Dalkovic, r. 1549 Anežce z Helfenšteina a na Ronově, po jejíž smrti zdědila jej Anna Illburková z Illburka, manželka Ludvíka Bezdrůž. z Kolovrat, a prodala r. 1552 Janu st. ze Švamberka a ten r. 1555 Janu Lhotskému ze Zásmuk. R. 1587 měl jej Pavel Kutnaur, kterému byl pro odboj zabaven a prodán r. 1629 úředníku nad ungeltem Janu Hartungovi z Hartenfelsu. Č. 631 (Rodovský, Gerlovic) zval se podle Ondřeje Roda (1455). Mimo jiné měli jej: r. 1469 Jaroslav z Drslavic, r. 1497 Zdeněk z Kopidlna, r. 1551 Václav Lopatský z Liběchova, Kašpar Belvic z Nostvic, r. 1588 Benjamin Petřík z Polkovic, r. 1589 Václav Lavín z Ottenfeldu, r. 1590 Vavřinec Břekovec ze Závorič, načež vdova po impressorovi Michalu Petrlovi prodala jej r. 1593 Bohuslavu Gerlovi. Zlatý prsten (č. 630; jméno již od počátku XV. stol.) náležel r. 1540 rektoru university pražské mistru Janovi Chocenskému a byl po jeho smrti prodán r. 1545 Jindřichu Nekožnému z Hrobčice.

V ochozu domů obklíčeném ulicí a uličkou Týnskou, Masnou a Dlouhou třídou, který asi povstal parcellováním dvoru Fickerova, na nároží proti kostelu Týnskému leží »černý jelen« (č. p. 628), nyní (1899) přestavěný. Náležel od r. 1498 Janu ze Sovojovic a na Novém Stranově, který jej prodal r. 1510 Jiříkovi Černému, r. 1541 Janu Tatusovi z Draného, jeho vdova Kateřina poručila jej deceři své Dorotě Kostřabové a této deceři Lidmile, provdané nejprve za Jana Smertoše z Rvzentalu a po druhé za Adama Cyrilla z Morchendorfu. Od ní koupil jejr. 1598 Kunderát Škreta ze Závorič a od jeho vdovy Kateřiny z Morchendorfu. 1628 Andres Lainhoz z Břevnova, r. 1650 Řehoř Molitor z Mildtfeldu, r. 1675 Liborius Lamers z Lipsprungu. Na městišti tohoto domu jsou nvní (1900) tři domy ve slohu gotickém vystavěné podle plánu stav. Fialy a v průčelí č. 628 zasazena jest pamětní deska Karlu Škretovi, který se zde narodil. Protější nároží jest dům »u duhy« (č. 629), který náležel od r. 1581 Vojtěchovi Hadovi z Proseče, r. 1676 klášteru křižovníků s červenou hvězdou a po Josefovi Pfalzovi z Ostrice malíři Janu Claudiu Mennovi (1695). Další dům vedle černého jelena do Týnské ulice (č. p. 627) měli od polovice XV. stol. Samuelové z Hrádku a po nich r. 1544 Pavel Severin z Kapi Hory, r. 1546 Filip Redlfester z Wildrstorfu, r. 1602 JUDr. Erazim Heidelius z Rasenšteina, r. 1608 Bohuchval Valkoun

z Adlaru, r. 1609 Anna Vlnská z Dubé, r. 1616 zemský fysik Jakub Lavín z Ottenfeldu, r. 1624 Anna Budovcová z Vartemberka, manželka Václava z Budova, r. 1628 Anna Marie Nagerollová z Hasenburka, a od Frant. Mik z Klebelsberka, který jej zdědil po svém otci Janu Oldřichovi, koupil jej r. 1689 hrabě Jan Krist. Štubík z Königsteinu. Vedlejší dům »u Horských« (č. 626) zove se podle pekaře Jana Horského (1526); náležel r. 1455 Martinu Bořkovi z Lukavce, r. 1458 Bořkovi z Hrádku, r. 1465 Kateřině z Neněchova, r. 1476 Janovi ze Zehrovic, r. 1480 Machně z Petrкова, r. 1637 Anně z Vokounšteina, vdově po Karlovi Trubkovi z Rovín. Dům »u Holoubků« (č. 625) měli mimo jiné r. 1463 Hereš z Prošovic, Kateřina Blíživská z Hustířan, která jej prodala r. 1605 Tomáši Jiráčkovi Javornickému. Č. 624 stojí místo dřívějších dvou domů; je den z nich měl r. 1487 malíř Jiří trhmem od malíře Zikmunda, r. 1497 Petřík bakalář z Hořepníka, který jej měl až do r. 1545, r. 1557 knihař Sixt, r. 1561 pergameník Lorenec Šultys; druhý (Pitkovský) po dlouhou dobu v XVI. stol. náležel záduší P. Marie v Týně. Č. 623 (»červené kolo«) měl r. 1513 kancléř staroměstský mistr Václav z Úrazu, r. 1564 impresor Jan Jičinský, r. 1666 stavitel Balt. Schwarzbauer. Č. 622 »u Jandů«, podle Jana Jandy (1544), měl r. 1620 Pavel Had z Proseče. Nárožní dům č. 621 skládá se z dvou domů, první (»železné dvéřek«, »Prafatovic«, »u Kleblotů«) měl na počátku XVI. stol. Sigmund Vaníčkovice, jehož dědici prodali jej r. 1545 Oldřichovi Prefatovi z Vlkanova, r. 1582 Cyprián Karel Bolecký z Tišnova a Jan z Dubenče, r. 1590 Václav Harar z Lovčic, r. 1674 Jan Václav Kleblot, r. 1747 Jindřich Daniel Březina z Birkenwaldu, druhý (»u Bruncvíka«) měl v XV. stol. rod Šerlinků, načež r. 1542 Kateřina, vdova po Pavlovi Marvanovi, odkázala jej Václavovi Bruncvíkovi, r. 1577 Pavel Koutský z Hutnova, r. 1580 Kašpar Belvic z Nostvic, r. 1593 Jetřich z Vřesovic, který jej odkázal Ferdinandovi Renspergerovi z Renspergu, r. 1668 Václav Stanislav Halánek. Č. 620 (»u Kocourů«) měli v XVI. stol. a až do r. 1636 Křínečtí z Ronova a v XVIII. stol. poslední starom. primátor Václav Fridrich z Friedenberku, č. 619 byla hut' pivovarská, č. 618 (»u klobouků«, Bilkovic) měli r. 1457 Jindřich ze Straže, r. 1481 Fliška z Ryzmberka, r. 1484 Jiří z Ronova, r. 1487 Sigmund Vaníčkův, r. 1629 Ondřej Lainhoz z Břevnova, r. 1660 Jan Jiří z Rásné Dům »u Pětikostelů« (č. 617) jmenuje se již r. 1351; z jeho držitelů jmenovati jest jen Jana Pětikostela z Aventinu ze XVI. stol., Matiaše a Bartoloměje bratry de Martini, kteří jej prodali r. 1660 kameníku Janu Spinettimu a ten staviteli Dominíku Orsinimu, r. 1685 Jana Jiřího z Rásné. Č. 616 (»zlatá husa«) měl ke konci XV. stol. Jindř. a Beneš Liběstinský z Kolovrat, r. 1491 Zuzana z Kunvaldu, manželka Martina z Dřina, Viktorin z Ronova, r. 1510 Kateřina z Rakové, Johanka Donínska z Valdšteina, r. 1526 Anežka Štrabochová, Vostrovcové z Kralovic, r. 1685 Ludvik Ign. Fuggar z Reggen; č. 615 r. 1530 Alexandr Peyer z Rothu, č. 613 (»u tří měsíců«, Sosnovcův) koupil r. 1440 Mikuláš Sokol z Lamberka od Jana Sosnovce, r. 1499 Sigmund Holec z Květnice od Jindř. Donáta z Těchlovic, r. 1501 Jan a Diviš bratři z Nestajova, r. 1606 Adam Dorn z Agnetu. Slavný dům »u stříbrné hvězdy« (č. 612) Jana a Pešíka z Kunvaldu, kteří tak význačnou úlohu hráli v době husitské, náležel r. 1496 Jindřichu Šofovi z Helfenburka, r. 1501 Sigmundovi z Řimovic, r. 1541 dru Bernartovi z Koštic a manželce jeho Alžbětě ze Syonu, Bernartovi a Václavovi Zehušíckým z Nestajova, Janu Dlouhoveskému z Dlouhé Vsi, Johance Pecingarově z Bydžina, Anně Marii Lobkovské ze Svamberka, která jej prodala r. 1596 roku Voříkovských z Kunderatic. Konečně dům »u tří per« č. 611 měl po Janu Kosofském z Kosofe r. 1579 Jan Robmháp ze Suché, r. 1598 nejev. pošt mistr dvorský Jiří Pichl z Pichlperka, r. 1599 Jakub Oscin jinak Lavín z Ottenfeldu, r. 1686 Frant. z Cronu, r. 1693 Marie Isabella Hrzanová z Lamberka. Odtud východně jdouce po pravé straně Dlouhé třídy přicházíme k »zlaté štice« (č. 705), jak se jmenuje poprvé r. 1428, která náležela r. 1598 Janu Matiaši Podstatskému z Prusinovic, r. 1599 Vojtěchovi Hadovi z Proseče, r. 1647 Baltazaru ml. Wernerovi z Gaiersperka (sousední dům na pravo »u krávu«, »Švabovský«, měl r. 1487 Ifynek z Mečkova, r. 1543 mistr Ondřej z Dalmanhorstu, Symeon Sušický, r. 1623 Pavel Drahnětický z Weisenberka, Lorenc Svátek z Lewenthalu, r. 1651 Matiaš Vilém Würth); č. 706 (»u červeného raka« s domem »u bílého jelena«) měl po Janu Repíkovi z Hornosína, Janu Hadovi z Proseče r. 1603 Symeon Bezděcký z Bezděčí z Hory a po něm appellační rada JUDr. Jan Kaufer, který jej postoupil Václavovi Humlovi z Ruprstorfu; Zikmundu Celestynovi z Freifeldu byl konfiskován r. 1624 a prodán Baltasarovi Wernerovi z Gayersperku. Schaller vypravuje, že ve sklepe nalezeny byly malé kaple. Č. 707 měla r. 1603 Eliška Hrzanová z Dlouhé Vsi, r. 1617 Václav Viduna Obytecký z Obytec. Za č. 708 bývala ulička k masným krámům, tak že zadní dům č. 701 (Smilovský) byl nárožním (r. 1459 Václava z Načeradce, r. 1462 Lva z Rožmitálu a bratra jeho Protivry, r. 1491 Jana Krejse z Křečovic, r. 1598 Vojtěcha st. Hada z Proseče, r. 1604 dra Jana Mayera z Purkheidenu, r. 1612 Pavla Michny z Vacinova, r. 1612 Beneš Libšt. z Kolovrat a syna jeho Ferdinanda, r. 1620 Jana Hrzana z Harasova). Nyní zde a v č. 700 jsou obecné školy. Sousední dům na této straně č. 702 (»u sv. Jeronyma«) koupil r. 1563 Pavel Sedlčanský z Kosmáčova. Pokračující za uličkou »Dlouhou třídu« jdeme kolem nárožní č. 709 (»u Arounů«, který náležel r. 1599 Sigmundovi z Vartemberka a bratru jeho Janovi, který jej prodal Martinovi Fruweinovi z Podolí, r. 1654 Ondřejovi Borovanskému z Borovan; č. 711

(»zlátá skála«) měl malíř Symeon Podolský z Podolí, který jej prodal Mandaleně Beřkovské z Řehnic, r. 1603 náležel Markétě Pecinové z Reitlinku, r. 1604 Anně Belvicové ze Štampachu, Ferdinandu Eusebiovi Miseronimu z Lisonu a r. 1688 Ondřeji Heřm. z Kolovrat. Č. 712 (»u dvou volů od jedné hlavě«, »Korandovic«, »u Dvorských«, »černý dům«) náležel r. 1549 Kunce Kokorské z Konecchlumí, r. 1577 Aleně Močidlanské z Močidlán, Janu Vlkovi z Kvítkova, r. 1597 Adamu Linhartovi z Najenperka; c. 713 koupil r. 1611 Martin Fruwein z Podolí, Jiří a Jan bratři Bilinové z Lipovce a Lazu a advokát Ondřej Borovanský z Borovan. V č. 714 byla slach-tata. Z domů proti masným krámům slul bývalý nárožní č. 700 »u tří lící« a »u chrtu bílého«; r. 1635 prodal jej Jiří Ježek z Rittsfeldu Adamu Bohumilu Khüru z Kürpachu a r. 1678 Maximiliána Machtová z Löwenmachtu roz. z Kürpachu Vilému de Martini. Poslední ochoz domový v Dlouhé třídě počíná se domem »u Mazánků« (č. 715), který měl od r. 1651 Václav ml. Vokou z Vokounšteina; č. 716 (»u Radoušků«, »u Matyášů«) náležel r. 1563 Anně Malikové z Fišpachu; č. 717 slul »Slonovic«, »u Rindy«, »u Reitlů«; č. 718 (»Zlatá čapka«) měl r. 1600 Daniel Agrikola z Hořova, r. 1691 Jiří Ludvík Kučera z Osterberka, r. 1694 Ign. Felix Zatočil; č. 719 (»u Bašteckých«) náležel r. 1550 Janu Hrzanovi z Harasova, r. 1571 Lorenci Weis-pergrovi z Bílé Hory. Č. 722 skládá se z bývalých 4 domů, z nichž nárožní byl obecním (1426), vedle byl Korunkův a později »u Šestipenězů«, který náležel r. 1569 Viktorinu Fišlovi, Martě Orniusové a Janu Aug. Fišlovi z Paumberka. Zadní část v Benediktské ulici měl r. 1446 Racek z Kojšic. Č. 691 koupil pro šlechtatu r. 1464 cech řeznický od Jana Racka. Nárožní dům v Rybní ulici č. 692 měli r. 1472 Jiří ze Stráže, r. 1521 Mikuláš Vaníčkov. C. 693 (býv. pivovar) u Korandů koupil si r. 1555 Jan Ornius z Paumberka, r. 1557 Heřman ml. Bohdanecký z Hodkova, r. 1679 Jan Čečelický z Rosenwaldu.

Okres sv. Jakuba. Klášter a kostel sv. Jakuba ap. řádu Menších bratří založen byl Václavem I. r. 1232, a kostel posvěcen byl již r. 1244. Náleží mezi největší kostely pražské a jest nejdelší (dlouhý 244', šir. 81'). Po velikém ohni r. 1689 byl také přestavěn barokně. Jest trojlodní a v hlavních tvarech gotický ze XIV. stol., kdy byl i s klášterem po požáru r. 1316 přestavěn (1339, vysvěcen r. 1374). Barokovou přestavbu provedl Jan Václav Panetius. Z obou věží, které flankují portál, jest levá nedostavěna; třetí věž ční na severní straně. Klenba jest nyní mnohem nižší, než bývala. Na štítu stojí kamenné sochy Krista, P. Marie, sv. Jana ev., sv. Anny a sv. Joachyma. Tři veliké, bohatě vyvinuté allegorické skupiny ze života sv. Jakuba ap. jsou valně poškozeny. Uvnitř chrámu 12 čtyřhraných pilířů, korinthskýmí hlavicemi opatřených odděluje hlavní loď od bočních, nad nimiž jsou galerie; bývalá gotická dlouhá

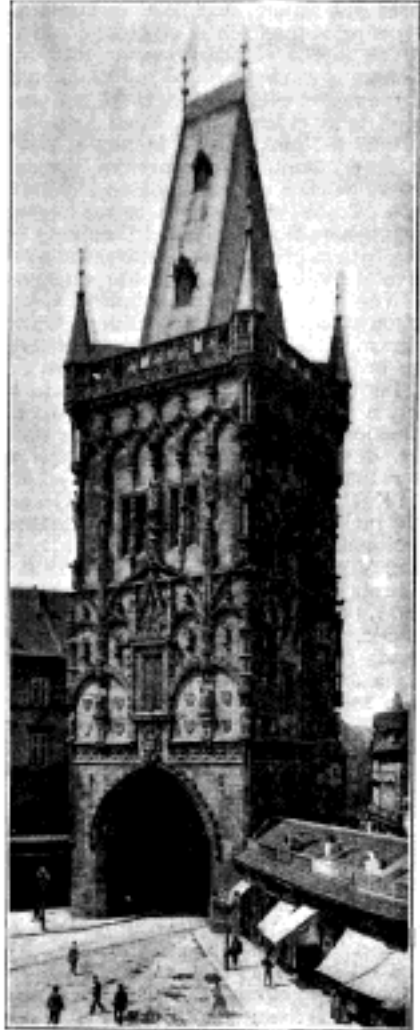
okna rozdělena jsou na troje malá zaokrouhlená okénka. Klenba chrámová má ve svých polích freskové obrazy ze života P. Marie, provedené Quidonem Voglem v l. 1636—37, které však byly r. 1881 nedostatečně F. L. Duchoslavem opraveny. Nad hlavním oltářem visí obraz umučený a oslavení sv. Jakuba od Václ. Vavř. Reinera a t. zv. milostná socha Matky Boží Bolestné ze dřeva řezaná. Z 20 dalších oltářův oltáře sv. Caecilie a sv. Floriána mají obrazy od Michala Václava Halwachse, oltáře Všem Svatých a Nanebevzetí P. Marie od Brandla. Při sev. stěně severní lodi stojí mramorový náhrobek Jana Václava Vratislava z Mitrovic (†1712). Na vých. straně klášterního ambitu jest kaple sv. Anny (posvěcená r. 1323), při které zachovaly se gotické pilíře; v ambitu celá západní a i částečně severní strana má tvary gotické. — Domy při západní straně ochozu sv. — jakubského povstaly na zahradě klášterní r. 1825 prodané a škola z kláštera, z části r. 1841 obci pražské přenechaného. Vých. stranu do Rybní ul. tvoří domy č. p. 676 (»u sovy«), který náležel v XVI. stol. pánům z Roupova, č. 678 náležel r. 1651 Adamu Hendrychovi Tejrovskému z Ensidle, který jej prodal téhož roku Janu Jiřimu a Karlu bratřím Kaplířům ze Sulevic; č. 681 měl v l. pol. XVII. stol. rod Jirkovských z Děvina, č. 683 slul »u Vrbů«, nárožní č. 686 (»černý lev«) náležel r. 1584 Simeonu Fidlerovi z Muldavy, r. 1600 Sigmundovi Měsíčkovi z Výchova, r. 1601 Kateřině z Liboslavě, manželce Erharta Wolfa, r. 1606 Janu Adamovi z Roupova, r. 1606 Bedřichu Šleinicovi ze Šleinic, který jej postoupil r. 1607 Bohuslavu Gerlovi z Děvina. Na severní straně kláštera jsou masné krámy založené králi (Václavem I. ?), kteří vybírali odtud roční poplatek. Byly dvoji dle národnosti, české a německé po 50. Na místě nynějších krámů stály německé s jedním vchodem od západu, druhým od východu a ve dvou pořadích proti sobě. Při východním konci počínaly se v témž směru české krámy.

Okres sv. Benedikta. Střed ochozu na východ hradbami, nyní Eliščinou třídou ohraničeného býval kostel sv. Benedikta, založený krátce před r. 1235 řádem Německých rytířů. Kommenda i fara zašla zde již r. 1420, nadále byl kostel utrakvistickou filiálkou kostela P. Marie před Týnem. Po bitvě Bělohorské kostel dostal se r. 1628 klášteru Strahovskému a opat Questenberk skoupiv tu několik domů zde r. 1637—40 stavěl kolleji, která otevřena byla r. 1641. R. 1676 opat Jeronym z Hirmhaimu dal kostel starý zbořiti a založil nový ke cti sv. Norberta a sv. Benedikta, který s kollejí spojil chodbou. Budova měla krásné dvě věže a byla postavena od Dominika Orsiniho. R. 1701 byla posvěcena. R. 1785 kolleji i kostel byly zrušeny a odevzdány vojsku k užívání až do r. 1793. Leopold II. odevzdal budovu kollejní ústavu Novoměstských šlechticů. Kostel byl prodán a r. 1792 zcela zbořen. Na západě od něho

ležel hřbitov, ke kterému se chodilo uličkou na místě nynějšího domu »Karlovyh Var« (č. p. 682). Kraje rozprodal řád na domy poplatné; kommenda byla osvobozena od berní městských, ale podvolila se r. 1306 přece k poplatku. Fara byla v domě č. p. 658, škola č. 657.

K r á l ů v d v ů r (č. 654). Základ jeho činil znamenitý dům »u věže«, který s jinými přeměněn byl koncem XIV. stol. (po r. 1385) na rezidenci královskou. Při konci bouře husitské byl dvůr ve stavu neuspokojivém, tak že Sigmund r. 1436 bydliti musil v nedalekém domě Hankovském (č. p. 587). Poopraven byl však stálým sídlem králův Albrechta, Ladislava, Jiřího a Vladislava II., kterého teprv nepokoje r. 1483—84 odtud vypudily. Od té doby dvůr pustl. O rozložení místností uvnitř nemáme zpráv postačujících. Hlavní jeho vrata byla nepochybně se strany jižní blíž Prašné brány, do ulice Královské vedla vrata zadní. Část dvora mezi těmito zadními vraty a zdí městskou (k Josefskému náměstí) nazývá se r. 1429 a později dvorem králové. Později dal tuto část Jiří jako správce zemský upravití pro mladého krále Ladislava. Kromě komnat královských, z nichž okna aspoň s jedné strany byla obrácena proti Novému městu, nacházela se tu veliká síň, kde konány sněmy a jiná shromáždění veřejná. Ze zahrady šla asi fortna na Josefské náměstí. Část dvora (s domem, zahradou i s tou pustou lázní) daroval Ferdinand I. Jindřichu Firšicovi z Nabdína a později r. 1547 Jindřichu Planskému ze Žeberka, hlavní část r. 1556 nejv. maršálku Ladislavovi z Lobkovic, kterou pak Polyxena Lobkovská z Pernšteina r. 1631 prodala za 18.000 zl. rýn. arcibiskupovi Arnoštu z Harrachu pro seminář, který zde byl až do r. 1777, kdy zde umístěno vojsko (naposled škola kadetní). R. 1902 byl zbořen. Při jižní straně Králova dvora stojí Prašná brána (na místě dřívější brány), ke které položen základ 30. břez. 1475 a to na největším kraji starodávného příkopu. Prvním stavitelem byl mistr zednický Václav, který asi vzdal se účastenství pak povolán byl Matouš Rejsek z Prostějova. R. 1477 stavba dovedena až do polu prvních oken, jak potvrzuje nápis pod římsou velikého okna východního. Od r. 1478 Rejsek vedl stavbu samostatně, ale nedokončil, ač nevíme, kdy přestalo se stavěti. Ještě r. 1608 na obraze Sadelorově viděti věž dovedenou k cimbuří a opatřenou jen krovem prozatímním. Věž zvala se Novou; r. 1715 poprvé jmenuje se Prašnou, že sloužila za skladiště prachu. Pavlačí spojena byla s dvorem Královým. Půdorys věže tvoří čtverec, jehož strany severní a jižní jsou ohraničeny plnými zdmi 2,10 m silnými, kdežto na straně vých. a západní nalézá se brána mající 8,10 m světlé šíře, která zaklenuta jest lomeným obloukem krabulemi zdobeným. Místo říže, kterouž by jinak tento oblouk končiti se měl, umístěna jsou na obou stranách věže poprsí a to na straně západní Rejskovo, na straně východní rytíře

obrněného. Nad římsou dělicí první poschodí od přízemí jest kružba kolem celé věže na způsob galerie. Klenba brány nebyla před poslední (Mockrovou) opravou gotická, nýbrž z doby Rudolfa II. Na rozích věže vystupují z konsol umístěných ve výši pater

Č. 3292. Prašná brána.

oblouků čelních fiály, které ukončeny jsou hlavicemi jako konsoly soch, nad nimiž se ve dvou etážích nacházejí bohaté baldachýny sloupové. V ose prvního patra jest na straně východní i západní velmi bohatě ozdobené dvoudílné okno zakončené nahore fiálami a štítem, ve kterém nalézá se pěkně vyvedený český lev a pod oknem znak staroměstský. Po obou stranách jsou výklenky, do kterých nyní Mockrem dány (vých.) Přemysl II. a

Karel IV., (vých.) Jiří a Vladislav II., ve čtyřech rozích allegorické sochy ctností panovníckých, obklopené znaky zemí. Nad nimi klenou se čtyři oblouky, v jejichž ose na starých původních karyatidních podstavcích postaveni jsou 4 andělé. Výše vyvinuje se ve líký lomený oblouk čelný. V druhém patře má záp. i vých. strana po dvou dvoudílných oknech, nad nimiž Mockrem upravena jest soustava prostupujících se oblouků podle pozůstalých zbytků. Hodiny sem r. 1822 zasažené obnoveny nebyly. Ve výši druhého patra postaveny nové sochy světců českých a uprostřed Kristus (vých.) a P. Maria (záp.). Ze zachovaných zlomků patek klenby a nástěnných zeber uvnitř věže v prvním i druhém poschodí Mocker vyvinul bohatou klenbu zebrovou. Podle výklenků a sedadel, podle bohatých konsol poznati lze, že komnaty tyto určeny byly za příslušnost Královského dvora. V prvním patře nalézá se dobře zachovaný krb. Věž ukončena jest cimbuřím a kryty střechou stanovou se zelenou břidlicí. Oprava Mockrova děla se r. 1875—86. Sochařské práce provedli Ludvík Šimek, Bernard Seeling, Jindřich Čapek, Bohuslav Schnirch, Ed. Veselý a j. — Z domů ochozu tohoto všimnouti si jest v Rybní ul. č. 673, které se skládá z býv. domů tří, z nichž nejzápadnější náležel r. 1452 malíři Prokopovi trhem od Martina z Kněžic, r. 1480 měl jej Ondřej Oremus, č. 675 měl r. 1461 Ryrtran, trubač švábský, č. 942 měl slavný Jan Toušek, č. 677 měl r. 1512 Vilém ze Lstiboře, č. 679 byla lázeň »na hrobcí« zvaná, č. 672 »u šachovnice« koupil r. 1469 Mikuláš ze Chcebuze od Ctibora z Maletic, č. 671 postoupil Hynek Báděský z Újezda r. 1519 kameníku Janu Chocholovi, č. 656 a 657 bývala škola. V č. 655 otevřeno bylo r. 1898 technolog. prům. museum. Malý ochoz domový proti vratům Králova dvoru skládá se z 8 domů, z nichž č. 664 slul Kadeřávkovský, č. 947 prodala r. 1666 vdova Alzběta po Jindřichu st. Rečickém.

Celetná ulice má jméno své podle calt (housek) pečených od pemikářů zde bydlivších. Na levo č. 600 (»u hřebene«) stával do r. 1882 pěkný dům s velikým křucifixem v průjezdě od M. F. Brokoffa. Od r. 1449 měl jej známý Mařík, r. 1477 kozíšník Petr Zub trhem od Viktora z Českého Brodu, r. 1482 Hanuš od stolice, r. 1491 soukeník Jan Hrabaně, který jej prodal r. 1493 Janu Krejsovi z Křečovic a synu jeho Burjanovi a tento r. 1524 Václavu bakaláři, r. 1538 Mikuláš Raus, r. 1563 Jiří Cejc z Pirmova, jehož potomci prodali jej r. 1586 Alzbětě Weitmilové ze Žerotína, r. 1592 Václav Radnický ze Zhoře, r. 1593 Ludvík Korálek z Těšina, r. 1606 Zuzana z Rovín, která jej prodala téhož roku Oldřichu Rabšteinskému z Číhanova, r. 1610 Alzběta vdova po dvorském krejčím Ant. Kupferovi z Leibnic, r. 1619 Jan Wint Podvinský z Doubravičan, r. 1623 Jakub Wisendo, který jej odkázal Matiašovi Festovi a tento prodal r. 1643 Oldřichu Severinovi Karlu Skuhrovskému ze Skuhrova. Vedlejší dům

č. 599 slul »u díteck«; jej prodala Kateřina, manželka Jana Trnky z Krčovic a vdova po Simeonu Kutnaurovi r. 1642 úředníku nad ungeltem Janu Hartungu z Hartenfelsu. Před ní měli jej po Lorenci Storkovi ze Storkenfolsu r. 1607 David Florn z Lambšteina, r. 1621 Daniel Kapr z Kapršteina. Č. 598 (»zlatý jelen«) měli r. 1467 Kubík z Kochanova, r. 1493 Jan z Bransudu, panský maršálek, Jan Vodička z Wasseršteina, Jiří st. Vratislav z Mitrovic a děti jeho Václav Adam a Zdeněk Eusebius, který i druhou polovici koupil (1643), Macákové z Ottenburku. Za tímto domem bývala ulička k Týnu. Následující dům č. p. 597 obdržel od poručíků Mikuláše Knězeveského Jiří z Poděbrad, který jej prodal r. 1451 Václavu Valečovskému z Kněžmostu; potom jej měli r. 1478 Václav Holec od Samuele z Hrádku, r. 1480 Jindřich z Jindřichova Hradce, po jehož rodě nastoupili zde Slavatové z Chlumu, Čejkové z Olbramovic. R. 1756 koupil jej od Ludv. Cavrianiho Jan Josef hr. Caretto-Millesimo. Rod tento věnoval dům »šlechtické nadaci Jana Caretto-Millesima«. Č. 596 (Hradecký) náležel r. 1459 písaři menších desk zemských Matěji, mistru Václavu Vrbenskému, r. 1494 Kateřině z Kolovrat, r. 1532 Elšce ze Smřic, Šebestiánu Hruškovi z Března, Petru Kobylkovi z Felzova a manželce jeho Ozaně z Harasova, Jiřímu Vratislavovi Kunešovi z Lukovce, který jej prodal r. 1610 Alzbětě Doninské ze Šternberka, Dorota Mrácká z Dubě (dědictvím po Janovi z Donina) darovala je r. 1638 za služby Jindřichu Lilienblatovi z Lilienberka a tento jej prodal r. 1672 Václavu Ludvíku Menclovi. R. 1792 převzala jej Viléma Věžníková ze Šimdingu. Č. 595 skládá se ze dvou domů, první do Celetné ulice (o druhém viz níže) slul »u koz«, později Kamzíkovic; z osob znamenitých měli jej r. 1440 Jindřich z Plavna (od Václava Mužíka), jehož syn Jindřich postoupil je r. 1465 Vojtěchovi Kostkovi z Postupic, královským darováním Jan z Tedražic, (v XVI. stol.) Janu Mutrplosovi z Tedražic, Osvaldu Somerovi z Felcdorfu, Vilému Vostrovcovi z Královic, Václavu Robmhápovi ze Suché. Po smrti Barbory Harantové z Mírkova Kryštof Harant z Polčic a Bezdr. prodal jej r. 1608 Janu pelhřimovskému z Brance, ten r. 1611 Adamu Linhartovi z Najenperka, r. 1615 koupil jej Václav Magrle ze Sobíška, jehož vdova prodala jej r. 1628 Adamu z Valdšteina. Po té měli jej Jan Salazar z Montalbanu, Jan z Gräffenburku (1663), Jan Krist. hr. Stubík z Kynigšteina, který dal dům vystavěti barokně. R. 1706 koupil jej Jan Bedř. Mannhardt, podle kterého dům se zve Mannhartský. Od jeho dědiců koupil jej r. 1746 Frant. Mik. Hartmann z Klaršteina, od r. 1752 až 1766 piaristé, kteří zde měli školy. Č. 594 měly r. 1501 Zuzana z Kunvaldu a dcera její Anna z Dříně, Jakub Granovský z Granova, r. 1591 Kryzelda Švamberská z Lobkovic, r. 1593 Kateřina Roupovská z Brukšteina, Anna Holická z Roupova, která jej prodala Krvštofovi z Roupova, jehož nástupce Jan

Štěpán z Roupova postoupil jej Jiříkovi Brukarovi z Brukšteina. Od počátku XVII. stol. měli dům Kateřina Roupovská z Brukšteina, Jan Hruška z Března, Wolf Zoldan Štampach ze Štampachu, Václav Lev z Lewengrünů, Václav ml. Šindler, Ondřej Potok z Prydrsdorfu (1639), Tomáš Mikuláš Nigrin z Ryzenpachu (1654), Jiří Karel Eimer, Bernard Werner Wimpfen (1661). Č. 593 r. 1600 Pavel Bonacelli prodal Matouši Gregorynovi z Tulechova, který však v dluhu musil jej postoupiti appellač. radovi JUDru Erazimovi Heidelbergovi z Rasenšteina s bratrem jeho Jiřím. Č. 592 náležel r. 1494 Vojtěchu z Lestkova, r. 1509 písaři desk zem. Tomáši z Prostiboře, r. 1515 Jakubu z Vraniho, r. 1523 Arnošta Černíčkému z Kácova, Mikuláši Šorfovi ze Styřína a Modestovi z Pokšteina, Vilému z Valdšteina, který jej prodal Elšce z Krajku, Václav z Pereftu r. 1553 Jiřimu Haugvicovi z Haugvic. Č. 591 (Juristů) jest zastrčený mezi domy č. 592 a 590, kde šla ulička. Karel IV. dal jej právnické fakultě (1373), však již od války husitské jest v soukromé ruce; z držitelů jmenujeme: r. 1529 Jana Vlkovského z Dalkovic, Heralta Kavku z Řičan, bradýře Hanuše Eltrynga (1554), Annu z Vrázkova (1561), Vojtěcha z Vřesovic a Albrechta Kunše z Lukovce, Zdeňka Nejepinského z Nejepína (1604). Na místě domu č. 589 stával kostelík Obrácení sv. Pavla, náležející ke špitálu v Templi, vystavěný r. 1673 Dominikem Orsim de Orsi; když pak špitál byl zrušen r. 1784, kostelík prodán byl dražbou 7. srp. 1787 Ignáci Binderovi, který jej zbořil a postavil zde dům průchodní s pěkným barokním průčelím hlavním. Templ objevuje se již r. 1373, žily zde bekyně, potom v XVII. stol. byl jako zádušní ve světské ruce (Smiřických). Zde obec r. 1663 zřídila městský špitál na místě dřívějšího za Poříčskou branou. Na památku odkazu 27.000 zl. tomuto špitálu Jindřichem Koppem učiněného zasazen pamětní nápis nade dveře domovní; na štítě jest kamenné poprsí P. Marie se sv. Václavem a Janem Kř. po stranách. Zrušen byl r. 1784 a reality prodány za 88.673 zl., které připadly chudinskému fondu. Č. 648 koupil r. 1787 Martin Kopman za 3150 zl. Na místě tohoto domu č. 648 stály dříve: Dům nárožní proti sv. Jakubu Gutšteinský zvaný podle Burjana Gutšteina a po jeho potomcích. Tento dům postoupil sice r. 1437 Jan Řítka z Bezdědic seděním na Kokoříně Petříkovi z Podval, ale koupil si jej zpět r. 1443 a zase téměř postoupil r. 1445, který jej prodal r. 1448 Burjanovi z Cukšteina a bratru jeho Janu. V dalším nabyl ho Burjan z Gutšteina, kterému byl sice zabaven a darován králem r. 1468 Burjanovi z Lipé a Lipnice, ale záhy ho nabyl Burjan z Gutšteina zpět, jehož rod domu dal své jméno. Poslednímu z nich Jindřichu Vavřínovi byl pro odboj proti Ferdinandu II. zabaven a postoupen r. 1633 bratrstvu Omnium fidelium defunctorum u sv. Ducha v Star. městě a od něho prodán špitálu v Templi 9. čce 1665 za 400 zl. rýn.

Druhý dům »Mičánovský« do ulice»v Templu« tak vycínal, že se zve též nárožním. Ten koupil podkomoří Jiří Gerštorf z Gerštorfu od rektora universitního mistra Chocenského r. 1531, později měli jej Hrzánové z Harasova. Špitál sv. Pavla zakoupil jej 9. čce 1666 od záduši kostela P. Marie v Týně za 400 zl. rýn. Třetí dům k jihu měl r. 1514 malíř Matěj Hasík trhem od Marty šmejdířkv a prodal jej písaři katedrálnímu, později porybnému Gabrieli. V pozdějších letech měli dům Salomena, vdova po dru Tomáši Vodňanském (též Husinecký zvaném), Jiří Dubecký ze Starého Dubu, který jej postoupil r. 1616 známému Mikuláši Divišovi z Doubravina a ten r. 1627 prodal Jiřimu Šererovi platnýři, Mates Kurz (1665) a jeho zeť Sigmund Karel Danhelius, jemuž jej obec pro dlužnou daň zabrala a k Templi připojila. Další dům náležel v XVI. stol. Martinovi Kuthenovi ze Šprinsberka, Jiřimu Funkovi z Olivetu, který jej prodal impressoru Burjanovi Waldovi a jeho syn Oldřich Janu Mateolovi. Špitál sv. Pavla zakoupil jižr. 1664 za 65 zl. Z vlastního jeho v XV. stol. jmenujeme ještě r. 1452 Pavla písaře pánů staroměstských, r. 1503 Tomáše z Prostiboře, ingrossátora desk zemských, jehož syn Václav prodal jej r. 1522 Petru Rechkovi, ale koupil r. 1523 zpět a měl jej do r. 1526. Poslední dům před vlastním Templem měl v XVI. stol. Václav Dlak ze Vchynic trhem od Viléma Křineckého z Ronova, Jan Leva z Brozanek. Č. 590 do Celetné ul. zdědili po bábě své Aleně Maternové z Bukové (1622) Frant. Ant. a Frant. Karel Berkové z Dubé (1663), kteří jej prodali r. 1663 Janu Joachymu Brandštejnovi z Oppurku. Zde zemřel r. 1848 Bolzano.

Proti kostelu sv. Jakuba stojí dům č. p. 647 všeobecně známý jako »Stupartský«, jednoduché to sice třípatrové stavení s barokním průčelím, které však v místnostech přízemních vykazuje klenby křížové ze století XIV. Sdružená okna západního průčelí jsou z konce XVI. stol. Náležíval r. 1282 klášteru pomuckému a zde sídlila manželka Janova Eliška a po ní Karel IV. v prvních letech svého vládatství. Král Jan dal jej nádherně přestavěti podle francouzského vzoru. R. 1348 Karel IV. daroval jej markrabí mišenskému Bedřichovi. Sigmund z Kotencic prodal jej r. 1452 Václavu z Květova, pročež dům nazýván byl Vaňovský podle vdovy jeho Kateřiny Vaňové, která jej s věží prodala za 200 kop č. r. 1520 mistru Matouši z Hradce, a když tento trh prověsti se zdráhal, ujala dům obec (1524) a odevzdala nejv. písaři král. Českého Janu Litoborskému z Chlumu. Po něm po sobě jej měli: r. 1532 král. podkomoří Wolfhart z Kynšperka, Petr Tojn z Tejnu, jehož sirotci odevzdali jej r. 1548 Kateřině z Vartenberka, vdově po Bedřichovi Sezimovi ze Sezimova Ústí, a ta r. 1550 Albrechtovi Kaplíři ze Sulevic, Jakub Velvarský, r. 1583 Ehrenfried Minkvic z Minkvicburku, r. 1596 Markéta Hozlaurová z Liběchova, Jan z Vartenberka a dědictvím Wolf Solhauz ze

Solhauzu, kterému byl pro odboj zabrán a prodán r. 1659 dvor. sedláři Leopoldu Pavlovi Frostovi, a ten prodal jej 20. října 1664 Petru Štupartovi z Löwenthalu a manželce jeho Anně Markétě roz. Hammerové ze Schrotzburku za 12.000 zl. rýn. Po jeho smrti r. 1701 dědil jej syn jeho František a po tomto z téhož 5 dětí nejstarší Petr, který jej prodal 10. září 1732 Petru Eusebiovi Radeckému z Radčic, po kterém jej měl syn jeho Václav Leopold. Vít Reisman z Ryzmburku jest poslední šlechtický jeho držitel. Vedle v rohu bývala ulička vedoucí k zakryté kolleji právnické. - Malý ochoz domový za č. 588 (»zlatý anděl«) počíná se proti sv. Jakubu č. 649 a 650, které na čas tvořily jediný dům »u červeného lva«, byvše před tím domy dva. R. 1410 náležely nejv. mincmistru Petrovi Zmrzlikovi ze Svojšína a po jeho smrti synům jeho Petrovi a Janovi a jejich potomkům. R. 1548 koupil jej Jan Šlovský ze Slovic a na Olešně, které zdědil vnuk jeho Adam Šlovský ze Šl. s manželkou svou Rozinou, roz. z Reinšperka a Držkovic. Část domu č. 588 (Hájkovský) zvala se podle Jana Hájka z Hodětína, který po něm dědila r. 1458 dcera jeho Kateřina Zbirovská a po této r. 1549 bratři Petřík a Václav z Předměřic; druhou část měl r. 1437 Mdr. Konrád, probošt litoměřický, r. 1446 Jan Koluch z Vesce a jeho vdova Kateřina ze Škvorce (1454), Prokop malíř 1454. Obě části spojili v XVI. stol. páni z Valdšteina. Na druhém nároží jest č. 585 dům šafgočský čili Pachtovský, vystavěný po požáru r. 1689 a přistavěný r. 1724 nákladem mincmistra hr. Pachtý z Rajova. Na místě tomto stálo několik domů menších; nárožní vedle druhého domu svého koupil Abraham Hroch z Mezilesic od Jiřika Nosislavského z Nosislavi a prodal Kryštofovi Budovcovi z Budova, jehož druhá manželka Maruše z Bubna odkázala jej Jindřichovi Kunatovi Dobřenskému z Dobřenic. Oddělena byla tato část ode Dvora králova darováním Jindřichu Plánskému ze Ziberka. Č. 651 Popelářovský zval se podle popeláře Linharta Ortle, jehož dcera prodala jej r. 1606 Blazeji Kotorovskému. Nárožní dům »u Sekerků« (č. 652) zove se podle Ladislava Sekery ze Sedčic, po kterém jej měli Samuel Proskovský z Krohenšteina, koncipista kancel. české, a syn jeho Jan Jindřich, který jej prodal r. 1660 písaři kanceláře dolejší Michalu Gabr. Matheidesovi. V koutě dům č. 653 »u Kovandů« zove se podle Tomáše Kovandy, jehož syn Šimon jej prodal r. 1637. Při bráně Prašné stál do r. 1902 vojenský famí kostel sv. Vojtěcha, založený arcib. Janem z Valdšteina r. 1694 a vysvěcený r. 1697. Po r. 1777 bylo ho užíváno za vojenské skladiště až do r. 1811, odtud pak znovu vrácen svému účelu. Byl jednoduchých forem barokních, hlavní oltář měl obraz patrona od Mich. Leop. Willmana. Na jižní straně Celetné ul. od východu počíná se ochoz domovní domem č. 569 (»zlatá mříž«), který měl r. 1528 kozošník Jakub Granovský z Granova a r. 1669 Jan Adam

Krocín z Drahobejle, který jej prodal bradýří Václavu Robovi (1671). Sousední dům č. 568 měl r. 1508 známý doktor Racek z Doubravy, který jej prodal následujícího roku Pavlovi Češpivovi, Blažek z Pereftu r. 1546 Kundrátovi st. Zaurmanovi z Jelče a manželce jeho Markétě z Gendorfu, jehož dcery Elena a Marta prodaly jej Mikuláši Humpolcovi z Tucheraze a tento doktoru Janu Kunštátovi z Paumberka, Jakub Melcar z Breitenberka, r. 1562 Matiaš Gotfrid Kreisinger z Ekrfeldu. Č. 567 (r. 1897 znovu vystavěný se staroecským dřevěným balkonem v 3. posch) slul dříve »u pštrosa«; jej prodal r. 1528 Sigmund z domu Tovačovského (č. 922) Lidmile Čepové z Arklebic a synu jejímu Janu Petrovskému z Voděrad a ten r. 1531 Martinu Šorfovi, po něm jej měli Anna z Pernštorfu, která postoupila jej sestře své Lidmile Štra-bochové z Pernštorfu, r. 1540 Lidmile Zvířetické z Pacova, manželce Michala z Vartenberka, která jej odkázala Zdeňkovi z Valdšteina, Anna Hasišteinská z Redernu, zlatník Wolf Behem, Sybilla Berková z Ebršteina, Alžběta Redernová z Holejče, Eliška Šleimicová z Holejče v XVI. stol., Matouš Hendrych z Frankenšteina, Jan Hruška z Března, Anna Lukavská ze Svojna v XVII. stol. Č. 566 náležel r. 1438 Sigmundovi z Jabloné, r. 1445 Janu Gebhartovi z Kadaně, který měl i následující dům, r. 1488 Vojt. z Leskovec, r. 1488 Klementu z Tucheraze, r. 1492 registrátoru desk zem. Mikuláši z Vanče, slavnému Viktorinu ze Všehrd s Janem Trěbickým, kteří jej prodali r. 1496 zlatníku Stanislavovi, r. 1501 Kateřině z Porostlé, Janu Musilovi Podvinskému z Doubravičan, v XVI. stol. měli jej Jan Oldřich Sobloch z Lindavy, který jej postoupil r. 1610 Jetřichovi Špetlovi z Janovic, Angulin de Angulinis a r. 1664 Václav Stanislav Halánek; č. 565 byl v l. 1481—93 spojen s předešlým; v XVI. stol. náležel po Adamovi Tejnovi z Tejna Janu Valkounu z Adlaru Držitel jeho stavitel Vít Kaňka (†1727) přestavěl jej; na čas byl zde úřad viniční. »Černá růže« (č. 564) náležela v XVI. stol. Václavovi a Jaroslavovi z Mutěnina a Jiřimu Funkovi z Olivetu, sekretáři koruny České, který jej odkázal Kateřině Horské roz. Bukovské z Hustířan, manželce Jana Horského z Grünfeldu, a ta ve vyhnanství v Perně dala jej (»u Funků«) r. 1648 strážmistru pluku Lacronského Arnoštovi ze Šicu, který jej prodal r. 1657 univ. prof. Mdr. Jakubu Forbergerovi. Č. 563 (»u supa«) měli: r. 1519 písař soudu komorního Tomáš z Prostiboře od Modesta z Pokšteina a ten prodal jej Janu z Pisnice, r. 1534 Bohuš Kostka z Postupic, r. 1537 Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka, který jej prodal Janu Lvu z Rozmitálu, r. 1555 sekretář appellací Jan Balbin z Vorličné, který jej prodal Bartoloměji Ropalovi z Ryzmburku, v XVII. stol. měli jej Jakub Menšík z Menšteina, Theobald ze Švihova, Kryštof Krak. z Kolovrat a r. 1671 Isabella Eleonora ze Solhauzen. Nynější budovu stavěl arcib. Ferd. z Kuenburgu (†1731) s kapli Povýšení sva-

tého kříže. Zde byla tiskárna Mercyho. Ode dávná jest průchoditý. Č. 562 měl rod Kostků z Postupic od r. 1461—1537, kdy jej koupila Kateřina, dcera po Karlovi z Valdšteina, pak Rohmhálové ze Suché. Zabavený Bohuslavu z Michalovic byl prodán r. 1627 Marii Magd. z Buquoi a r. 1773 koupila jej universita. Zde sídlí Král. česká spol. nauk. Č. 561 měl ve stol. XVI. Oldřich Holický ze Šternberka od Lukáše z Pereftu a od onoho Lidmila z Vartemberka. Albrecht Jiří Bruknar z Brukšteina pak prodal jej r. 1619 Adamu Švarcovi. Část tohoto domu, dříve samostatnou »u vrše«, měli v XVI. stol. Jan Chvalovský a Václav Záruba z Hustifan, r. 1537 Píram Kapoun ze Svojkova, Matouš Gregorýnz Tulechova. Č. 560 (»u cis. Karla IV.«) dostal darem od správce země Jiříka z Poděbrad Mikuláš z Lipé r. 1452, když byl před tím v dluhu náležel (1450) slavnému Janu Touškovi; v rodě Trčkové zůstal dům do r. 1537. Později zde říkali »u Nožičků«. Č. 559 koupil r. 1463 od Touškova syna Origena Jindřich z Lipé; později jej měli Vilém z Pernšteina, který jej prodal r. 1491, Jan Opice z Třebse (1527), Václav Lev z Le vengrůnu prodal jej Barboře z Bubna. R. 1760 koupila jej universita. Zde bydlili Mdr. Jul. V. Krombholz a Ign. Cornova. Č. 558 koupil král Vladislav II. r. 1480 od maršálka panského Jana z Radčice a prodal Jaroslavovi a Zdeslavovi bratřím ze Šternberka. Ale již Jiří z téhož rodu prodal jej r. 1508. Pak jej měli r. 1531 Gabriel Klenovský ze Ptení, Cabeličti ze Soutic. R. 1722 koupil jej Filip ze Vchynic a r. 1743 hr. Frant. z Kuenburka. Bývalý nárožní dům »u bílého páva« č. 557 skládá se ze tří domů, z nichž první náležel r. 1484 Smilovi ze Zlunic a jeho potomkům, r. 1557 Janu Reháčkovi z Květnice a Izaiášovi Velikovi ze Šonova, Urbanovi Netterovi z Glauchova, který jej postoupil Martinovi Zeydovi z Hornseku. Potom Anna Florynová, dcera Kašpara Wintera z Polehrad, prodala jej r. 1628 Adamu Václavovi z Velechova, kavalíři starom. Ostatní dva domy hleděly do Kamzиковé ulice. Č. 556 (Drdákovský) náležel mezi jinými r. 1493 Adamovi z Bystrice.

Okres sv. Havla. Z Celetné ulice přes Ovocný trh jdouce míjíme na levo (č. 587) c. k. zemský soud civilní, bývalý to dům Hankovský, který r. 1409 připadl králi a králové jej vykazovali svým manželkám, odkud slul též »dvůr královnin«. V l. 1680—1783 zde byla mincovna a mincmistr hr. Frant. Pachta dal dům r. 1759 přestavěti (sochařská výzdoba od Platzera). Potom umístěno zde vojenské generální velitelství a r. 1850 soud. Vedle (č. 573) byla kollej krále Václava (1381), č. 575 měli r. 1476 Sigmund z Březové a trhem od Hertvika Žehušického z Nestajova slavný mistr Tadeáš Hájek z Hajku a jeho potomci. Zde zemřel malíř Škreta. Sousední dům č. 576 měl humanista a kancléř starom. Jan Toušek (1451—52), který jej prodal Janu Caltovi z Kamenné Hory. Po nich jej měli: Oldřich z Rakové (1465), mincmistr Beneš z Weitmile (do r. 1488) a r. 1600 Joachim

Ondřej hr. Šlík, který jej prodal Janu Eisenovi, lennimu radovi. Další č. 577 měl r. 1538 dr. Petr Opice z Třebse, č. 578 (»u tří kos«) r. 1461 maršálek panský Jan z Radčice a od něho Martin z Dríně; r. 1468 král daroval jej Konrádovi, knížeti olešnickému, a r. 1473 Bernardovi z Násilí. R. 1491 koupil jej Jan z Boskovic a r. 1516 Jakob Fikar z Vratu. Část ulice — dříve Královskou zvané — zde před domy č. 576—579 slula fra in ort čili sobotní trh, že tu byl od dob Karla IV. v sobotu vždy svobodný trh masný. Dům »u Vrabců« (č. 579) skládá se z dvou býv. domů, z nichž jeden měl r. 1491 Vilém z Pernšteina trhem od Jana Krajsy z Křečovic a prodal jej r. 1502 Petru Zvířetickému z Vartemberka, který jej prodal r. 1503 nejv. pisaři král. Českého Mikuláši Hoříckému z Hořic, a když se trh neuskutečnil, r. 1507 Burjanovi Trčkovi z Lipy, jehož dědici jej prodali Jakubu Vrabci. V pol. XVII. stol. dal dům přestavěti Vilém Albrecht Krak. z Kolovrat v slohu renaiss. V č. 580 (zbořen r. 1900) bývala v XVIII. st. oblíbená kavárna. Zde jmenovala se ulice jako shromážděné studentů latinsky ludi forum, pro co českého slova neznáme. Odsud západně byl trh slanečků (rybní). Na druhé straně jest kollej Karlova (viz Karolín I), též císařská zvaná (č. 541), v domě peněžníka Johla Rtlewa od r. 1383. Ze staré budovy zbyla pouze krásná gotická arkýřová kaple sv. Kosmy a Damiána, vl. 1869a 1881 obnovená. Budovu přestavěl r. 1718 Frant. M. Kaňka zastavěv gotická loubí. Ve veliké síni (aula) jsou obrazy králů českých, kancléřův a rektorův. Uprostřed ulice stojí zemské divadlo německé, dříve stavovské, vystavěné přičiněním hrab. Frant. Ant. Nostice r. 1783 a od stavů r. 1798 zakoupené. R. 1809 bylo přestavěno, skvostně uvnitř vyzdobeno a zvýšeno (vyobr. viz přílohu k čl. Divadlo, str. 651).

V Vrtiřské ulici nárožní dům č. 398 slul od konce XV. stol. »u havířův« asi podle Tobiáše z Hory Kutné (1485—91). Sousední č. 399 měli po Kateřině z Okoře, která jej postoupila zeti svému Mikuláši Střelovi z Rokyc (1490), Jan Knajslík ze Světic (1492), Jan Vlčíhrdo ze Všeřd (1505), Jan z Kunvaldu (1506), dr. Bernhard z Koštic (1541—64). Dům č. 403 zaujímá místo dřívějších dvou domů, z nichž jeden (»u tašek«) měl od r. 1526 mistr Jeronym Hrobčický z Hrobčice a jeho potomci až do konce XVII. stol., a druhý (Domazlický) po Archlebovi z Kunovic a synu jeho Jetřichovi Jiří Zeisenecker z Tarnovic, Jan Kryštof Krocin z Drahobejle, Jan nejst. Petráček z Vokounšteina. R. 1522 říká se tu »na zámku«. V č. 383 bývala v XV. stol. lékárna. Na Můstku bývala v hradbách brána vedoucí na Václavské nám., která od r. 1463 zvala se Novou. Zde č. 382 měl r. 1572 Jan Gerle z Děvína, č. 381 (»u černého rejthara«, »u Holubů«) zove se podle Ant. Holuba (1594) a č. 380 podle mydláře Matouše Pihavého »u Pihavých«. Nároží (č. 404) byl

ode dána »stará rychta«, kterou obec sice r. 1490 prodala Janu Knajslíkovi ze Světic a tento po roce Janu Smiškovi z Vrchovišť, ale nabyla ho zpět již r. 1494. R. 1588 byla přestavěna a vysoká věž při ní zbudována. Zbytek jest kamenný portál s iónskými sloupy. Zde bylo skladiště vín a piv. V XVIII. stol. se zde hrávalo divadlo. Vedlejší dům č. 405, tržnice, stojí (stavěna r. 1893—96) na místě č. 405 (»u zlaté hvězdy«), který měli ve století XVI. Šorfové ze Styřina, z kteréhož rodu Mandalena přinesla jej věnem choti svému primátoru Pavlu Žipanskému z Dražice a ovdověši prodala r. 1581 Janu Kaprovi z Kapršteina; když však neplatil, byl dům ujat a prodán r. 1604 Eustachovi Betenglovi z Najenperka, jehož syn Jan prodal jej r. 1628 Joštovi z Bryslu, dvorskému klenotníku. I sousední č. 406 (»u Prunarů«, »u sv. Šebastiána«) byl pro tržnici strženy; měli jej po Jindřichovi Fikarovi z Vratu (1539) Prunarové, z nichž Kateřina Vodňanská, vdova po Janu Jeronymovi Prunarovi, prodala jej r. 1627 Divišovi Kocovi z Dobře. Ještě další č. 407 (Žákovský dům«, podle Jana Žáka r. 1471), který měli kameník Jan Skarydek (1524), Jan z Dražice, zemský lékař Izaiáš Hon z Hohenšteina, a č. 408 (»u tří korunk«) byly strženy. Další (č. 409) koupila r. 1631 obec města Plzně. V průjezdě tržnice zasazen bronzový medaillon vynálezce kamenotisku Aloise Senefeldera. Dříve bývala deska pamětní v té příčině na doměč.408, kde se týž narodil 6. list.1771. Dům č. 410 (»Bílý orel«) měl sochař Jan Jiří Pendel (1651), č. 411 drželi v XVI. stol. Zárubové z Hustířan a Štampachové ze Štampachu, od nichž jej koupil r. 1611 Abraham Angel z Engelsperku a r. 1656 od sirotků po Samueli Pruskovském z Pruskova JUDr. Matouš Maxim. Nacht. Nárožní č. 412 (»u klíčů«, »na zboruku«) náležel po Jetřichovi Spetlově z Janovic (1658) vdově jeho Anně z Valdšteina, po ní měli jej Kryštof Leskovec z Leskovce, Bernard Karban z Olšan, Jan Skála ze Zhoře (1628). Kostel sv. Havla založen asi v l. 1232—34 jako farní se hřbitovem a školou. Byl třílodní a měl v průčelí dvě věže. R. 1668 karmelitáni počali jej přestavovati vedením Martina Luraga, při čemž použito hlavních zdí, tak že i nový kostel jest trojlodní, o dvou věžích v průčelí. Šest pilířů silných čtyřhraných oděluje hlavní loď od postranních, nad kterými spočívají galerie. Oltář jest 17. V kapli sv. Kříže, kterou zakončena jest severní postranní loď, jest Mater dolorosa od Jana Ferd. Brokoffa ze dřeva; loď jižní končí kaple Panny Marie Karmelské. Hlavní oltář zdobí P. Maria od Reintera. V kostele tomto pochován jest Škreta. — Klášter karmelitýský založen byl při kostele 25. břez. 1627, a obec poskytla k němu dva domky (obecní kuchyni a krám pekařský) vedle kostela u hřbitova ležící i s příslušnými uličkami. Základní kámen položen 21. list. 1671. Nový klášter stavěli Lurago a Jan Dom. de Orsí jen jedním křídlem na východě kostela a na jihu tam, kde stávaly hřbitov, škola a domky do čtvrtce. Faru

(č. 497) spojili s kostelem krytou chodbou nad obloukem. R. 1738 stavba byla skončena. Dne 2. květ. 1786 byl klášter zrušen, klášter se pronajímá (nyní Česká průmyslová jednota).

Západně od kostela táhly se dříve kotce soukenické až k Uhelnému trhu v dvojím krytém podloubí (jedno delší, druhé kratší), v němž byly sklepy (krámy). Nynějších 29 domů v Kotcích stojí na místě větší řady, spořitelna městská na místě řady menší. Časem prodávalo se tu mnoho jiného než sukno. Prostranství před kostelem zvalo se Tarmark (tandlérský trh). Zde kolem kostela obsadili krámký židé (židovský tarmark), kteří zde zůstali částečně až podnes (při zdi severní kostela). Kdežto větší kotce přetvořily se v domy, menší splynuly v jednu budovu velikou a neúhlednou, ve které v XVIII. a XIX. století i divadlo se hrávalo.

Vystavěny byly kotce jako ve tvaru basiliky 130 m dlouhé a 22,5 m široké, do hlavní lodi vedla do každého krámků dvířka a výkladní okno. R. 1738 upraveny byly nákladní 15.000 zl. za divadlo, kde střídaly se kočující společnosti německé, vlášské a anglické (»obecní opera«, *Gemeinde-Opernhaus*); udrželo se tu do r. 1782, načež užíváno kotců znovu jako skladiště. Dne 27. ún. 1890 byly zakoupeny městskou spořitelnou za 364.282 zl., s bouráním započato v červenci 1891 a se stavbou nového paláce spořitelny podle plánů Ant. Wiehla a Osv. Polívky dne 20. září t. r. Jest to budova 43,5 m dlouhá, 37,3 m šir. Ve výklencích průčelí do Rytířské ul. stojí sochy Spořivost od Stan. Suchardy a Pilnost od Frant. Stránského, nad hlavním vchodem Průmysl od Frant. Hoška a Zámožnost od Aug. Zouly podle skizy Jana Růžičky, na průčelí do ulice Havelské Opatrnost od Frant. Hergesella, Umírněnost od Frant. Procházky, Hospodářství od Bern. Seelinga a Orba od Ludv. Wurzla. Cipové figurální náplně prvního patra i svorníky v přízemí zhotovil Boh. Schnirch. Uvnitř klenby druhého vestibulu ozdobeny jsou figurami štukovými od prof. C. Kloučka; po levé straně otvírá se odtud hlavní schodiště k dvoraně, kde obrazy v lunettách jsou podle skizz Mik. Alše od Jar. Věšina (život na venkově) a ornamentální dekorace od Frant. Hergesella, Ant. Poppa, Ant. Procházky a C. Kloučka. Stropy obou úžších stran u pokladen jsou rozděleny na pole ozdobená malbami od Vit. Maška, kdežto stropy obou delších stran jsou ozdobeny ornamentální malbou F. Frölich. Dvorana jest kryta skleněným stropem malovaným od Kar. Krügra. Náklad činil 1,217.170 K.

Železná ulice, jedna z málo ulic, které zachovaly prvotně své jméno, vykazuje několik domů znamenitějších. Nárožní (č. 544) »u beránka« (r. 1648 Víta Peprle z Lewenburka), č. 546 »u ptáka« (r. 1611 Mikuláše Hofmana ze Šenhofu) na pravé straně, č. 494 (»u Goliášů«, podle impressora Urbana Goliáše r. 1654), č. 493 dříve slul »u Křížků«,

č. 492 Trejtlarovsky podle Petra Trejtlara, č. 491 měl r. 1578 Jiří Závěta ze Závětice od Jana Millera z Milhauzu, č. 440 (»u páva«) měl r. 1647 Maxim. de Cara z Roseneku, č. 488 slul Gissweinský, č. 487 »u tři lvů« a náležel r. 1601 JUDru Erazimu Heideleiovi z Rasenšteina po dru Kalovi. V Havelské ulici č. 497 byla fara sv. — havelská, č. 498 (Svičnickovský) náležel slavnému botaniku Adamu Zálužanskému ze Zálužan (†1613), který držel i sousední Černou zahrádku (č. 499), kterou před tím měl (1563) mistr Jan Zahradka (Forcius), rodič kouřimský, professor hebrejštiny na universitě. Vdova Zálužanského prodala dům r. 1622 Františkovi Cortesimu z Peregrinu. Později jmenuje se dům (1725) »Lederhaus« (r. 1672 Karla Arnošta z Bissingen a Eliáše Karla Mysliacha z Millenšteina), ježto židé měli zde skladiště koží. Dům »u Ostrškůk« (č. 500) zve se podle Frant. Osterštoka z Astfeldu, který jej koupil r. 1628 od Jana Lukšana z Lukšteina, č. 501 (»u bab«) měl Jan Kaňha z Veleslavina (1597) a Rafael Mnišovský ze Sebuzina (1638). V ulici Melantřycchově (Širková, Junošova, Kunešovic) dům č. 471 (»u tři velbloudů«) náležel r. 1563 slavnému Jirimu Melantrichovi z Aventina (po Oldřichovi Humpolcovi z Prostiboře), kterému zde zasazena pamětní deska r. 1880 a po zboření domu r. 1893 zasazena na nový. Krásný kamenný portál z druhé polovice XVI. stol. odevzdán byl rozbitý měst. museu. Zadní část domu tohoto (č. 474) měl mistr Nikodem z Paumberka, kancléf St. města, a r. 1568 koupil jej Ferd. Švihovský z Ryzmberka od Urbana Nettera z Glauchova, který jej hned prodal Linhartu Pergerovi z Ebenberka. C. 475 (»u dvou zlatých medvědů«) má krásný renaissanční portál ze XVI. stol. z jemného pískovce a na dvoře loggie se sloupy toskánskými a iónskými Roku 1452 pivovar náležel Janu Nastojtovi a v XVII. stol. Phdru a zem. fysiku Janu Karlovi Kirchmajerovi z Reichvic. Na druhé straně klášter servitů stojí na místě domů »u tři oslů«, »u zlaté studny« a býv. fary a sousedí s domem »Teyflovským« (dříve »u tři králů«), zvaným podle kupce Mikuláše Teyfla (†1584), jehož syn obdařen byl r. 1891 praedikátem z Ceilperka; dům průchoditý má znamenité fačady barokní a nádvoří renaissanční arkádovitě sloupořadí z počátku XVII. stol. Dům »u pěti korun« (č. 465) měl r. 1470 mistr Prokop z Kutné Hory, kancléf St. města, a r. 1600 kupec Petr Nehrhof z Holterperka. Na dveřích vrat jest lepočet 1615. Jest to třípatrová mohutná budova s velkým štítem ve středu a dvěma malými po straně, jež ukončeny jsou pyramidami, vásami a ananasy. Římsoví nad okny prvního patra, podporované krásnými kamennými konsolami, zdobené jsou lidskými a zvířecími maskami. Mezi okny jest v štku 5 korun. Dům č. 468 měl r. 1608 impressor Jiří Jakub Dačický. Nárožní dům č. 504 (»u řezané věže«, »u konička«) sluje nyní »u Mrázů« podle Jana Mráze z Milešovky (1576), který ho sňatkem nabył od

slavné rodiny Pytlíků ze Zvoleněvsi. R. 1656 koupila jej impressorka Lidmila Sedlčanská a po 80 let zde sídlila tiskárna (Jiří Sedlčanský z Aventina, Daniel Michálek, Petr Ant. Benek, Karel Rossmüller). Dům má po středověkém způsobu ve frontě tři střechy a v průjezdě gotické oblouky ze XIV. stol. Na Zeleném trhu (v kolářích) č. 505 měl v XVI. stol. mistr Tomáš Matys, č. 507 Beneš Funk z Goldburka a po něm Melichar Stork ze Storkenfelsu, č. 508 od r. 1478 Hrabáňové z Vlkanova a r. 1513 mistr Pašek z Vratu, po ně. kšaftem Ilynek Beztahovský z Řičan, který jej prodal Sixtovi z Ottersdorfu; č. 509 (Šlejšborovský) měl r. 1520 mistr Václav Albus z Úrazu, kancléf St. města, který jej prodal Bohuslavovi Šlejšborovi z Tisové. C. 510 zve se »u Kutovců« podle Beujamina Kutovce z Úrazu, v jehož rodě dům zůstal po celé XVI. stol.; č. 511 (Kropáčkovský) měl od r. 1488 Václav Prefat z Vlkanova, Simon Proxen ze Sudetu odkázal jej pak Sigmundovi Kropáčovi z Krymlova. V Michalské ul. počíná se řada domů na pravo č. 432 »u Melouna«, který stojí na místě dvou domů dřívějších, z nichž jeden měl r. 1519 Beneš Roh z Vlkanova, jehož bratr Sigmund jej prodal r. 1521 Václavu, synu známého Zgy Vaníčkovic. Spojený dům náležel Václavu Čapkovi z Chvojně, který jej prodal r. 1538 Vilému z Valdšteina, v jehož rodě dům zůstal do r. 1594, kdy jej Adam ml. postoupil Václavu z Kalíště a Ottersdorfu. Na druhé straně č. 435 slul »u půl kola« a dostal jej věnem s prvou svojí ženou Dorotou Sixt z Ottersdorfu, který jej prodal Wolfu Freilichovi z Freidnfelsu. Zelezné dvěře koupil r. 1519 Jan Hlavsa z Liboslavě, načež koupil jej r. 1542 Jan Nos z Vojkovic, r. 1568 Lidmila Kačková z Květnice, r. 1608 Simeon ml. Lopatský z Liběchova, r. 1638 Pavel Wencelius z Bochova, jehož potomek daroval jej r. 1659 klášteru sv. Michala. Č. 437 slul dříve »stříbrný medvěd«, č. 438 měl dlouho v XVI. stol. Isaiáš od rajských jablek, č. 439 (»bílý zajíc«) měl slívatel kusů válečných Martin Hylliger (1610), č. 440 slul u Tykvi. Na Uhelném trhu slul dům č. 522 »u Kocourů« (Václ. ml. Krocín z Drahobeje prodal Václ. Petráčkovi z Vokounšteina), č. 424 »u tři schůdků« (těž »u Fučáčků«) měl r. 1652—58 Jan Zatočil, pisář radní. Nová škola sv. — havelská stojí na místě domů »u Pštrošů« (č. 425) a »zlatá podkova« (č. 426), který náležel mistru Danieli Adamovi z Veleslavina. Na druhé straně dům č. 420 býval pivovar u Skořepů, který náležel básníku Václavu Mitisovi a který r. 1641 koupil nejv. purkrabi Jaroslav Bořita z Martinic pro svůj úřad a spojil s vedlejším c. 356 (Názovský, Němečkovský, »u Spaumberků«), který byl znám jako Kačkovic pivovar a měl jej emigrant Jan Jakub Rosenthaler. Vedle Skořepů do Martinské ulice č. 419 slul »u Křížků«, vedle (proti hřbitovu sv. Martina) Potencianovský, spojený s nárožným »u Břekovců« (č. 359) podle Václava Břekovce ze Závovic Naproti na Uhelném

trhu stojí známý Platejs podle Jana Plateyse z Plattenšteina zvaný, který jej koupil r. 1586 od Jana Zákostelského z Bílojova. Dříve slul »u Holců« podle Václava Holce a jeho potomků od r. 1453. Náležel též Václavu ml. Krocínovi z Drahobejle, který jej prodal Bedřichovi Švihovskému z Ryzmberku. Po Janu Václ. knížeti Paarovi (1784) měl dům sv. pán Wimmer a od r. 1813 Frant. Daubek a jeho dědici. Sousední č. 415 slul Kropáčkovský podle Jana Kropáče z Krymlova, který jej koupil od Jana Tatouse z Vraniho a v jehož rodě zůstal až do r. 1658, kdy jej koupil komorník desk zem. Jan Vilém Trmka z Krčovic. Č. 414 slul dříve »u Vlčihrdlů«, později Spinettofský, podle stavitele t. jm. V ulici Martině stojí (č. 417) býv. farní kostel sv. Martina ve zdi, o kterém se mluví již r. 1187 a který zrušen byl r. 1784. Nynější budova z r. 1678 jest neveliká s křížovou lodí a s věží na západě. Presbytář zakončen jest rovnouhelně v uličce jdoucí podle Platejsa. Nárožní č. 360 slul »u Krocínů« podle Václava Krocína ml. z Drahobejle. Těmuž náležel i sousední dům č. 361. Náměstí P erštýn, kterým se šlo branou Zderazskou do Spálené ulice, sluje podle rodiny z Birgsteinů, mající ke konci XVII. stol. dům č. 344. Na straně pravé č. 358 byl dům Šafránkovský, zvaný podle Ondřeje Janovského čili Šafránka, který jej prodal r. 1586 Vavřincovi Břekovcovi Sotnovskému ze Závoric, č. 357 měl r. 1599 Václav Výšek z Vyskořic. Nárožní dům č. 355 (»v nebi«) měli po Simeonovi Lopatském z Liběchova bratři Jan a Václav Petráčkové z Vokounšteina. Na druhé straně dům č. 344 (»u Herzogů«) náležel malíři Reinerovi, který zde r. 1743 zemřel, »u Medvídků« (č. 345) dal několika držitelům svým jméno. Z nich Jan Nedvídek prodal jej r. 1597 Sixtovi Theodosiovi z Ottersdorfu, od jehož dědiců ho nabyt kněz Jan Arnošt Plateys z Plattenšteina, probošt olomoucký. Další »Halda« (č. 346) měli biskupové litomyšlské v XV. stol. a Martin Šinwald (1600), č. 347 »u modrého jelena« zval se podle Jana Kapouna z Karlova též »u Kapounů« a spojen jest s nárožním »u boží sukně«.

Osada sv. Štěpána ve zdi (menšího). Zrušený kostel sv. Štěpána stával naproti c. k. policejnímu ředitelství, a to již ve století XII. Byla to menší, skoro pravidelná čtverhraná budova románská s kůrem na východ a s hlavními dveřmi na západ; hřbitov na západ a jih k němu přiléhál. Podací právo až do r. 1380 náleželo kláš. postoloprtskému, od r. 1626 byla to filiálka kostela sv. Jiljí. Bylo v něm ke konci pět oltářů (hlavní s obrazem Kv. Jahna). U kostela stála věž se zvonem. Zavřen byl kostel r. 1789 a se hřbitovem r. 1790 prodán. Fara byla v č. 305. Poněkud výše vrat polic. ředitelství byla brána sv. Štěpána. Ředitelství policejní na místě domů (č. 314 a 313, 340) stavěno bylo v l. 1858—61. Ve dvoře stojí věž nízká z-bývalých hradeb. Při stavbě nového oddělení v č. 313 nalezeny byly r. 1899 pozor-

hodné zbytky býv. výzdoby. Na místě tomto stával dříve č. 314 dům »u zlatého slunce« (Jiří Vokoun z Vokounšteina koupil r. 1609 od Jana Kutnaura ze Sonnenšteina a Heřman Proutek r. 1694 od Anny Judity Reismonové), č. 313 (Vilém z Landšteina koupil r. 1608 od Jindř. Chanovského z Dlouhé Vsi). — Další dům v Bartolomějské ul. č. 311 slul »u vozu Eliášova«. Naproti přiléhá ke Konviktu kostel sv. Bartoloměje. R. 1660 jesuité přenesli do budovy jim zde darované vychovací ústav pro jinochy z vyšších stavů (konviktu), vystavěli při něm dvě věže a r. 1726 založili tento kostel, který byl dostavěn r. 1731. Známy sál býval refektařem. R. 1773 po zrušení řádu byl prodán, v druhé části z ulice Konviktské umístěn c. k. knihosklad. Kostel zakoupen byl r. 1854 bar. Gabrielou Zysebaertovou opět pro služby boží a vysvěcen 24. srp. 1854 jako konventní kongregace šedých sester, sídlicích v domě č. 308. V kostele jsou obrazy od Reinera a Hellicha. V místech těchto mezi oběma ulicemi bývaly ve XIV. stol. domky lehkých zemin (Benátky), z nichž jedna kající darovala svůj dům Miličovi, a Karel IV. celé okolí, odkud ženv byly rozehnány, a založena zde kaple sv. Maří Magdal., sv. Afry a sv. Marie Egypťské (19. září 1372), dům pro kající ženy a jiný dům literátů pro mladé duchovní. Místo pak nazvano Jerusalem (č. 307). Ale již v roce smrti zakladatelovy ústav byl zrušen a darován řádu cisterciáckému pro kollej sv. Bernarda řádovou mistrů i studujících fakulty theologické (1374), která zde byla až do války husitské. Strana Konviktu do Bartolomějské ul. zaujímá měštitě 4 býv. domů, z nichž nárožní do uličky »obecní« slul »u železné hlavy«, druhý »u bílého kříže« a »u Ježíška« (podle Pavla Ježíše r. 1453), který náležel r. 1614 Václavu Blovskému z Palatynu, třetí koupili jesuité r. 1659 od Magdalény Anny Petráčkové a Rosiny Anny, dcer Václava Vyšína z Klarenburka, a čtvrtý byl průchoditý při zahradě Jerusalemské. Původní místo Jerusalem náleželo r. 1560 Jakubu Frailichovi a Kryštofovi Pehmovi, Václavu Medaři od mistra Oldřicha z Kouby, r. 1612 Kašparovi Winterovi z Polehrad trhem od Bartoloměje Millera z Untersperka, který jej prodal JÚdru Kašparu Lukovi z Bohuslavic (1612) a tento téhož roku Karlu Hlaváčovi z Vojenic. Potom jej měli Jan Jiří Ryvola, Jan Ferd. Bogner (1665), Jan Karel Krocín z Drahobejle (1671), Jan Matěj Wirth z Wehrenselsu, Lidmila Globicová (1693 za 3000 zl.). Část domu č. p. 308 náležela r. 1594 impresoru Jiří Nigrinovi a jeho nástupci Jonatovi Bohutskému, č. 307 měli r. 1518 Jiří z Tucho- raze, Václav Donát Prínský z Těchlovic, který jej prodal r. 1523 kameníku Bartošovi; č. 306 měl r. 1568 varhaník Jan Bratkovský; č. 305 byla fara sv. Štěpána, č. 303 náležel r. 1595 Ondřeji Zyglerovskému z Gettensdorfu, který jej prodal r. 1600 Janu Pětipeskému z Chýš, ten Kryštofu Karlovi z Roupova a ten r. 1620 strýci Janu z Roupova, kterému byl pro od-

boj vzat a prodán r. 1665 Oldřichu Karlovi Podlibšteinskému.

V ulici Karoliny Světlé (Poštovské) v nárožním domě (č. 316, 333) bývala Rečková kolleje, pojmenovaná podle svého zakladatele Jana Rečka, který ji založil pro 12 studujících univerzitních (1438); č. 317 («sviní hlava») měl většinou držitele stavu šlechtického: r. 1445 Vilém ze Šumberka, r. 1459 Klára z Červené Vsi, v XV. stol. Václav z Paumberka, Václav Marín z Jenčic, Jakub Menšík z Menšteina, Kryštof ze Seburčina, opět Menšík (1599), Samuel Kolín z Elbinku (1613), Jan st. Vratislav z Mitrovic. Z držitelů soudního domu č. 318 jmenujeme jen Albrechta Šrejnar z Trnče (1603), Jana Kryštofa Krocina z Drahobejle (1616), stavitele Jana Kryštofa, Jana Daniele Kapra z Kapršteina (1617), Diviše Černína z Chudenic (1619). Č. 319 slul »u Ježků« a náležel r. 1622 impressorovi Tobiášovi Leopoldovi. Z dalších domů č. 321 měla r. 1564 Anna z Barnšteina, manželka Vojt. Pětipeského z Chýš a nástupce jeho Jirí Jan (1575); č. 322 slul »u Vokounků« podle pekaře Jiřího Vokounka (1569). Poslední řada domu na této straně dům »u Kuchynků« (č. 323) měli r. 1665 Kryštof Ferd. Turek ze Sturmfoldu, Jos. Karel Wirth z Wehrenfelsu (1686); č. 324 («u Kasíků») Jan Domažlický z Ryzengruntu, Alžběta Vartenberská z Martinic, Bedřich Mašovský z Kolovrat (1583), Wolf Os z Osu (1586), Petr Freisichselbst z Freidenbachu (1610), Hendrych Jakub Tejřovský z Ensidle (1617), Šigmund Kabát z Výškovic (1652); č. 325 slul Šlejřířovský, č. 327 »u Sekýřků« (r. 1604 Pavel Weis z Petřína), č. 328 Nostický (r. 1611 Bořivoje Měsíčka z Výškova, r. 1617 Adama Nostice z Nostic); č. 329 byla lázeň Točenice (Páperlova podle Tomáše Paprla r. 1508). Na druhé straně dům u Budinských zove se podle Jana st. Budinského z Vyšetína. Na místě c. k. průmyslové školy stál dříve dům pánů z Hradce a farní kostel sv. Ondřeje se dvorem kláštera zbraslavského (č. 287), který byl zrušen r. 1785 a r. 1874 zbořen. Byla to neveliká budova bez umělecké ceny. Před ním stojí v nároží ulice Konviktské románská kaple sv. Kříže Menš. z konce XI. nebo počátku XII. stol. (vsvob. viz Architektura tab. XV.). Má půdorys okrouhlý s klenbou kupoovitou s lucernou o čtyřech sdruzžených oknech románských. Na východní straně jest apsida půlkruhová, osvětlená dvěma okénky. Jest zvonicí bez ozdoby, pouze apsida má leseny, ze kterých vystupuje pod římsou obloučkový kamenný vlys. Zrušena bylar. 1784 a r. 1789 prodána i se hřbitovem (č. 1013) Jos. Budinovi. Aby byla zachována, zakoupena r. 1862 za 6400 zl. obcí a péčí Umělecké Besedy opravena. Ze sousedních domů č. 296 («u bílého lva») náležel houslaři Janu Oldř. Eberlovi, č. 295 slul »u Kozmických« podle Jana Ostrakona Kozmického (1615), č. 294 (Plačkovský, farářovský) měli r. 1586 Jirí Kapr z Kapršteina, r. 1689 Jirí Jan Raisman z Ryzmberka.

Okres betlemský. Slavná kaple Betlemská sv. Nemluvátek založena byla za podpory kramáře Kříže, který daroval stavební (č. p. 255), Janem z Milheimu pro kázání slova božího jazykem českým dne 24. květ. r. 1391; pro oba kazatele vystavěn dům zádušní č. 256. Jedním z nich byl r. 1402 mistr Jan Hus a odtud stala se kaple nejpřednějším místem jeho hnutí. Nástupcové jeho tu byli mezi jinými Jakoubek ze Stříbra (†1429). Václav z Drachova (1435), Jan Příbram. Roku 1612 na kratičko kaple odevzdána byla Českým bratřím, r. 1625 pak dominikánům u svatého Jiljí, r. 1661 jesuitům. Dne 24. květ. 1785 byla zavřena (poslední kazatel byl v ní jesuita Jan Hirňal) a podle rozkazu z 22. čna 1786 zcela zbořena. Stála na místě domu č. 255; v podélné jižní zdi k náměstí byla na pravo mezi pilíři troje dlouhá okna gotická se skružím, kdežto levá polovice podle zachovaných vyobrazení neměla ani pilířův ani oken. Před ní na náměstí byl hřbitov, jehož zeď počínala se mezi č. 351 a 256, odkud polokruh se táhla k nízké zvonici, kde sbíhala se s druhou zdi, která sem šla v pravém úhlu. Vchod do kaple z náměstí byl před hřbitovní zdi v záp. konci zdi podélné. Měla od západu k východu dvě střechy rozdělené žlabem a na jedné z nich byla věžička. Pokud se týče formy, byl to obdélník rozdělený 15 sloupy ve třech řadách ve 4 lodi stejně vysoké o 24 klenbových polích V přízemí domu č. 256 byla sakristie, z níž chodilo se po schůdkách malým otvorem ve zdi na kazatelnu. Při zrušení měla kaple 9 oltářů (hlavní sv. Václava). Na hřbitově pohřbívání profesori university pražské, z jichž hrobů několik kamenů jest zachováno. V blízkém sousedství kaple stával farní kostel sv. Filipa a Jakuba (č. 252), o kterém se mluví poprvé r. 1357; byl při něm hřbitov a fara (č. p. 258). Ve XIV. stol. byly v něm 4 oltáře a podací právo měli Chotkové. Ve válce husitské kostel zašel. Mezi oběma svatyněmi v domě č. 254 sídlily be. kyně. Protější dům »u Halánků« (č. 269) náležel r. 1567 primátoru Václavu st. Krocínovi z Drahobejle. Z domů tohoto ochozu jmenovati sluší č. 271 u Dobřanských (nyní zbořený), kde bydlil primátor Jakub Dobřanský z Nigropontu (1636) a syn jeho Jakub Jan, známý lékař (†1697). Podrobnější údaje o veškerém ochoze Boršovském viz v Almanachu obecním na rok 1900 a 1901. Ochoz domů mezi ulicí Betlemskou a Konviktskou počíná č. 257, který v l. 1581—1608 náležel Eliášovi Šúdovi ze Šemanína, č. 258 měl od Arnošta z Leskovce Bernart Ign. z Martinic (1655), č. 290 slul »u Nešatků« podle Jana Nešatky, který jej postoupil r. 1608 Mikulášovi Zychovi z Gryfí Hory a jeho potomkům. Část domu, dříve samostatná, slula »u Parézů« podle sladovníka Václava Pafeza (1580). Č. 260 říkali »na růžku« a »u bílé růže« a náležel na konci XVIII. stol. Janu Štátnému Konst. Kouřimskému z Campobelli; č. 262 Volejníkovský, č. 263 Abrahámovský, Plač-

kovský neb farářovský, č. 264 měl r. 1573 Jan Rajenšteinar z Rajenšteina.

Okres sv. Jana na Zábradlí. Kostel farní sv. Jana stával na místě domu č. p. 210, kde nyní vystavěna byla r. 1899 nová budova. Dříve viděti bylo zde v pozadí dosti zachovanou část románské polokruhové apsidy s věží. Kostel vystavěn byl asi na počátku XIII. stol., ve XIV. stol. byly v něm 4 oltáře. R. 1625 odevzdán byl dominikánům sv. Jilji, až r. 1784 byl zrušen a prodán. V sousedství č. 209 dům Milevský náležel v polovici století XVI. Jiřímu z Valdšteina na Hostinném a v XVII. stol. dvorskému sklenáři Jiřímu Lampekovi a Michalu Gabriel. Matheidesovi ze Sonnenstralu. Vedlejší dům č. 208 r. 1653 Daniel Pachta z Rajova spojil ze tří domů, z nichž nárožní do ul. Náprstkové měl ke konci XVI. stol. Ferd. z Lokšan a od toho Vilém Tluksa z Vrábí. Domy č. 948, 212 až 213 postvaly z bývalého dvora pánů z Rožmberka (Špetlovic). Vedle kostela sv. Jana pak č. 203 býval ve XIV. stol. dům inkvizitora. Odtud až k Národnímú divadlu táhne se nábreží Františkovo, zřízené r. 1841 nákladem stavů českých, kteří zde skoupili městské býv. dvou mlýnů a lázně Wernerovy (č. 331). Jest provedeno z tesaných kamenů žulových a posázené řadou stromů. Uprostřed v sadě stojí gotický pomník císa. Františka I., též stavy postaveny. Jest to 28,7 m vys. jehlanec vystupující z osmihrané kašny z pískovce provedený Krannerem. V jehlanici jest kaplička a v ní bronzová socha císařova na koni v české korunovační úpravě, podle modelu Josefa Maxe provedená v Mnichově, r. 1850 sem postavená a r. 1856 odhalená. Okolo při pilířích stojí 8 allegorických soch z pískovce představujících vědu, umění, mír, hojnost, orbu, hornictví, průmysl a obchod; níže pak 17 allegor. postav Prahy a 16 krajů. Sochy pracoval Jos. Max.

Okres sv. Anny. Při kostele sv. Vavřince usadili se zde asi r. 1230 templáři, kteří jej snad přestavěli a konvent zbudovali. Po zrušení řádu r. 1312 budovy odevzdány johanitům, kteří je prodali r. 1313 jeptiškám řádu sv. Dominika u sv. Anny pod Petřínem. Dne 21. květ. 1782 byl zrušen a stavení prodána za 19 000 zl. (od r. 1835 firmy Bohumila Haase synové). Kostel sv. Vavřince má tvary gotické s operácními pilíři; kůr s lomenými okny pochází snad ještě od templářů. Také vysoká příkrá střecha má starý tvar. V osmdesátých letech XIX. stol. snesena byla hořejší část věže v průčelí, která ze čtyřhranu přecházela v osmihran. Na sv. Vavřince upomíná dosud socha jeho nad vraty, jimiž přichází se z náměstí sv. — Anenského před západním průčelím konventní budovy úzkou uličkou k průčelí kostela. Uvnitř chrámu (nyní skladiště papíru firmy Bohumila Haase) zachovale náhrobek Václava Hájka z Libočan. — Z domův okolních v ulici Náprstkové (č. Zlaté) č. 214 náležel r. 1666 Tomáš Mikuláš Nigrónim z Rosenpachu, č. 215 (»u Mazánků«) r. 1670 Janu Valeriánu z Puchholze, č. 216 (ze dvou býv. domů) r. 1540 Václavovi

Benedovi z Nečtin, pročež zde říkáno »dům Benedovský«. V Liliové ul. pivovar »u Důřikovských« slul dříve »u Kunášů«; náležel r. 1663 Frant. Cortesimu z Peregrinu, r. 1666 Martinovi Jaronovi z Rosenšteina. Naproti č. 250 koupil si r. 1516 známý Bartoš písař za 50 kop od Jana pasíře a nárožní dům č. 249 zval se Roštikovský podle Jana Roštika (1522) neb »u Kapounů«; náležel totiž Adamu Albrechtu Kapounovi z Karlova, který jej v dluhu postoupil Pavlu Weisovi z Petřína a tento hned prodal r. 1632 Kryštofu Turkovi z Rozentalu. Č. 247 měl r. 1494 malíř Petr Slovák. Vedle stojí přes uličku dvůr Bočkův (č. 222 a 946), který po dědu přišel na Jiříka z Poděbrad, který zde po r. 1453 přebýval. S ním sousedí dům někdy pánů z Vartemberka, později Zajíců z Kosti (část č. 180).

Okres sv. — jilský. Kostel sv. Jiljí s kolegiátní kapitolou jmenuje se r. 1238; podací právo náleželo biskupům pražským. R. 1293 kostel byl přestavován a ve stavbě pokračováno v I. pol. XIV. stol. v rozměrech nynějších. Vysvěcení stalo se 4. květ. 1371. Byla to krásná vysoká stavba gotická, na severní straně byl hřbitov (kde nyní je klášter), na jižní budovy děkana a probošta. Zde v kostele kázal r. 1364 a 1367 Jan Milíč z Kroměříže. Ve válce husitské kapitola zanikla a r. 1625 kostel odevzdán byl dominikánům, kteří skoupivše několik domů na straně severní vystavěli rozsáhlý klášter a r. 1733 přestavěli zasly kostel, nahradili klenutí novým nižším. Z gotiky zachovány vně operácní pilíře a úzká okna v obou věžích; v jižní visí nejstarší zvon v Praze přelýtl r. 1437 od zvonaře Jeronyma z Prahy po zkažení požárem r. 1432. Před portálem jest kryté loubí a zasklenými dveřmi vstupuje se dovnitř. Šest čtyřhraných sloupů korintských dělí tři lodi, a kůr zakončen jest apsidou polokruhovou. Vysoká okna na jižní straně rozdělena jsou pásem na přič ve dvě. Nejkrásnější ozdoba chrámu jsou fresky Reinerovy na klenbě. Kostel má 15 oltářů (oltář sv. Václava s obrazem Reinerovým, který zde jest i pochován, †1743). Z domů okresu toho tvoří č. 349 až 350 a 309 ochoz zabíhající do Betlemského náměstí. Nárožní do »obecní« uličky a Bartolomějské dům Kantorovský (Matemovský, Tletlovský, »u Šedivých«) náležel r. 1448 Lazaru Kantorovu, r. 1449 kancléři St. města Mikuláši Betlemskému, r. 1472 Matemovi z Újezda a manželce jeho Sábě z Březnice, r. 1510 Stanislavovi Tletlovi, r. 1565 Pavel Šedivý prodal jej písaři knih městských, známému Václavu Píseckému, po kterém jej měli Bohuslav Holec z Karlovy Hory, Eliáš Behem z Bavenberka, Jan Kobr z Kobršperka. Nyní (1902) zbořený dům č. 349 stál na místě dvou domů (jeden slul »Řípský« podle Jana Řípského r. 1443); po spojení náležel Danieli Sedlčanskému a jmenovanému Janu Kobrovi (1643). Nárožní pak č. 350 (»u Šedivých«) jest dávný pivovar Purkrábkův, který náležel r. 1481 Vilému Vyškovi z Blažické, r. 1583 Janu Natanaelovi a po Václavu Deklivovi Šot-

novském ze Závorič Lidmile z Kapršteina, manželce mistra Daniela Vratislava (1613). Starobylý protějščí nárožní dům č. 351 byla kolleje Loudova (apoštolská), založená pro studenty r. 1460 zvěti Matouše Loudy z Chlumčan. Podobná kolleje byla Nazaretská v samém sousedství (č. 239), kterou zase založil kramář Kříž. Obě kolleje koupili r. 1661 jesuité. Sousední dům (»u Betlemských«) č. 238 měl většinou majetníky vznešenější, jako v XVI. stol. Řehoře Páteckého z Freitoku, Václava Humla z Ruprstorfu, v XVII. stol. Ruprechtů Měsíčka z Výškova, Jana Bukovanského z Bukovan a pověstného Samuele Kolína z Elbinku, který jej postoupil Kateřině z Chýš, manželce Jana Menšíka z Menšteina. Tak bylo i při č. 240 (Jan Sladký z Pecinova r. 1553, Adam Šturm z Hranic, Josue Ebenštolár z Ebenštolu). Budova něm. školy technické stojí na místě znamenitých tří domů a to jednoho desk zemských (č. 241) a druhého Knechtovského (»u Sekretářů«) průchoditého a třetího (»u Vannů«), který náležel JUdru Janu Bannovi z Fenixfeldu a po něm Janu Albrechtu Slavatovi z Chlumu a Košumberka (1612), před tím pak v XVI. stol. mistru Nikodemovi z Paumberka threm od Jakuba Taurella. To vše skupili jesuité r. 1691 a přestavěli pro seminář sv. Václava. Po zrušení řádu zakoupili budovu r. 1805 stavové čeští a zřídili tu r. 1806 první technickou vys. školu v zemích rakouských. Další dům č. 242 (»u kalichů«) prodala Anna, manželka kronikáře Martina Kuthena, dru. Jiřímu ze Sudetu. Dům (č. 343) nyní c. k. mincovního aeráru (»u černého beránka«) náležel dříve po Jiřím z Jelče Berkům z Dubé a Kaplírům ze Sulevic. I sousední dům v Řetězové ul. č. 244 měl vlastníky stavu panského, jako Šlíky a Kaplíře. Na pravé straně Ilusovy třídy počíná řadu domů pivovar »u Sladkých« (č. 352) zvaný podle Jana Sladkého, od něhož byl zakoupen r. 1523 a udržel se v příbuzném rodě Kozlů z Peclince do r. 1607 Pak jej měli Melichar Haldius z Najenperka a jeho dědici Jiří Reich (1629), Jan Pavel z Dystu, Jan Jindř. Proškovský z Krohenšteina (1650), Vilém Dyryx z Bruku (1665) atd. Dříve říkali zde pivovar Krtkovský. Mezi tímto domem a bývalou farou sv. Jiljí (č. 237) bývaly dva domy, z nichž první náležel mezi jiným známým mistru Janu Vokřínkovi a Koldínovi, druhý malíři Lukšovi (1567) a threm od Jana Heřmana Vrbčanského z Velišova Jindřichu z Lobkovic na Peruci. V ulici Jiřské známý nárožní dům »bálový« (č. 445) slul dříve Benedovský. Býval sídlem opatů kláštera opatovického a r. 1488 náležel slavnému mistru Rejskovi, jehož dědici jej prodali r. 1509. Podle Václava Šipaře slul jeden čas (1524) i Šipařovský.

Dvůr kláštera sedleckého (č. 447) sahá do Michalské, jako většina dalších domů. Ve století XVI. seděli zde páni Hasišteinstí z Lobkovic. Č. 449 (»u prstene«, Bertholdovský) měl r. 1467 tvůrce starom. orloje Hanuš záměčník a sňatkem snad s jeho dcerou

Annou dostal jej Sigmund Roh z Vlkanova. V dalším čase náležel písaři radnímu Matyáši Orniovi z Paumberka a Danieli Adamu z Veleslavina. Č. 450 měl r. 1527 Hynek Krušina z Lichtemburka a od něho r. 1535 Jan z Písnice.

V ulici Vejvodově zajímavý jest dům č. 353 v české renaissanci asi z r. 1600 (»uVejvodů«), kde nad portálem je znak Mikuláše Frant. Turka z Rozentalu, primátora starom. Jest to starý nákladnický dům, kde před třicetiletý nalezen strop tabulový dřevěný s malbami na prknech i trámech z doby renaissancní. Slul dříve Goliášovský. Jan Václav Vejvoda koupil jej r. 1717.

Okres P. Marie na Louži. V ulici Karlově (Nožírské) částečně nad dvěma oblouky stojí palác Colloredoovský (»u Danielů«, Langenbrukovský), který r. 1610 Mikuláš Langenbruk přestavěl a r. 1619 koupil Jáchym Šlík. Konfiskovaný darován byl jesuitům, kteří jej prodali r. 1624 Juliovi Henrychovi, knížeti saskému. Vedle paláce (č. 189) v domě »u franc. koruny« (č. 188) bydlil slavný Kepler. Na druhé straně jest rozsáhlý ostrov budov jesuitského původu. Kostel sv. Salvatora založen byl r. 1578 a dostavěn r. 1602 a to v renaissanci k baroku se chýlící se dvěma věžemi a kupolí. Zdi za hlavním oltářem jsou části starého kostela sv. Bartoloměje, jehož stopy jsou zvenčí forma býv. gotických oken a jedno gotické okno v jižní věži. Střední loď obklopuje 16 pilířů, které nesou široké pavlače a nad prostředkem osmistranou kupolí bez lucerny. Hlavní oltář má (prý) kopii Rafiaelova obrazu Proměnění Páně od Jana Jir. Haringa z r. 1632. Malby na klenbě provedl Karel Kovář (†1750). Průčelí kostela zaujímá portikus nesený čtyřmi mohutnými pilíři tvořícími tři vchody; vše poseto jest tu sochami Jana Jir. Pendlů z r. 1659. Východně stojí kostel sv. Klementa přestavěný r. 1711—15 o jedné lodi se vnějším prostým. Na klenbě jsou fresky Jana Hiebla. Na konci presbytáře je namalovaný copový oltář (práce Václava Kramolína) a před ním skutečný. Oltář sv. Linhart má obraz od P. Brandla. Výklenky pilířů ozdobeny jsou sochami od Matěje Brauna. V koutě obou kostelů stojí Nanebevzetí P. Marie (vlašská) nákladem pražských Vlachů vystavěná r. 1600. Jest to kulatá stavba s bání a lucernou a má portikus společný s kostelem sv. Klimenta. Na dvoře třetím stojí kaple zrcadlová (Zvěstování P. Marie) založená r. 1724 členy kongregace Mariánské. Jméno pochází od četných tu zrcadel. Původní kostel sv. Klementa založen byl. 1232 řádem sv. Dominika a stál v místě, kde nyní jest presbytář sv. Salvatora. Přílehlé klášterní místnosti byly velmi bohaté. Jesuitům odevzdán byl r. 1555, kteří skupili veškeré zde domy až na Mariánské nám. a ulici Platněřskou. Po zrušení řádu byly rozsáhlé stavby odevzdány pro arcibiskupský seminář (strana sev.-záp.), arcib. knihtiskárnu, c. k. veřejnou a universitní knihovnu (část sev.-vých) a po-

sluchárny obou universitních oddělení. Na prvním dvoře uprostřed malého sadu stojí socha »pražského studenta« od Em. Maxe z r. 1848.

U mostu Karlova v nároží č. 194 bývala celnice, solnice a naproti strážní domek. Jižně stojí známá Lázeň královská (č. 195); připomínaná r. 1403 jako majetek Benedy Zubrníka pod jménem »lázeň králova« (*regis*), ač za to již r. 1425 vyskytuje se jméno I. Karlova. Z majetníků jmenujeme jen Matiaše Loudy z Chlumčan (1449—50), platně Vítu ze Žatce (1458—74), nožiré Matěje Lumendu (1530). V l. 1592—1607 měla ji obec. Dne 6. dub. 1576 vyhořela. Melichar Milink odkázal ji r. 1658 obci, při které zůstala až do r. 1784. V letech čtyřicátých XIX. stol. byla zde oblíbená kavárna. (O mlynech starom. viz zde odd. Vltava.) Na též Křižovnickém náměstí stojí kostel sv. Františka s klášterem křižovníků s červenou hvězdou. Jsou to stavby Luragovy a sice kostel dokončen byl r. 1687 (na místě dávného kostela sv. Ducha) a dříve již klášter (1662). Frontu na náměstí tvoří budova velmistrovská, kde v přízemí jest špitál pro chudé. Kostel sv. Františka Seraf. jest stavba centrální, řecký rovnoramenný kříž. Veliký obraz na kopuli a pod ní čtyři evangelisty maloval Reiner. Uprostřed malého sadu stojí bronzový pomník Karla IV. ulitý Burgschmidem v Norimberce podle modelu draždánského sochaře J. C. Hähnela, podstavec ulit v Larchhammerových hutích v Sasku. Postaven byl r. 1848 na oslavu 500 letého založení university. Císař stojí v královském hávu s korunou na hlavě, v pravici má zakládací listinu, levicí opírá se o jilec meče. Na podstavci rovněž bronzovém jsou čtyři allegor. sochy (fakulty) a sochy znamenitých jeho vrstevníků (arcib. Arnošta z Pardubic, Jana Očka z Vlašimě, Beneše z Kolovrat a Matiaše z Arrasu). Nejzajímavější z domů Karlovy ul. jest dům dříve zvaný »u půl zlatého kola« (č. 175), který tvoří roh ulice Karlovy a Seminářské. Má základní tvary renaissance z konce XVI. stol. s elementy pozdějšího baroku. Průčelí pro fantastickou svou vyzdobu s arkýřovým výstupkem a krytými pavlačemi v prvním poschodí na konsolách náleží k nejmalebnějším ve městě. Ve všech třech poschodích spatřuje se štuková vyzdobá figurální (různí svatí). — Palác Clam-Gallasovský (č. 158, vyobr. viz *Architektura*, tab. XII.) má průčelí na Mariánské nám. jen jednoduché, ježto býval zde hřbitov. Malá zahrádka obehnaná jest tu zdi, v jejímž výklenku stojí socha rázu empírového představující Vltavu od V. Prachnera z první třetiny století XIX. Za to průčelí do Husovy třídy vyniká grandiosní koncepcí obou portálů, při kterých nesou vždy dva a dva giganti hlavice sloupů toskánských, na nichž spočívá balkon ozdobený krásnými vásami s dětskými figurkami. Nad hlavní římsou na parapetech zdívalo třinácte soch, z nichž r. 1880 deset poškozených bylo sneseno a uloženo v kůlně

ve dvoře paláce. — Palác dal stavěti Jan Václav hr. Gallas, skoupiv zde domy (»u tři medvědů«, »ve lví jámě« atd.) k svému Samuelovskému. Stavba počala r. 1715 podle plánu Jana Bernarda Fischera z Erlachu ve slohu barokním vedením Jana Dominika Canevale a dokončen byl r. 1722. — Farní kostel P. Marie na Louži jmenuje se poprvé r. 1322. Bylo to stavení gotické se čtyřhranou věží v průčelí na západní straně. K věži byl přístavek, jak se zdá, románský. Kostel byl trojlodní s hlavní věží vyšší, v níž po každé straně nahore byla tři okna; apsis byla nižší s trojstranným zakončením. R. 1784 byl zavřen a zbořen. Na leho místě stojí dům č. p. 102. Hřbitov použit k rozšíření Mariánského náměstí. Nedaleko na místě domu č. 128 stál kostel sv. Linharta s farou (č. 144), který byl též zrušen r. 1787 a zbořen. Byl to malý kostelík gotický s věží v průčelí, se hřbitovem na straně jižní. Náměstí před tím slulo kurný trh a prostíralo se až ke kostelu svatého Mikuláše. Asi uprostřed stála kovárna.

Okres sv. Mikuláše. Kostel sv. Mikuláše (vyobr. viz příl. k čl. *Dintzenhofer*) je nejstarší obecní kostel, který se jmenuje poprvé teprv r. 1273. Nynější stavba jest skvostné dílo Kil. Ign. Dintzenhofera. Základní kámen položen byl 4. čce 1737 a vysvěcení stalo se 6. pros. 1737. Jest to centrální stavba, kde ke čtverhranému středu připojeno jest na pravé straně křídlo (bývalého kostela?), které obsahuje v polokruhu apsidu a dvě první oddělení střední lodí a dvou pobočných. Na protější straně jest předst. Kupole nese lucernu, která dopředněna jest čtyřmi páry mohutných pilířů sloupy sesilených, mezi kterými jsou bohatě zdobené portály k postranním kaplím. Bohatá ornamentika uvnitř kostela byla r. 1871 pečlivě upravena, tak že původní ráz její v ničem neutrpěl. Nejvyšší část vysoké kupole ve středu chrámu jest barvy blankytné a ozdobena zlatými hvězdami. Pod kopulí ve čtyřech rozích jsou obrazy evangelistů, pod obloukem kupole dokola umístěny jsou polovypouklé sochy osmi apoštolů. Z ornamentiky veliké lodí vynikají pozlacené mušle pod obrazy evangelistů. Největší vyzdobu jeví vnitřek, kde jest svatyně, nad níž mezi velikými mramorovými sloupy se zlatými hlavicemi v nadživotní velikosti vyobrazen jest žehnající Kristus; uprostřed svatyně jest oltář zastřený lidu vkusným portálem z mramoru (diakonistika), který rozdělen jest na pět polí. V prostředním jsou kovové, v ohni zclacené dveře zakryté oponami z těžkého červeného damašku, v ostatních čtyřech polích jsou veliké obrazy sv. Cyrilla, Methoděje, Václava, Ludmily a Stanislava. V horejší části portálu vsazeno jest sedm menších kulatých obrazů svatých a nade dveřmi veliký kříž. Nad oltářem visí svícen mnohoramenný z ryžih o stříbra. Práce malířské provedli Petr Maixner a Jan Hanover, kovoliteckou Zimmer, štukatérskou Jos. Effenberger. Vnější sek má hlavní frontu k radnici flankovanou dvěma

věžemi; jest tedy trojdielná. Ve střední, nejbohatší, části vystupují po obou stranách dva páry polovičních sloupů zakončených kruhovými štíty. K pěkným kovaným železným dveřím vede 11 stupňův a po obou stranách jsou anty, z nichž figury jako nosiči břevna vyrůstají, a na vrchu římsy portálu spočívají dvě figury, které se sklánějí. Vnitřek chrámu doby Dintzenhoferovy byl ovšem jinak vyzdoben. Kupole skvěla se freskami K. Assana a Kr. Lišky, obrazy oltářní od téhož a Cimbrechta, Fridr. Hessa, Ingrissa, Mich. Halwachse. To vše bylo při zrušení kláštera a kostela r. 1785 zničeno. Chrámy koupila obec r. 1791 za 1600 zl. a užívala ho za skladiště, až r. 1871 jej pronajala moskevskému slov. dobroč. výboru pro pravoslavnou bohoslužbu. Při kostele sv. Mikuláše byl od r. 1628, kdy odevzdán byl praemonstrátům a r. 1635 benediktinům Emauským, klášter, který padl assanací za obět'. Byla to stavba Dintzenhoferova, k níž však první plány kreslil Vít Václav Vanka. Z řady ostatních domů vytknouť sluší na Malém rynečku (dříve trh věnečný, ovocný), kde strana vých. zvala se »v uzdařích«, č. p. 7 (»u červeného raka«) náležející r. 1600 Matouši Blovskému z Palatinu, č. 10 r. 1597 knihaři a knihkupci Janu Aletovi a r. 1608 Filipu Fabriciovi z Hohenfelsu, který jej prodal r. 1639 Václavu Bilkovi z Bílenberka. Č. 11 slul Rudnerovský podle varhanáře Severina Rudnera (1608). »Černá hvězda« (č. 19) náležela r. 1492 Ofee ze Rtína, Mikuláš Hořický z Hořic prodal ji r. 1506 Janu Hroznatovi z Vrtby a pod jménem »u černého vlka« r. 1543 mistru Janu z Teplence, Pavlu Čehnicovi z Řičan pro odboj byl vzat a prodán (1634) Benediktu Vendelinovi z Wilden. Sousední dům č. 20 měl r. 1628 Jan Skála ze Zhoře, č. 21 mistr Oldřich z Kouby, r. 1612 mistr Ondřej Marchio Žďárský, radní písař, »u zlaté husy« (č. 22) rovněž r. 1544 mistr Oldř.:z Kouby, který jej prodal r. 1603 dětem Jana z Ottendorfu a ty pak r. 1627 postoupily knězi Arnoštovi Platteysovi z Plattenšteina; r. 1662 měl dům Karel Schuster z Goldburka. Na druhé straně Malého rynečku č. 145 (anděl na kohoutě) měla r. 1472 Kateřina z Okoře a po Oldř. Rabšteinském z Čihanova r. 1614 Jan Jezbera z Kolivě Hory; č. 144 měl r. 1469 Simon od bílého lva; r. 1474 Jan Legat, r. 1484 Jan z Lestkova, r. 1597 Mikuláš Karyk z Řezna, č. 143 (u bílého lva) r. 1497 Václav bakalář z Kouřimi, který jej prodal r. 1520 známému Mikuláši Konáči z Hodištkova, č. 142 (»u volka«) měl r. 1487 proslulý Jan Pytlík ze Zvolíněvsi, Michal a Mikuláš Karykové z Řezna (XVI. stol.), od nichž jej koupil r. 1578 Faltín Kirchmajer z Reichvic. Č. 141 (»u sv. Petra«) náležel v XVI. stol. dru Adamu Hubrovi z Risenpachu a dru Bartoloměji Švalbovi z Giesic a po nich Škretům (Pavlovi a Danieli) ze Závorič; č. 140 (Frankovský, Chmelovský dům) měl též Daniel Škreta. Nyní tvoří č. 138—41 jeden dům, který nákladem nyn. majetníka Ladisl. Rotta byl vystavěn a jehož průčelí

ozdobeno jest freskami Alšovými. Uprostřed náměstí jest studna s krásně tepanou mříží z r. 1560.

V Platněřské ulici, která od původu nese své jméno nezměněné, nárožní dům č. 127 slul Fresserovský podle ostrožníka Václava Fressera r. 1510; sousední nárožní č. 128 (»u černých sloupů«) slul též Adlarovský podle Hanuse Adlara r. 1538, dříve náležel r. 1503—10 Václavu Zimovi z Novosedel. Z domů na levé straně ulice měli č. 122 hodinář Pavel Gloker r. 1651, č. 116 (»u zlatého anděla«) r. 1626 Karel Soll ze Sollenpachu a r. 1670 Ludvik Fuggar z Reggenu, č. 114 Pavel Aretin (1614), č. 111 stavitel italský Martin, č. 107 knihař a knihkupec Eliáš Forbek na konci XVI. stol. a Jan Willersperger na poč. XVII. stol.; r. 1670 Karel Ferd. Schöbel z Blutigenfelsu postoupil jej Janu Severinovi Dyrxovi z Bruku. Na Mariánském již. nám. ležel dům č. 102 (nyni zbořený), který měli r. 1477 illuminátor Valentin, r. 1529 knihař Michal a po mistru Brikcím z Licka Jan Domažlický z Ryznguntu. Část tohoto čísla byl dříve samostatný dům zv. Helmovský, z jehož držitelů známější jsou podkomorí Samuel z Hrádku a Valečova (1461), Oldřich Osečanský z Osečan, r. 1533 Jan bakalář od Hřebene, r. 1534 měič zemský Jan z Jelče a po něm Wolf ml. a Václav Krajířové z Krajků. Na druhé straně ulice č. 125 měl Vavřinec illuminátor, č. 123 r. 1628 Pavel Jobšt z Bryslu, r. 1665 Jan Ant. z Greifonbachu, č. 119 po zlatotepci Konrádovi Schustrovi knihař Krystof Mejsnar (1590). Znamý dům »u Odence« má sochu se železným oděním jako znamení platnýřského umění (z doby platnýře Štěpána Kocha?). Č. 121 náleželo Jakobovi, správci orloje starom. (1515), č. 112 r. 1651 dvorskému truhláři Vitu Göblovi, č. 110 (»u Brečků«) prodal r. 1596 mečír Jan Kuttbauer Václavu Deklivovi ze Závorič, po kterém jej držel (1412) mistr Daniel Vratislavský; č. 108 (»u gryfa«) měl r. 1462 Jan Legat, r. 1496 Ondřej Oremus a r. 1694 zvonář Bedř. Mich. Schönfeld, č. 104 kameník Bohuslav r. 1506, č. 103 stavitel Jan Pin (1600), č. 101 měl r. 1506 Mikuláš Konáč z Hodištkova, r. 1520 Václav z Vartemberka a pak Brozanští z Vřesovic, č. 95—99 byl dvůr pánů z Lipé (XIV. a XV. stol.) a Karla z Bibršteina po Marjáně Markvartové z Bukova (XVI. stol.), Bibrštejn jej prodal impresorovi Ondřeji Krokovičovi.

Ulice Valentinská slula dříve Čepelovic. Nárožní dům č. 92 měl r. 1471 malíř Michal, č. 91 mistr Albík, arcibiskup pražský (1412), č. 90 mistr Ondřej z Dalmanhorstu, č. 89 opatství Strahovské od r. 1411, Jan ze Dvořec, jehož vdova prodala jej r. 1454, mistr Matouš z Třeboka (1500), Markéta z Klínšteina (1507), Pavel Samuel z Hrádku (1512), Václav Klenovský ze Ptení (1514) a Prefatové z Vilkanova, Václav z Pecínovce, Sigmund Kapr z Kapršteina (XVI. stol.). Č. 88 slul »u Obrázků« neb Řepikovský. Konečně nárožní č. 87 měli v XVI. stol. Jeronym z Bibršteina, klášter oseký, Jan st. z Lobkovic, v XVII. stol. Jiří

Vratislav z Mitrovic, Jan Lober z Loberu a Ladislav Berka z Dubé. Tyto domy č. 87—92 jsou zbořeny podle zákona assanačního. Pokračování ulice Křížovnické kolem nároží bylo č. 86 (lázeň na stupni, která náležela r. 1499 velmistru Matouši z Třebssa, r. 1518 známému maecenáši literatury kramáři Severinovi, Václavu Sovovi z Liboslavě a Kašparu Urticelovi z Koprivě Hory). Část domu měl i mistr Tomáš z Javořice, kancléř starom.

Na místě domu č. 56 býval kostel sv. Valentína se hřbitovem a kaplí nejsv. Trojice (1300). Při zrušení kostela r. 1784 měl 6 oltářů; byl dvojlodní a na pravé straně nejlépe z doby gotické zachovaný. Byl prodán Ant. Helfertovi a od toho r. 1800 Wolfu Zappertovi. Dále odtud na břehu byly (č. 80) špinhauz (robotárna) a asi v místě fontány před Rudolfínem stará trestnice (791), dále pak na břehu až ke Františku vršky sanýtrové.

Nábřeží kor. prince Rudolfa projektované od křížovníků až k mostu cis. Frant. Josefa staví se již od 15. čce. 1875. Podle původního usnesení má být 1,2 m nad nejvyšší vodou v řečišti a 23,5 m široké. Hráz v řece zbudována má být dole z žulových kvádrů, výše z tvrdého pískovce a nahoře opětně ze žulových kvádrů. Řečiště má se zužitit na této čáře o 15,356 m² čili o 8—15 m šířky své. Na nábřeží určeno pak pouze 1850 m² pro park, na ostatní ploše zřízeny mají být budovy monumentálnější. Vykupování domů na pobřeží dělo se již od r. 1864. Do r. 1902 zřízena pouze část po Rudolfínem, nyní pracuje se o části na Františku. Zde zřízena budou pobřeží k účelům plavebním (11—16,2 m široké) a to překladiště a náplavky, spojené s nábřežím rampami o spádu průměrném 1 : 17 a na čtyřech místech kamennými schody. Při lávce řetězové stojí Rudolfínem, dům to věnovaný umění; vystaven byl nákladem dvou mil. zl. Českou spořitelnou v l. 1876—82 podle plánů prof. J. Zítka a Jos. Schulze ve slohu renaissančním. Jest to stavba vynikající bohatostí výzdoby a ušlechtilostí rozměrů; rozdělena jest ve dvě hlavní části, jižní věnovanou hudbě a severní věnovanou umění výtvarnému. Přízemí rustikované spočívá na basi žulovými deskami vně obložené. Patro se štíhlými antami a iónskými sloupy s hlavní římsou a balustrádou vyniká svojí výškou; na pilířích balustrády postaveny jsou vásy, na význačných pak místech sochy umělců. Středý obou částí, kde nacházejí se největší místnosti, vynikají na venek nad střechu a jsou ozdobeny sgrafity od Jos. Fanty. Jižní část obsahuje místnosti konservatoře hudby, velikou a malou koncertní síň; hlavní průčelí provedeno jest tu ve střední své části, kde jest vchod ke koncertní síni, v mírném segmentu a rustikované vyvýšené přízemí s dórskými polosloupy a triglyfovým kládim, s otvory v polokruhu zaklenutými nese patro se štíhlými polosloupy iónskými a velikými obloukovými okny, jež ukončuje hlavní římsa s balustrádou. Na hmotných risalitech jsou sochy hu-

debních umělců. Průčelí západní má ve středu výstupek utvořený čtyřmi jonickými sloupy s rovným kládim, v jichž osách na balustrádě jsou rovněž sochy hudebníkův. Podobně jest pak i průčelí východní, kde v šířce středního risalitu jest podjezd. Severní část budovy věnovaná výtvarnému umění hostí stálou obrazárnu Společnosti vlasteneckých přátel umění. Zde hlavní průčelí k řece obrácené otevřeno jest v patře devítiobloukovou zaklenou loggií s iónskými polosloupy a balkonem, pod kterou jest vchod k výstavní síni; průčelí do Sanýtrové ul. rozděleno jest antami, mezi nimiž jsou jednoduchá okna. Severní průčelí jest nejdelší a má ve středu svém výstupek s vysokou kupulovitou střechou, pod níž naléza se v prvním patře »votivni«[»] síň. Hořejší patro osvětleno jest horem. Na risalitech balustrády jsou sochy výtvarníků.

Naproti Rudolfínu stojí budova umělecko-průmyslové školy stavěná r. 1900 podle plánů Roštlapilových a v Sanýtrové ul. akademické gymnasium (1902) a uměl. — průmyslové muzeum zbudované v l. 1898—1900 podle plánů arch. Schulze s figurální výzdobou od Poppa a Schnircha. V ulici Kaprové (dříve sv. Valentína) počínaje od vých. jest č. 16 a 33 býv. kollej andělská neb Všech Svatých, č. 28 (»u tří vlků«, Modestovský) měla po Marketě z Pinovic Eliška ze Svojsína (1501), r. 1527 Modest z Pokšteina a po něm místo sudí dvorský Jan Kolský z Kolovsí, rvchtář starom. Jiří Komedka z Rovin, Pavel Šturm z Hirsfeldu v XVI. stol., r. 1675 Samuel Globic z Bučiny, č. 29 (»u strak«) kameník Bohuslav z Obory (1497), Jan z Kunvaldu (1499), Jiří Komedka z Rovin (1523) a jeho potomci, Vilím Vostrovce z Královic, Burjan Trčka z Lípy, lékař Matyáš Zaloňovský v XVI. stol.; č. 31 slul u Kassiusů, dříve »u růžek«, č. 35 (»u tří klíčů«, Livovic) měl po Jirím Kopidlanském z Kopidlna komorník desk zem. Matiaš Prk z Ražic v XVI. stol., r. 1637 Václav Petráček z Vokounšteina, r. 1664 Albrecht Blovský z Palatinu; č. 40 slul dům Levovský, č. 42 Prkošův, č. 44 »u bílého kříže« a Bočkovský (podle Valentina Bočka r. 1574). Dům »u černého orla« měli po Kaplících ze Sulevic Adam Tejšovský z Ensidle (1651), Václav Moric Salomon z Friedberka (1655), Arnošt Jindř. Enis z Atteru a na Lažanech (1682); č. 49 slul u Kaprů. Na protější straně dům č. 32 (opětně od vých. počínaje) slul u Kohoutů, Pernikářův a Agrikolovský, poněvadž náležel r. 1567 Šebest. Agrikolovi z Horšova a synu jeho Danieli (1600). Sousední dům č. 34 měl r. 1581 Vilém Zámpaceh z Pottenšteina, č. 36 náležel r. 1459 Mikuláš Nosu z Dražovic, r. 1464 Burjanu Leskocovi z Leskocve, r. 1467 Sigmundu z Březové, r. 1472 malíři Michalu, r. 1473 Anežce z Valdeka, r. 1510 Janu Človíčkoví z Popovic. Kollej mediků (č. 43), dříve část university, náležela jako pustina matematikovi mistru Šindelovi, r. 1464 mistři pronajali místo »někdy lékařského domu, ale v tu chvíli pusté a zbo-

řenec» za podmínkou stavby do života. C. 46 měl r. 1364 Boreš z Ryzmburka a na poč. XV. stol. Vok z Valdšteina; č. 50 (»u Kurfürstů«) mělr. 1496 Jindř. Kobřanský z Kobřan, Kaprové z Kapršteina v XVI. stol.; jméno měl dům podle Jiříka Elichmana Kurfürsta, landkočího. Č. 51 slulo »u tří korun«, č. 53 (»u tří kalichů«) náležel r. 1594 Jiřímu ze Sudetu a před tím na čas i obci slanské O částech ostatních tohoto okresu až k ul. Dušní viz spis »Ghetto« od dra J. Teige.

Josefov. Sedm bran spojovalo bývalé Židovské město před r. 1848, a to sv. — Valentinská, proti Rudolfínu (dříve proti Sanýtrovému vrchu) za hřbitovem v ulici Úzké na počátku ulice Kaprové, v ulici Meyzlové za kostelem sv. Mikuláše, blíž sv. Ducha na konci Rabinské ulice, na rohu Josefské třídy, brána Pachtovská při domě č. p. 884-I. a Gumperlova naproti č. p. 229-V. Ulice Úzká (dříve Zlatá) počínala se domem č. p. 32-I. (u Kohoutů, Pernikářů a Agrikolovský), bývalým to pivovarem, který náležel od r. 1567 Šebestiánovi Agrikolovi z Hořova a synu jeho Danielovi a od r. 1623 Samueli ml. Meyzlovi. Při domě č. p. 58 stála původní brána, č. p. 53 měl r. 1613 Štátný Kantor rabbi, č. p. 52 slul Kokšovský. Na druhé straně domem Munkovským vcházelo se do svnagogy Meyzlovy, vystavené nákladem Marchohaje Meyzla r. 1592. Shořela r. 1689 a byla rychle, ač daleko již chudší, obnovena r. 1691. Plány původní vyhotovili a stavbu vedli Juda Herz Goldschmid a Josef Wolf. R. 1862 byla naposledy obnovena. Rozsáhlý nárožní dům č. p. 61 hostil v l. 1366—86 universitní kollej Karlovu, r. 1482 bydlil zde slavný lékař Jan Albi a r. 1493 prodán byl židu Judovi Hořovskému. Č. 62 a 63 byl původně jediný dům Munkovský, který byl po válce husitské rozdělen a č. 63 zvali pak »na Baštině« (r. 1532 Jindřicha Berky z Dubé, r. 1534 Jana z Bibršteina, r. 1550 Petra Chotka z Vojnina, který jej prodal r. 1551 Izákoví, synu Mojžiše lékaře). I c. 65, 66 a 84 byly původně spojeny (r. 1551 Zdislav Berka z Dubé prodal židu Jeronymovi Chromému); nárožní dům č. p. 75 (»u dvou lvů o jedné hlavě«, později Ruprechtovský) býv. pivovar (Václava Poříčského z Roklina, Zacharyáše Káby z Rybňan, Jiříka Eka z Karlštat, r. 1609 rabbi Josefa, syna rabbi Michala), č. 76 (r. 1494 Jana Hlavsy, r. 1497 Markéty Pertoldové z Hrádku, Mikuláše a Žibřida Žďárského z Žďáru, na poč. XVII. stol. rabbi Enčka Vlach a rabbi Arona Munky), č. 81 slul dům Rakový podle majetníka Jiříka Vlacha (1562), č. 77 náležel primátoru obce židovské rabbi Davidu Kolinskému (1617), č. 82 koupil žid Josef Vlach od Václava Pražáka z Grynfeldu (1580), č. 87 slul Drynovský (r. 1528 prodal jej Jan Kozel z Pokšteina lékař Jiřakovi Samuelovi), č. 79 slul u Samsona, Lískovský (podle Matěje Leska r. 1500) a Večasovský (podle Pavla Večase r. 1538) a náležel r. 1603 rabbi Joachymovi, synu rabbi Synaje. V ulici K o s t e č n é stály nejnověji

tři domy, dříve však 8, a to č. 117 (r. 1479 Jindř. Sanovec z Šanova, r. 1481 Helena z Čestic, vedlejší dům měli po sobě Abraham Hroch z Mezilesic, Barbora Leskovcová ze Skuhrova, Barbora Chuchelská ze Skuhrova, Marjana Řičanská z Předboře, r. 1623 Lebl Bassevi), č. 120 dům Rožnovský, vedle dům »u půl kola« (r. 1610 Dorota Plattejsová z Ottersdorfu, jejíž syn Sixt Arnolt P. z Plattenšteina prodal jej r. 1611 Joachymu rabbi, synu rabbi Synaje), č. 121 nárožní zval se podle mistra Ondřeje Blovského domem »Blovským«; děti jeho prodaly dům r. 1635 impressorům Salomonovi Abba Joachymovi a Lvovi. Druhá část domu zvala se »na schůdku« a po spojení náležel celý dům židovstvu král. Českého a byly zde do čtyřicátých let minulého století úřadovny berního úřadu žid. Dům na městšti č. p. 169, 170, 122 slul »u Babinců« podle Václava Babince (1551). Vedle domu Silháčkovského (č. p. 115 až 119, 269) byla stará brána do Žid. města a zde začínala ulice Židovská (*platea Judaeorum*), nyní Josefská třída. Zde na levo byl dům Wexlerovský (č. 113), zvaný podle rabbi Isaka Wechslera (†1599), jenž asi byl i zakladatelem synagogy, která zde byla v prvním poschodí, č. 111 náležel impressorům bratřím Judovi (1572) a Markvartovi a jejich dětem, č. 110 koupil r. 1573 lékař Isak a r. 1581 prodal rabbi Lvovi a synu jeho rabbi Calelovi, č. 106 dům Karplovský, č. 89 náležel z části rabbi Isakovi, zeti tehžď nevj. rabbi Lva. V nárožním domě č. p. 90 bydlil slavný rabbi Löw, syn Bezalelův (viz Löw 1), dům jeho ozdoben byl hollandským arkýřem, v přízemí bývala filiálka pošty pro Josefov. Radou domů č. p. 91 (r. 1593 rabbi David Vokatý), č. 42 (r. 1589 Izaiáš rabbi Munka, r. 1622 rabbi Joachym Prostějovský), č. 38, 35 (r. 1601 rabbi Simon Hanka), č. 31 (rabbi Majer Epštejn), c. 30 (lékaři Mojžiš r. 1570 a Isak r. 1572), c. 26 (knihař Manasses, Šalomon impressor, Isak impressor), c. 25 (zde bydlila prý rodina chlapce Šimona Abelesova, pochovaného v kostele Týnském), č. 23 (slul dům Rábský) končila se Žid. ulice, neboť č. p. 55-I. býval již křesťanský dům »Hubáčkovský«. Opodál jižně od Umělecko-prům. musea jest býv. stará lázeň žid. (č. 12-V.), zrušená r. 1511, která podle ryt. Jana Karla Goltze zvaná byla též dům Golčovský. Komplex domů provaný uličkou Pinkasovou, nyní č. p. 1—9, tvořil původně jedinou areu. Naproti vedle hřbitova ležící synagoga zove se podle zakladatele svého P i n k a s o v o u. Že by v XIII. stol. byla založena, nelze doložit, naopak jest nepochybné, že povstala teprv r. 1490—91 s počátku v rozměrech malých; brzy však Aron Hořovský ji přestavěl a zvětšil. Rovněž r. 1862 byla přestavěna. Zde chovají se reliquie dobrodruha Šalomouna Molcha, sekretáře prý Jana III. Portugalského. Nárožní dům č. 20 slul »u erbů« a náležel znamenité rodině Hořovských. Z dalších domů č. 262 náležel r. 1599 rabbi Josefu Tovačovskému, č. 261 rodině Brandeisů (rabbi

Joachim Br.). Z levé strany vbíhá sem ulice Rabinská (dříve Belelesová), v které na pravo (č. p. 250) stojí radnice židovská, přestavěná Jos. Schlesingerem r. 1765 ze starší budovy z druhé pol. XVII. stol. Poprvé mluví se o radnici žid. r. 1570. Nynější budova jest úzké a dlouhé stavení o dvou poschodích s vysokou, mědi krytou věží s krytým ochozem a nad ní nad ciferníky hodin s čísly hebrejskými a obyčejnými. Sousedí s ní pak »Vysoká škola« a přes uličku stojí slavená Staronová synagoga. Jest to jednoduchá kobka v podlouhlém čtverhranu, pocházející z polovice XIII. stol. Dvě úzká okna na podélních stranách jí slabě osvětlují. Silné lomené klenutí spočívá na dvou osmihraných sloupech, o které se nahore opírají žebra křížové klenby na konsolích spočívající; záporné pilíře na zevnitřní straně jakož i zoubkované štíty a škaréde tmavé předsíně a komory, které stavení obklopují, jsou novější. Z temné předsíně vchází se ozdobným gotickým portálem s ušlechtilým profilem (v obloukovém poli vypíná se krásně provedený vinný keř). Vnitřek temný s nesčíslnými lampami, se svým mřížovím a jiným náradím činí mocný dojem. Na východní stěně jest leto počít 1381. Po stranách stěn umístěna jsou sedadla pro věřící, uprostřed jest vyvýšené místo (*almemr*), opatřené železným mřížovím, kde se předčítá z thory. K pilířů připevněn jest prapor, obrovská tu červená korouhev na způsob starých cechovních, jejížto žerď nesena býti mohla toliko pomocí několika podpor. Pořízena byla r. 1716. O synagoze má Sippurim mnoho pověstí. — Odtud ulici Hampejskou přichází se k starému žid. hřbitovu, o jehož původu nesnadno co určitého říci. Po válce husitské, za které židé s městem žili v dobré shodě, rozšířen byl o pozemek domku pivovárníka Hanuše (č. p. 274-V.), r. 1526 o zahradu Víta Červenky, r. 1573 o zahradu a dům Ondř. Vocásky a konečně r. 1768 o domek katovský. Jest nyní 129.289 čtver. arů veliký. Z osob tu pohřbených nejstarší jest asi rabbi Avigdor Karo (†1439), poslední pomník pochází z r. 1787 (Mojžíše Beka, syna Lipmanova); znamenitější mrtví jsou tu: vysoký rabbi Löw Bezalel (†1609), Mardochej Meyzl (†1601), historik David Gans (†1613), Salomoun Efosin Lenčic (†1619), rodiny Spiro, Davida Oppensteina (†1736) atd. — Na okrajích hřbitova stojí Klausova synagoga, založená rabbi Löwem Bezalelovým a Meyzlem, která r. 1694 byla přestavěna, a nemocnice židovská. Za synagogou Staro-novou bývaly masné krámy. V dalším pokračování Rabinské ul. jdeme kolem domu Fleklovského (č. p. 220), Kapříkovského (č. 217), kde bývala brána, kterou se vycházelo do »podžidí« (*subjudea*) a za kterou býval první dům křesťanský »Zavadilovský« (podle Vincence Zavadila r. 1549), který náležel r. 1609 známému rabbi Lipmanovi Wallersteinovi. Na rohu ulice Cikánské a Červené v domě »Hadovském« (podle Matouše Hadar. 1534) nalézá se »velko-

dvorská« synagoga. Nárožní dům v Josefské třídě č. 124 r. 1446 darovala žid. obec mistru svému rabbi Eliášovi a od r. 1580 měla její rodina Saxů, č. 105 náležel Samuelu Bassevimu z Poncu a od r. 1646 Marlům, č. 98 měl knihtiskař Šalomon (1581) a jeho potomci, č. 97 náležel Mardocheji Meyzlovi a synovci jeho Samuelovi. Část Josefova číni ostrov za kostelem sv. Ducha kolem Nové (dříve Staré) synagogy, která byla r. 1868 ze základu přestavěna ve španělsko-maurickém slohu. Zdá se, že r. 1389 již byla a r. 1516 vyhořela, načež byla r. 1536 opravena a r. 1622 zvětšena. Potom cis. rozkazem byla r. 1693 zavřena, ale znovu otevřena po desíti letech. Po zpusťování r. 1744, sotva byla obnovena nákladem žid. primátora Israela Frankla Spiro (1750), opětně shořela 16. květ. r. 1754. Sousední dům č. p. 154 jest bývalý pivovar »u Kuchynků« (původně dům Fice-tovský) a nárožní č. 155 koupili r. 1623 bratři rabbi Lebl a Marek Pečové. Domky č. 141 (zakoupen r. 1726) a 142 (býv. strážnice) přísluší k synagoze.

Nové město. Radnice (č. p. 1) na rohu sev. strany Karlova nám. jmenuje se poprvé r. 1377; byla již na počátku XVI. stol. přestavována, zřízen portál a síň radní, skříně pořízeny atd., z čehož nic se nezachovalo. K věži položen byl základní kámen 28. dub. r. 1451 a dokonána byla v pěti letech: r. 1520 budova by a znova upravována. Krom světnice zadní a veliké síně v hořejším patře, kde shromážd'ovala se obec, připomínají se v přízemí krámy. Na věži čtyřpatrové jmenují se r. 1490 hodiny, ke kterým toho roku malíř Zikmund zhotovil ciferník; nahore byla otevřená pavlač se čtyřmi nárožními špičatými věžkami a se sedlovou, křídlicí pobitou střechou, na jejímž slemení seděla ještě jedna širší věžka špičatá. Okna asi r. 1520 upravena byla již renaissančně. R. 1516 radnice ozdobena byla třemi vysokými čelními štíty se schodovou obrubou, stejně velikými, pod nimiž nízké druhé patro mělo v průčelí 9 oken, kdežto do prvního šlo světlo čtřmi velikými okny renaissančními. Vchod hlavní byl prostřed budovy s jednoduchým portálem, na levo byla ještě dvě okna do přízemí, kdežto okna na pravé straně později zastavěna byla nízkou strážnicí. Po straně do Vodičkovice ulice byl jediný štít, rovněž bohatě článkovaný. Střecha sahala pod hořejší okna věže, kde visí veliký zvon. Pod hlavními okny nápis v lat. a české označovaly založ. král. Českého (1086), Nov. města (1348) a věže (1452) a opravu radnice (pohorelé dne 15. čce 1559) r. 1561. Vedle hlavního stavení byl na západní straně menší přístavek s dvěma okny a nahore dvěma renaissančními štíty. Ve věži byla v přízemí vězení, v prvním patře mezi dvěma okny byl mramorový erb městský (1561). v druhém býval mezi okny plastický obraz znakový (erb městský, tři orlice a nejvyšší český lev) a pohyblivá deska hodinovým strojem řízená, na které se ukazovaly proměny mě-

sice, znamení nebeská a jiné, a několik znaků. V třetím patře byl ciferník hodin 24 hod. Uvnitř vcházelo se v prvním patře do veliké síně obecní (s 20 asi erby městských hejtmanův a 80 konšelskými), odtud v levo železnými dveřmi do radní síně, železnými dvířkami do kaple Nanebevzetí P. Marie, která byla r. 1612 znova upravena. Po zrušení novom. magistrátu r. 1784 radnice stala se sídlem senátu kriminálního, a když místnosti nestačily, zbořena byla budova r. 1806 a vystavěno nové dvoupatrové stavení s vězeními a dvorky v úředním slohu; v průčelí jest balkon a nad hlavní římsou trojhraný štít s nápisem. — Na záp. byl dům (č. 2) »u Šerýchů«, který pivovar obec koupila r. 1649, dům (č. 3) Sullarovský rovněž obcí zakoupený (1616), č. 3 byl pivovar («Selikovic», »u Přisahů« a »Němců«), nárožní do Spálené ulice (č. 5) zval se »na hřebínku«. Nyní jest tu budova c. k. zemského trestního soudu podle plánu dvor. rady ryt. Förstra prací firmy A. Wertmüller v Karlíně v letech 1900—1902. Námořní Karlovo bývalo dříve hlavním tržištěm. Uprostřed byl trh obilní a odtud k radnici undrlák čili trh slanečků, na druhé straně jižní prodávalo se dříví a věci dřevěné a uhlí ve zvláštní huti uhelné. Z budov povstaly časem domky, které r. 1863 byly zbourány. Park založen byl v hořejší polovici již r. 1847, po r. 1863 pak na celém náměstí, které jest 531 m dlouhé a 152 m široké, zaujímajíc prostorou 3,467.972 m². Dobyčtí trh počalo se říkati teprve v 2. polov. XV. stol. hořejší části. Před radnicí stával též pranýř. Nedaleko stojí nyní v parku pomník Vítězslava Háška od Bohuslava Schnircha. Před býv. radnicí nad kašnou jest sloup se sv. Josefem z doby Leopolda I. Asi uprostřed náměstí bývala dřevěná kaple (1392) kamenná hr., kde ročně za Karla IV. ukazovány byly lidu říšské klenoty, přivážené z Karlšteina; poblíž pak vystavěna byla v letech 1382—93 od bratrstva »obruče a kladiva« nádherná kaple Božího těla v slohu gotickém, mající osmiúhelník v půdovrse s osmi kaplemi na obvodu; střed ve tvaru bane, z níž vízka se zvedala, vynikal vysoko nad věncem kaplí (vyobr. viz České stavby I. při čl. Č e c h y). Od r. 1403 spojena byla s universitou, r. 1622 odevzdána jesuitům a r. 1784 zrušena a prodána byla za 902 zl., načež r. 1791 byla zbořena. Z kamene vysraveny jezy a kamenů náhrobních mnohých slavných profesorův užito k chodníkům na Karlově mostě. Jediné nápis v příčině uznání kompaktát z r. 1437 chová se odtud v Museu kr. Č. Na východní straně náměstí leží kostel sv. Ignáce, vystavěný jesuity vedením Ign. Bayera v l. 1665—99 s kollejí, kde nyní jest vojenská nemocnice (č. p. 594-II.). Portikus před hlavním vchodem je prací pozdější a pracoval jej Vlach Antonio Soldat. Dříve býval na tomto místě pivovar (viz níže). Část domu č. p. 504 náležela Janovi Krásovi, který r. 1420 upálen byl ve Vratislavi. Nárožní dům (č. p. 502) proti Slovanům náležel pů-

vodně knížatům opavským, z nichž Václav dal jej k užívání slavnému písaři radnímu mistru Prokopovi (1434), který měl i sousední dům č. p. 501. R. 1501 koupil jej Jaroslav Kapoun ze Svojkova, pak jej měl r. 1542 Píram Kapoun ze S., r. 1543 dr. Jan Kop z Raumentalu, Joachym Oldřich z Hradce, r. 1599 Martin Karban z Olšan, až dostal se r. 1724 rodině Mladotů ze Solopisk; tehda povstaly o domě (Faustovském) mnohé báje. Od r. 1838 byl zde soukromý ústav hluchoněmých. Na jižní straně náměstí (č. p. 1359) něm. dětská nemocnice cis. Frant. Josefa I. založena byla r. 1841 drem Kratzmannem; na protě ní v parku pomník B. Roetzla (1900). Nároží do Resslerovy ulice tvoří česká vysoká škola technická, stavená r. 1874 podle plánu Ign. Ullmanova, když císař nejv. rozh. ze dne 18. dub. 1869 schválil rozdělení utrakvistické techniky dosavadní. S ní spojen lež bývalý zde dům pro sestřelá a vysloužilé kněze (č. p. 307), založený r. 1695 od svět. biskupa Jana Ignáce Dlouhoveského z Dlouhé Vsi, který zrušen byl r. 1783, načež do r. 1871 byly zde kasárny. K němu náležel i krásný kostel sv. Karla Bor., stavený v l. 1730 až 1736 Kil. Ign. Dintzenhoferem v pražském baroku. Dříve tento komplex náležel klásteru Zderazskému, který jej emfyteuticky prodal r. 1561 sekretáři komory České Pavlu z Lidlova. R. 1641 koupil jej plukovník Matiaš Vernier. Na pravo býval dům »u Zvratských«, tak nazvaný podle Jana Fikara z Vratu, který jej měl kolem r. 1600. Nárožní dům do Myslíkovy ul. č. p. 284, kdysi Faltinový, stavěti dal kníže Vilém Auersperg r. 1808. V ulici Spálené (Kovářská, Flasnéřská a od ohně r. 1506 Spálená) na místě domů č. p. 5 (Joachyma de Rungi, Václ. Adama Straky z Nedabylic v XVII. stol.), 6 (Václava hr. Millesima a téhož Straky), 8 a 9 vystavěna právě nyní budova zem. trest. soudu (viz výše). Při tom vzadu zbořena byla (1900) románská kaple sv. Lazara r. 1788 zrušená se špitálními staveními č. 7, která po válce hušitské přišla v patronát cechu řeznického. Zachráněn byl pouze pamětihodný tympanon (vzkříšení Lazarovo) a lasturovitý portál a vypouklý reliéf kazatelny (biskup Lazar za času moru). Za nárožním domem č. 82 (kdysi Jana Diamanta) kostel nejsv. Trojice, trinitářů, vystavěný r. 1712 nákladem svob. p. Ignáce z Putzu a Adlersturnu v italském slohu o třech lodích stejně vysokých as malou kupolí. Klenby byly r. 1780 vymalovány od Ant. Schlachtera a na hlav. oltáři jest cenný obraz Nejsv. Trojice od Maulpertsche. Řád trinitářů, přišedší do Prahy r. 1705, zrušen byl r. 1783, načež klášter obrácen v kasárny nyní zbořené a kostel učiněn farním a spojen s býv. farou sv. Martina ve zdi na Starém městě. Z dalších domů (č. p. 78 Renáty z Hillebrandu, Maximiliána Lazanského z Bukové v XVII. stol., č. 77 Václ. hr. z Golče, č. 72 Adlershoffer, Ippach, č. 71 Jan Boos, Amalie z Trauttmansdorffu, Ferd. z Ričan, č. 69 Jan Jannielli, Maria Anna z Verdugo) vyniká ná-

rožní č. 61 (dříve »u Zubrů«), palác povstaly ze tří domů, které zakoupil r. 1780 hr. Josef Šlik. R. 1848 byl nynější palác přestavěn. Na druhé straně ulice jmenovaty jest domy č. 110 (de Martinův v XVII. stol.), č. 106 Termanusovský, č. 90 náležel známému Maxim. Alsterlovi z Astfeldu, pak Karlovi z Bissingu, Václ. Ant. z Golče, Bedřichovi z Věžník atd., nyní Karlu ze Schwarzenberka, c. 91 Ferdinandovi z Řičan, Kateřině Hyzrlové, Josefovi Boulerovi z Hohenburka, Janu Vitovi z Malovic atd., č. 96 Janu Hanuši z Nostic, č. 97 »u Prášků« (podle Ant. Práška), č. 103 a 104 Frant. Cajo, č. 106 Schmidlů ze Schmidu, č. 108 dříve »u Walštejnů« (Petra Qualzato), č. 109 dříve »u Rychnaurů«, č. 114 dříve »u Tří kalichů« se zvaly. — Ferdinandova třída (od r. 1871, původně Příkopy, pak Nová allej) na místě bývalého hradebního příkopu, který se táhl kolem celého Starého města. Na straně novoměstské počíná se č. p. 36 (č. 1 star. číslování) znamenitým domem »u Strnadů« (od bratří Nejedlých z Vysoké koupil r. 1592 Jiří Zygel z Chocenice, r. 1630 měl Tomáš Ferd. Teufl z Zeilberka na Hellenštejně, pak Jiří Bechyně z Lažan, Eleonora a Jindřich Pavel z Mansfeldu, r. 1747 Jan Václav z Astfeldu. S ním spojen jest býv. dům »u Geců« neb »u dvou stříbrných hvězd«. Vedlejší dům č. p. 37 měl Václav Záruba z Hustířan a Jan Václav Mille-simo, načež Albrecht Maxim Desfours spojil jej s dvěma menšími domky (Salátovským a Kotvovským), č. 38 »u dvou červených zvonů« náležival Jindř. z Řičan, za kterým domem ústí ulička Charvátova, zvaná podle Jakuba Charváta, který r. 1378 koupil zde měšťské domů č. p. 33, 34 s velikou zahradou vzadu, kterou rozparceloval na 18 staveníšť, proraziv obě ramena uličky (do Široké i Ferd. třídy) a později malou uličku do Spálené ul. (mezi č. p. 68 a 69). Pokračuje Ferd. třídu jdeme kolem domů č. p. 59 (»u Hlavů«), č. 60 (Jana Záruby z Hustířan, Jana Čabelického ze Soutic, Jana a Martina Ant. Michny z Vacinova, Ign. z Engelsflussu, Marie Amy Pachtové z Rajova) a č. 61 (viz výše, skládající se ze tří domů řečených Kevrlůvský [též »u Hajků«], Zelnеровský a u Zutterů), za ulici Spálenou pokračuje č. 117 (Arnošta z Aichenfelsu), č. 118 (rodiny z Věžník a Jana Ant. ze Širtnku), č. 136 (rodiny Hyzrlů z Chodu, Jana Vratislava z Mitrovic, Frant. z Vrtby), č. 137 (Vratislavů z Mitrovic), č. 138 (z Bubna) a č. 139 klášter voršílek s kostelem sv. Voršily prací Mark. Ant. Canevaliho. Jest jednodlní s třemi klenbovými oddíly. Malby freskové (působení Boha trojediného jako stvořitele, vvkupitele a posvětitel) provedl. 1707 Jan Jakub Steinfols ze Steinfelsu. Oltářů jest tu šest, na hlavním (1709) sochařskou práci zhotovil Frant. Preiss; obraz jest od Jana Frant. Lišky. Pro klášter koupil rád zde r. 1672 palác hrabat Přichovských a sedm jiných budov se zahradami a základní kámen položili r. 1674, ke kostelu 24. září 1702. Při klášteře jest dívčí škola.

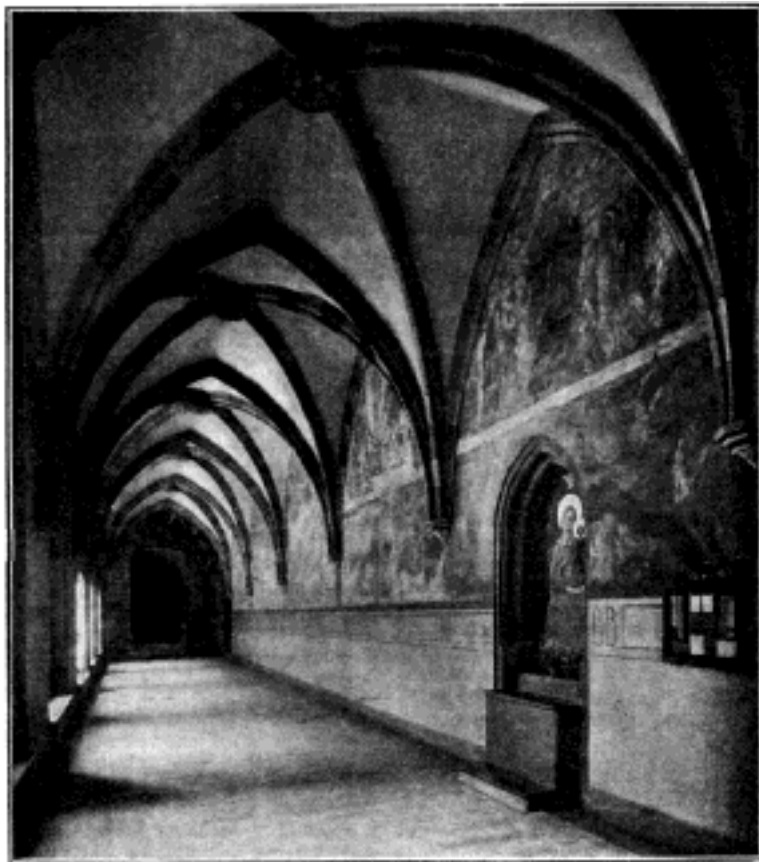
Do Ferdinandovy třídy vbíhá s jižní strany ulice I. Mikulandská (dříve Pasířská, Kozlišnická); zde jsou domy většinou panské (šosovní), jako č. 119 (Augustina Voračického z Paběnic, rodiny z Hochberka, Vraždu z Kunvaldu), č. 121 (Johanny Kateř. ze Žďáru, Frant. z Klebelsberka, Jana z Harrachu, Frant. z Trauttmansdorffu, Eleonory Dohalské z Dohalic, která jej spojila se sousedním domem náležejícím před tím rodině Malovců z Malovic. R. 1789 usídlilo se zde policejní ředitelství a hejtmanství městské), č. 122 (rodiny Malovců a Václava z Nostic), č. 135 skládající se ze tří domů (jeden Chanovských z Dlouhé Vsi, druhý Vitanovských z Vlkovic [deskový] a třetí Šofmanů z Hemrlesu) spojených Arnoštem Malovcem z Malovic, náleží nyní aeraru a jest zde něm. reální škola, č. 135 (Brandlinských ze Štěkře, Jana z Hartliebu, Václav a Marie z Pöttingu), 2. Uršullinská (dříve Kropáčovská podle kožíšnicka Maříka Kropáčka, který zde měl v 2. pol. XV. stol. dva domy) s panskými domy č. 140 (Brandlinských ze Štěkře, Jana z Hartliebu, Kateřiny Wiederspergerové, Haugviců z Biskupic), č. 141 (Čabelických ze Soutic, hrab. Frant. Berchtolda, Václava Dejma ze Stríteže, který jej spojil se sousedním »u Vidláků«). Na místě nynější r. 1902 dostavěné kolleje Arnošta z Pardubic (č. 144) stával dům o jednom patře v barokní renaissanci z konce XVII. stol. s pěkným arkýřem na pravém nároží. Ještě dříve stávaly zde 4 domy (na sev. straně, který r. 1650 prodal Pavel Lhotský z Libětína výbornému mědiryjci Kašparu Doomsovi z Pomerale [(1675) a syn tohoto Kašpar r. 1675 Pavlu Maxim. Hrubcimu ze Šternfeldu, který zde vedle měl domek »na Bušpanku« zakoupený od špitálu sv. Bartoloměje a jehož vdova přinesla to věnem Krist. Flor. Hegerovi, který přikoupil domek »u Hlučáčků« a čtvrtý na straně jižní od záduší sv. Vojtěcha). Nový veliký dům prodán pak byl r. 1719 Ign. z Engelsflussu, r. 1723 ryt. Vilému Přichovskému z Přichovic, r. 1737 Janu Ant. Nesslingerovi ze Šellengrabu, r. 1769 Janu Markvartu Kocovi z Dobře a r. 1771 Vojt. z Klebelsberka. — Při břehu řeky byla na místě divadla Národního (v. t.) a v okolí vápenice a cihelna a to vápenice Terkléřova, pod ní Pisaná lázeň, již na půdě nyní starom. (č. 337), vedle které končila se strouha, kterou voda z příkopu stékala do řeky; za vápenic byla druhá vápenice, která r. 1436 náležela Bohuslavovi z Košina a r. 1464 Johanně, manželce krále Jiřího. Mezi touto a vápenicí Terkléřovou stála k řece lázeň Lounská. Lázeň Pisanou, která náležela dříve ryt. Kašparovi Kukolskému z Kunvaldu, koupil r. 1689 převor křížovnický Pospichal. Pro solnici (č. 223) zakoupil solní fiskus r. 1684 od obce pozemek a zde byla až do r. 1832. Č. 228 bylo prádlo (prádelna) sv. Václava náležející augustiniánům od sv. Václava, na místě c. 221 bývala sanytrna Kostřabova a dům na Šerlinku. Blíž hořejšího konce ulice »na struz« stával kostelík sv. Petra na Strouze, ač nevíme, kdy

založený. Jednou (r. 1406) jmenuje se i sv. pěti bratří a r. 1477 byl již pustý. Odtud přicházelo se do ulic jirchářů čili smradařů, kde r. 1509 shofelo 16 domů. Mlýny byly na řece zde dvoje, hořejší kapitoly vysehradské, kterým říkalo se německé a podle Jana Šitky (1450) Šitkovské, a dolější (č. 237) kláštera kartouzského (pět, částečně na lodích). Nejdoleji proti Žofinu byly tři mlýny kláštera zderazského, později (1434) Štástnikovské podle Linharta Štástníka a na Šerlinku podle řezníka Mikuláše Šerlinka (1480). V odárna vystavěna byla asi r. 1494. Z domů v této krajině znamenitější byly: č. 240 (Václava Carolidesa z Karisperka a jeho potomků), č. 209 »na Bělehradě« kdysi Daniela Reichknechta, č. 148 (Přichovských z Přichovic, Dejmuž ze Stříteže, Emanuela Ubelli), č. 149 (rodiny z Harrachu, Jana de Clari). Farním kostelem jest sv. Vojtěch (Větsí, v zahradě diňové), který má dosud severní loď starogotickou z XIII. stol. Poprvé jmenuje se r. 1318. Jest to stavba dvoulodní, která povstala tím, že k původnímu kosteliku přistavěna byla nová vyšší s presbytářem osmihranným z počátku asi XV. stol. Kaple sv. Kříže, sakristie a hořejší galerie jsou z r. 1692. Hlavní oltář zhotoven r. 1875 podle prof. Jiřího Pačolda s obrazem patrona od Petra Maixnera. Dále jsou tu ještě 4 oltáře. Severní loď opravena byla r. 1881 (zde oltář P. Marie Zderazské). Křtitelnice jest z r. 1493 a na věži zvon »Vojtěch« z r. 1540. Z farářů vynikli Michal de Causis a Bolelucky. Až skoro ke Spálené ulici bývala dříve osada založená klášterem kladrubským, Opatovice, kolem svého farního kostela sv. Michala, který dosud hlavní zdi má z XII. stol. R. 1790 byl prodán německým lutheránům, kteří jej upravili pro svoji bohoslužbu; býv. fara opět jest farou a školou a hřbitov upraven jest v zahrádku. K rozšíření hřbitova v pol. XVII. stol. použity zříceniny domů u Anděličků, Nikodemů, Tichých a Husáků. Pamätnější domy jsou zde: č. 151 (»u Pivoňků«, dříve »u Vilímovských« podle zemského geometra Viléma Ludvíka Vilímovského z Lichtenburka r. 1654 a mlynáře Víta Pivoňky r. 1696), č. 150 Oprštorfský, č. 163 »na Skřemenci«, od něhož však sluší rozeznávatí dům Velika Křemence č. 186, který dal jméno ulici Křemencové (1435), dříve Stará poštovská zvané; č. 181 »na korábů« (Jana Brtnického z Grynfoldu, r. 1642 hr. Sezimy z Vrtby a jeho potomkův a kněžny Braniborské), č. 158, který od r. 1394 náležel klášteru pomuckému. Východní část ulice Smetanovy nazývala se v XVII. až XIX. stol. Haviřská. Zde č. 124 náleželo hr. z Hochberka, č. 126 »u zlatého soudku« (»u Magrlů«) Dorotě z Hoře, č. 127 staviteli Mikulášovi Paneciusovi r. 1683 (»u Malodobrych«). Ulice Myslíkova (dříve pod Zderazem, pak Pasířská a Zitná) zvaná podle domu č. p. 171 »u Myslíků«, který obdržel r. 1648 komorník při deskách zemských Eliáš Myslych (který nepocházel z rodiny Myslíků z Hyřšova) od manželky své Kateřiny, vdovy

po Tomáši Divůčkoví, a který dříve jmenoval se »u Nosů«. Z dalších domů na této straně jmenujeme č. 174 (»u Pečeňů«, »u Kabourků« Jana Václ. Zahořanského z Vorlíka), č. 186 »u Fáfů«, »na Košicích« (r. 1477 kováře Jiřího Fáfy), jehož část' do ulice Křemencové byl dům »na Medulaně« (r. 1649 Jana Jiřího Mazánka ze Zlatého Pole), č. 187 (Václava Carolidesa z Karisperka a r. 1680 Samuele Zahořanského z Vorlíka) tvořící nároží do ulice Pštrosovy (dříve Křížové), na druhé straně č. 283 (Armošta Vitanovského z Vlčkovice a Dejmuž ze Stříteže). Dům č. 282 činí nároží uličky Zderazské vedoucí ke klášteru křížovníků božího hrobu na Zderaze s kostelem sv. Petra a hřbitovem na místě domů č. p. 276—281, založenému r. 1190 a přestavěnému r. 1393. Dne 31. čce 1419 a 5. srpna 1420 byl pobořen a 29. čce 1785 zrušen. Náležel řádu křížovníků strážců hrobu božího. Po válce husitské zbyl pouze kus vysokého kůru, sakristie a ambitu, který dal probošt Jan Vil. Elbel z Elbingsberku (†1690) přestavětí a v sakristii postavena byla veliká dřevěná socha P. Marie, podle pověsti v sutinách nalezená. Těchto zdi použito k stavbě nového kostela Kil. Ign. Dintzenhoferem, ke kteréž položen základní kámen 14. list. 1722 (nikoliv 1715), a kostel prohlášen byl za farní Klášter zrušen byl 24. čce 1784 a osada připojena k sv. Vojtěchu, kostel odsvěcen a změněn ve vojenskou kovárnu a pak skladiště. Naproti klášteru stávala na kraji vrchu do r. 1889 zemská trestnice (sv. — václavská), bývaly to Králův dvůr (č. p. 329). Původně náležel pisarš komory král. Pavlovi z Jenšteina (1356), jednou nazývá se dvorem vévodovým (1399), že snad zde bydlil Jan, vévoda zhořelecký, načež dostal se Václavu IV. Byl nepochybně vystavěn na způsob malého hradu s věží. V čas husitské bouře byl zde hospodářem cis. Šigmunda známý pisarš Prokop a biskup Filibert Konstancký zde bydlil do své smrti (1439). Podle Hájka bylo to stavení o dvou poschodích, věž o pěti, při něm zahrada a dole k řece zvláštní dům pro čeled'. Ferdinand II. daroval zříceniny dvora klášteru bosáckému sv. Augustina, kteří počali r. 1626 pod dozorem Karla Mělnického přestavovatí jej v klášter, který zrušen byl r. 1785 a pro vojsko použit, až r. 1809 umístěna zde byla trestnice, kterou obec zakoupila a zbořila. Vedle dvora stojí kostel sv. Václava, který se připomíná již r. 1180, byl farním a měl proto hřbitov a školu. Nynější gotickou přestavbu (věže) ze slohu románského provedli asi křížovníci zderazští, kterým náležel. R. 1623 Ferdinand II. odevzdal jej bosákům řehole sv. Augustina, kterým obec u kostela věnovala pozemky pro klášter (1626—46). Kostel má vysokou loď, jejíž kůr o dvou klenbových polích zakončen jest pěti stranami osmihranu; klenbové pásy v lodi tvoří ve třech oddílech hvězdy. Okna jsou lomená. Malby ze života sv. Václava jsou z doby augustiniánů. Napsledy byly zde tři oltáře.

Kolem jdoucí ulice S v a t o v á c l a v s k á nazývala se dříve psi a na lávkách. Jižně stával dům (č. p. 340) L á z e ň s v. — v a c l a v s k á (známá lázeň pod Pučkou), kde konány byly r. 1848 bouřlivé schůze. Z ostatních domů jmenován budíž č. p. 323 »u Zlaté skály« a »u Mokličků« zvaný, který náležel r. 1754 malíři Karlu Ferd. Mokličkovi, č. 340 dům Jiřího Závěty ze Závětic r. 1597. Rozsáhlé

stal ušetřen, poněvadž mniši přidali se ke straně podobojí, stal se však pouhou farou, která osazována byla od konsistoře, jejichž farářové měli jméno opata a z nichž mnozí v XV. stol. úřadu svého byli nehodni. Teprve Jindřich Dvorský z Helfenburka (1553 až 1582) pečoval o povznesení kláštera, upravil hospodářství, založil knihovnu. Rudolf II. uvedl sem katolického opata Pavla Pavimonda

Č. 3293. Klášterní chodba v Emauzích.

městské jižně zabírá klášter Emauzský, založený Karlem IV. 21. list. 1347 při farním kostele sv. Kosmy a Damiana, o kterém první zprávu máme z r. 1178 a který (původně románský) přestavěn byl r. 1593 v dnešní podobě. Karel IV. zavedl sem mnichy řádu sv. Benedikta s liturgií slovanskou na základě zvláštního svolení papežského. Kostel i klášter vysvěcen v pondělí velikonoční r. 1372 na jméno sv. Jeronýma, Cyrilla, Methoda, Vojtěcha a Prokopa. A poněvadž ten den čtlo se evangelium o učeníích jdoucích do Emauz, říká se tu v Emauzích (viz tab. České stavby při čl. Č e c h y). V bouři husitské klášter zů-

a několik mnichů z Břevnova, který kostel opravil (1593), leč úřad musil složit pro nepřátelství farníků, načež následoval Martin Opatovický (1601—1607), Petr Lodereker z Prošovic (1607—11), za kterého Pasovští klášter poplenili, Placidus, Matěj Pfeiffer (1611), Jan Benno Falkus z Falkenberka, rodilý Sasík (1611—13), který marně o povznesení kláštera se staral, Adam Benedikt Bavorovský (1615 až 1635), který pomoci Karla z Liechtenšteina zakoupil Čachovice (1623) a Miškovice u Kouřimi. Ferdinand III. uvedl sem r. 1635 benediktiny montserratské ze Španěl a r. 1880 osadil klášter mniši beuronští — Chrám klá-

sterní Nanebevzetí P. Marie ve hlavních rysech jest dosud zachovaný v původním gotickém slohu, má tři lodi, které jsou skoro ve stejné výši křížovou klenbou do žeber zaklenuty a zakončeny apsidou osmihranou o 7 polích klenbových. Klenbu nese 10 sloupův osmištěných. Délka chrámu, do něhož vedou na straně severní dva ozdobné, původní portály gotické s figurálními konsolky a třetí menší na západním průčelí, činí 48 m, šířka 24 m a výška 20 m. Nynější vnitřní úpravu provedli mniši od r. 1883, odstranivše vše, co nebylo gotické. Na stěnách pravé boční lodi vymalovali nejvýše v medailonech poprsí světců, pod těmi v polích čtvercových ve dvou pořadích nad sebou obrazy ze života P. Marie počínající Andělským pozdravem a pod těmi nejdoleji vlys, který obsahuje výjevy ze života sv. Benedikta. Cykly zakončují apotheosy po obou stranách kůru, v němž postavili nový baldachýnový oltář s obrazem večere Páně a učedníků v Emauzích. Staré jsou zde výklenky kamenné a kružbami gotickými ozdobené pro sedadla a apotheosa P. Marie na hlavním okně za oltářem. V levé boční lodi jest hrob generála Jana z Götzů (†1645). Věže pocházejí teprve z 2. pol. XVIII. stol. K pravé lodi přiléhá síň kapitolní, z níž přepažením povstala za Ferdinanda III. královská kaple, kde čte se mše za rod panovnícký. Klenba zde jest gotická a původní, malby nové. Dále následuje památný čtverhraný ambít (7 polí klenbových na každé straně), na jehož stěnách jsou výborné fresky (82) z 2. pol. XIV. stol. (bohužel r. 1412, 1588, 1594 a 1654 opraveny). Představují paralelní výjevy ze Star. a Nov. zákona. Zde vidí se též Karel IV. s Blankou, jak zakládají klášter. Na dvoře stojící kostelík sv. Kosmy a Damiana a přestavěn byl r. 1657 a kamenný kříž postaven byl na památku studujících padlých r. 1848.

Podskali jako ves s farním kostelem právě jmenovaným sv. Kosmy a Damiana jmenuje se poprvé r. 1199. Jméno pochází, že leží osada pod skálou, na které stál tento kostelík. Při bývalém přívoze stával ještě (nyní č. 364) jiný farní kostel sv. Jana Křt. (1341), který zašel po r. 1420, a u Botiče sv. Vojtěcha (nyní č. p. 418), obnovený po válce husitské dostal se r. 1629 benediktinům ambrosiánským i s farou, ale jen na krátký čas, neboť připojen byl r. 1640 k sv. Vojtěchu Většmu. V XVIII. věku byly zde 4 oltáře a dva zvony (1646 a 1712) a zvonek z r. 1565. Zavřen r. 1784, prodán byl kostel r. 1790 za 374 zl. Nyní farním kostelem jest zde sv. Trojice, dříve sv. Antonína, obnovený nejspíše s novým jménem nákladem známého Prokopa písaře a v nynějším stavu r. 1728. Na jižní straně zřízena byla kaple sv. Kříže r. 1751. Kostel jest stavení nepatrné. Na místě č. p. 383 stával koenečně kostel sv. Mikuláše, který stal se po založení kláštera Slovanského farním (1348). Po válce husitské opravovali jej opatvé Emauzští, a když kostel víc a více pustl, fa-

ráři sv. Vojtěcha Menš. a od r. 1667 magistrát přidělil jej k sv. Vojtěchu Větš. V XVIII. stol. bylo zde 5 oltářů. Zrušen r. 1784, prodán byl kostel r. 1789 za 161 zl. Na nynějším domě jest ještě stará věžička.

Staré Podskali tvořilo jednu ulici od severu k jihu s mnohými uličkami postranními na východní straně; na druhé straně, na břehu, byla skladiště dříví a při nich čerpadla (přístavy malé), za kterými se přistávalo s dřívím plaveným. Trh dříví býval na břehu od kostela sv. Jana na sever. Nejjíznější cíp při vtoku Botiče do Vltavy slul V ý t o ň (že zde kapitola vyšehradská vybírala clo ze dříví toho druhu). Po založení kláštera Slovanského přibyla na pozemcích klášterních emfyteutickým prodejem nová část Podskali. Zde bývala (č. 350) i znamenitá vápenice s cihelnou (r. 1622 koupil Pavel Michna z Vacinova od dědiců Václava Budkovského z Budkova; dříve [1571] náležela Joachymu hr. Šlikovi a Kryštofovi Hyzrlovi z Chodu). Ulice V á c l a v s k á slula dříve »na lávkách« a ulice na M o r a n i má jméno své podle domu č. p. 321 (r. 1627 »na Murani«). I jméno O s e r o v jest staré (r. 1574 Vuozeroz). Dům č. p. 383 byl sídlem soudu práva poříčního, č. 410 solnice a č. 353 dům s vinicí Pallata (dříve Lázeň Helmovská, kterou r. 1582 Jan Mráz z Milešovy postoupil svým sestřím, jmenovitě Kateřině, manželce Sixta s Ottersdorfu) patřil klášteru sv. Václava.

Potok Botič činí jižní hranici Nového města. Třída Vyšehradská zvala se dříve »pod Slovany« a dále k jihu »pod Vyšehradem«. Špitál sv. Bartoloměje byl tu založen r. 1505 s kostelíkem t. jm. od měšťanů, a byl s ním spojen starší špitál sv. Alžběty pod Vvšehradem, darovaný Vladislavem II. r. 1486 obci. R. 1547 byl špitál obci konfiskován, ale brzy vrácen. R. 1773 byl znovu stavěn a kostelík přestavěn, ale již r. 1784 byl zrušen, až zde zřízen byl r. 1807 městský chudobinec pro sestáře, ku práci neschopné a chudé měšťany a měšťanky pražské, kteréžto ústav později rozšířen novým domem a r. 1880 kostel obnoven ve tvarech gotických se střízlivou fačadou z r. 1773, který však byl též zbořen a nahrazen kaplí domácí. Severně odtud stával památný dvůr s věží a vinicí panů Zajiců ze Hasenburka (»na Hrádku«, č. p. 432), později (1381) Ješka Hůraka z Lopuče, Konráda Krajíře z Krajku, mistra Konráda, král. puškaře (1383), Jindřicha Naza (1386), Petra z Holešova (1392), mistra Hány z Bamberka (1405), Mikuláše Chudého z Lobkovic, rytíře Zbyňka Škody (1436), Jindřicha z Tandrofu (1483), v XVI. stol. Stěpána Šorfa ze Styřina, Mikuláše Hložka z Byslavic, panů z Lobkovic. Časem část dolejší (»Bašta«) se oddělila. R. 1582 měl ji Jan Ornius z Paumberka po svém bratru Matouši. Vedle kostelíka svatého Bartoloměje na konci v ulici ve Slupeč (zvané podle domů »na sloupích«) stávala kaple sv. Michala (1330), ke které r. 1387 Konrád Krajř z Krajku přivlndl coelestiny, jejichž sídlo navždy zničeno bylo

r. 1420. Na východní straně ulice leží botanická zahrada české university (č. p. 433); náhodou nedaleko odtud na místě kláštera alzbětinek stála první botanická zahrada v střední Evropě lékárníka Onofra (1382). Jižně založil r. 1360 Karel IV. při starodávné kapli (snad z r. 1321) P. Marie na trávníčku klášter servitů (č. p. 450), který tak zpusťl, že jej Ferdinand r. 1556 přidelil kanonii karlovské, až servité r. 1626 sem se vrátili, kteří počali stavění opravovatí (1666), což skončeno r. 1726. Zrušený r. 1783 klášter zabrán byl vojskem a r. 1856 dána byla sem filiálka blázince u sv. Kateřiny, při čemž i gotický kostel byl obnoven (1858—63). Tento má tvar pravidelného čtverce a klenba spočívá na kulatém pilíři uprostřed. Kůr ukončen osmihranem. Hlavice nosičů klenbových pásů mají krásnou lupenatou ozdobu; ve svorníku nad hlavním oltářem vykroužen jest korunovaný lev český. Na jihu i severu jsou proti sobě ozdobné portály a k západnímu průčelí přiléhá věž čtverhraná přecházející nahore v osmihran, krytá stíhlou stříškou. Vnitřní úprava je všecka moderní. V sousedství r. 1681 na vinici své svět. biskup Jan Ign. Dlouhoveský z Dlouhé Vsi založil dům pro sestáře kněze s kaplí, a když pro ně zřízen byl dům větší v Resselově ulici, arc. Breuner uvedl sem trinitáry (1705); avšak i ti opustili toto místo již r. 1708 a nabýho ho konečně alzbětinky, jimiž založena zde 17. květ. 1722 nemocnice pro 12 lůžek. Na to byla stará kaple zbořena a založena 16. čna 1724 nová podle plánu Kil. Dintzenhofera, která vysvěcena byla 25. list. 1725, načež položen základní kámen pro nový klášter 18. dub. 1726 (prov. 7. září 1732). Kaple má jednoduchou loď a fačadu originální, ač prostou, na které jsou znaky zakladatelky Markéty Valdšteínové z Chudenic. Na hlavním oltáři obraz Bolestné P. Marie maloval Siard Nosecký; pod kruchtou je klášterní krypta. U průčelí k severu přistavěna jest kaple sv. Tekly (1762) s obrazy freskovými ze života patronky od Josefa Krakera. Klášter stavěn jest v podobě pravidelného čtverce a má velikou zahradu s kaplí sv. Barbory (na bývalém hřbitově). Tento komplex budov omezen jest ulicemi ze Slupské k české dětské nemocnici (Horská) a k Fügnerovu nám. (Apolinářská). Nad Hrádkem naproti Slovanům na vinici »Svatošově« Kristián Höger založil r. 1691 kapli sv. Jana Nep., na místě které bratrstvo pod ochranou P. Marie postavilo ke cti sv. Jana Nep. r. 1730 nový kostel sv. Jana Nep. na Skalce, práci Kiliána Ig. Dintzenhofera, v bohatém slohu barokním. K portálu vede dvojité schodiště. Průčelí flankováno jest dvěma věžemi, šikmo k hlavní ose chrámové postavenými, a vyrůstá do výše jako silně risalitovaný štít zakončený vysokou pyramidou. Nade dveřmi portálu jest ellipsovitá kartuš a v ní dva andělé, z nichž jeden drží pochoděň a na ústa klade prst a druhý drží pět hvězd. Zevnější půdorys tvoří ohraničený pruhotou linií osmihran, který přechází v centrální kupoli. K němu

druží se na východ jako zvláštní přistavěná část presbytář se dvěma pobočnými etageovými kaplemi, pod nimiž jsou sakristie. Kupole má krásnou fresku neznámého mistra. Na severní straně kostela až ke Karlovu náměstí táhne se zeď zahrady administrátora, která byla dříve ozdobena soškami anděličků. Nad vraty zahrady jest vypouklý obraz svatého Jana Nep. Nároží na náměstí číní dvoupatrový barokní dům s věží (č. p. 502) obecně Faustův zvaný, dříve však Opavský slul, ježto náležel ve XIV. a na počátku XV. stol. vévodům opavským, kteří jej ve správu odevzdali známému písaři Prokopovi (1444). Náležel od r. 1501 Jaroslavu Kapounovi ze Svojkova, kterému byl zabaven a dán r. 1537 Píramovi K. ze S., tento prodal jej r. 1543 Mdru. Janovi Kopovi z Raumentálu, podle kterého slul Kopovský. Pak měli jej Joachim Oldřich z Hradce (1554), Martin Karban z Olšan (1599), dědicové Vojt. Koubka Nečanského z Minc a Michala Ritteršice z Ritterfeldu (1637), Albrecht Netorský z Brízy (1713) a syn Václav Ferd (†1717) a Jan Vojt., jeho syn a vnuk, Ferd. Ant. Mladota ze Solopisk (1724), v jehož rodě zůstal až dor. 1810. Až do nedávna náležel dům ten odr. 1838 soukromému ústavu hluchoněmých, r. 1902 jej koupil aerár k rozšíření všeob. nemocnice. Odtud na východ rozkládá se úpatí hory Karlova. Nejbliže na svalu jest všeobecná nemocnice (č. 499), která stojí částečně na místě byv. ústavu slechtic u sv. Andělu (pozemky zde zakoupila hrab. Zuzana Beadrídesová roz. Golčová a Leopold I. schválil založení dne 1. září 1701) a přeloženého odtud. 1787 do Eliščiny třídy. Budovy adaptovány byly r. 1789 a otevřena porodnice u sv. Apolináře (17 srp.) a chorobinec (1. pros. 1789), nemocnice s blázincem (1. pros. 1790) K budově náležel i dům »u Houzvičků«. Původně bylo postelí pro nemocné 300, pro choromyslné místa pro 54 osob. Správu vedli vedle vrch. ředitele dva lékaři (služné 1000 a 300 z.), dva ranlékaři (400 a 240 zl), pět podranlékařů (15 zl měs.): ošetřovatelů pro mužské bylo 10, pro ženské též 10. R. 1820 zřízeny byly v nové budově na vých straně obdukcni sál, blázinec přeložen ke sv. Kateřině (r. 1822 a 1827), r. 1838 budovy z r. 1820 přestavěny a rozšířeny, r. 1845 položen základ k stavbě středního křídla, kam položena i kaple, r. 1848 stavěno křídlo východní, které r. 1856 a 1876 rozšířeno, r. 1868 zakoupen dům č. 500 a r. 1871 zahrada Birnbaumová »na Hrádku« s letohrádkem č 1287, r. 1873 vystavěn operační sál německý, r. 1883 zakoupen dům č. 501. Co se správy týče, sluší připomenouti, že r. 1809 místo primárního chirurga sloučeno s professurou, tak jako r. 1811 místo primárního lékaře Chorobinec převzala obec, blázinec, porodnici a nalezinec zemský výbor (r. 1845 a 1875). Prvním ředitelem spojených těchto ústavů byl dr. Tadeáš šl. Bayer (dor. 1798).

Výše na východ stojí chrám sv. Kateřiny, k němuž položen základní kámen r. 1355

a posvěcení stalo se 28. list. 1367. Zároveň tu založen ženský klášter poustevnického řádu sv. Augustina (1354). Veškeré budovy silně byly pobořeny r. 1420 a ještě na počátku XVIII. st. bylo vidět i v klášte. zahradě několik ssutin. Jeptišky vrátivše se r. 1441 nemohly zde bydlet a usídlily se v domě proboštově, ale bývalý rozkvět se již nevrátil a klášter klesal tak, že musil býti spojen. 1565 s klášterem sv. Tomáše na Malé straně. R. 1603 kostel byl bleskem zapálen a věž i střecha shořely. Přílišná chudoba přiměla převora, že zřekl se mnohokrátě tohoto spojení (naposledy r. 1676). Teprve koncem XVII. stol. klášter poněkud se vzmohl a kostel stal se farním. R. 1718 položen základní kámen k nové budově klášterní, která byla dokonána r. 1730, a 4. květ. 1737 k novému chrámu, který stavěl Kil. Ign. Dintzenhofer. Posvěcen byl dne 29. září 1741. Klášter zrušen byl a kostel zavřen dne 1. květ. 1784 a farnost spojena se sv. — apolinářskou, do budov dáno vojsko, které zde vandalisovalo až dor. 1822, kdy sem dána byla nemocnice choromyslných a kostel opravený byl znovu vysvěcen (1841). Kostel sv. Kateřiny uprostřed zahrad přiléhá k býv. klášteru na straně severní. V průčelí jeho vypíná se jediná památka z doby Karlovy, stíhlá gotická věž, dole čtyřhraná a přecházející asi v polovici výšky v osmihran, s úzkými, táhlými lomenými okny a se stíhlou jehlanovou střechou. Jest stavěn ve formě kříže Fresky klenbové (mučednictví a výmluvnost sv. Kateřiny a j.) maloval Reiner r. 1741; na polokruhových klenbách křížových křídel vymaloval sv. Mikuláš Tol a sv. Augustina. Hlavní oltář má obraz neznámého mistra a sochy od Ign. Weisse, od něhož jsou i sochy na pilířích středu kostela. Mimo tento jest zde ještě 6 oltářů (sv. Viléma Aqu. s obrazem od Jana Stelly a sv. Augustina s obrazem Gregoriovým z r. 1729). Uprostřed kostela epitař Lobkovičský z r. 1465.

Jižně odtud na vrchu Větrníku stávala kaple sv. Jiljí, ke které přenesl Karel IV. r. 1362 kollegiální kapitolu ze Sadské a na místo kaple založil chrám sv. Apolináře, při kterém byla škola (č. 437). Kapitolu vlastně zanikla již r. 1420, neboť proboštové, aby měli výživu, byli zároveň kanovníky sv. — vitskými. Vladislav II. pakr. 1503 sloučil obě kapitolu zcela. R. 1599 daroval sice Rudolf II. kostel obci novoměstské, ale Ferdinand II. rozhodnutí toto zrušil dne 22. květ. 1628 a připojil kostel opět ke kapitole sv. — vitské, čili lépe vrátil děkanu, který zároveň byl kanovníkem sv. — vitským a zde měl svého stálého vikáře. R. 1784 kostel stal se farním pod patronátem kapitolu sv. — vitské. Výborně zachovaný gotický kostel jest jednolodní (24,6 m dl., 9,5 m šir) s pěti obdélníkovými poli klenbovými, které končí presbytář o dvou menších polích rovněž obdélníkových a kůr (13,3 m dl., 7 m šir.) z pěti stran osmiúhelníka s oknem v ose. Okna mají krásnou gotickou křivku. V jihozápadním rohu stojí věž, která ze čtverhranu přechází v osmiúhelník.

Hlavní oltář pochází z Karlova; má obraz od Siarda Noseckého.

Krajina odtud na východ podrobena bývala jurisdikci kláštera karlovského; obsahovala dříve as 30 domů, který počet klesl r. 1754 az na 5 malých domků, většinou dřevěných. Jsou to čísla 441, 452—461, 463. Č. 458 jest nemocnice pražských kupců r. 1861 zřízená v gotickém slohu s kaplí sv. Kříže v prvním poschodí; č. 459 slul »u Pivců«, č. 461 Zalačárovský, »u Grünbergrů«, č. 463 »u Termaniusů«. — Tomu všemu vévodí chrám sv. Karla Vel. a P. Marie (vyobr. č. 3294.), nejvelkolepější centrální stavba gotická v střed. Evropě, založený Karlem IV. 18. září 1350 (vysvěcen r. 1377) s klášterem řeholních kanovníků sv. Augustina. Neuwirth má za to (ač se to důvodně popírá), že neznámý mistr řídil se vzorem cis. hradní kaple v Cáchách. Hlavní část kostela našeho tvoří pravidelný osmihran, na jehož východní straně jest presbytář a na protější kůr. Presbytář sestaven jest ze šesti stran desítistěnu, jehož závěrečný pilíř nalézá se v ose celé stavby. Hlavní obdiv budí klenba nad střední částí, nade vše pomýšlení skvělá. Zde rozprostírá se kupole v půlkruhu s průměrem 22,8 m, a výší 19 m při síle zdi pouze 1,15 m a tloušťce klenby 19 a místem 21 cm. Beze všech viditelných podpor, při prvním hledu téměř jako nějaká rozsáhlá a rozpiatá plocha, ale vskutku jako mohutná obloha klene a vznáší se nad člověkem, k podivu a úžasu ho jimajíc (Navrátil). Pletivo žebrové tvoří překrásnou paprskovitou hvězdu a žebra sklánějí se v nízkosti dolejší třetiny oken k osmi malým hlavicím přípor v úhlech osmihranu rozestavených. Hlavice sloupů po stranách lomeného oblouku při presbytáři jsou prosty, ostatních šest listovými okrasami zdobených spočívá na polosloupcích dole ve špicí zakončených. Zebra klenby kupole scházejí se ve dvaceti čtyřech uzlech, buď se protkávajice nebo protínajice, tvoří čtyřicet ploch architektonického útvaru, což síťové klenbě dodává vlezajímavé okrasy: pak ve svorníku kruhu otevřeného výšky 60 cm a průměru 95 cm vesměs se soustředí. V presbytáři jest též křížová klenba, kterou zebra hvězdivitě promítají. Pohled zvenčí dnes ovšem neprozrazuje krásu a jemnost vnitřní úpravy. Nad stavbou pne se mohutná kupole střechy s lucernou, dvěma pobočními kupolkami (jedna nad presbytářem, druhá nad zvonici), vše plechem pobito a červenou barvou natřeno (1875). Hlavní vchod má lomený gotický oblouk a vně vkusné článkování a žlábkování z opuky, mající na vrcholku obruby listnaté kraby. Druhý (jižní) portál byl zrušen v 1 1708—1t. K portálu přistavěná v 2 pol XVII. stol. předstíh má nahoře kamennou sochu P. Marie. Oken má presbytář 6 jednopážebních (9,48 m vys, 94 cm šir.), loď též šest dvoupažebních (též výšky, ale 1,58 cm šir) vesměs oblouku lomeného a s kružbami z konce XV. stol. Budovu zvenčí podpírá 15 pilířův a to 7 při

presbytáři, 6 při lodi a 2 jsou společné. Loď vyzdobena byla r. 1737 skvostně zlatem a malbami; nepřiměřené ozdůbky z této doby odstraněny byly r. 1872; na již. a sev. dolejší části zdi presbytáře zachovaly se zbytky malby koberecového vzorku z r. 1740. Na jihozápadní straně jest malba na skle představující Karla Vel. a na straně sev.-záp. rodinný znak Anny, manželky Vladislava II., obě z let 1502—6, tedy nejstarší toho druhu v Praze. Hlavní gotický trojdílný oltář zhotoven byl r. 1872 podle nákresu Bedř. Wachsmanna, sochy jsou dílem Ed. Veselého, obrazy Ant. Lhoty. V lodi pod kupolí jsou oltáře sv. Augustina s obrazem Jana Špitzra (sv. Antonín) z r. 1756,

městu. V l. 1871—73 byl kostel důkladně opraven a letos (1902) zhotoveny byly nové plány střechy a průčelí přiměřeného původnímu slohu.

V sousedství severně (č. 441) stojí rozsáhlá budova zemské porodnice, která dříve (1875) byla u sv. Apolináře, stavěná podle plánů Jos. Hlávky v l. 1867—75 slohem gotickým z cihel bez omítky. Kolem čtyřstranného dvora rozkládají se dvojpatrová stavení (systém pavillonový), z nichž vystupuje 11 traktů; severní průčelí ozdobeno jest kaplí, jejíž presbytář vystupuje na venek mohutným arkýřem. Kaple sklenuta jest klenbou diamantovou, která spočívá ve středu

Č. 3294. Kostel a chorobinec na Karlově.

sv. Salvátora Lat. s obrazem od Heintsche, sv. Karla Vel. s obrazem F. Dallingera z r. 1738, sv. Libora (maloval Redelmayer r. 1771), sv. Anny (Heintsch) a P. Marie Karlovské (kopie Heintschova). Na jižní straně kostela přistavěna jest jeskyně Betlemská a svaté schody z l. 1708—11. — R 1498 při opětém posvěcení zasvěcen byl kostel i Nanebevzetí P. Marie. — Konventní budova stávala opodál k západu. V XVI. stol. klášter tak hynul, že r. 1540 nebylo tu vůbec mnichův ani opata. Dne 15. ún. 1611 byl při vpádu Pasovských vypleněn. Opat Isidor de Croce vystavěl nový konvent v podobě čtverce. Dne 1. květ. 1784 byl klášter zrušen a z kostela hlavní oltář byl přenesen do kostela sv. Apolináře. R. 1789 zřízen byl zde městský chorobinec a kostel znovu poněkud opraven. Nyní náleží vše městskému fondu chorobničnímu a právo podací

na jediném sloupě mramorovém. Průčelí jest pro četné risality a ozubené štíty velmi malebné. Jednotvárnost rudé barvy cihel oživena hnědými cihlami polévanými pro vyznačení částí konstruktivních, zelenými pro římsu. Ve zvláštním domě umístěn zde nalezinec (č. 455). Po levé ruce č. 478 jest chemický ústav universitní.

R. 1889 anonym vložil 5000 zl. na zakoupení domku č. 484, z kterého připojením bloku z pozemků býv. hradeb proti Karlovu povstalo městiště české dětské nemocnice Frant. Josefa I. vydržované spolkem, jehož stanovy schváleny byly 25. břez. 1887. Zmíněný blok věnovala obec dne 12. pros. 1896 a zavázala se zde vystavět dvě budovy a sad, vše nákladem 353.973 zl., spořitelna městská rozhodla věnovat 3 budovy nákladem 235.984 zl. Stavbu podle plánů Starko-

vých vedli Karel Hübschmann, Eman. Dvořák a firma Gregor & Stark. Základní kámen položen 27. list. 1898. Komplex budov má průčelí troje a to do Sokolské třídy, ulice Boženy Němcové a třídy Tábořské; se strany jižní dosahuje ke zbytkům hradeb. Vchod jest pouze budovou administrací, kde na průčelí ke Karlovu jest socha anděla strážce od Amorta. Ostatní budovy rozloženy jsou tak, že střed zaujímá budova hospodářská, na sever je pavillon nemocí nenakažlivých, na jih infekčních.

V ulici u Karlova č. 462 stojí slavený K. I. Dintzenhoferův letohrádek Amerika (vyob. viz příl. u čl. D i n t z e n h o f e r). Skládá se ze tří budov rozestavených kol malého dvora. Budova hlavní tvoří obdélník 15 m dlouhý a 10 m široký, před ní blízce k ulici stojí po stranách (27 m od sebe) dva přízemní domky obrácené trojdielným průčelím do dvorku, kdežto uličná fašada má okno slepé. Ve hlavní budově dvěma drobnými vestibuly ve hlavní ose vystupuje se na šnekové schody do patra, kde je veliký sál cele malbou vyzdobený a malá komnatka vedlejší. Tato stavba pokládána jest za východiště pražského baroku. Nejvýše pozoruhodno jest tu organické spojení jednotlivých částí; silná římsa patrná sice dělí přízemek od patra, ale až k ní dosahují přístřešky oken a hlavice pilastrů ohraničujících jednotlivá pole. Na ní stojí poprsníky oken a podstavce pilastrů hofenich. Římsa okapní jest mohutnější, nad ní vpředu i vzadu vystupují vikýře s oválovými okénky, vypravené úhlednými pilastry s měkkými volutami a provázené krátkými prohnutými balustrádami, na jejichž koncích nad hlavními průčelími stojí dvojice figur. Prejzová střecha mansardská končí celek. Pouze hlavní sál má dosud celou svoji původní výzdobu freskovou Jana Ferd. Schora. Dlouho neznámý vlastník, jehož nákladem stavba povstala, jest hr. Jan Michna z Vacinova. Opraven byl letohrad r. 1887.

V samém sousedství rozkládá se veliké nárožní stavení anatomicko-pathologického ústavu české university s průčelím do ul. Kateřinské z r. 1883. Z budov Ječné ul. (dříve Svinské) jmenovati jest c. k. českou vyšší reálku z l. 1874—75, klášter školních sester sv. Anny na místě býv. hostince »u Apolla« (1845) o dva domy výše ústav Mariánský (útlek pro služky a dívky chudé), v nároží s ul. Kateřinskou ústav spolku pro blaho propuštěných káranců a naproti sirotčinec sv. Jana Křt. na místě býv. kostela sv. Jana a na Bojišti, zbudovaného na památku bitvy r. 1179 mezi Soběslavem II. a Bedřichem. V dolější části na pozemcích býv. zahrady hr. Šalma stojí v ulici t. jm. (dříve Kroupné), která dříve šla rovně do ul. u nemocnice, ústav anatomický a chemický německé university v bohatém slohu renaissančním z l. 1878—79. Nároží ul. Ječné a Karlova nám. tvoří kostel sv. Ignáce z L. s kolejí jesuitskou (viz též výše), nyní vojenskou nemocnicí, s domem

řeholním v ul., stojícími na místě býv. 23 domův a zahrad. Základní kámen ke kostelu položen 12. čce 1665 (na místě domu Hurtovského) a posvěcení stalo se 28. srp. 1678. Průčelí pochází z l. 1697—90; má na štítu sochu sv. Ignáce v kovové záři. Nad portálem jest balkon nesený na pilířích a ozdobený sochami Krista a osmi svatých z r. 1699. Kostel jest jednolodní a obklopen osmi nižšími kaplemi, nad nimiž táhnou se široké galerie. Hlavní oltář má obraz od J. Heintsche. Na jižní straně jsou kaple sv. Kříže, kde oltář má obraz jmenovaného právě mistra, a na klenbě jsou fresky dle Jos. Führicha od Jana Umlaufa (1875), Matky Boží Pěkarské, sv. Barbory (oltářní obraz od Ign. Raaba), sv. Frant. Borgiaše (býv. sakristie) má sochy od Ed. Veselého z r. 1878; na straně severní nejsv. Trojice (oltářní obraz od Heintsche), sv. Františka X., sv. Aloise a konečně sv. Libora. Věž strní na konci severní strany. Při zrušení řádu odevzdány budovy pro nemocnici vojenskou. R. 1866 usadili se zde jesuité poznovu a vystavěli dům řeholní s kaplí sv. Petra Kanisa při kostele v ul. Ječné.

Okres sv. Štěpána. Kostel sv. Štěpána a jeví základní tvar shodný s kostelem sv. Jindřicha. Zbudován byl řádem křížovníků s červenou hvězdou místo dřívějšího vesnického (vsi Rybníčku) kostela t. jm. (snad nynější kaple sv. Longina?) v 2. pol. XIV. stol. (asi v l. 1367—76). Jest trojlodní po čtyřech klenbových polích; poboční lodě jsou nižší. Na příporách spočívají žebra klenby křížové, vítězným obloukem dělí se loď od táhlého choru, k jehož levému boku přiléhá sakristie. Kůr o dvou klenbových obdélnících zakončen jest pěti stranami osmistěnou. Pod štíhlými okny táhne se římsa, ze které vystupují přípory, z nichž vyvinují se žebra klenby. Zvenčí kostel podepřen jest pilíři o dvou ústupcích a věž čtyřhraná přistavena jest v průčelí (teprve snad z konce XV. stol.). Na sev. straně přidána byla r. 1866 předsin gotická. Na klenbě hlavní lodě jsou znaky zemí Karla IV. Obrazy hlavního oltáře maloval Cimbrecht. Na pilíři visí obraz sv. Václava od Škrety a naproti gotický svícen zhotovený podle nákreсу Mockrova Jos. Fialou r. 1878 z kovaného železa. Na oltáři Matky Boží jest znamenitý obraz snad již z doby Karlovy. Od Škrety jsou zde ještě obrazy na oltáři sv. Rosalie a sv. Jana Křt. Obraz na prkně v severní lodě maloval Spranger.

Za kostelem na býv. hřbitově stojí zvonice (z r. 1600). Zadušní dům č. p. 536 z r. 1613 býval dříve lazaretem. U zdi ve farské zahradě stojí okrouhlá románská kaple sv. Longina snad z XII. stol. (pův. kostel sv. Štěpána?). R. 1784 byla zavřena. Věžička pochází ze XVII. stol. Ve vých. části býv. hřbitova bývala dříve (na místě č. 1268) kaple Všech Svatých, o které se poprvé mluví r. 1406; později zvala se podle pohřbeného zde Bartoloměje Rása z Rothenfeldu Rásovskou. Zavřena jsouc r. 1784 byla r. 1844 zbourána. Vedle zvonice bývala ještě

dále kaple Jerusalemská rovněž téhož času zbořená.

Ulice Žitná. Zde jižní strana domů počíná se č. 560 »u Slivenských«, sousedícím s býv. pivovarem Hůlkovic (č. 561) tak zvaným podle Jana Hůlky z Počernic, který jej prodal r. 1600 Pavlovi Kalousovi z Častolovic (r. 1582 Víta Oftalma); později náležel hr. Michnům. Č. 562 »u Lišků« měl r. 1635 Martin z Tepence, č. 563 slul »u Lomnických«, č. 564 »u Pilátů«, č. 565 »u Podušků« neb Ripovic, č. 566 »u Příměnských« podle Jana Příměnského z Přibenic, který jej prodal r. 1607 Václavu Rymickému a tento r. 1615 Janu nejst. Řičanskému z Řičan; nárožní č. 567 sluje nyní podle Martina Bachora (1775), dříve říkalo se zde »u Křížů«, »u hořejších Kalivodů« podle Daniele Kalivody. Dále následuje fara sv. Štěpána (č. 568) s rozsáhlou zahradou. Na severní straně ul. nároží č. 669 byl dům nákladnický zvaný »u Bakovských«, který měl r. 1623 po Samueli Filadelfovi primátor Pavel Daniel Termanus a postoupil r. 1648 synu svému Jiřimu Michalovi. Č. 668 slul Kozlovský podle Jindřicha Kozla z Peclinovce, který ho nabyt r. 1614 s manželkou svou Lidmilou z Oskořina testamentem Kateřiny, vdovy po Marku Bydžovském z Florentina. Další nároží (č. 658) byl pivovar »u Raků« ještě podle Jana Raka, rychtáře v l. 1424—27; ke konci XVI. stol. náležel Karlu Wolfovi ze Zwingendorfu a po něm Celestinu Šemíkovi z Doubravičan (1608), Ant. Jos. Ješkovi z Rittersfeldu (1678). Č. 657 byl pivovar »u Patyánů« a náležel po Adamu Kobrovi z Kobrsperka Janu Frant. Krusiovi z Krausenberku (1674), Řepickým ze Sudoměře a slavnému Karlu z Bienenberka (1796); č. 656 slul Kalivodovský, č. 656 »u Kyselů« podle Jana Kyselý, č. 654 »u Hladiků«. Z další řady poznamenáváme jen při č. 608, že se zde říkalo »u Svagerků« podle Jana Svagerky (1647) a č. 606 »u Kadečků« prodal r. 1644 Jan Kadečka Václavu Bon. Trunsovi z Trunsu. U l. Řeznická počíná se domem č. 671 »u Zajíčků«; znamenitější býval dům (Frejnarovský) protější (č. 672), který náležel Zajícům z Hasenburka (Jan Zbvněk Z. koupil jej r. 1609 od Adama Dorna z Ainetu). Ulice Hopfenstoková, Příčná i Školská sluly dříve Řeznická.

Naproti vedle radnice dům u Helmuž zve se podle šrotýře Jana Helma (1435); věnem dostal se v l. pol. XVI. stol. v držení slavného mistra Václava Medka z Krymlova, profesora matematiky na universitě pražské, jehož dcera Eliška prodala jej r. 1578 Řehořovi Lidlovi z Lidlova a ten cech u řeznickému r. 1584 za 850 kop č. Při domě zřízena byla v XV. stol. slachata soukromá, kterou řezníci koupili r. 1462.

Vodičkova ul. má své jméno podle řezníka Jana Vodičky (1451). Nárožní dům č. 675 slul dříve »u Hollarů«, neboť jej měl r. 1620 Jakub Hollar z Práchné trhém od Jilji Pergera z Častolovic. Přilehlý dům č. 666 měl r. 1644 Jan Rydl z Najenperka. Další č. 676

slul Kadlecovský, č. 677 byl nákladnický u »Řečických« a náležel Jindřichu Řečickému a synu jeho Jiřimu, kterému byl pro odboj vzat a dostal se jesuitům; ti prodali jej r. 1663 Matouši Frant. Chrástkovi z Engelburku a po něm náležel Danieli Vojt. Břekovcovi. Č. 678 slul Gobetovský podle Petra Gobeta; r. 1617 náležel italskému staviteli Ludvíku Andree. Proti č. 680 bývala studnice, č. 681 slul »u červeného vola«, č. 682 »v koutě« (r. 1678 měl Viktorin St. Pekelský ze Strašína). V y š š í d í v ě í š k o l a zaujímá městiště býv. obecního dvora. Pivovar »u Mnišků« (c. 694) měl do r. 1638 Jan Vodička z Wasserfeldu, dříve jej měl Václav Mnišek, č. 695, kde jest známá kavárna Národní, slul »Vencelikovský« a náležel po Václavu Šturmovi z Hirsfeldu Bohuslavu z Michalovic (1605), Zikmundu Matiaši Vencelikovi z Vrchovišť (1613), Josefu Kořenskému z Terešova (1642), c. 696 měli po Lidmile Rubinovi Eliáš Erazim Udvarhely z Křížovic (1627), Natanael Štoček z Freidenfeldu (1668). Č. 698 slul »u Sklobouků« podle Mikuláše z Klobouk (XVI. stol.) a náležel po Václavu Vodňanském z Greifenberku r. 1613 Symeonu Polidorovi z Boubína. Známý pivovar »u Steigrů« (č. 699) slul »u Vodičků« podle Jana Vodičky, který zde spojil dva domy zakoupené r. 1451 a 1467. Ke konci XVI. stol. měli jej Kropáčové z Krymlova, z nichž Sigmund prodal jej obci a obec r. 1635 Michalu Rittersšici z Rittersfeldu, načež jej Anna Ješková z Petrsdorfu postoupila r. 1645 Janu Ant. Miseronovi z Lisonu a ten prodal r. 1658 Michalu Giambelli z Reuenburka. Dům »u Knoblochů« (č. 700) měl r. 1663 prof. JUDr. Matiaš Malanotte od Kateřiny Plateysové roz. Hájkové. Č. 701 měl Heřman Černín z Chuděnic a po něm Jan Jos. hr. Spork. Č. 702 měla v XVI. stol. Anna Saková roz. Vosterská ze Sulevic, po ní Oldřich Vosterský Kaplíř, načež zveden sem byl r. 1612 Kašpar Mikuláš Belvic z Nostvic, který prodal dům. 1628 Anně Šlivicové roz. Razické ze Vchynic, která jej postoupila r. 1647 u ci svému Bernardovi Elsnicovi z Elsnic. Potom nastoupil zde rod Nesslingerů ze Sellengrabu. Č. 703 jest bývalý pivovar »u Žlutických« zvaný podle Matouše Žlutického z Bernařecku, jehož vdova Anna přinesla jej věnem rodu Sviků z Lukonos (1603). Č. 704 měl r. 1620 Bernard nejst. Hodějovský z Hodějova od Jana Seltenšloga z Fridenfeldu. Na druhé straně č. 708 »Rožnovský« měli po Janu Jakubu Infeldovi z Infeldu Vratislavové z Mitrovic od Václava Hendrycha Dejma ze Stríteže a jeho manželky Anny Mítrovské (1645). V XVI. stol. měl jej dlouho zlatník Mikuláš z Volkenšteina. Sousední dům měl sochař Jan Pendl. Nárožní č. 715 slul »u Rozynů« (Ant. Krocina z Drahobejle, Anny Záhořanské z Orlika a jesuitů). Ostatní domy zde šly do Široké ul., kde se o nich mluví níže. — U l. Štěpánská slula dříve Květoňská podle domu na Květoni. Zde počíná řadu domů č. 653, který slul v XVI. stol. Červenkovský a náležel Bedřichovi Lipnickému

z Příbenic, jehož syn Jan prodal jej r. 1612 Kryštofu Rydlvi z Najenperka, ten postoupil bratru svému Davidovi (1617) a od toho koupil r. 1636 Oldřich Skuhrovský ze Skuhrova; po něm měli dům Helena Kateř. Dobřenská z Prostého (1663), Karel z Eben a jeho dědici, Karel ze Schönkirchu atd. Č. 651 slul »u Znovských« a podle Mikuláše Donáta (1601); po Joachymovi Vršovském z Těšetina (1616) měl jej Bohuslav Rehoř Cholovský z Korkyně (1652). Č. 649 slul »u Weisů«, č. 660 ve Školské (dříve též Reznické) ulici »u Vamberských« podle Kryštofa Vamberského z Rohatec, který jej koupil r. 1627 od Albrechta z Kalenic (č. 663 v Reznické ul. slul »u Hrdlicků«, č. 661 měl r. 1639 písař radní Symeon Hynek Cetvingar Heselius z Cetvinberka), č. 648 »u Šausů« měl r. 1605 nedávno jmenovány Lipnický. Zname-nitý dům č. 644 slul »Sverčovský« a »u Berounských« podle Jiřika Berounského, který jej prodal r. 1587 Janu Sferinu ze Sferinu; dále jej měli emigrant Jakub Stanislavský, Vilém Albrecht Krak. z Kolovrat (1636), Václav st. Karel ze Svarova (1642), Oldřich Vilém Střela z Rokyc (1668), Ant. z Weissenwolffu, Frant. Voračický z Paběnic a Barbora z Věžník; č. 631 slul »u Šlehlů«. Na druhé straně ulice č. 625 slulo »u mořské hvězdy« neb »u Durychů«, č. 623 měl Eliáš Blovský z Lumenšteina (1641), nyní něm. spolek »Schlaraffia«, č. 612 po Václavu Vražďovi z Kunvaldu Adam Šofnan z Hemrlesu (1671), č. 618 má jméno »Himlšteinský« podle Matouše Napora z Borkova a Himlšteina (1603); později měli jej Piccolomini, Morzin, Voračičti a Netvoršti z Brízy, Kořenšti z Terešova. Č. 615 měl r. 1651 malíř Simon Čubr po svém otci Václavovi, rovněž malíři. Č. 614 »na Květoni« dal ulici jméno; byl to pivovar, který měl mezi jinými dr. Erázim Heidelberg z Rasnšte. na (1613), č. 611 byl pivovar »u Tatarků« (r. 1620 mistra Jana Libertína).

Méně významné jsou domy v ul. ve Smeč-kách i v ulici Krakovské (v č. 1362 zemřel 26. čna 1861 P. J. Šafařík), kde býval jen zahrady s domky.

Když byly r. 1875 novoměstské hradby strženy, povstaly na této části dvě dlouhé třídy paralelní od jihu k severu, Sokolská (zde č. 437 spolková budova a tělocvična Sokola pražského vystavěná r. 1864 z domu odkázaného prvním jeho starostou Jindř. Fügnerem [socha jeho ve velkém sále]) a Tábořská, které jsou přeseknuty ul. Boženy Němcové (u dětské nemocnice), Wenzigovou, Fügnerovým náměstím a ul. Koubkovou, Tyršovou, Vávrovou, náměstím Komenského. Ze Sokolské třídy proražena byla r. 1883 na západ ul. Hálkova. — Žitná brána vyobrazena jest sgrafitem na štítě domu č. p. 1614 vedle obecního domu v ul. Sokolské.

Okres P. Marie Sněžné. Kostel Matky Boží Sněžné založil Karel IV. zde na pozemku »na Pisku« řečeném náležejícím křižovníkům s červenou hvězdou a povolal sem řád karmelitánů, kterým daroval dříví budov, zřízené pro korunovaci jeho. Základní

kámen položen byl 3. září 1347. Stavba dala se s velikými přestávkami a až do r. 1420 dokonán byl toliko kůr; o ostatních částech oddělených pažením se stavělo. Dohotovena byla tehda, snad v průčelí zamýšlené budovy, vysoká věž. Koncem XVI. stol. tak zašel klášter i kostel, že hrozil sesutím, a po r. 1566 odešel odtud poslední převor karmelitáský. R. 1606 osadili jej františkáni, kteří ihned jali se znovu stavěti. R. 1698 Frant. Ferd. Bertold z Ungeršic vystavěl na nádvoří před vchodem kapli P. Marie (porciunkulovou) a v průčelním křídle ambitu, kde nyní jest fara (zřízená r. 1788), povstaly tehda dvě kaple (sv. Bricík a sv. Hedviky). R. 1786 byl kostel odevzdán obci, kaple na dvoře zrušena a proměněna v kůlnu. Nynější kostel jest jen kůr budovy, kterou Karel IV. založil; nebyltě nikdy dostavěn. Zvenčí zachovaly se operáci pilíře, táhla okna, ac částečně změněná, průčelní zed' s okrouhlým oknem vlna v našich dnech teprv upravena a ozdobena sgrafitovými obrazy znaků čtyř evangelistův a níže zemí Čech, rakouských a Star. a Nov. města. Ac nynější klenba jest nižší než původní, jest nepoměr mezi velikou výškou a délkou vnitřku kostela nápadný. Hlavní oltář pochází z r. 1625. Oltář (všech jest 6) Zvěstování P. Marie má obraz Reinerův. Cinová křtitelnice z r. 1459 pochází z kostela P. Marie na Louži. Zde je též řada náhrobků ze XVII. a XVIII. stol. Na jižní straně přiléhá ke kostelu kaple sv. Michala (nad ní jest noviciát a dvojí oratoř klášterní), na nádvoří na jihu kaple P. Marie Pomocné (dříve 14 pomocníků), na severu sv. Jana N. Býv. kaple porciunkulová byla při poslední opravě odstraněna. Budova klášterní jest rozsáhlá s velikou zahradou a prostírá se na jih od kostela. Na náměstí Jungmannově postavena socha Josefa Jungmanna a odhalena 15. květ. 1878. Pomník skládá se z podstavce přes 4 m vysokého z různobarevné žuly hlazené a syenitu, na němž spočívá socha sedící, v pravé ruce držící péro, v levé blánu. Model zhotovil Lud. Šimek, návrh podstavce A. V. Barvitiús. Náklad nesl »Svatobor«.

Řada domů před býv. hřbitovem, tvořící nyní pravou stranu Pomočné ul. (č. 761—771), slula dříve »pod malými domky«. První z nich stál blíž krucifixu a náležel v XVII. stol. Janu ml. Duchoslavovi z Libina, Jonáš Skloastiřovi r. 1638 (odtud jméno »u Jonášů«), Vitu Krist. Benedovi z Vysoké Hory (1677). Č. 767 slul »u Lavinů« podle MDrá Jakuba Lavina z Ottenfoldu, po kterém jej Anna Humlová z Vlkové prodala r. 1619 Albrechtu Jiřímu Bruknarovi z Brukšteina, jehož vdova postoupilajej r. 1623 matce své Sabině Harasové z Radče. Č. 765 měl r. 1613 mistr Mikuláš Troilus Haiochoranus.

Jungmannova tř., dříve (poprvé r. 1464) Siroká ul. zvaná, krátkou dobu v XV. stol. slula i ul. Kovářskou neb Zvonářskou. Východní strana náležela ke čtvrti sv. — štěpánské, západní k zderazské. Na záp. straně (od jihu k sev.) č. 18 spojil v 2. pol. XVI.

stol. primátor Václav Pražák jinak Fafout z Hořkovic ze tří domů; v XVII. stol. měli jej hr. Jan Pachta a hr. Götzové; č. 19 sluje podle řezníka Jana Pirfanta (r. 1620, Neitharta z Thingen r. 1623), č. 20 »u cukrářů« zve se podle Martina cukráře, který jej prodal r. 1606 zlatníku Michalu Fuxovi; c. 22 (Šturmovic) stavěné nákladem plaského opata Ondř. Troyera po r. 1681 (průčelí je novější), č. 23 »u cukrářů«, »u bílé husy« náležel (r. 1610) Veronice Vejvodové ze Suché staviteli Marku Ant. Canevallimu; č. 26 slul »u státníků«, č. 27 měli v 2. pol. XVII. stol. Johanna Račinová, Aug. Dohalský z Dohalic, Jos. Dejm ze Stráže, č. 28 spojen ze dvou domů, první »u Sochorů« slul podle Pavla Sochora (1610), druhý byl znamenitější a slul Pikartovský podle Adama Pikharta ze Zel. Údolí, který jej prodal r. 1610 Anně, vdově po Vác. Trejtlarovi z Krošvic, a tato r. 1613 Oldřichovi z Gerstorfu, později měl jej Gotfrid Hertl z Leutersdorfu a r. 1616 Jiří Doubravský z Boubína a ke konci XVII. stol. Moric Mayer z Mayersbachu. Před Pikhartem drželi dům mimo jiné v XVI. st. Jan Kahoun z Myslína a (r. 1584) Alžběta Vřesovcová ze Šenku. Od 10. dub. 1866 jest zde Měšťanská Beseda. C. 29 slul Farkašovic, č. 30 skládá se z bývalých dvou domů, z nichž první měl r. 1593 Joachym st. Španovský z Lisova a r. 1610 Jan Romanus z Říma a druhý slul u Lopatských (r. 1610 prodal Sigmund Lopatský Janu Romeovi), č. 31 »u harcířů« měl r. 1572 malíř Jan Špaček, č. 32 jest dávný pivovar »u Košťalů« (r. 1572 Jiříka Košťála), s kterým spojen bylr. 1683 i domek ve Vladislavově ul. »u Valterů«. Č. 33 »u Medků« měl r. 1595 stavitel Panetius, č. 34 držel r. 1601 Petr Macer z Letošic, r. 1603 Žofie Brekovicová z Hostivic, r. 1606 Lidmila Dejmová ze Stráže, r. 1608 Sezima z Vrtby a Wolf st. z Vřesovic, r. 1619 Salomena Řičanská ze Žakavy a ke konci XVII. stol. Pavel Jos. Desfours, který měl i další č. 35, kdysi v XVI. stol. Janu Kobišovi z Bytešky náležející. O nárožním č. 36 bylo mluveno výše. Zde dům č. 748 náležel v XVII. stol. po Řičanských z Řičan Rodovským z Hustiřan, č. 747 slavnému zvonáři Brikcímu z Cimperka trhem r. 1571 od Jana Hoška z Proseče, jehož dcera Anna přinesla jej věnem Ondřeji Kocouroví z Votína (1616), jemuž pro odboj byl konflskován a prodán r. 1623 Tomáši Maušovi a ten odkázal jej proboštu sv. — vítskému Šimonu Brozhusovi z Horšteina, který jej prodal donu Martinovi de Hoff Huerta, načež jej po téhož smrti ujala Anna Maria, purkrabinka z Donína roz. Vejvodová, a odkázala klášteru sousednímu, ten pak jej prodal r. 1654 Karlu Kunzovi z Freyenthurnu. Č. 745 slul »u Hladomřec« podle Anny Hladomřové, která jej prodala r. 1601 Anně Řičanské ze Skuhrova a děti téže postoupily r. 1617 Janu ml. z Řičan. S ním spojen byl dům, který náležel po Jakobovi Smržovi Tobiaši Stefkovi z Koloděj (1612), Ondřeji Gattimu z Wajstřichofu (1641), Janu Millerovi ze Zlaté Koruny.

Nynější dům arch. Buldry zaujímá místo i býv. č. 743—4, z nichž č. 744 měl malíř Matěj Cimprecht (1671), č. 743 zove se podle Jiříka Čápa, který jej koupil r. 1653 od Jiřího Vitáska z Gamsenfelsu (od r. 1645); neb podle Jana Čápa z Chýš, který jej koupil r. 1602 od Jindř. z Běšin. Č. 741 měli v XVII. stol. Beřkovští ze Šebířova (r. 1597 Jan Pollius ze Závořic prodal Jindřichovi B.) a od r. 1644 Netvoršti z Brízy, Ferd. hr. Berchtold, Jan Arn. z Goltzu, Jan Jos. Vratislav z Mitrovic, nyní pak s č. 740 První obč. záložna. V ul. Palackého (dříve [nová] Pasířská) č. 721 měli po Janu a Václavu Kocovi z Dobře r. 1601 Anna Hradištská z Michnic, téhož roku Jiří a Václav Berka z Dubé. Rozsáhlý dům č. 720 koupila r. 1607 Alena z Lukavce od Jana Kosafe, dále jej pak měli manžel Alenin Samuel Nejepinský z Nejepína, r. 1609 Jan Treboňský z Gruznova, r. 1623 Veronika Černinová z Olbramovic, r. 1648 koupil jej od dědiců po Jindřichu Černinovi z Chuděnic Šebestián Hozlaur z Hozlaur, r. 1662 Karel Čabelický ze Soutic, r. 1667 advokát Erasmus Kr. Zolitsch. Zde zemřel 8. říj. 1874 Vítězslav Hálek. Od toho oddělením povstal r. 1648 památný dům Palackého č. 719 (slul »u Smetanů«); zakoupil je) toho roku Vilém Hendrych Odkolek z Ujezdce, r. 1665 Václav Silvestr Smrčka z Mnichu; r. 1675 Samuel Mathyseus z Hostinné. Zde zemřel 26. kv. 1876 František Palacký. Č. 718 »u Panviců« měli v XVII. stol. Vratislavové z Mitrovic, č. 717 slul »Švehlovský« podle exulanta Jana Švehly, který jej koupil r. 1612 od Johanny Cidlinské z Dobřenic, č. 716 měli v XVII. stol. stavitel Mirani a Jakob Karolides. Na druhé straně ulice nárožní dům »u Hrubšů« (č. 727) zove se podle Mikuláše Hrubše, který je koupil r. 1615 od Václava Pešíka z Komárova, sousední č. 725 Vačkovice podle Jana Vačka z Růženého (1591). Č. 723 »u zlatého kruhu« vedle studnice měli v XVII. stol. Jan Kamaryt z Rovin, Jan Mikuláš Hochauzar z Hochauzu (1611), Vilém Miřkovský z Tropčic, Jan Kryštof z Valdšteina (1634), Ferd. Leop. z Podpuš. Č. 722 slulo u Kochánků podle Viléma Bedřicha Kochánka z Kochánku (1657), před kterým jej měli Kateřina Straková z Chlumu, Jan st. Vratislav z Mitrovic (1614), Ladislav Hrobčický z Hrobčice (1618), Bernart Šmerovský z Libkovic (1656) a od Kochánka koupil r. 1657 Aleš Plot z Konařin (do r. 1687). Dále v Jungmannově tř. nárožní dům č. 738 slul (1465) »v kostele«, později »Kostelákovský«; jej měli v XVI. stol. Lobkovicové, z nichž Kryzelda koupila jej r. 1592 od Anny Dešanské z Těšina a odkázala jej r. 1605 Bohuchvalu Berkovi z Dubé a po tomto vystřídali se zde zejména: r. 1609 Hanibal z Valdšteina, r. 1614 Oldřich Holický ze Šternberka, r. 1616 Albrecht Bzenský z Prorubí, r. 1616 Jan Habart Kostomlatský z Vřesovic, r. 1629 Pavel Michna z Vacinova, r. 1672 Jan Frant. z Kaiseršteina. Sousední č. 737 slul »Bambasovský« podle Václava Bambasa. Č. 734 slul »u Labounských« (po

perníkari Burjanovi r. 1590 Ezechiela Lopatského, r. 1593 Michala Albr. z Šontalu, r. 1604 Marka Josefa z Kundratic, r. 1622 Salomeny Gerštorfové z Reibic, Johany Kateř. Šleinicové z Ober-Neichingen a syna jejího Wolfa Ladislava ze Šleinic, r. 1668 Václava Ign. Šaka z Radobejle), č. 733 u Myslíků (r. 1606 Adama Skály ze Zhoře trhem r. 1606 od Karla Korky z Korkyně a tento téhož roku od Ludvíka Myslíka z Hiršova. Po Skálově měli dům r. 1601 Veronika Velemitská ze Lhoty, r. 1615 Jan Kryštof z Valdšteina, r. 1615 Václav a Jan Boreň ze Lhoty, r. 1623 Nejthart z Thingen), č. 732 »u zlaté hvězdy«. Nárožní č. 730 slul »u stoličkářů« a koupil jej r. 1650 Šimon Klement Braun z Karlsperka, v jehož rodě zůstal do konce XVIII. století.

V á c l a v s k é n á m. dělí Nové město na hořejší a dolejší, jest 682,2 *m* dlouhé a až 60,7 *m* široké s plochou 3,83 *ha* a jmenovalo se až do našich dnů K o ň s k ý m t r h e m (poprvé se tak vyskytuje r. 1362, nynější jméno vyskytuje se od r. 1848 od času lidové mše u sochy sv. Václava). Zde byly od r. 1397 krámy pasířů, tobolčníků a měsčáňníků a to v krytých kotcích proti Můstku. Proti nároží č. 846 stával jakýsi kamenný sloup (1385) a asi proti č. 780 studna. Zde na hořejší části konány trhy na koně a obilí. Proti č. 816 byla socha sv. Jana Nep. od Platzera nad kašnou a proti č. 826 sv. Václava na koni od J. Pendla rovněž nad kašnou (nyní na Vyšehradě). Zde stávaly též muky Boží (do r. 1520), v čáře Jindřišské ul. v době Rudolfa II. šibenice, v l. 1713—14 proti č. 840 morová kaple dřevěná a nejdoleji r. 1785 dřevěné divadlo, v němž se hrálo ponejprv 12. čna 1786 česky a které navštívil 19. září 1786 Josef II. a 16. září 1791 Leopold II.

Na místě náměstí krásně ukončujícího M u s e a král. Českého (v. t.) stávala do r. 1876 K o ň s k á b r á n a s c e l n i c i. Nárožní dům (»u Vlasáků«) koupil r. 1677 Frant. ze Šeidlern; sousední Kekulovský (č. 807) skládá se ze čtyř domů, z nichž jeden mival Jan Radešínský z Radešovic (1600), Václav a Albrecht Kekulové ze Stradonic, po kterém jej daroval Ferdinand II. jesuitům, kteří jej však prodali regentu šlikovskému Kryštofu Bekovi (1645). Č. 805 se zve podle Jana Nováčka, který jej koupil r. 1650 od Kryštofa a Mikuláše Turků z Rosentalu, kteří jej zdědili po primátorovi Janovi. Témuž náležel i sousední dům č. 804 (»u Kvasíhrachů«), jak byl již směnol od Jana Hnáta a ten koupil od mistra Jana Liberata (1622), a Antošovský (č. 802). Známý hostinec »na košíku« měl Jiří Rečický, kterému byl pro odboj proti Ferdinandovi II. odnát a prodán r. 1623 Gregorovi z Hornfelsu, jehož dcera Anežka Alžběta přinesla jej věnem Šimonu Baulerovi z Hohenburka a ten prodal r. 1666 za 2000 zl. rýn. Samueli Zahofanskému z Vorlíka. Bývalý pivovar »u Šramů« (na poč. XVII. stol. Ondřeje Kotvy z Freifeldu) náleží nyní zemskému fondu a sídlí zde zemědělská rada. Č. 798

slulo »u zeleného stromu«, č. 797 měl po registrátoru desk zemských Jindř. Ad. Haincovi z Kadaně Vojt. Fr. Palma (1683). Pivovar »u Primasů« (č. 796) slul dříve »u Holovských« a náležel po Janu Ambr. Miseronovi, Jiřimu Michalu Termanusovi z Ostravy (1650) a synu jeho Jiřimu Samuelovi (1681). Palác Felixe sv. p. Lexy z Aehrenthalu stavěn byl r. 1868 podle plánu Adolfa Wolfa v rensancii, dříve zde byl pivovar »u Pekárků«, který na poč. XVII. stol. náležel Janu st. Ledčanskému z Popic a když byl jemu pro odboj odnát, dán byl r. 1623 Leonardovi Korkovi z Korkyně; r. 1667 koupil jej od jesuitů, kterým byl odkázán, Simeon Trunsa z Trunu. Konečně zakoupil jej Jan Lexa r. 1773, kterémuž rodu náleží i vedlejší dům č. 794 (býv. pivovar »u Mačovských« r. 1675 Nataniele Frant. Perlence z Perlbachu). Č. 793 slul »u Karbanů« podle Lukáše Karbana z Olšan, jemuž byl pro odboj skonfiskován; potom koupil jej r. 1627 horní rada Štěpán Benik z Petersdorfu, r. 1677 Daniel Voříkovský z Kundratic, r. 1705 Matěj sv. pán Vunšvic, který dům přestavěl a zřídil zde v přizemí též kapli sv. Jana Nep., pro kterou objednal r. 1682 u Jana Brokoffa podle vzoru Rauchmüllerova sochu téhož světce (podle ní ulita pak socha na Karlově mostě a socha odtud přenesena byla r. 1819 do kostela na Skalce). Až do r. 1848 byla zde voj. strážnice novoměstská. Nárožní nový krásný dům s freskami Urbanovými »u Žlutických« (č. 792) zvaný podle Matouše Žlutického z Bernarečku, jehož vdova Anna přinesla jej věnem rodině Sviků z Lukonos. Daniel Svik prodal jej r. 1623 Lorencovi de Nicolai van Vokore a ten odkázal Ferd. Ant. Chiesovi. R. 1668 měl jej advokát Václav Michal Lhoták z Lhoty. Protější nároží (č. 791) zove se podle senkyře Bohuslava (XVI. stol.); na poč. XVII. stol. měl jej Jiří Perger z Častolovic a syn jeho Filip, který jej nově vystavěl s věží a postoupil r. 1628 Bedřichu Šporenftlovi ze Spornefolsu. Po Janu Jiř. Bergrovi ujal dům jako bez dědic stát a umístil zde úřadovny státního zastupitelství. Č. 788 stojí na místě býv. tří domů, z nichž jeden (»na loubi«) daroval r. 1582 kšaftem Václav Loubský cechu krejčovskému (krejčovská hospoda), druhý (č. 789) »u Krupských« zval se podle Martina Krupského (1637) a třetí »u Brodských« (č. 788) měl jméno podle řezbáře Mikuláše Brodského (1630). Č. 786 slul »u Poštů« (1672 Pavla Kalmusa z Freifeldu), č. 783 nazýván dříve »u Patků« podle Václava Patky, po kterém jej měli dcera jeho Alžběta, manželka Václava Mráze z Milešovky, emigrant Mikuláš Klatovský jinak Hencelius (1605), ingrossátor desk zemských Fabian Holub Předborský z Radčic (1628), Petr Jiří Reinfeld (1635), univ. profesor JUDr. Jan Jindř. Pipius (1658). Č. 782 slulo »u Hvězdů« (r. 1616 Samuela Rozýna z Javorníka), č. 781 u Kolčavů (Tobiáš Kolčava r. 1658), č. 780 »u Jarých« (Daniel Jarý r. 1627), nyní »u Doušů« (Ant. Jan Douša r. 1771; zde byl v l. 1718—20 ta-

neční sál českých stavů, později kavárna »Prahac«, v letech šedesátých XIX. stol. německé kasino a v sedmdesátých akad. spolek český), č. 779 »u Reichknechtů« (podle Michala Reichknecha a, který jej koupil r. 1610 od Václava Lebedy z Bedřestorfu a syn jeho Šimon prodal r. 1677 Janu Vojvodovi), č. 775 »u Vovsů« (podle Václava Vovsa r. 1606; r. 1670 měl jej Šimon Kutnaur ze Sonnenšteina, r. 1685 Maxm. Lorenz Košin z Freidenfeldu), č. 774 »u bílého kohouta« má jméno podle Oldřicha Kohouta (1636), který jej prodal r. 1674 registrátoru desk zem. Jiřímu Frant. Sokolovi z Otvovic (dříve slul »u Cikadů«), č. 773 dům Grylovský, »u Matoušků« (nyní spojen s domem »u Samsonů«, dříve Šipovský, Udrčský zvaným), č. 772 Rudygerovský (podle Jana Rudygera).

Z domů na východní straně jmenovati jest č. 815 »u Krkavců« r. 1625 Jiřika Rímského z Kosmáčova po Janu Sedláčanském z Popic, č. 817 »u Turků«, nazvaný podle Jana Turka z Rozentalu (1598), c. 818 slul »u Klukých«, č. 821 koupila r. 1637 obec od Matiaše Jirkovského z Děvina a umístila zde koňské právo. Č. 824 »u Šenfloků« slul dříve »na korábě« a »u Žabků« podle Adama Žabky (1666), č. 825 slul též »u komorníků« (r. 1634 Jiřika Lad. Skutíka z Palmerberka), c. 828 má jméno »u Papoušků« podle Tomáše Papouška (1676) a slul též »u Broučků«, č. 829 říkali »u Penížků«, č. 830 náležel Václavovi Mitysovi (1609). Znamý byl dům »u Císařských« (viz Herain-Jansa str. 128), nyní palác banky Assicurazioni Generali v Terstu. Č. 833 »u Zlatníků« má jméno podle zlatníka Filipa Junkera na poč. XVII. stol., č. 834 slove »u Charouzů« podle Jana Charouza r. 1499, č. 835 slul »u Štočků« (r. 1635 Natanaela Štočka) a náleží v nově vstavený vydavatelstvu denníku »Politik«, č. 836 náležel kolem r. 1848 Meisnerům, z nichž pochází něm. básník Alfr. Meisner, č. 837 náležel známému Mdru Matěji Borboniovi z Borbenheimu (1612), č. 839 měl po rodě Švíků z Lukonos Václav Voříkovský z Kundratic (1635).

Ulice na Příkopě (v l. 1839—71 Kolovratská třída, před tím Staré alleje [r. 1815 vykáčené] a ještě dříve Příkopy) na straně starom. vykazuje řadu moderních paláců, jako dům Jindř. Filipahr. Krakovského z Kolovrat (café Continental) a kavárna Corso. Na straně novom. dům »u Špinků« (č. 836) má jméno své podle Jana Spinky z Helfentalu, který jej koupil r. 1681 od Jana Richarda Gersona z Ragersdorfu; dříve zde říkali »u Štrabochoů« a »u Kamarýtů«, neb náležel Danieli Kamarýtovi z Rovin, jehož dcera Anežka jej věnem přinesla Gersonovi. Palác firmy Filip Haas a synové (č. 847) proveden jest ve skvostné řecké renaissanci. Průčelí rozděleno čtyřmi korintskými sloupy ve tři široká, polokruhem překlenutá pole okenní, pod nimiž jest bohatý architrav s kuželkovou balustrádou. Č. 849 slul Rozyňovský podle exulanta Eliáše st. Rožyna z Javorníka. Palác Úvěrní banky, stavený

r. 1901, stojí na místě bývalých tří domů, z nichž třetí (č. 851) měli po Mikulášovi Bruknarovi z Brukšteina Pavel Daniel Hradecký z Úrazu (1612), Václav Sak z Bohuovic (1622), Kasian Daniel Hradecký z Úrazu (1651). Nostický palác (852, vyobr. viz příl. ke čl. Dintzenhofer) slul Bunzonovský podle ingrossátora památných desk zem. Jana Bunzona z Bunzonu (1587) a náležel pak Lidmile Magd. Řičanské ze Skuhrova, jejíž manžel Karel Adam Lev prodal jej 13. pros. 1668 kněžně Marii Benigné Piccolominiové z Aragony. Nynější budova jest krásné dílo Kil. Ign. Dintzenhofera z let kolem r. 1749. Rustikované leseny přízemi přecházejí nahore v iónské pilíře a končí se v konsolech. Trojhraný a dva segmentové štíty (sochy od Ign. Platzera) rozdělují průčelí. Nad portálem s dvěma postranními vchody spočívá na toskánských sloupech balkon. Vestibul okrášlen rovněž toskánskými sloupy a bohatým štukovím. Jest to nejkrásnější světská stavba tohoto mistra. Dům »u černé růže« byl v sto. letí XVII. obecní, odumrtí po Mikulášovi Růžovi z Vorlična r. 1584. R. 1848 sídlila zde Měšťanská beseda. Č. 854 měli po Kateřině Chotkové z Milhausu Anna Vostrovová z Brukšteina (1612), Anna Juliana Běrkovská z Amštattu (1629), Jan Leopold Voračický z Paběně, který jej prodal r. 1688 Benediktovi Cacciovi. Kostel sv. Kříže vysvěcen byl 9. květ. 1824 jako školní sousední koleje piaristické; staven jest v nepodářeném slohu starořeckém a má jediný oltář. Č. 857 slul dříve »u Kotlárů« a náležel po Kateřině Langové z Lvovic Jindřichu Hornáteckému z Dobročovic, Aleně Marii Vchynské z Hozlau (1647), Václavovi Hozlaurovi z Hozlau (1660), Hedvice Barboře z Újezda, která jej odkázala r. 1677 hr. Josefu z Újezda a ten prodal r. 1678 Jaroslavu Arnoštu ze Štampachu. Č. 858 palác Zemské banky staven byl r. 1896 Polívkou v české renaissanci; vestibul ozdobil freskami Švabinský a ve dvoraně dvanáct soch českých krajů pochází od Hergesela, Procházky, Schnircha a Suchardy. Zevnější figurální skupení jest od Kloučka. Dříve stála zde budova, kterou stavové čeští r. 1845 zakoupili pro museum král. Českého (v. t.) od hr. Jana Notice. Před tím náležel dům Jiřímu Vil. Michnovi z Vacinova, který zde skupil tři domy a zahrady jejich rozšířil o zboženistě dvou pustých dvorův, i synu jeho Sigmundovi Norbertovi a po něm Karlu Jiřímu (1866). Hótel »u černého koně« (č. 860, 861) hostil několik korunovaných hlav. Fresky ve vinném sklepe maloval Aleš. Německé kasino (č. 859) zakoupil spolek r. 1873 od Barbory Dormitzarové a r. 1875 přestavěl (sál v řecké renaissanci měří 233,78 m²); před tím náležel Alžbětě ze Vchynic, která r. 1623 a 1624 skupila 3 domy (mezi nimi »u Ventrysův« a »u tří pávů«) od Petra Kratiny, mistra Jakuba Zabonia z Vysentina a Václava Kbělského z Kápi Hory, Oktaviánu ze Vchynic, Voršile Jakobíně Paradisové La Saga (1630), hr. Frant.

Ant. Sporkovi (1683). Na místě domů »u tří kaprů« (Floriana Píseckého z Kranichfeldu r. 1623) a »u železného muže« (č. 863) byl dům deskový od r. 1565, kdy jej Sigmundovi z Radešína osvobodil od městských platů Maximilián II. (slul »pod podloubím«), vystavěn byl v l. 1898—1900 palác Zivnostenské banky podle plánů Polivkových. Genius na střeše kupole pochází od prof. Poppa a skupina pod ním od Schnircha; kovovou sochu ve vestibulu zhotovil Šaloun. V domě »u modré hvězdy« (č. 865, spojený s č. 864, domem to, který náležel v XVI stol. Sigmundovi Kostelníčkovi, jehož syn Jan obdržel praedikát z Labětína [1607], Lukáše Slanského ze Šenpachu [1627] a Bedřicha Píseckého z Kranichfeldu [1654]) sjednán byl 24. srp. 1866 mír s Pruskem Budova stavěna byla r. 1846. Č. 865 samo jsou bývalé dva domy, z nichž jeden slul »u Vvsůčků« a druhý náležel Janu st. Ledčanskému z Popic (1620).

Na Příkop ústí ul. Panská, dříve Křížalovic podle Křížaly, majetníka domu č. p. 856 (o domech zde viz Navrátila, Kostel sv. Jindřicha str. 232), se slepou ul. v Cípě, Ne-k a z a n k a, zvaná podle nemravného života zdejšího obyvatelstva. V ulici Jindřichské (dříve Na novém dláždění) nejzajímavější jest budova c. k. pošt a telegrafu na místě býv. Andělské zahrady (viz Anděl z Florence). Ulice Bredovská slula dříve podle zmíněné zahrady Andělská; zde palác dříve Šebkův, nyní Rakousko-uherské banky, vy-stavěn jest v l. 1866—67 na místě kaple a sirotčince sv. Jana Křt. (1780 až 1866) v býv. domě hrab. Josefa Bredy v ryzi renaissanci. Ulice Růžová proražena byla farní zahradou v XV. stol.; ulice u Půjčovny (dříve Zadní Růžová) má jméno podle domu (č. 955) náležejícího veřejnému fondu c. k. zástavního úřadu, kde v l. 1842 až 1846 hrálo se za ředitele Aug. Stögra české divadlo. Jerusalemská ul. zove se podle kaple Jerusalemské na hřbitově sv. — jindřichském. Veškeré toto prostranství původně zaují-mala ves Chudobice, o kteréž nedochovalo se nijakých zpráv. Později jméno přešlo hlavně na ulici nyní Mariánskou, dříve v Chudobích zvanou (č. 920 vydavatelstva »Národních Listů«) R. 1875 strženy byly hrady a povstal městský park s ul. Sadovou a Bolzanovou.

Havličkovo nám. slulo dříve senným trhem, ježto zde stály na severní straně hřbitova senné kotce a senná váha (č. 979). Zde má (č. 978) palác svůj banka »Slavie« od r. 1878 na místě býv. francouzského špitálu sv. Ludvíka, ke kterémuž cílí dům darován r. 1633 Pavlem de Montbrun; č. 991 byly od dob Josefa II. kasárny »nové«, na jejichž místě stojí palác Hypoteční banky král. Českého. Dále je tu bursa plodino-vá v budově družstva k zařízení a udržování plodinové bursy. O ostatních domech zde a v ul. Senovážné a Dlážděné viz Navrátila, str. 231 a 239—41.

Nákladem obce neb snad řádu křížovníků s červenou hvězdou založen byl asi r. 1350 při vsi Chudobících kostel sv. Jindřicha a sv. Kunhuty, který svoji podobu časem značně změnil. Základní forma ovšem zůstala, tři gotické, stejně vysoké lodí, z nichž hlavní zakončena pětibokým presbytářem z osmištnou (okno střední jest rozděno); klenbu křížovou drží šest pilířův a rozvrhují ji na dvanáct klenbových polí. K východní straně jsou boční lodí zakončeny stěnou prostě vyzděnou, hlavní loď však profilovaným vítězným obloukem otvírá se do choru o stupeň nad podlahu lodí povýšeného. Zvenci pilíře operáci o dvou ústupcích jsou pravidelně rozestaveny, na jednom z nich po pravé straně choru jest kamenný kříž s P. Marií a sv. Janem po stranách. Věž něco přes 30 m vysoká má barokní střechu z XVIII. stol. Před hlavním vchodem jest neuhledná před-síň. Z původní výzdoby zachovaly se pouze polovypuklá kamenná a polychromovaná postava sv. Jindřicha s korunou na trůně sedícího (v sakristii) a poprsí sv. Kunhuty ve svorníku zebrovém pod vyzděnou kruchtou hudební. Roku 1672 přistavěna byla kaple sv. Barbory, při čemž původní zeď severo-západní s gotickým oknem byla zbořena, r. 1688 při jižní lodí kaple Navštívení Panny Marie. Hlavní oltář (tumba z r. 1753) má obraz od Jiř. Heintsche, na postranním sva-tých 14 pomocníků maloval obraz hlavní Šiard Nosecký a na oltáři Zvěstování Panny Marie hlavní obraz pochází od Škrety. Zvonice, volně u býv hřbitova zdi obehna-ného stojící (kostnice stávala v jihových. cípu), stavěna byla zejména v l. 1472—76 a snad teprve r. 1518 dokončena. Má v přízemí gotický portál. 1879 zbudovaný místo starého, který nebyl gotický. Štíhlá původní střecha bylar. 1801 větrem shozena a nahrazenar. 1801 provisorní a r. 1879 definitivní.

Hybernská ul. (dříve na Dláždění) zove se podle řádu hibernu (irských františkánů), kteří zde na místě domu č. p. 1037 založili r. 1630 prozatímní klášter a položili dne 11. září 1637 základní kámen k novému konventu a dne 15. srpna 1652 ke kostelu Neposkvrněného početí P. Marie, který zbu-dovali a dokončili s věží v průčelí r. 1659 (bylo zde 13 oltářů). K východu přistavěno bylo pak r. 1704 jedno křídlo a druhé na sev. straně r. 1739. Klášter zrušen byl 12. ún. 1786 a kostel zavřen r. 1790. Kláštera používáno v l. 1792—1802 za divadlo a r. 1810 byl přestavěn a dány sem finanční úřady. Zohyžděn jmenovitě kostel, kde do průčelí postaveny nepěkné, těžké dórské sloupy. Dříve na tomto místě býval kostel a klášter sv. Am-brože italských benediktinů, založený Karlem IV. r. 1354, ale zpuštěný r. 1420, který pak 14. čna 1461 Jiří Poděbradský daroval minoritům (bosákům), ale znovu byl pobořen v bouři r. 1483 (24. září). V ssutinách vysta-věl si jakýsi měšťan kovárnu a r. 1502 Vladislav II. daroval býv. klášter Václavu Bez-

družickému z Kolovrat a ten postoupil r. 1536 Jindřichu z Chocevic, který jej daroval r. 1539 záduší sv. Jindřicha.

Na jižní straně ul. Hyberské jest na nároží č. 997 známý hotel »Saský dvůr«, slul prve »u Ouličnejch« podle Václava Ouličného ze Semil r. 1571 a náležel v XVI. stol. Janu Vidolí z Laustíně a po něm r. 1599 Václavu Litoměřickému z Jizbice, r. 1602 Jindř. Střelovi z Rokyc, r. 1618 Ondř. Hornateckému z Dobročovic, č. 998 »u Nekmiřských«, č. 1001 (»u Ješínů«) v 1. polov. století XVII. Berků z Dubé, č. 1002 dra Matiaše Molesína z Dielenperka, který jej prodal r. 1595 Prokopu Dvořeckému z Olbramovic, č. 1003 »u Skalíšťu« ze dvou domů spojený náležel ke konci XVI. stol. Václavu z Kalíště a Ottersfeldu, načež jej zdědil zeť jeho, moravský zemský lékař Mdr. Matiaš Lavín z Ottenfeldu (1615); nyní jsou zde kanceláře společnosti dráhy české severní. Druhý roh r. 1004 měl r. 1617 Hendrych Krumpach z Dorndorfu a známý hr. Josef Canal (1793), č. 1005 slul »u Brotánků«, č. 1006 zakoupil r. 1764 aerar pro zásobárnu vojenskou, která zde byla až do r. 1901, č. 1008 a 1012 jsou voj. skladiště. O těchto domech viz Navrátila, Kostel sv. Jindřicha, str. 241. Na straně sev. Hyberské ul. vedle bývalého kláštera jest v č. 1036 celnice, č. 1035 jest spojen ze dvou domů, z nichž jeden »u Koutských« slul podle Vojtěcha Koutského z Jenšteina, který jej koupil r. 1604 od Jana Hollara z Práchně a ten r. 1601 od Salomeny Strnadové z Holešova, a syna jeho Koutského Vojtěcha ml. (1614); potom po Janu Brikcím Strništkovi ze Lvové brány měl jej r. 1642 hr. Filip de Magno a od toho r. 1656 Benno Ferd. Leop. Bořita z Martinic. I sousední dům (1034) byl panský; měli jej Jan Jahodka z Turova (1601), Vít Dentulin z Turtlšteina (1607), Barbora Berková z Lobkovic a její manžel Václav st. Berka z Dubé (1615), Helena Kolovratová z Dubé, Marie Polyxena Heisenšteinská z Kolovrat, Václav Rudolf z Vrábí (1666). Význačný palác č. 1033 stojí na místě býv. tři domův, a to kdysi Jana Diblíka z Votina, druhého »u Hybnerů« (r. 1616 Ladislava Senacha ze Šenachu, r. 1624 Zachariáše Kocha z Kolburka, r. 1625 Mandaleny Kunášové z Lhoty a r. 1627 Kryštofa Hybnera ze Sonnenleuten, r. 1654 Dominika de Bossi) a třetího kdysi Václava Kaplíře ze Sulevic a Jana Sekerky ze Sedčic, který od Ferd. Ant. Chiesy koupil r. 1648 Ant. Losy z Losinthalu. Na místě domův a zahrad č. 1014—1022, 1027 a 1281 stojí nádraží společnosti státní dráhy na prostore více než 13 hektarů, které dne 21. srpna 1845 bylo otevřeno. Ulice Havlíčkova, kde v domě hotelu »u nádraží« zemřel Havlíček, slula dříve »na blátě« a od r. 1839 Jízdecká.

Ulice na Poříčí (od XVI. stol.) slula dříve Slaměnou, v části východní Šilinkovic. Hned vedle kláštera bosáckého byl č. 1039 dům »u Skalův« (ze Zhoře), č. 1040 »u Piseckých« (Bedřicha P. z Kranichfeldu

r. 1617), č. 1041 »u Hrubých«, c 1042 Zajistovský neb »u Hazuků«, c. 1043 (do ulice Havlíčkovy) »u Čubrů«, »Škopků«, »u Julišů« (r. 1595 Daniela Rubina ze Lvovic). Druhý nárožní dům č. 1044 stojí na místě dvou domů, z nichž první »u Žezulů« náležel v XVII. stol. pánům z Engelsfussu a druhý slul »u Volavků«. Č. 1046 jest býv. pivovar Sykterovský (r. 1605 Mdra Adama Hubera z Risenpachu), kdežto dnešní »u Rozvařilů« slul dříve »Vlašimský« (r. 1654 Abraham Kyncla z Kyncfeldu). Sousední dům č. 1048 slul »u Centurionů« podle Centuriona Muký (1611) a náležel r. 1616 Hendrychovi Libšt. z Kolovrat. Č. 1049 říkali »u Tašků«, č. 1050 »u Králů«, č. 1051 »u Turnovských«, č. 1052 »u Hlásků«. Na druhé straně č. 1075 slul »u Brotánků«, č. 1074 »u Vodáků« (podle Kašpara Vodáka r. 1609), náležející r. 1597 Anně Lukavecké ze Žlunic, č. 1072 »u Sudliců« podle Václava a Jiřího Sudlice z Hrachovic (1627—34), č. 1071 dům Rančovský, č. 1070 měl r. 1617 Adam ze Vchynic, č. 1069 u Pakostů, č. 1068 slul dříve Poduškovice, č. 1066 má jméno »u Perlenic« podle Natanaele Fr. Perlence (1671).

Okres sv. Petra na Poříčí. Poříč, osada pradávna (připomíná se poprvé r. 993) při brodu, osazena byla kolonisty (kupci) německými (říkalo se zde i »v Němcích«), kteří odsud rozšířili se na Staré město. Měla dva kostely, sv. Petra a sv. Klimenta Kostel sv. Petra, románského slohu, stal se před r. 1215 majetkem řádu Něm. rytířů, kteří je) prodali, a spojen byl s kostelem nově založený špitál sv. Františka v sousedním dvoře (tak zv. biskupském), který byl přenesen r. 1253 k mostu. Kostel byl trojlodní románská basilika se čtverhranými pilíři a s dvěma věžemi v průčelí. Kdy byl přestavěn goticky, nevíme, snad v l. 1380—1415. Zdá se, že nynější portál stával tu, kde jest i nyní; budova pak měla 22 m šířky při skrovné délce. Z románských zbytků zůstaly jen věže a pak o sobě stojící sloup v lodi střední. Teprve v pozdější době přechodní zřizeny byly na místě zdi chrámové nynější oblouky příhradkové, zeď s pilíři podpěrnými 5 m 30 cm na venek pošinou a tak vytvořena levá loď vedlejší. Prodloužením střední lodi povstaly pak podélné zdi před kůrovou závěrkou, na jejíž severní straně sakristie přiléhá jako pokračování severní lodi. Zdá se, že původní výzdoba byla bohatá; pás obloukový býval obrouben hnědo-fialovým, žlutě-bělavým a světle-zeleným prutem, na patkách, jakož i v závěrce oblouku nacházel se vždy kříž v týchže barvách, v plochách takto povstálých postavy stojící v modrém poli. Presbvtář skládá se nyní ze tří obdelníkových oddělení klenbových a zakončen jest závěrkem tří stran osmiúhelníka. Křížová klenba levé lodi zdá se býti starší než lodi střední. Není pochyby, že loď pravá byla obdobná levé a že teprve v době Vladislavské byla rozšířena na jih, stěna však východní zachována. Dřívější copový portál nahrazen byl r. 1875 no-

vým s krásným tympanem nad vraty. Obě věže upraveny jsou nyní goticky a mezi nimi jest veliké okno. Na jižní straně jest druhý vchod a třetí na severu u věže sincem. Loď hlavní jest 35,5 m dl., 8,5 m šir. Hlavní oltář z r. 1702 má obraz od Reinera, v levé lodi oltář sv. Maří Magd. od Škrety. Cinovářkřtitelnice má dolejší část z r. 1544, viko z r. 1738. V podlaže jest plno kamenů náhrobních. Pravo patronátní upraveno smlouvou obce s řádem křížovnickým ze 16. čna 1686, podle které státi se zde může farářem jen člen řádu, kterého obec z dvou praesentovaných vyvolí. Zvonice zachována jest celkem ve tvarech, jak byla založena r. 1598, pouze střecha pochází z doby po požáru r. 1689. Osada sv. — petřská zachovala starožitný ráz kolonisačních míst, náměstí totiž, z kterého ve čtyřech úhlech vybíhají ulice. V ul. Truhlářské (od XVI. stol., dříve Kaňhovic) nárožní dům č. 1121 slul »u Škodů«, č. 1120 »u Novomlejnských«, č. 1119 náležel mistru Janu Kaňhovi z Veleslavína (†1598), č. 1118 slul »na baště«, č. 1117 »u Vodáků« měl r. 1661 stavitel Jan Decapol, č. 1114 slulo »u Eleazarů« podle Adama Eleazara (r. 1636), č. 1113 dal na nějaký čas na počátku XVI. stol. jméno ulici Skalská. Nároží na Josefské náměstí tvoří kasárny Josefské (c. a k. místní velitelství) stavěné v l. 1859—60 na místě býv. kláštera a vojenská zimní jízďárna na místě zahrady kapucínů. Pro ně zakoupil tato místa, kde dříve před husitskými válkami stával špitál Jakubův s kapli P. Marie, jme novitě dům Bartoloměje de Pauli, tři domy odJindř. Hlaváče a zde položen byl 13. květ. 1636 základní kámen ke kostelu sv. Josefa, který stavěl Melchiar Mayer. Vysvěcen byl 25. květ. 1653 a téhož roku položen základní kámen k novému klášteru. Zrušen byl 1. čna 1795, kostel určen pro vojsko, leč již r. 1833 vrácen opět kapucínům, kteří v domku na rohu třídy Poříčské zřídili hospic. Kostel sv. Josefa jest zcela jednoduchá budova s dřevěnou věžičkou. Na pravé straně průčelní zdi socha sv. Františka Seraf. od Brokoffa (1708).

V Soukenické ul. č. 1096 slulo »u Skalských« podle Jana Skalského z Dubu, který joj koupil r. 1616 od Adama Alex. Kořenského z Terešova a postoupil r. 1619 Anně Marii Skalské roz. z Proseče, načež držel jej od r. 1617 JUDr. Jan Goltz. Č. 1095 má jméno podle Tobiáše Kuřátka (r. 1675), č. 1089 podle Anny Pětikostelové (r. 1603), č. 1088 měl r. 1596 Jindřich Chotouchovský z Nebovid, č. 1087 slulo »u štirů«, č. 1086 podle zlatníka Joachyma Beera »u zlatníkův« a nárožní č. 1084 »Žárubovský«, jej měl zejména po Lidmile z Kalisté Lidmila Kordulova z Lobkovic (1598) a sestra její Anna Marie Leskocová z Lobkovic (1604), která jej prodala r. 1608 Maxm. Velemitskému z Velemyšlovsi, Jan Vilém od tud z V., Barbora Žárubová ze Stradonic (1628), Jan Tomáš de Datoli (1628), kterému byl konfiskován a prodán Albrechtu Lavinovi z Ottenfeldu, David Bernhard Duha (1647),

Jan Žalud Piselstein (1653), podle kterého se dům nyní nazývá »u tří žaludů«. Na straně severní č. 1200 slul »u Kuřátků«, č. 1198 jest spojen z domů »u Všejaných« (podle Aleny Všejané z Černotina r. 1598) a »Slepoticých« (r. 1667 Bedř. Smilkovského z Palmberka). Č. 1097 slul »u Dohalských« a »u zlaté lodi«, náležel matematikovi Simonu Podolskému z Podolí (1602), Aleně Křinecké z Ronova (1604), Aleně Kolovratové z Dubé (1615), Lidmile Dohalské ze Zahrádky (1618), Petru Mikuláši Strakoví z Nedabylic (1675). Soušední č. 1195 zval se od počátku »ramhof« od rámu soukenických, které se zde nacházely, tak jako na Star. městě při č. p. 800. R. 1601 náležel právě jmenovanému Podolskému z Podolí a před ním Sigmundu Divisi z Radešina (1582). Č. 1194 měli Dorota Liturgusová z Turska a po ní r. 1607 Václav Samec ze Stráže, r. 1617 Kašpar Belvic z Nošovic. Č. 1192 měl r. 1605 Jan Hollar z Práchně, č. 1190 Ladislav Sekerka ze Sedčic (1605), Jan Kryštof Myška ze Žlunic (1605) a synové jeho Oldřich Kunata a Jindřich Karel (1622), kteří spojili i sousední dům náležející před nimi Vratislavu Trmalovi z Toušic (1607), Oldřichu Kavkovi z Řičan (1606), Wolfovi st. z Vřesovic (1602). Č. 1185 měli po appellač. radovi JUDru Václavu z Fliessenpachu Jan z Řičan (1607), Jan Jezbera z Kolivě Hory (1610), Pavel Zyglerovský z Gettnsdorfu (1615), Jan Vilém Kostoml. z Vřesovic (1618). Ze zadu v Klementsč ul. bývaly »stará lednice« a stodalv. Dům u Zandalinů zove se podle Jiříka Zandalína, který jej koupil r. 1623 od Přibíka Jeniška z Ujezda, č. 1205 měl r. 1646 Jan Severin z Krygsfeldu, č. 1204 slulo »u Lorenčů«, č. 1203 koupil r. 1641 Kryštof Albrecht Safberger z Treunenberka od stavitele Jana Dominika de Barifis (1624). Na druhé straně nároží č. 1246 spojil Jan Decapol z dvou domů zakoupených r. 1658 a 1661. Lázně Flíščiny sluly dříve Jelenovic. V ul. Klementsč pak byla další lázeň starodávná Erbovic (č. 1234). Kostel sv. Klementa stál jižr. 1226, kdy usadili se při něm dominikáni, kteří však odešli odsud již r. 1232 k mostu. Potom stal se farním a měl hřbitov, školu i faru vedle sebe. Zrušen byl r. 1784 a prodán r. 1793 za 700 zl mlynářji Václavu Michalovi. K účelům náboženským vrácen byl, když zakoupila jej česká obec evang. helvetského vyznání r. 1850 za 27.500 zl R. 1893 a 1894 byl obnoven. Před opravou touto byly v hlavní obdélníkové, 19,5 m dlouhé a 10,4 m široké lodi na jižní straně tři, na severní dvě a na západním průčelí jedno gotické okno s ostěním opukovým. K této lodi pojí se na východ 5,7 m široký a 9,6 m dlouhý presbvtář o dvou klenbových polích, pěti stranami osmiúhelníka uzavřený. U hlavní lodi v zevnějšku byl jediný opěrný pilíř z r. 1641. Při presbvtáři nachází se proti každé klenbové patce pilíř zděný z cihel (jejich rozměry 28, 13 a 7,5 cm ukazují na první dobu gotiky) Na věži blízko pod střešou bylo na každé straně gotické okno. Uvnitř chrámu v hlavní lodi byly po-

staveny kulaté třicetivrtí sloupy 50 cm průměru zakončené iónskou hlavicí, tak že klenutí spočívalo v náběhu na nich. Umělé křížové klenutí hlavní lodí má okruží tesané z pískovce rázu doby Vladislavské, kdežto presbýter ukazuje na XIII. stol. Na místě domů č. 1235—37 (túně Babáčkovy) zřízen byl r. 1733 obecní chudobinec s kaplí sv. Maří Magd. zrušený Josefem II. O mlýnech zde viz výše při Vltavě.

Petrská ul. spojovala nám. Petřské s býv. branou Horskou. Nárožní pivovar »na Kuklíku« (č. 1130) měl r. 1612 Václav Zbytek z Greifenberka a po něm Dorota z Lichtenfeldu, která jej postoupila (1614) Danieli Kouchoutovi z Lichtenfeldu. Sousední dům č. 1131 slul »u starých«, následující »Divišovský« (1132), č. 1133 »u Trnků«, č. 1134 »u Počáteckých«. Nárožní (nyní zbořený) »u Němců« (1136), zvaný podle Martina Němce (1546), náležel na poč. XVII. stol. Mikulášu Sekerkovi ze Sedčic. V Biskupské ul. č. 1137 náležel záduší kostela sv. Petra (fara) a c. 1138 slul »u Pernikářů« (1638 Sigmunda Iliada). U l. Těšnov slula pod Horskou branou, později u šanců, ul. Poříčská a nyní opět Těšnov. Zde dům »u Talavašků« (č. 1162) koupil r. 1615 známý Mdr. Ondřej Hobervešl z Hoberfeldu s chotí svou Magd. Skálovou ze Zhoře od Jana Goliáše. Bývalý dvůr špitální křížovníků s červenou hvězdou zval se později Hradičko neb (od času Brusa z Mohelnice) »biskupský dvůr«. Parcelací emfiteutickou vznikla zde řada domů č. 1139—1155 stojících pod postranním právem Hradištka. Držitelé jich nijak nevyňkali a jmenujeme jen jména domovní: Všejský, »u Churanů« č. 1139, Bartákovský, »u Danielů« č. 1140, Ficovský č. 1141, »u Levců« č. 1142, Salanda č. 1143, »u Laštovičků«, »u Šašků« č. 1144, Haklíkovský č. 1145, Jelínkovský č. 1146, Červenková stodola č. 1147, Gubernatův č. 1148, »u Zelenohorských« č. 1150, Srbovský, Makulovský č. 1154. V Petřské ul. č. 1180 »na Spalíku« prodal r. 1606 mistr Symeon Kolnický Jiřimu Diblíkovi z Votína a r. 1641 měl jej Tobiáš Kochánek z Kochánku; nárožní do Samcovy ul. č. 1177 měl Václav Zbytek z Greifenberka na poč. XVII. stol., druhý nárožní č. 1176 Frant. de Marchant a jeho dědicové ve století XVIII. V posledním domě proti býv. bráně Poříčské č. 1166 (Jana Půty) byly do XVIII. stol. konány pro zábavu štvance zvěře. Nyní se zde zdvihá nádraží dráhy Severozápadní (otevřeno 10. květ. 1875) s pěkným průčelím ve formě vítězné brány. Sousoší na vrcholku představuje Austrii chránící průmysl a orbu. Ohromný portál vede do vysoké dvorany ozdobené kolem po stěnách malovanými erby měst nádražních.

Již na místě hradeb stojí v parku museum městské, založené r. 1883 přičiněním dra Tomáše Černého, když jednalo se r. 1882 o zachránění pozůstalosti Jos. Manesa, v býv. kavárním pavillonu. Ale již r. 1888 byl nedostatek místa zde takový, že obec uložila r. 1889 inž. Fialkovi, aby navrhl plán přístavku, který

však byl zavržen. I vypracoval Ant. Wiehle podle pokynů Bř. Jelínka nový, s kterým spojeny byly některé myšlenky prof. Kouly (zpracováno inž. Ludv. Čížkem); plán ten r. 1895 byl schválen a svěreno bylo Balšánkovi, aby vedl provedení detailní i architektonické. Stavba dala se vl. 1896—98 (viz Administrativní správu obce za r. 1897). Práce dekorační provedli sochaři Lad. Šaloun, Lud. Wurlz, Stan. Sucharda, Ant. Procházka, Vinc. R. Smolík, Fr. Hergesel, Vil. Amort a Frant. Stránský, malíři Karel Liebscher, Václ. Jansa a Karel Klusáček. Budova jest dvoupatrová, s hlavním schodištěm uprostřed. V přízemí na pravo jest lapidarium (památky románské a přechodního slohu, gotické, renaiss., barokní a směs, sál č. X—XV), na levo v sále č. XVI kamenné desky, nápisy a znaky, útrpné právo a c. XVII mučírna; v prvním patře na pravo nálezy pravěké, keramika, porculán, sklo (I), práce z kovu (II), na levo oddělení církevní (III), pražské památky stavební a řemeslné, míry, váhy, nářadí a nábytek (IV). V druhém patře na pravo (V) pohledy na město, listiny, výsady, pečeti, tisk, peníze (VI), historické památky, v přední části schodiště (VII) zbrojnice a na levo pokračování památek historických od počátku XVIII. stol. do r. 1866 a pražských cechův.

Hradby kolem města stojí neb stály celkem na téměř místě, kde byly již zbudovány za Karla IV., výjimkou jest pouze opevnění hradu a Malé strany. Bylat' při původním opevnění hradu severní hranice před potokem Brusnicí, jak založeno bylo Přemyslem II. Na místě dosavadních (v zimě r. 1902—03 se bourají) hradeb zde byly vonice kláštera strahovského, kostela sv. Víta a Věch Svatých, sv. Jiří a některých soukromníků. Pouze na západní straně Hradčan byly i nové hrady celkem na místě, kde stála zeď Karla IV. Na Malé straně již Karel přeložil hradbu na Petřín, ac staré zdi kolem tržiště a zadních domů jižní strany ul. U mostu byly ještě zachovány. Dal r. 1360 stavěti hradební zeď okolo Pohořelce, u Strahova přes Petřín dolů k řece na Újezd. Z toho značný zbytek (»hladová zeď«) spatřuje se na Petříně. Od tohoto původního směru novější hrady uchýlovaly se teprve na svahu Petřína, zabírajíce do města nový obvod šířky něco větší Újezdeckých kasáren. Kolem Starého města táhly se hrady od Františka (mezi domy č. p 775 a 769) po celé šířce a dále vvnějších nejkrasnějších domů staroměstských č. 769—70, 767—62, 726, 725 až k bráně na konci Dlouhé třídy (ke konci XV a v XVI stol. Odraná), mezi č. 726 a 723 a dále odtud na prostranství čís. 723—24, 655 k bráně sv. Benedikta při ústí ul. Kralodvorské, odtud k bráně »k sv. Ambroži« (později Prašné). Odtud hrady zaujímaly prvotně celé prostranství domů na staroměstské straně ul. »Přikop«, kde do nedávna byly zahrady a skrovné domky, od Prašné brány až k Mostku (bráně svato-havelské). Teprve Václav IV. dal prý zároveň se založením fortny otevřiti nynější ul. Ha-

vířskou. Proto říkalo se tu v XVI. stol. »v proloženém«. Dále šly zdi místem domů č. 379 až 370 k brance v ul. Perlové (mezi domy č. p. 370 a 365) a odtud částí č. 365, č. 364, zadních částí domů č. 414—16, č. 363, zadní částí č. 417 a čísel 362—61 k bráně sv. Martina, později Zderazské (mezi č. 360 a 343). Dále šla zed' č. 342—40 k bráně sv. Štěpána (mezi č. 314 a 315), odtud obracela se více v pravo. Podél řeky stála pak jen jednoduchá zed' záhy pobořená, která šla hned za zadními domy ul. Karoliny Světlé. Od křížovníků zed' šla poněkud od řeky za domy č. 86, 68—70 k bráně Sv. — Valentinské blíž č. 71 a tímž směrem podél Josefova až na konec ohradv žid. hřbitova, kde byla »branka v Židech« (pří č. 208). Odtud obracela se více na východ mezi krechtami za klášter sv. Kříže, prostředkem městiště Milosrdných bratří (č. 847) za klášterem sv. Františka. Nové město obtočeno bylo hned při založení silnými hradbami v místech nynějších, které proraženy byly čtyřmi branami, a to Poříčskou (u sv. Petra), Horskou na konci ulice Hybernské (na cestě do Hory Kutně), Koňskou na konci Václav. nám. a Svinskou nad ul. Ječnou.

Zdi tyto již na počátku XVII. stol. byly v případě války zcela bezcenné. Po míru r. 1648 ustanoveno bylo proto P-hnu znovu opěvniti. Podrobný plán vypracoval plukovník don Innocenzio hr. Contí, který vedl stavbu zároveň s Jos. sv. páнем Priamim, cis. inž. Janem Pieronim a stavitelí Karlem Luragem a Santinim Bossim od jara r. 1649. Pro různé přestávky stavěno bylo až do dvacátých let XVIII. stol. (srv. Almanach obecní na rok 1898, str. 210—63). Výsledek byly hradby kolem všech původních pěti měst a to počínajíc při řece na Malé straně blíž mostu nového cis. Františka v místech nyn. nábřeží Malostranského stály bašta č. I. sv. Jana (zbořena), dále (proti vodě) bašta sv. Jakuba (II.), vedle ní na konci Ujezda brána (obě zbořena), odtud na pravo pod Petřín III. bašta sv. Dominika (zboř.); nad ní nad zahradou Kinských na Petříně půlkruhem za Strahov s baštami sv. Karla (IV.), sv. Vavřince (V.), sv. Vojtěcha (VI.), sv. Norberta (VII.) a Špitálskou (VIII.). Na konci Pohořelce stála brána Říšská neb Strahovská (zboř.), dále rovně na sever s baštami Strahovskou (IX.), již zbořenou, sv. Frant. Borg nad starým hřbitovem vojenským (X.); odtud zahýbá se hradba k sev.-východu s baštami »Kamennou« (XI., zbořena), proti Střešovicům sv. Marie (XII.), která již částečně jest zbořena, sv. Benedikta (XIII.), sv. Václava (částečně zbořena) proti nádraží v Brusce (XIV.), Všech svatých (XV.), na jejímž místě stojí nová kadetní škola, sv. Jiří (XVI.), která se bourá. Při ní byla brána Bruská (Písecká, Karlova) a dále východně bašty sv. Lidmily (XVII.), v níž byla kavárna Panorama, a sv. Tomáše nad Klárovým ústavem slepců. Ještě stojí další bašta sv. Marii Magdalény (XIX.), kde denně výstřelem oznamuje se poledne, kdežto další

sv. Ignáce (XX.), proti akademii hr. Straky, jest již odstraněna.

Na pravém břehu šly hradby z místa, kde nyní nádraží severozáp., s baštou sv. Jana Křt. (XXI.) a v ul. Poříčské branou Poříčskou (Špitálskou), dnešním sadem u městského musea (bašta sv. Kryštofa č. XXII.), místem, kde stýkají se ul. Hybernská s Mariánskou (b. XXIII. sv. Mikuláše), ke konci Havlíčkova nám, kde stála brána Nová a za ní v městském sadě blíž ul. Jerusalemské bašta XXIV. sv. Petra a Pavla, dále k nám. Václavskému (asi v místech něm. »Turnverein« stála bašta XXV. sv. Jindřicha), kde byla brána Koňská, pak sady Čelakovského (bašta XXVI. sv. Štěpána), kde dále proti ul. Žitné byla brána Žitná, ke konci ul. Ječné bašta sv. Xavera (XXVII.) na místě byv. brány Slepé, nad ulicí Tyršovou (b. sv. Bartoloměje č. XXVIII.) a proti ul. Wenzigově (b. XXIX. sv. Kateřiny), vše zbořené, dále ke Karlovu (bašta Karlovská č. XXX.), nad Folimankou (b. bezejmená XXXI.) k brance Slupské, kde na pravém břehu Botiče část' bašty sv. Leopolda č. XXXII. ještě stojí (dále viz Vysehrad).

Část' hradeb novoměstských od brány Poříčské až k Slepé a východní část' hradčanská (od bašty XIX. až k Bruské bráně) byly přičiněním nejv. purkrabí Karla Chotka v letech třicátých XIX. stol. pokryty sadem. Když pak po válce r. 1866 poznáno bylo konečně, že P. nemůže býti pevností, nařízeno bylo cis. rozhodnutím z 30. říj. 1866 v zásadě odstranění hradeb novoměstských, což však bylo provedeno, až je obec zakoupila a v l. 1874 až 1876 zbourati dala. Na místě jejich vznikly sady u musea městského (1876) s rozlohou 0,89 ha, kde nalézá se pomník padlých r. 1848 (ležící lev od Frant. Maxe), veliký sad před nádražím dráhy cis. Frant. Josefa (7 1/8 ha), dlouhý 660 m a široký 80—125 m s ul. Sadovou, jehož úprava (rybník s vodopádem stál přes 52.000 zl.) počala se r. 1876, a sady Čelakovského při museu kr. Českého. Další část' jižně byla zastavěna.

Popis Vysehradu viz Vysehrad.

Holešovice-Bubny (VII., připojené k městu 8. list. 1884) na levém břehu řeky, na rozsáhlém poloostrově, ohraničený jsou se tři stran řekou a na straně západní hraničí s obcí Bubenčí a pozemky Král. obory. Obě jmenované osady, které tvoří tuto čtvrt' městskou, rozdělenu jsou nádražím a drahou společností rak. — uh. státní dráhy. V Bubnech kostel s v. Klementa, poprvé jmenovaný r. 1234, kdy jakýsi vladka Zdislav daroval jej klášteru Zderazskému v Praze, zachoval se do r. 1898 ve formě své prastaré. Skládá se do r. 1898 ve formě své prastaré. Skládá se z lodí 7,10 m dlouhé, 6,15 m široké a 5,74 m vysoké, z níž na východ vybočuje chor rovnouhelný, zbudovaný na čtverci 4,39 m dlouhém a 4,14 m širokém. Loď, do níž se vcházelo se strany západní, pokryta byla rovným stropem v původní výši. Vítězný oblouk otvíral se do úhledného choru křížovou klenbou překlenutého a štukovím pokrytého. Chor

osvětlovaly tři okna se tří stran, z nichž okno za oltářem zachovalo i původní podobu. Když koncem r. 1898 bylo rozhodnuto, že zde má být zřízena expozitura farní, ježto do té doby zůstala tato čtvrt' stále přiřažena k Bubenci, kostel sv. Klementa byl r. 1898 rozšířen zbudováním předstíňky a prodloužením lodí na 15,5 m. Klenutí apsidy se žebry zdobené štukovaným festonem bylo zachováno jako i sakristie přilehlá k severní straně. Do kostela zřízeny pak dva vchody. Na zevnějšíu zachován byl starý ráz kostela tím, že prodloužená stará střecha a motiv nového štítu na západní straně byly vzaty přesně podle štítu starého. R. 1639 kostel vyhořel a byl r. 1659 nákladem držitele statku bubenského Maxm. Valentina Martinice opraven. Kostel nestál dříve na návsi, nýbrž opodal dvora, který ležel východně u silnice, která západně šla od řeky asi nynější ulicí Vinařskou až k ulici Belcrediově, kde se končila. Komplex pozemků severně nad Letnou slul »za novou stodolou«, západní nad štolou Rudolfa II. »u první štoly«, vinice u Belvederu (náležela již k Malým Bubnům) a nad t. zv. Židovskou šancí »rybníček« a nad ním severně »hlinišťek«. Mezi tímto pásem a silnicí (nyní Belcrediho třída) byly pozemky (od záp. k východu): »u Pernoušků«, u druhé štoly, na rovinách. Nad Belcrediovou třídou až k Oboře byly role »velký Čertoušek«, »u Pernoušků«, nad Korunovačnickou třídou »široký Čertoušek« a u Obory a západně od Korunovačnické třídy (kde nyní vodojem) »na rovinách« a nad tím »na plácku«. Střed vsi Buben náležal se, kde nyní slove »na ovinách«. Pozemek uzavřený třídou Bělského, ul. Heřmanovou a třídou Bubenskou byl zahradou Šternberskou, pod kterou až k ul. Vltavské ležel dvůr (nyní pivovar). O tomto mluví se nejříve jako o statku korunním, kde r. 1311 královna Eliška vládla některým zbožím a kde r. 1320 král Jan tři dvory postoupil proboštvu sv. — vitškému. R. 1407 připomíná se rytíř Heřman z Jeřan seděním v Bubeněch a r. 1419 jmenuje se zeman Frenclín z Buben. Též klášter zderazský měl zde tehda dvůr. Část' vsi při řece, obydlaná rybaři, stála pod právem purkrabí pražského. Svobodný dvůr zakoupila na počátku XVII. stol. Alžběta Lobkovicová, vdova po Kryštofovi z Lobkovic, a dcera její Anna prodala jej r. 1623 Albrechtu z Valdšteina za 20.000 k. gr. m. Dva druhé dvory byly kmetci; jeden z nich řídil se knihami nevj. purkrabí. Po zavraždění vévodově dostal se dvůr Václavu Michnovi z Vacinova a od jeho dědiců r. 1659 Maxmiliánu Valentinu Bořitovi z Martinic (†1677) a jeho synu Jiřimu Adamovi. Část' od Letné k jihu byla r. 1667 Daniele Voříkovského z Kundratic a vedle Frant. Šejdlera ze Šejdleru, který přikoupil r. 1679 i první vinici; po něm to měli Jeronym Coloredo z Wallsee, Frant. Jos. z Valdšteina (který stavěl r. 1715 zámek Belveder) a r. 1805 koupil statek bubenský sv. p. Jakub z Wimmru, který o dvě léta dříve byl koupil i Letnou od Frant. Alsterla z Astfeldu. Oboje pak za-

koupil r. 1838 baron Karel Richter. Z moderních budov jest v této části jmenovati v ul. Gerstnerově a k a d e m i i m a l í ř s k o u (dokončena r. 1902), stavěnou podle plánu Roštlapilova r. 1899 a 1900, a v nároží třídy Belcrediovy a Korunovačnické (Horschtizův) vodojem z r. 1885. Málo výhodně od býv. silnice od hospody (nároží ul. Vltavské a třídy Bubenské) jde dráha společnosti rak. — uher. státní dráhy, která zde má na pozemcích dříve »za hospodou« a »velká baterie« nádraží a dílny (s býv. vagonkou Strousbergovou z r. 1874 až 1875), kdežto na straně západní jest nádraží a skladiště dráhy Buštěhradské. Odtud na východ jsou H o l e š o v i c e (o dějinách viz sv. XI., str. 493) s přístavem (v. t.). Při jižním břehu nedaleko dráhy leží ústřední jatky obce pražské (viz příl. při J. J. J. J.), pro které zakoupen pozemek skoro za 400.000 zl. a jejichž stavba ukončena byla r. 1894 a odevzdána užívání 1. čce 1895. Pozemky tvoří obdélník 450 m dlouhý a 250 m široký. Budova ústředních jatek provedena jest na západních dvou třetinách, kdežto východní třetina určena jest pro jatky obcí předměstských. Příchod jest ulicí Vltavskou od jihu, jeden do trhu a druhý do jatek; uprostřed mezi oběma jest domek vratného a v další ose střední bursa s hostincem, správní kanceláře, konírna a stanice kontumační, budovy to společně trhu i jatkám. Allegorické skupení býka s mužem při vchodu provedli Schnirch a Vosmík. V levé polovici (od jihu k sev.) jsou v trhu chlévy hovězího dobytka, tržnice téhož a nekrytá stanoviště pro týž dobytek, na pravo stáje pro buvoly, továrna na zužitkování krve, chlív a porážka hovězího dobytka, jatečného, porážka drobného dobytka, tržnice masa, porážka vepř. dobytka, dršťkárna, střevarna s lázni animální, věž vodárenská, strojovna. Náklad činil 2 mill. zl. (Podrobnou zprávu viz v Administracní zprávě obce pražské z r. 1893—94, str. 100 a sl.). Severněji na pozemku ohraničeném ul. Jeronymovou, Plynárnou, Osadní a u Průhonu stojí p l y n á r n a na místě dřívější parní pily banky »Union«, zakoupené obcí r. 1886, stavěná r. 1887 a rozšiřovaná v letech následujících. Poprvé odtud plyn vypuštěn 17. říj. 1888. Před spojením měla obec holešovická vlastní malou plynárnu, nyní obecní dům č. 284, zrušenou r. 1889. Mezi plynárnou a jatkami jest v ul. Jeronymově kolonie dělnických domků Společnosti pro stavbu dělnických bytů. Na východ v ul. Rohanské jest (č. 800) měšťanský pivovar pražský (1895). Na severním břehu č. 32 jest ústřední elektrárna městská vystavěná nákladem asi 2,000.000 zl. v l. 1898 až 1899. H o l e š o v i c k ý ostrov původně náležel celý vrchnosti panství s panským přívozem. V neznámé době rozparcelován byl na losy; pěstováno bylo zde sadařstvo a chmel. Na západní straně cíp býval samostatným ostrůvkem Peklo zvaným. Nyní jest ostrov zakoupen pro účely kanalizační. JTe.

Popis Libně viz Libeň.

Úřady.

Jako hlavní město království Českého P. jest sídlem nejvyšších úřadů země, a to občanských i vojenských, samosprávných i státních, duchovních i světských. Zde jest stolice knížete arcibiskupa pražského, spolu primasa království Českého, s 2 světicími biskupy, kapitolou a konsistoří. Zde zasedá zemský sněm království Českého a jeho výkonný orgán, zemský výbor se svými poradními sbory (zemská železniční rada a komise statistická a živnostenská) a úřady, k nimž náleží i zemský archiv a zemská statistická kancelář. Zde jest také sídlo vrchní politické správy země, c. k. místodržitelství, kterému přímo podléhá všeobecná nemocnice, školní knihovna, zástavní a půjčovni úřad a policejní ředitelství v Praze, jehož obvod, rozdělený na 15 kommissarství, zaujímá kromě vlastního města ještě 13 okolních obcí a má tudíž rozlohu 70 1/2 km² s 11.359 domy a 480.698 obyvatel. Místodržitel jest zároveň přednostou c. k. zem. školní rady pro Čechy, která má české a německé oddělení a již podřízena jest okresní školní rada v Praze, a c. k. zemského finančního ředitelství pro Čechy, jemuž podléhá v Praze i finanční prokuratura, finanční okresní ředitelství, úřad pro vyměňování poplatků, zemská hlavní pokladna, důchodkový a kolkovní úřad, berní správa I. a II, evidence katastru daně pozemkové, sekce finanční stráže I., II. a III., hlavní celní úřad I. tř. a technická finanční kontrola.

Dále jest v Praze: c. k. loterní úřad pro království České, c. k. úřad puncovní, c. k. ředitelství pošt a telegrafů pro Čechy s 22 poštovními a telegrafními úřady v jednotlivých částech města, dopravní ředitelství c. k. státních drah, jemuž podléhá úhrnem 1421,572 km tratí, ředitelství české Severní a Buštěhradské dráhy, c. k. živnostenský inspektorát pro XII. a XIII. okres dozorců a c. k. horní hejtmánství pro království České. Z úřadů soudních sídlí zde c. k. vrchní zemský soud pro království České, c. k. vrchní státní zastupitelství, c. k. zemský soud v Praze s úřadem posítním a zemskými deskami i knihami pozemkovými, c. k. obchodní soud, c. k. živnostenský soud, rozhodčí soud úrazové pojišťovny dělnické, 4 c. k. okresní soudy pro jednotlivé části města, c. k. okresní soud pro přestupky a okresní soud pro P-hu u věcech obchodních. Z veřejných institucí v Praze sídlících dlužno ještě jmenovati z e m ě d ě l s k o u r a d u s českým a německým odborem a ústřední společnost hospodářskou pro království České.

Kromě uvedených úřadů občanských jsou v Praze tyto úřady vojenské: velitelství VIII. armádního sboru, velitelství 9. pěší divise, 17. a 18. pěší brigády, 8. brigády dělostřelecké, 8. divise vzdušné, zeměbrannecké divise a 42. zeměbrannecké brigády, pak místní vojenské velitelství a vojenský posádkový soud.

Podle sčítání z 31. pros. 1900 čítala pražská vojenská posádka celkem 7120 mužův a skládala se z: 11. (3 prapory), 73. (2 prapory), 88. (4 prapory), 91. (2 prapory) a 28. (1 prapor) pluku pěšího, 6. a 22. praporu polních myslivců, 8. sborového a 23. divisijsního pluku dělostřeleckého, 3. praporu zákopnického, 8. divise vzdušné a 8. pluku zem. obrany o 3 praporech. Konečně jest v Praze zemské velitelství četnické a velitelství 1. četnického oddělení.

Posléze jest P. také sídlem zástupců cizích mocností, a to: anglického konsula, francouzského generálního konsula pro Čechy a Moravu, německého konsula pro království České, konsula a hon. místokonsula Spojených Obcí severoamerických a konsula spolkové republiky Švýcarské pro Čechy, Moravu a Slezsko. Tšr.

Statistika.

Domy a byty. 1. Počet domů. Jak počet domů v Praze v posledních 30 letech rostl, viděti z tohoto přehledu, podle něhož měly domů:

	r. 1869	r. 1880	r. 1890	r. 1900
Staré město	967	984	971	925
Nové město	1356	1462	1601	1812
Malá strana	522	528	536	559
Hradčany	180	195	200	202
Josefov	244	253	257	198
Vyšehrad	84	103	117	122
Holešovice-Bubny	197	434	545	780
Libeň	336	428	528	746
P.	3886	4387	4755	5344

Z přehledu tohoto patno, že domů v Praze přibývalo od sčítání ke sčítání neustále, jen že postup ten byl mezi jednotlivými desetiletími dosti nestejný. Nejvíce domů v Praze přibývalo od r. 1891—1900, méně již mezi lety 1869—80, nejméně v l. 1881—90. Přírůstek domů v posledním desetiletí byl by býval zajisté ještě mnohem značnější, kdyby jednak nebylo se přikročilo právě v tomto období r. 1896 — k provádění assanace v Josefově a na Starém městě, již mnoho domů v těchto dvou částech města padlo za obět, jednak též, kdyby v témže období nebyla vypukla v Praze stavební krize, která stavební ruch zde a v okolí od r. 1896 částečně uvedla na míru nejmenší. Přes to tedy, že P. ve všech letech sčítání může se vykázati přírůstkem domů, není přece tento v žádném období, hlavně vlivem vzrůstajících se a rostoucích obcí předměstských, takový, jaký by očekávan býti mohl u hlavního města bohatého království. Nejvíce ještě působily na vzrůst domů v Praze nově k ní připojené části města, Vyšehrad (od r. 1883), Holešovice-Bubny (od r. 1884) a Libeň (r. 1901), kdežto staré části města — vyjma Nové město — byly v této příčině skoro úplně bez vlivu nebo působily spíše směrem opačným.

2. Počet bytův a jejich částí. V Praze počteno bylo celkem 54.184 bytův, a to: na Starém městě 10.151, na Novém městě 20.869, na Malé straně 5910, na Hradčanech

1727, v Josefově 1778, na Vyšehradě 1355, v Holešovicích-Bubnech 6434, v Libni 5960. Tyto příbytky skládaly se úhrnem ze 184.899 částí, a to ze 104.902 pokojů, 23.913 komor, 12.120 předpokojův a 43.964 kuchyní.

Obyvatelstvo. a) Stav obyvatelstva.
1. Úvod. V ohledu autonomním tvoří sice město P-hu dosud osm jejích částí, totiž Staré město, Nové město, Malá strana, Hradčany, Josefov, Vyšehrad, Holešovice-Bubny a Libeň, ve skutečnosti však a jmenovitě se stanoviska srovnávací statistiky sluší nejen P-hu, nýbrž také čtyři předměstí (Karlín, Smíchov, Kr. Vinohrady a Žižkov) a v poslední době i ostatních devět obcí, v policejním obvodu ležících (Břevnov, Bubeneč, Dejvice, Košíře, Michle, Nusle, Podolí, Střešovice a Vršovice), pokládají za jediný celek, který dosud jest správně rozkouskovan jen z příčin politických a pak i pro některé překážky berní; neboť všechny tyto obce, které vzrostly z P-hy, tvoří nepřerušenu skupinu domů, splývající buď přímo nebo nepřímo s domy pražskými. Se čtyřmi předměstími a 9 obcemi ležícími v policejním obvodu napočteno bylo r. 1900 v Praze 474.901 obyvatelstva civ. i vojenského. Poněvadž však o všech těchto předměstských obcích promluvili jsme již neb ještě mluvíti budeme samostatně na místech jiných, omezíme se v tomto článku jen na P-hu samotnou.

2. Počet a vzrůst obyvatelstva. Jak vzrůstal počet obyvatelů v Praze a jejích částech v posledních 30 letech, o tom přehled podává tabulka tato:

Části města	Počet obyvatelstva civilního i vojenského roku				
	1869	1880	1890	1900	
Staré město	46.060	44.027	42.332	37.888	
Nové město	hořejší	—	51 812	52 112	62.019
	dolejší	—	22.523	23.622	22.443
Nové město úhrn.	73.277	74.335	75.734	84.462	
Malá strana	22.140	20.963	20.447	21.161	
Hradčany	5.940	5.825	5.805	5.786	
Josefov	10.296	10.668	11.535	9.047	
Vyšehrad	3.460	3.851	4.546	5.328	
Holešovice-					
Bubny	3.094	10.852	15.352	30.799	
Libeň	5.845	9.601	12.536	21.242	
P. s civ. obyv.	170.112	180.122	188.287	215.713	
C. a k. vojsko	—	6.573	6.779	7.120	
P. s vojskem	170.112	186.695	195.066	222.833	

Zběžné již nahlédnutí do této tabulky poučí nás o tom, že obyvatelstvo v Praze zvětšovalo se za posledních 30 let hlavně jen ve třech nově ku Praze připojených částech. Ze starých pěti částí města přibývalo sice nepřetržitě obyvatelstva Novému městu, avšak vzrůst tento byl přece příliš pozvolný, aby vyrovnal úplně úbytky obyvatelstva v ostatních čtyřech starých částech města. Ještě jasněji poznáme tento zajímavý zjev, sečteme-li zvlášť obyvatelstvo starých pěti částí města a zvlášť obyvatelstvo tří nových. Z těchto výpočtů poznáme, že napočteno bylo civilního obyvatelstva

roku	v pěti starých (I.—V.) částech města P-hy	ve třech nových (VI.—VIII.)	úhrnem
1869	157.713	12.399	170.112
1880	155.818	24.304	180.122
1890	155.853	32.434	188.287
1900	158.344	57.369	215.713

V l. 1869—1900 přibýlo tedy starým pěti částem města P-hy pouze 631 osob. Nepatrný přírůstek tento jest tím pozoruhodnější, uvážíme-li, že zejména v posledních dvou desetiletích zastaveny byly nově velikými činžovními domy bývalé fortifikační pozemky, táhnoucí se na pravém břehu Vltavy od nádraží Severozápadní dráhy až po Karlov, na levém pak kolem bývalé Ujezdské brány. Nepatrný přírůstek tento jest také nezvratným důkazem, že starý střed hlavního města našeho, t. j. Staré město, Josefov, Hradčany, Malá strana-kromě části přiléhající ke Smíchovu-a Nové město skoro celé, až na skupiny domů, ležících na bývalých pozemcích fortifikačních, pozvolnu se vyklidňuje a to hlavně proto, že neustálým rozšiřováním komunikačních prostor ubývá plochy zastavené. Kromě toho též rozvojem obchodu a průmyslu, pak soustředováním a rozšiřováním hlavních úřadů v Praze v obyvaných dříve domech vytlačuje se z nich zvolna i obyvatelstvo.

V jednotlivých částech města jeví se vzrůst a počet obyvatelstva takto:

α) Starému městu ubývá obyvatelstva nejen nepřetržitě, ale také měrou dosti značnou. Zajímavé jest, že domů v této části města ještě přibývalo, kdežto obyvatelstva ubývalo. Neboť rostoucímu obchodu a průmyslu několik v tomto období nově přibylých domů nemohlo již poskytnouti dostatek potřebných místností a proto obyvatelstvo vytlačováno bylo postupně z domů dosud obyvaných. Kromě toho, když r. 1896 ujala se obec energicky akce assanační a zbourala valnou část domů zakoupených k účelům assanace, obyvatelstvo Starého města zmenšovalo se již měrou neobyčejnou. Domy, které povstanou na místě starých, k účelům assanačním zbořených, nebudou pak mítí nikdy tolik obyvatelstva, jako domy dřívější, poněvadž pro drahotu svoji obývány budou jenom zázračnými třídami obyvatelstva, které najímá již byty větší.

β) Na Novém městě přibývalo obyvatelstva hlavně po zbourání hradeb, když zastaveny byly tyto pozemky jmenovitě v okolí u severozápadního nádraží, nynějšího velkého městského sadu a Mezibranské ulice. V posledním desetiletí (1891—1900) vzmohlo se silně obyvatelstvo zejména na hořejším Novém městě následkem cíleho stavebního ruchu, který se rozvinul na bývalých fortifikačních pozemcích u býv. Slepé brány, pak v okolí býv. sv. — václavské trestnice a pod klášterem Emauzským.

γ) Na Malé straně po r. 1869 obyvatelstva až do prvních let devadesátých značně a bez přestání ubývalo. Hlavní příčinou

tohoto úbytku je zřejmé okolnost ta, že na Malou stranu nejen soustředily se víc a více rozličné úřady státní, vojenské, zemské a j., nýbrž i dosavadní se rozšiřovaly, čehož následek byl, že mnoho místností dříve obývaných přeměnilo se v místnosti kancelářské. Za posledního desetiletí počet obyvatelstva na Malé straně začal však opět stoupat, kterýžto obrat způsobilo rychlé zastavení někdejších pozemků fortifikačních za bývalou Újezdskou branou.

δ) Na Hradčanech počet obyvatelstva zmenšoval se od r. 1869 nepřetržitě. Vysvětlení poskytuje nám vojenský ráz této části města, kde nalézá se již ode dávna největší díl pražské posádky. Vojsko pak vytlačuje z hradčanských domů obyvatelstvo civilní. Neboť jednak stavějí se nové kasárny nezřídka na místě domů dříve obydlených, jednak najímány jsou soukromé byty civilní od důstojnictva, které vzhledem ku blízkým kasárnám bydlí nejvíce na Hradčanech.

ε) V Josefově přibývalo obyvatelstva až do r. 1890 nepřetržitě. V posledním desetiletí (1891—1900) nastal v Josefově, pokud jde o počet přítomného tam obyvatelstva, rozhodný obrat, poněvadž obec pražská přikročila v tomto období k assanování této části města, zakoupila a zbořila mnoho domů tam stávavších, čímž ovšem obyvatelstvo donuceno bylo se vystěhováti.

ζ) Na Vyšehradě přibývalo obyvatelstva nepřetržitě. Zajímavé jest, že značný přírůstek obyvatelstva, kterým Vyšehrad může se vykázati, přivodilo vlastně zastavení jediné nově otevřené ulice, a to ulice Neklanovy. Hostivitova ulice pro svou krátkost jevila v této příčině vliv již menší.

η) Všecky části Prahy, o nichž dosud řeč byla, vynikají ode dávna velikou zastaveností plochy a proto v nich domův a obyvatelstva nemůže přibývat tak rychle, jako v Holešovicích-Bubnech. Ještě do r. 1869 tato obec měla význam nepatrně vesnice, s obyvatelstvem většinou rázu zemědělského. Ale když po r. 1869 počaly se tam zakládati závody průmyslové a továrny, pozbývala tato část města rychle svého venkovského rázu a brala na se ráz městský, zvláště když po r. 1890 neobyčejně čile zastavován byl východní svah Letné velikými domy činžovnými, do kterých obyvatelstvo z vlastní P-hy houfně se stěhovalo.

θ) Obyvatelstva nejnovější části P-hy, Libně, přibývalo sice od r. 1869 též značně, avšak nikoli tak rychle, jako v Holešovicích-Bubnech, hlavně pro značnou odlehlost Libně od ostatní P-hy.

3. Lidnatost a zalidněnost domů. Obraz o lidnatosti P-hy a jednotlivých částí, t. j. o poměru počtu obyvatelstva k celkové rozloze území, poskytuje tento přehled. Na 1000 m² plochy připadá totiž na Starém městě 26,61, na Novém městě 24,37, na Malé straně 18,12, na Hradčanech 6,78, v Josefově 97,29, na Vyšehradě 11,66, v Holešovicích-Bubnech 5,72, v Libni 3,14, v Praze vůbec

10,47 civ. obyv. K objasnění tak rozdílných čísel lidnatosti, kterou vykazují jednotlivé části P-hy, podotýká se především, že jednotlivé části města nemají stejné množství zastavěné plochy, aniž na této zastavěné ploše domy stejně veliké. Proto podá názornější obraz o lidnatosti, srovnáme-li počet obyvatelstva s pouhou plochou zastavěnou. Na 1000 m² zastavěné plochy (stavení i s dvory) připadá na Starém městě 58,25, na Novém městě 63,34, na Malé straně 52,12, na Hradčanech 25,19, v Josefově 144,18, na Vyšehradě 82,97, v Holešovicích-Bubnech 49,74, v Libni 48,00; v Praze vůbec 54,77 civ. obyv.

Z jednotlivých částí města nejlidnatější jest bez odporu Josefov, a to přes to, že prováděním assanace a přeměnou tohoto ghetta v moderní část města lidnatost tamní v letech devadesátých XIX. stol. neobyčejně se umenšila. Hlavní a skoro jedinou příčinou vysoké číselné lidnatosti v Josefově sluší hledati v historickém vývoji Josefova. Až do časů císaře Josefa I. směli totiž židé bydleti z pražských částí města pouze v Josefově, čili, jak dřívější úřední jeho název zněl, v Židovském městě; v jiných částech města přebývatí nebo živnosti tam provozovati bylo jim rozhodně zapověděno. Poněvadž pak již tehdy bylo v Praze židů dosti mnoho, rozloha Josefova však velice omezena, nezbyvalo, než zastavěti každé volné místo. Ohledy zdravotní, kterých, mimochodem řečeno, v židovských čtvrtích nikdy nebylo dbáno, komunikační a jiné musily pro velickou stísněnost obyvatelstva přirozeně ustoupiti do pozadí. Proto lidnatost Josefova dostoupila takové míry, že s podobnou setkáváme se jen v případech nejřídších. Za císaře Josefa a jeho nástupcův učiněno bylo několik výjimek ze záповědi výše uvedené. Tak r. 1796 povoleno bylo židům, že smějí vedle svého ghetta přebývatí ještě v 66 domech na Starém městě. R. 1811 vykááno bylo k témuž účelu dalších 23 staroměstských domův a r. 1846 dokonce 243 domův. Když vydán byl nový živnostenský zákon (z 20. pros. 1859), odpadla sama sebou veliká omezení židů, bydleti v určité části města. Jest přirozeno, že židé, jmenovitě židé zámožní a těch nebylo již počátkem minulého století mezi pražskými židy málo-hned, jakmile záповeď, bydleti pouze v Josefově, částečně byla zmírněna, začali kvapem opouštěti dusné, těsné a neúhledné domy v Židovském městě, v nichž mohli míti jen malé byty, které v žádném ohledu neodpovídaly jejich příjmům, a stěhovatí se do výstavnějších domů v ostatních částech města. R. 1837 ještě plyných 80,89 % všech židů pražských bydlilo v Josefově, r. 1857 však již toliko 72,19 %. Po vydání nového živnostenského zákona procento, připadající na židy josefovské, počalo rychle a stále se menšiti, neboť činilo r. 1869 již jen 41,70 %, r. 1880 pak 28,62 %, r. 1900 toliko 24,27 % všeho obyvatelstva josefovského, tudíž asi jednu čtvrtinu. Byty, které uprazdňovaly se v Josefově po vystěhování rodin židovských

odtud, v brzku byly obsazeny obyvatelstvem křesťanským. Poněvadž pak byty po odstěhování se v rodinách židovských byly těsné, nezdravé a všelikého pohodlí prázdné, nastěhovaly se do nich zámožnější rodiny křesťanské, nýbrž jen nejchudší, a to vzhledem jen k tomu, že činže za tyto malé a nezdravé byty nemohla býti požadována vysoká, na druhé straně však, že Josefov ležel ve středu města. Ale i přes to, že činže v Josefově byly absolutně nízké (ovšem nikoli relativně), chudým třídám obyvatelstva v Josefově bylo za těžko je platiti. Proto, aby brimě to, pokud možná, sobě ulehčily, chudé křesťanské rodiny, které byly již samy o sobě dosti četné, braly si do podnájmu neb jen na nocleh ještě četné osoby jiné. A v tom právě, že rodiny židovské z Josefova neustále se stěhovaly a na jejich místo přicházely chudé rodiny křesťanské s četnými podnájemníky a nocležáři, spočívá jediná a hlavní příčina tak značné lidnatosti Josefova.

Vysokou lidnatostí vynikají též Staré město, Nové město a Malá strana. Lidnatost všech těchto tří částí města jest přibližně stejná, poněvadž všechny v poměru k celkové ploše mají přibližně stejnou plochu zastavěnou. Hradčany přes to, že více než jedna čtvrtina jejich půdy je zastavěna, mají lidnatost tak nízkou hlavně proto, že jest tam několik obrovských budov téměř neobydlených (na př. královský hrad) a celá řada rozsáhlých budov určených pro vojsko, k němuž při vypočítávání lidnatosti přihlídati se nemohlo, poněvadž od civilních úřadů sčítáno nebylo. Lidnatost zastavěné plochy Vyšehradu, Holešovic-Bubenech a Libně jest proto tak vysoká, že se tam v posledních letech stavěly přece jen větší a vyšší domy činžovní, jejichž průměrná zalidněnost jest vyšší, než byla u domů starých. Zalidněnost jednoho domu v Praze zobrazuje tento přehled. V jednom obydleném domě bydlilo průměrně na Starém městě 41,63, na Novém městě 47,84, na Malé straně 38,27, na Hradčanech 29,52, v Josefově 47,87, na Vyšehradě 44,77, v Holešovicích-Bubenech 40,37, v Libni 30,52, v Praze vůbec 41,54 osob.

Staré město jest hlavním střediskem obchodu, který se tam bez přestání ještě stahuje a tím obyvatelstvo z domů vytlačuje. Totéž, co o Starém městě, platí menší měrou též o Novém městě. Na Malé straně střední zalidněnost jednoho domu zmenšuje se hlavně proto, že zemské i státní úřady rozmnožují tam neustále své kancelářské místnosti na ujmu místností obydlených, a pak také, že šlechtické paláce, jichž tam velmi mnoho, jsou buď vůbec neobydleny, nebo vykazují obyvatelstvo jen málo četné. Malá zalidněnost jednoho domu na Hradčanech vysvětluje se jednak značným počtem domků nízkých, pouze jednopatrových nebo jenom přízemních, vedle četných vysokých, obývaných však c. a k. vojskem, které i ze soukromých domův obyvatelstvo civilní vytlačuje. Vysvětlení průměrné zalidněnosti jednoho domu

v ostatních částech P-hy sluší hledati v týchž příčinách, které uvedeny při vyličení lidnatosti těchto částí města.

4. Obyvatelstvo podle pohlaví. Zastoupení obou pohlaví ve městech, v nichž dosud nebyl konstatován ani příliv obyvatelstva přistěhováním, ani úbytek vystěhováním, řídí se výlučně poměrem, v němž obě pohlaví objevují se při narozených a zemřelých. V tomto případě zastoupení obou pohlaví jest výslednicí poměru sexuálního, jak se tento jeví v číslici narozených a zemřelých. Místa, v nichž se neobjevovali ani přistěhovanci, ani vystěhovanci, byla ještě v 1. polov. XIX. stol., kdy vzdělání lidstva nedostoupilo tak vysokého stupně, všude v rozhodné převaze, v dnešní době však platí již pravý opak. Proudění lidstva, které přivádí obyvatelstvo jedné krajiny neb osady do krajiny druhé, jest dnes zjevem již všeobecným, se kterým setkáváme se u všech pokročilých národův a ve všech kulturních zemích a státech. Toto moderní stěhování národův jest však také onou mocnou pákou, která ve veliké řadě měst, zemí a míst porušuje základní zákon naší společnosti, vybudovaný na monogamii, aby totiž obě pohlaví zachovala si v obyvatelstvu přibližnou rovnováhu.

V Praze rovnováha tato jest silně porušena, poněvadž vzrůst obyvatelstva zdejšího způsobuje imigrace obyvatelstva cizího a nikoli rozdíl v počtích narozených a zemřelých, neboť kdyby byla P. odkázána jenom na ten, pak by obyvatelstva v ní nepřibývalo, nýbrž ubývalo, poněvadž v Praze, jako v každém velkém městě, obyvatelstvo spíše vymírá, než přibývá.

Jak zastoupena byla obě pohlaví v Praze a jednotlivých částech, ukazují v absolutních i relativních číslech přehledy následující.

R. 1900 napočteno bylo:

	mužských	ženských
na Starém městě	17.685 . . .	20.203
» Novém městě	37.618 . . .	46.844
» Malé straně	8.958 . . .	12.203
» Hradčanech	2.926 . . .	2.860
v Josefově	4.422 . . .	4.625
na Vyšehradě	2.460 . . .	2.868
v Holešovicích-Bubenech	14.904 . . .	15.895
v Libni	10.721 . . .	10.521
v Praze vůbec	99.694 . . .	116.019
u vojska	7.120 . . .	-
v Praze i s vojskem	106.814 . . .	116.019

Ještě názorněji převaha ženského pohlaví vyznačena jest v přehledě tomtu: na 1000 civilních obyvatelů připadalo r. 1900 na Starém městě 533,23, na Novém městě 554,62, na Malé straně 576,67, na Hradčanech 494,30, v Josefově 511,22, na Vyšehradě 538,29, v Holešovicích-Bubenech 516,09, v Libni 495,29, v Praze vůbec 537,84 žen. Silná převaha pohlaví ženského nad mužským jest tedy v Praze patrna. Na Hradčanech ovšem převaha pohlaví ženského přeměnila se r. 1900 v převahu pohlaví mužského hlavně proto, že tam téhož roku přeložena byla ze Starého města

kadetni škola, čímž mužských přibýlo o 412 osob. Převaha ženského pohlaví nad mužským není ovšem v jednotlivých částech P-hy stejná a řídí se hlavně zaměstnáním obyvatelstva. Nejmenší převaha pohlaví ženského v Holešovicích-Bubnech a převaha mužského pohlaví v Libni příčinu svoji má zajiště v tovární povaze těchto částí města s četným mužským dělnictvem továrními tam bydlicím. V Josefově malá převaha ženského pohlaví vysvětluje se tím, že v této části města bydlí chudší třídy obyvatelstva s četnými mužskými podnájemníky a nocležáři. Na Starém městě, Novém městě a Malé straně bydlí poměrně nejzamožnější rodiny pražské, které k obsluze své užívají obyčejně čeledi ženské. Tato okolnost jest zajiště jednou z nejdůležitějších příčin, jež tak silně porušují tamní rovnováhu obou pohlaví na úkor mužských.

5. Vyznání náboženské. Bylo již řečeno, že obyvatelstva v Praze přibývá jediné přílivem obyvatelstva stěhujícího se do P-hy. Praze, jakožto hlavnímu městu království Českého, dostává se imigrace skoro výhradně z království. Podíl ostatních zemí rakouských, vyjímaje Moravu a pak Vídeň, v imigraci pražské jest nepatrný. Kdyby však ze všech končin království Českého příliv obyvatelstva byl rovnoměrný, musilo by přirozeně také relativní zastoupení jednotlivých vyznání v Praze odpovídati jejich zastoupení v obyvatelství Českého království. P. však nejvíce na všechny kraje Čech přitahlivost rovnou (na př. příliv obyvatelstva z německých krajů proti českým je skoro bezvýznamný), ani na všechna vyznání. Podle sčítání lidu z r. 1890 prohlásilo se ze 100 osob přítomného obyvatelstva v Čechách 96,5 za katolíky, 1,04 za evangeliky augšpurského, 1,14 helvetského vyznání, 1,62 za židy a 0,15 za bez vyznání nebo za příslušníky ostatních vyznání. V Praze však r. 1900 bylo 198.357 čili 89,02 % katol., 1814 č. 0,81 % evang. augšp., 2241 č. 1,01 % evang. helvet., 19.439 č. 8,72 % židů, 779 č. 0,35 % jin. vyzn., 203 č. 0,09 % bez vyzn. V Praze tudíž mají jednotlivá vyznání částečně jiné zastoupení relativní než v Čechách. Největší rozdíly patrné jsou při katolicích, kteří mají v Praze poměrně slabší zastoupení než v Čechách, a pak při židech, jejichž poměrné zastoupení naopak jest slabší v Čechách nežli v Praze. Je samozřejmo, že tuto nesrovnalost především vyvolal silný příliv židů do P-hy. Zjev tento není však nikterak zvláštní, poněvadž židé jakožto národ, který svými historickými tradicemi, svým vychováním takorba připoután jest k obchodu, stěhují se z venkova nejen do P-hy, nýbrž do velikých měst vůbec, kde pro svoji obchodní činnost nalézají mnohem větší a úrodnější pole působnosti nežli na vesnicích nebo v malých městech. Tento zjev ostatně pozorovati jest skoro u každého většího města střed. Evropy. Počet židů v Praze a zvláště v jednotlivých její částech vzrůstal tudíž imigrací neustále. Částmi města, kde příliv židů absolutní i re-

lativní byl největší, jsou pouze Staré a Nové město pražské, tedy obě známá střediska obchodu. Historický vývoj obou židovských měst (Josefov a Židovského města libeňského) napovídá již, že tyto dříve samostatné obce nebyly nikterak stavěny moderně, ani po stránce zdravotní, ani co do pohodlí, nýbrž ze pravdou byl úplný opak v nejšířším slova smyslu. Josefov a Židovské město libeňské byly známými semeništi vši nečistoty a nemoci, obcemi vynikajícími nahromaděním obyvatelstva a nepohodlnými byty nejvyšší měrou. Židé však ve všech dobách náleželi z největší části k nejzamožnějším vrstvám obyvatelstva pražského a proto jest vysvětlitelno, že židé, jakmile platnosti pozbyla dříve již uvedená omezení, nutící je bydliti v těchto nezdravých částech města, začali ihned stěhovati se do domův odpovídajících jejich blahobytu, tedy zvláště do domův staroměstských a novoměstských, kde mimo tuto obchod soustředoval se měrou větší a větší. Jest přirozeno, že značný příliv židů na Staré a Nové město nezůstal bez vlivu na poměrné zastoupení převládajícího v Praze vyznání katolického. R. 1869 katolíci na Starém městě tvořili 86,33 % všeho obyvatelstva, r. 1900 jen 81,82 %; podobně na Novém městě r. 1869 ještě 94,91 %, r. 1900 jen 85,98 %.

6. Vzdělání. Veliké jsou oběti, které vynakládají obce, země i státy na školství, a proto jest úplně pochopitelno, proč jednotlivé vlády při svých sčítáních vyšetřují též znalost nejzákladnějších vědomostí, které poskytuje obecná škola, totiž čtení a psaní. Znalost čtení a psaní zahrnuje se ve statistice slovem alfabetismus, neznalost slovem analfabetismus. Jaké výsledky v této příčině vykazují sčítání z r. 1900, o tom svědčí tento přehled, podle něhož vykazují

	alfabetů %	analfabetů %
Staré město	92'5	7'5
Nové město	91'6	8'4
Malá strana	91'0	9'0
Hradčany	88'9	11'1
Josefov	85'6	14'4
Vyšehrad	84'0	16'0
Holešovice-Bubny	82'5	17'5
Libeň	80'8	19'2
P.	88'8	11'2
Vojsko	96'0	4'0

Číslice tyto, které na první pohled jsou tak různé u jednotlivých částí města, velmi snadno si vysvětlíme uvážíce, že v počtu analfabetů zastoupeny jsou také děti do 6 let věku, které do školy ještě nechodí a proto čísti ani psati neumějí. A tu třeba ovšem tyto osoby od celkového počtu odečísti. V této příčině shledalo se, že právě v těch částech města, ve kterých jest nejvíce analfabetů, jest také dětí do 6 let věku nejvíce, čímž počet analfabetů v těchto částech P-hy klesá na míru nejmenší, kolísaje se mezi 1—2 procenty.

Školství, knihovny, divadla atd. Z vysokých škol jsou v Praze 2 university (čes.

a něm.) a 2 techniky. Koncem studijního roku 1899—1900 zapsáno bylo na universitě české 2805, na německé 1162, na české technice 1023 a na německé 419 posluchačů, celkem tudíž na vysokých školách 5109 posluchačů. Sbory professorské čítaly na universitě české 189, německé 168, na technice české 80 a na německé 57 členův (ostatně viz Čechy str. 197—200). Školy střední zastoupeny jsou 8 gymnasií (4 čes., 4 něm.), jednu střední školou dívčí (čes.) spolku »Minervy«, 6 reálkami (3 čes., 3 něm.) a 1 čes. reál. gymnasiem. Tyto střední školy navštěvovalo (kromě střední školy dívčí, kde studovalo 115 žaček) r. 1899—1900 celkem 4489 žákův, a to 2794 žáků české, 1695 německé školy střední. Z těchto bylo podle národnosti 294 Čechů, kteří studovali na německých školách středních. Městská vyšší dívčí škola česká měla 458 a německé dívčí lyceum 268 žaček. Na c. k. českém ústavě pro vzdělání učitelů bylo 210, na německém 138 kandidátů; na c. k. českém ústavě pro vzdělání učitelů 321, na německém 266 kandidátek, kromě toho na soukromém ústavě pro vzdělání učitelů u sv. Anny (česká řeč vyuč.) 117 kandidátek.

V veřejných škol obecných a měšťanských bylo koncem školn. roku 1899—1900 celkem 44 (v tom 6 německých) s úhrnným počtem 19.553 žactva (9826 hochů, 9727 dívek), a to 16.585 (8506 + 8079) na českých a 2968 (1320 + 1648) na německých školách. Na soukromých školách obecných a měšťanských zapsáno bylo školn. r. 1899 až 1900 celkem 3026 žáků a žákyň, a to 1017 na školách českých a 2009 na německých. Z odborných škol je v Praze c. k. akademie umění s 74 posluchači, dále konservatoř hudby se 382 studujícími, obchodní akad. československá s 570, německá s 430 posluchači, c. k. státní průmyslová škola (526 posluchačův) a s ní spojená pokračovací škola (623 žákův), c. k. umělecko-průmyslová škola (281 posluchačů), dále 16 pokračovacích škol živnostenských (3616 žáků). Ze škol odborných, od spolků a jiných korporací vydržovaných, uvést slušejště tyto české: Tělocvičný ústav dra Tyrše (160 žáků), tělocvičný ústav spolku paní a dívek pražských (150), městská průmyslová škola pro dívky (631), škola ženského výrobního spolku (729); německé: škola ženského výrobního spolku (655), pokrač. škola něm. Handwerkerverein (141), kupecká škola odborná (385). Vedle těchto odborných škol jest v Praze veliký počet soukromých škol odborných, a to pro vyučování jazykům, hudbě, zpěvu, tanci, šermu, průmyslovým a obchodním naukám a t. p.

Z veřejných knihoven jmenovati sluší: c. k. universitní knihovnu (260.266 sv.), knihovnu obou c. k. vys. škol technických (31.680 sv.), knihovnu Musea král. Českého (236.033 sv.), knihovnu Vojty Náprstka (průmyslového musea, 50.531 sv.),

knihovnu zemědělské rady pro král. České (32.445 sv.), knihovnu Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách (39.500 sv.), knihovnu uměl. prům. musea obchodní komory pražské v Rudolfině (4721 sv.) a městské knihovny (35.000 sv.). Při většině knihoven jsou všeobecně přístupné čítárny, z nichž zvláště hojně navštěvována jest čítárna c. k. universitní knihovny, dále knihovny musejní, Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách, uměl. — průmyslového musea atd. Kromě toho jest v Praze čítárna městská, akademická, dělnická, pak členské čítárny mnohých spolků a p.

Mezi sbírkami pražskými zaujímají přední místo vědecké ústavy a sbírky obou universit jakož i vysokých škol technických a pak velikolepé museum král. Českého (v. t.). Dále má P. průmyslové museum Vojty Náprstka, technologicko-průmyslové a umělecko-průmyslové museum obchodní a živnostenské komory a museum městské. — Z obrazáren sluší jmenovati obrazárnu společnosti přátel umění v Rudolfině, umělecko-průmyslového musea, hrab. Notice, ve dvorním hradě atd. Konečně dlužno zmíniti se i o zakládané právě zemské galerii umělecké.

Divadla jsou v Praze 3 stálá, totiž 2 česká (král. zem. čes. Národní divadlo a lidové divadlo »Uranie« v VII. části P-hy) a 1 německé zemské divadlo.

Nejdůležitější koncertní sál jest v Rudolfině.

Velice čilý jest časopisecký ruch v Praze. Vychází zde přes 200 časopisů z nichž 42 německých, 48 politických a 16 denních.

Z vědeckých sdružení a institucí nejzávažnější jest Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, založená darem 200.000 zl., věnovaným r. 1888 Josefem Hlávkou, a slavnostně zahájena v květnu 1891. Jméni akademie činí 860.536 K, výdajný příjem na r. 1902 rozpočten summou 108.988 K, počítajíc v to subvenci zemskou a státní po 40.000 K, vlastní příjmy páčeny na 29.028 K, na společná vydání věnováno 30.988 K a každé třídě přiděleno po 19.500 K. Kromě toho měly některé třídy k dispozici úroky ze zvláštních fondů. Publikace své »Věstník« a »Rozpravy« vyměňuje akademie se 137 institucemi vědeckými, literárními a uměleckými, bibliotéka její vykazuje 3396 děl o 7322 svazcích, členův má: 4 čestné, 29 přespólních, 53 řádné, 43 mimořádné a 85 dopisujících; třídy jsou 4: pro vědy filosofické, státní, právní, sociální, dějiny a archaeologii, pro matematiku, přírodní vědy a lékařství; pro filologii s hlavním ohledem na jazyk český; pro českou krásnou literaturu, výtvarná umění a skladbu hudební. Velmi staré učené sdružení pražské jest Královská česká společnost nauk (viz Akademie, str. 573 až 575). Podobná instituce jako společnost nauk jest německá Společnost pro pod-

poru věd a umění v Čechách (*Deutsche Gesellschaft für Förderung der Kunst, Literatur und Wissenschaft in Böhmen*), jež pozívá rovněž zemské a státní podpory. Ku podpoře českých spisovatelů jest v Praze spolek »Svatobor«, kdežto čeští spisovatelé belletristictví kupí se ve spolku »Máj«, který má své nakladatelství a časopis, a v »Kruhu českých spisovatelů«. Vědecké nebo umělecké cíle sledují také tyto spolky: Česká společnost zeměvědná, jež vydává »Zeměvědný Sborník«, Přírodovědecký a Historický klub, Spolek přátel starožitností, Jednota filosofická, Jednota filologická, Spolek filologický, Spolek českých architektů a inženýrů, Umělecká beseda, Jednota výtvarných umělců, spolek »Mánes«, Krasoumná jednota, Spolek pro komorní a orchestrální hudbu, »Hlahol« a mn. j. Všechny spolky vůbec jest v Praze 1457, mezi nimi 155 dobročinných a 270 vzájemně podporovacích.

7. Obyvatelstvo podle věku. V Praze nalézáme zastoupení obyvatelstva v jednotlivých vrstvách věku zcela odchylné, než s jakým setkáváme se při obyvatelstvu venkovském. V Čechách na př. nejsilněji zastoupeny jsou ročníky nejmladší, kdežto ročníky následující vykazují obsazení napořád slabnoucí, což také je zjevem zcela přirozeným, který plyne z pravidelné úmrtnosti obyvatelstva. Jiný obraz spatřujeme při obyvatelství pražském; neboť nejsou to již nejnižší vrstvy věkové, které nejsilněji jsou obsazeny, nýbrž obyčejně třídy věku mezi 15. až 25. rokem. Tak na Starém městě napočteno mužských ve věku 18 let dvakrát více než chlapců do 1 roku starých. Nepravidelné toto zastoupení obyvatelstva v jednotlivých skupenstvích věku způsobuje se v Praze imigrací venkovského obyvatelstva. Učňové a pomocníci (obojího pohlaví), zaměstnaní při živnostech, pak příručí v obchodech přicházejí do P-hy většinou z venkova, který zaopatřuje P-hu stále čerstvými silami pracovními. Osoby tyto jsou nejvíce ve věku 15—30 let. Četné školy střední, odborné, vysoké vábí do P-hy zástupy mládeže studující, která silně rozmnožuje obyvatelstvo ve věku 12—24 let. Proto v částech města, kde jest jednak nejvíce obchodů a živností, jednak nejvíce škol, shledávají se také ročníky od 12—30 let nejsilněji zastoupené, což platí zvláště o Starém Novém městě, jakož i o Malé straně.

8. Obyvatelstvo podle stavu civilního. Jako ve všech velkých městech, tak i v Praze nalézáme zcela odchylné zastoupení obyvatelstva co do civilního stavu, než s jakým shledáváme se při obyvatelství venkovském. Nalézáme v Praze především vysoké procento svobodných mužských i svobodných ženských, jakož i slušné procento vdov; naopak setkáváme se s velmi nízkým procentem, připadajícím na osoby ženaté nebo vdané. Bylot' v Praze r. 1890 ze 100 osob mužského pohlaví: svobodných 62,8 %, ženatých 33,9 %, ovdovělých 3,1 %, rozvedených 0,2 %; a ze 100 osob ženského po-

hlaví: svobodných 59,3 %, vdaných 28,8 %, ovdovělých 11,7 %, rozvedených 0,2 %. Vysvětlení zjevu hledáme v tom, že v Praze, která jest obývána obyvatelstvem poměrně zámožnějším a inteligentnějším, nevstupuje se ve sňatky příliš lehkomyšlně. Těž nelze upříti, že na vysoký poměrně počet svobodných mužův i žen velice působí značný počet studující mládeže z venkova a učňů, zaměstnaných u živnostníků. K velikému procentu vdov (v Čechách vůbec 8,5 %, v Praze 11,7 %) přičinuje se nepochybně intenzivnost úřednického stavu, jakož i ta okolnost, že venkovské vdovy stěhují se do P-hy, nadějíce se zde lepší výživy. Proto také poměrný počet vdov v nejlacinějších částech P-hy, na Malé straně a na Hradčanech, jest nejsilnější.

9. Příslušnost obyvatelstva. Podle výsledků sčítání z r. 1900 příslušelo ze všech obyvatelů v Praze dne 31. pros. 1900 se zdržujících

	mužů	čili %	žen	čili %
do P-hy . . .	21.290	21,35	23.879	20,59
do jiných okresů				
kr. Českého .	73.529	73,76	86.923	74,92
do jin. zemí na říš.				
radě zastoup	3.599	3,61	3.832	3,30
do Uher, Bosny,				
Hercegoviny	496	0,50	533	0,46
do jiných zemí				
cizích . . .	780	0,78	852	0,73

Příslušníků pražských do r. 1900 (do konce platnosti starého zákona domovského) ubývá ustavičně. Dnešní obyvatelstvo totiž ve všech vzdělanějších státech, jak venkovské, tak zvláště městské, jest mnohem pohyblivější, než bývalo na př. před 30 lety, nelpit' s takovou houževnatostí na své rodné půdě, jako jeho předkové. P. v této příčině nečiní výjimek a proto domácí obyvatelstvo stěhuje se z P-hy a venkovské do P-hy. Emigraci z P-hy ubývá přirozeně příslušníků pražských, imigraci však úbytek tento nikterak se nenahrazoval, aspoň nikoli do r. 1900, za platnosti starého zákona domovského. P. podle tohoto zákona přijavši někoho do svazku obecního, brala na sebe značné závazky, zvláště po stránce chudinské. Proto přijetí nového občana do svazku obecního dalo se jen v případech málo četných, zejména jen tehdy, mohl-li prokázati, že majetkové jeho poměry jsou takové, aby se nedožadoval chudinského zaopatření. P. jakožto hlavní město království jeví přitažlivost zejména na obyvatelstvo z Čech, a poněvadž P. jest dále i střediskem veškerého duchovního života českého, nejvíce osob, které v Praze při sčítání byly přítomny, ale příslušely do ostatních zemí rakouských (kromě Čech), pochází z českých krajín Moravy a Slezska, pak z české kolonie vídeňské. Při přístích sčítáních nastane však co do příslušníků pražských zastoupení zcela jiné, neboť starý zákon domovský ze 3. pros. 1863 č. 105 ř. z., který ponechával obcím na vůli, zda určitou osobu do svazku obecního přijmouti chtějí či ne-

chtějí, pozbyl od 1. led. 1901 platnosti a nově v domovském zákonem z 5. pros. 1896 č. 222 ř. z. tato neobmezená pravomoc obcím odňata a jim uložena povinnost, aby osoby, které po deset let nepřetržitě v obci bydlí, když nenastanou zde zákonem zvláště vyjmenované překážky, bez podmínky přijaly za své příslušníky.

10. Obyvatelstvo podle obcovací řeči. P. je dnes město české, tak české, že češtější byla snad jen v dobách husitských a v dobách po nich přímo následujících. Příčiněním některých českých panovníků, zvláště posledních Přemyslovců, nastěhovalo se do P-hy před husitskými válkami tolik cizincův a jmenovitě Němců, že tvářnost jednotlivých obcí pražských, jakož i správa jejich byla hned od založení buď úplně neb aspoň silně německá. Za bouří husitských však pražští Němci, když nechtěli se přizpůsobiti reformátorským snahám českým, byli násilím z města vypuzeni a to tak důkladně, že P. stala se takorba v okamžiku a bez výjimky zase obcí ryze českou. Tento stav pak pro český ráz P-hy nejpriznivější trval skoro až do nastolení císaře Ferdinanda I. (1526). Záměnou dynastie slovenské za německou dán byl však základ k novému stěhování Němců do P-hy a tím počátek k novému poněmcovacímu procesu našeho hlavního města. Jak rychle postupoval tento poněmcovací process ještě před bitvou na Bílé Hoře, viděti nejlépe z toho, že mezi nově přijatými měšťany na Starém městě pražském bylo Němců v l. 1516—26 na 4 %, v l. 1527—37 na 11 %, v l. 1538—48 na 21 %, v l. 1549—60 na 28 %, v l. 1561—70 na 35 %, v l. 1571—80 na 43 %, v l. 1581—90 na 44 %, v l. 1591—1601 na 52 %, v l. 1602—11 na 50 % a posléze v l. 1612—21 na 49 %. Že příliv Němců na Staré město, jakož i do ostatních měst pražských po bitvě na Bílé Hoře nepolevoval, naopak ještě stoupal, jest postaveno nad veškeru pochybnost. Při tak mohutné imigraci německé a za vlády pobělohorských, které vše české spíše dusily než podporovaly, P. ovšem postupem času stávala se opětně z města českého městem německým, zvláště když i neuvědomělá imigrace česká během doby se poněmcovala. Ale když P. v pozdějších stoletích následkem úplného opuštění královského hradu na Hradčanech přestala býti sídelním městem a tím když přestala býti lákadlem různých živlů buď řemeslnických, obchodnických, po případě i uměleckých, nebo živlů pouze dobrodružných, začala v ní většího významu docházeti imigrace domácí, z Čech. A mezi tou pak, když národní uvědomění od počátku XIX. stol. začalo se vzmahati, zahájen byl druhý počest'ovací process P-hy. Process ten do dnešního dne není ukončen. Nynější imigrace pražská pochází totiž až na nepatrné výjimky z krajiny ryze českých a kromě toho síla imigrace české stále stoupá a proto jest mimo veškeru pochybnost, že číselný význam Němců v Praze klesati bude ještě i na přístě. Zvláště kdyby židé pražští, kteří z nej-

větší části rodilí jsou v krajích českých, přestali konečně viděti svůj hmotný prospěch v tom, aby, přistěhovavše se do Prahy, udávali němčinu za svůj jazyk obcovací.

Podrobný obraz o obyvatelstvu pražském podle jeho řeči obcovací podává tento přehled: R. 1900 přihlásilo se z obyvatelstva příslušného do zemí na říšské radě zastoupených k obcovací řeči

	české	německé	jiné
na Starém městě . . .	33.431 .	3.894 .	3
» Novém městě . . .	72.739 .	10.414 .	80
» Malé straně . . .	19.086 .	1.790 .	28
» Hradčanech . . .	5.331 .	397 .	12
v Josefově	8.193 .	682 .	10
na Vyšehradě	5.285 .	36 .	-
v Holešovicích-Bubnech	29.813 .	718 .	4
v Libni	20.737 .	330 .	4
v Praze vůbec	194.615 .	18.261 .	176
C. a k. vojsko	4.247 .	2.341 .	459

Jak rychle počest'ovací process P-hy v posledních 30 letech pokračoval, jasně nám znázorňuje přehled tento: Při posledních třech sčítáních přihlásilo se a bylo tudíž napočteno obyvatelstva s obcovací řeči

roku	českou ‰ ₀	němec. ‰ ₀	jinou ‰ ₀
na Starém městě	1880 . 77·53 .	22·35 .	0·12
	1890 . 81·24 .	18·69 .	0·07
	1900 . 89·46 .	10·43 .	0·11
na Novém městě	1880 . 83·58 .	16·31 .	0·11
	1890 . 83·78 .	16·18 .	0·04
	1900 . 87·39 .	12·51 .	0·10
na Malé straně	1880 . 79·43 .	20·42 .	0·15
	1890 . 82·48 .	17·40 .	0·12
	1900 . 91·30 .	8·56 .	0·14
na Hradčanech	1880 . 90·77 .	9·21 .	0·02
	1890 . 91·69 .	8·24 .	0·07
	1900 . 92·87 .	6·92 .	0·21
v Josefově	1880 . 61·06 .	38·71 .	0·23
	1890 . 76·44 .	23·50 .	0·06
	1900 . 92·21 .	7·68 .	0·11
na Vyšehradě	1880 . 98·38 .	1·49 .	0·13
	1890 . 99·58 .	0·42 .	—
	1900 . 99·32 .	0·68 .	—
v Holešovicích-Bubnech	1880 . 95·71 .	4·20 .	0·09
	1890 . 96·10 .	3·81 .	0·09
	1900 . 97·64 .	2·35 .	0·01
v Libni	1880 . 98·32 .	1·68 .	—
	1890 . 98·72 .	1·27 .	0·01
	1900 . 98·41 .	1·57 .	0·02
v Praze vůbec	1880 . 82·35 .	17·54 .	0·11
	1890 . 85·25 .	14·69 .	0·06
	1900 . 91·35 .	8·57 .	0·08

Jak viděti, obyvatelstva s obcovací řeči českou přibývá stále a neobyčejně silně ve všech částech města. A přibývá ho zde toliko na úkor obyvatelstva s obcovací řečí německou.

Dnešního dne živel německý nejsilněji zastoupen jest ve starých pěti částech města P-hy, kdežto v nově připojených třech částech zastoupení jeho jest již skoro bezvýznamné. Na Starém a Novém městě, jakož i v Josefově zesilují živel německý hlavně židé, kteří vlivem svých škol, v nichž do ne-

dávna vyučovacím jazykem byla skoro bez výjimky i na českém venkově němčina, vlivem dosavadních styků se zdejší stranou německou, jakož i vlivem stykův obchodních, uvádějí dosud za svůj obcovací jazyk nejraději němčinu. Na Malé straně a na Hradčanech udržují při větší síle živel německý některé ústavy a kláštery, státní úřednictvo, rodiny osob vojenských a z části i šlechta.

b) **Měna obyvatelstva.** V tomto odstavci nepopíšeme vši měnu obyvatelstva pražského, neboť přihlížeti zde budeme toliko ke sňatkům, porodům a úmrtím, poněvadž emigraci a immigraci pražskou číselně zachytiti posud nelze.

1. **Sňatky.** R. 1900 uzavřen byl v Praze (bez Libně) celkem 2501 sňatek; připadlo tudíž na 1000 obyvatelů 12,44 sňatkův. Relativní číslce uzavřených sňatků v Praze proti popodobné číslci platné pro celou zemi jest neobyčejně vysoká, neboť pro celé Čechy nepřestupuje tato číslca 8. Vysvětlení k tomuto zvláštnímu zjevu nalézáme hlavně v tom, že v Praze silně jest zastoupena třída dělnická, která ze známých příčin vstupuje ve sňatky snáze než venkovské obyvatelstvo zemědělské. Číslce sňatková u židů v Praze jest vždy vyšší než u katolíků, činilť r. 1900 celkem 17,29, kdežto u katolíků jen 11,65. Následkem veliké převahy obyvatelstva katolického v Praze připadá nejvíce sňatků na dobu masopustní, zvláště na měsíc únor; druhé maximum jeví se v měsíci listopadu, t. j. v době před adventem. Také měsíc květen jeví podle starého obyčejce veliký počet sňatkův. Nejméně sňatkův uzavíráno bývá v době postní (v měsíci březnu) a v době adventní (v pros.). Vzhledem k rodinnému stavu a vyznání snoubenců sňatky vdov se svobodnými náležejí vůbec mezi zjevy řídké a sňatky katolíkův a židů bývají poměrně mnohem hojnější nežli sňatky mezi evangelíky. Sňatky občanské jsou v Praze dosud zjevem řídkým, při kterém nebylo lze pozorovati žádné pravidelnosti.

2. **Porody.** V Praze narodilo se r. 1900 celkem 7018 dětí (3601 chlapec a 3417 děvčát), a to 3723 manželských a 3295 nemanželských. Veliký tento počet dětí nemanželských spadá ovšem na vrub pražské porodnice, v níž nalézají útulku těhotné ze všech končin Čech a kdež narodilo se téhož roku 3164 dětí (v tom 168 mrtvé) a to 160 manželských a 3004 nemanželské, v městě tedy jen 291 čili 8,83 % veškerých nemanželských dětí. Vůbec bývá podle mnoholeté zkušenosti pouze 34 % takových omladnic, v zemské porodnici ošetřovaných, které před přijetím do ústavu delší nebo kratší dobu zdržovaly se v Praze. Okolnost ta, že je v Praze velká zemská porodnice, působí nepopíratelně, že koeficient porodů jest v Praze vždy dosti vysoký; r. 1900 činil na př. 35,56 porodů na 1000 obyv. Co se týče času porodů, rozdělovaly se tyto na celý rok dosti rovnoměrně, tak že možno čítati průměrem denně 19 po-

rodův, a to v městě samém 10, v porodnici pak 9. Porodů s dvojčaty bylo celkem 160 čili 2,3 %, s trojčaty toliko 3 případy. 3. **Úmrtí.** R. 1900 zemřelo v Praze celkem 6071 lidí, a to 4352 domácích (2217 muž., 2135 žen.), t. j. v městě samém bydlících, a 1700 (950 m., 750 z.) přespólních, t. j. takových, kteří před smrtí měli bydliště jinde než v Praze. Abychom náležitě poznali intenzivnost úmrtí, třeba rozeznávati úmrtnost lidí domácích (usedlých) od úmrtnosti lidí přespólních. Vlivem té okolnosti, že v Praze jest veliké množství ústavů léčebných, jež přijímají nemocné lidi netoliko z předměstí a širšího obvodu policejního, nýbrž i z celých Čech, kteřížto lidé tam i hojně umírají, neměvše pravidelného bydliště v Praze, hromadný počet úmrtí v Praze bývá každoročně, srovná-li se s jinými velikými městy, kde není poměrů takových, vůbec velmi silný. Počet takových úmrtí, t. j. úmrtí lidí přespólních, kolísá se v Praze mezi 8—10 % výročních summ úmrtí v Praze vůbec se přihodivších, kdežto v jiných velikých městech drží se mezi 1—3 %. Na vrub města samého mohou však spravedlivě počítati se jen úmrtí takových osob, které v Praze buď měly bydliště stále, anebo aspoň zdržovaly se ve městě delší dobu. Koeficient úmrtnosti místní, t. j. relativní počet zemřelých, kteří v Praze měli bydliště stále, na 1000 obyvatelů činil r. 1900 celkem 20,63 úmrtí, kdežto koeficient úmrtnosti skutečné, t. j. takové, při které se neohlídá na to, zda zemřelí bydlili či nebydlili v Praze stále, činil téhož roku 32,35 úmrtí. Pokud se týče pohlaví a věku zemřelých, potvrzuje se i v Praze starý demografický zákon, že ve věku do 5 let úmrtnost chlapců jest mnohem silnější než úmrtnost děvčát, kterýžto nepoměr vyrovnává se opět zákonem přírody, že celkem více chlapců se rodí než děvčát. Ve věku od 5 do 20 let nastává vzhledem k úmrtím mezi jedním i druhým pohlavím jakási rovnováha, nacež mezi 20. a 40. rokem převaha úmrtí bývá obyčejně na straně ženských, ve věku přes 60 let pak opět na straně mužských. Jiný poněkud obraz poskytuje úmrtnost dětí manželských a nemanželských do 1 roku stáří. Takových dětí až do 1 roku věku umírá v Praze 61 % manželských a 82 % nemanželských. Menší úmrtnost dětí manželských do 1 roku lze přičísti větší péči jak soukromé, tak veřejné o zdraví dětí, větší úmrtnost dětí nemanželských pochází hlavně od velikého počtu takových dětí v naleznici, do kterého dodávají se vůbec z porodnice nebo vracejí se z venkova na ošetřování dětí slabé, v porodnici narozené, tak že onen dobročinný ústav, podle výroku lékařů, je spíše dětskou nemocnicí než ošetřovacím ústavem vůbec. Pokud se týče času úmrtí, připadá v Praze nejvíce úmrtí na měsíc listopad, nejméně na měsíc září. Z hlavních příčin úmrtí připadá v Praze na mázdřivku a záskrt 2,71 %, tyf střevní 1,39 %, tuberkule 15,23 %, zánětné nemoci dychadel 10,79 %, mrtvici 3,27 %, katarh žaludku a střev u dětí do 5 let náhlý

2,62, týž vleklý 2,42 %, sebevraždu 0,96 %, úraz 0,52 % všech úmrtí.

Zdravotnictví. Zdravotní personál v Praze byl r. 1900 tento: doktorů lékařství 485, ranhojičův, a to magistrů chirurgie a porodních pomocníků 2, zvěrolékařů 13, pomocnic porodních 286, lékárníků 19, lékař. assistentů 52, lékař. učňů 9. Úhrnem 866. Domácí lékárny mají: C. k. všeobecná nemocnice, nem. milosrdných bratří, milosrdných sester a nem. alžbětinek.

Z léčebných ústavů jest v prvé řadě c. k. všeobecná nemocnice s klinikami (1186 postelí), potom filiální nemocnice milosrdných sester (250 postelí), dětská nemocnice cis. Frant. Josefa (100 postelí), česká dětská nemocnice (založená a vydržovaná spolkem, 35 p.), nemocnice židovská (72 p.), nemocnice milosrdných bratří (165 p.), nem. alžbětinek (63 p.), nem. obchodního gremia (44 p.), zem. ústav chromosmylných (1370 p.), c. k. vojenská nem. (230 p.) a filiálka c. k. voj. nem. (295 p.), obě polikliniky (česká a něm.) aj. Ve všech těchto ústavech léčeno jest průměrně ročně 37.000 osob (22.000 muž. a 15.000 žen.). Kromě těchto ústavů veřejných jest v Praze ještě slušný počet sanatorií ve vlastnictví soukromém.

V porodnici ošetřováno jest ročně asi 3500 matek. Střední denní počet porodů jest 9, největší 18 a nejmenší 1. Dvojčat narodí se prům 44 do roka a pouličních porodů jest 70.

Záchranná stanice poskytuje první pomoc ročně asi v 15.000 případech.

Ústavy a spolky humanitní. Z četných humanitních ústavů a spolků, jež mají v Praze svoje sídlo, uvádíme pouze některé z důležitějších. Jsou to především ústav hluchoněmých, Klarův ústav k zaopatřování a zaměstnávání dospělých slepcův, vlašský sirotčinec, sirotčinec sv. Jana Křt., divčí sirotčinec spolku paní sv. Notburgy, konvikt pro syny učitelův, konvikt pro dcery učitelův, Marianský ústav (pro služebné), Johanneum (útulna pro katol. učedníky), ústav pro blaho propuštěných kárcáčův, ústav sv. Anny pro slabomyšlné, ochrana opuštěných a zanedbaných dívek a mn. j.

red.
Chudinství. Správu o zaopatřování chudých podle vydaného řádu vykonává zvláštní úřad chudinský, jež se skládá z vrchního ředitelství ústavu chudinského a z ředitelstev okresních počtem 28, jemu podřízených. Všechny úřady chudinské jsou úřady čestnými.

Po spojení Kr. Vyšehradu s Prahou r. 1883 přešla i chudobnice vyšehradská u sv. Vojtěcha do správy obce pražské; v této chudobnici dostává se ošetřovancům toliko bytu. (Ošetřovance do těchto ústavů poukazuje po návrhu toho kterého okresu chudinského vrchní ředitelství ústavu chudinského.) Tou dobou jest u sv. Bartoloměje ošetřováno mužů 74, žen 274, úhrnem 348 osob, u sv. Vojtěcha mužů 2, žen 20, úhrnem 22 osob. Vyšehradské kapitole vyhrazeno jest obsazovati 6 míst v chudobnici u sv. Vojtěcha. Náklad roční činí 260.277 K, úhrada 152.470 K, schodek 107.807 K

uhrazuje se z důchodův obecních a z měst. fondu obročnického. (Inspektorem chudobnice toho času jest Kubr Antonín, městský radní a stavitel.) Obec pražská resp. ústav chudých zaopatřuje věkem sešlé osoby v chudobnici u sv. Bartoloměje neb u sv. Vojtěcha, mrzáky neb osoby nevyhojitelným neduhem trpící v chorobnici, sirotky úplně neb dítky poloosířelé v sirotčinci a v rodinách, dítky pak mravně vadné do 10 let ve vychovatelně Olivových, chlapce přes 10 let staré ve vychovatelně libeňské.

V chudobnici u sv. Bartoloměje dostává se ošetřovancům úplného zaopatření.

Chorobnice na Karlově určena jest pro osoby trpící osklivým neb nevléčitelným neduhem. Zaopatření ošetřovanců jest úpln. stravování ve vlastní režii. Ústav má svou duchovní správu a svého ústavního lékaře. Ošetřovanců bylo koncem r. 1902: 140 mužů, 169 žen, 11 dítek, tedy úhrnem 320 osob. Náklad podle rozpočtu na r. 1903: potřeba 128.860 K, úhrada 55.688 K, schodek 73.172 K, jež kryje se dotaci z důchodův obecních a z fondu obročnického. Sešlým chorým hledí se přilepšiti udučením rozličných nadání, pro ústav založených. Náhrad za ošetření v chorobnici jsou tři třídy: A) za pražské příslušníky: na I. tř. denně 4 K, na II. tř. denně 2 K, na III. tř. denně 1 K 60 h; B) za příslušníky cizích obcí: na I. tř. denně 5 K, na II. tř. denně 3 K, na III. tř. denně 2 K.

Městský sirotčinec J. V. a rcivévodkyně Gisely. Založen byl r. 1873 na oslavu sňatku J. cis. V. arcikněžny Gisely. Chovanci požívají v něm úplného zaopatření a poněvadž ústav vlastní školy nemá, navštěvují školy okolní; v době mimoškolní opakují, konají menší práce, vycházky nebo v zahradě volně se pohybují. Sirotčinec podřízen jest v poslední době přímo vrchnímu ředitelství ústavu chudinského, resp. vrchnímu řediteli (dříve bylo zvláštní kuratorium). V sirotčinci působí toho času ředitel, dva pěstouni, dvě pěstounky, hospodyně; mimo to jest tu služební personál. Chovanců bylo ke konci r. 1902: 28 chlapců, 20 děvčat, úhrnem 48 chovanců. Náklad podle rozpočtu na r. 1903 (na 1 chovance 467 K): potřeba 50.048 K, úhrada 5255 K, schodek 44.793 K.

Vik.
Veřejná bezpečnost. Vykonávání veřejné bezpečnosti v Praze přísluší od r. 1868 opět státu, který svěřil péči o ni c. k. policejnímu ředitelství. Toto skládalo se r. 1900 ze 76 konceptních úředníků, 32 kancelářských, 1011 osob c. k. strážě bezpečnosti, 60 osob jiných, úhrnem tedy 1179 osob. Na udržování c. k. státní policie přispívá obec roční částkou 104.960 K. Vedle toho obec vydržuje svou vlastní obecní stráž o 34 mužích, z nichž jest jeden strážmistr a 19 mužů zaměstnáno na čáře daně potravní, 1 strážník v popisnické úřadě, 1 ve stanici hnaněcké, 8 ve věznicí městské (jako průvodčí hnaněů) a 4 v trzích.

Bezpečnost požární obstarává v Praze městský sbor hasičský, jež skládá se ze 138 mužů.

red

Městská věznice a kommissarství hnanecké. Věznice městská zřízená a vydržovaná nákladem obce pražské má původ svůj v r. 1784, kdy magistrát pražský vykonával v obvodě svém pravomoc soudní, politickou i trestní. Od r. 1784 do r. 1848 věznice sloužila trestní agendě, t. j. přechovávaní osob v trestním vyšetřování se nalézajících, jakož i osob odsouzených pro přečiny politické a jiné, nalézala se v budově nynějšího c. k. zemského jakožto trestního soudu na Karlově náměstí a měla název »soudnice«. Podřízena byla magistrátu pražskému za vedení zvláštního správce. Když pak v l. 1848 až 1850 správa politická a soudní změnou zákonodárství přešla v pravomoc státu a obci vykázána působnost pouze podle obecního řádu pražského z 27. dub. 1850, věznice stala se tím, čím jest podnes, t. j. ústavem humanitním, více jakousi útulnou chudiny bez přístřeší a praeservativem proti tuláctvu nežli ústavem kárným či nápravným. A poněvadž budova vězniční č. p. 2-II. přešla v majetek c. k. aerárů, obec upravila své domy uprostřed Karlova náměstí č. p. 294-II. a 305 až 306-II. Když pak sbor obecních starších se usnesl, aby domy ty byly zbořeny a místa získaného užito ke zřízení sadu, zakoupen za 32.000 zl. a pro účely vězniční upraven dům č. p. 374-II. v Podskalí. V domě tomto, v němž je věznice až podnes, umístěna byla před tím továrna na kostici (*Fischbeinfabrik*), odkudž vzal původ lidový název věznice »F i š p a n k a«. V budově jest strážnice, pokoj pro osoby magistrátem pro různé přestupky odsouzené, prádelna, kuchyně, pec desinfekční, dílny pro řemeslníky, oddělení nemocniční, koupelna. Účel městské věznice: opatrování tuláků c. k. policií dodaných (k vyčištění, ošacení, vyléčení nebo přidržení ku práci); ošetřování příslušníků pražských až po dobu, kdy odevzdání budou do káznice zemské; opatrování osob, jejichž příslušnost neznáma, na dobu, než se zjistí jejich obec domovská; vykonávání trestů na osobách magistrátem pro různé přestupky k vězení odsouzených; doprava hnanců do jejich obcí domovských, doprava osob do jejich obcí domovských povozy z milosrdenství; léčení a čištění hnanců; desinfikování svrchků; ubytování osob a rodin bez přístřeší. Záležitosti vězniční řídí zvláštní dozorcí kommissee. Správu ústavu obstarává účetní úředník »správce« a jemu přidělený úředník; správci podřízena jest stráž obecní skládající se z 1 strážmistra a 33 strážníků. Denní náhrada za ošetřování: při policejních a soudních věznicích ze státních důchodů za zdravé 90 h, za nemocné a čistěnce 1 K 40 h; při hnancích ze zemských důchodů: za ošetřování v nemocnici vězniční 1 K 16 h, za čištění 1 K 05 h. Průměrný náklad na 1 ošetřovance ve věznici vůbec činí na r. 1903 524 K. Náklad: potřeba 49.817 K, úhrada 15.020 K, schodek 34.797 K.

H n a n e c t v í. Hnanectví. jež do r. 1871 obstarávala policie, bylo zákonem z 27. čce 1871 č. ř. z. 88 od 1 led. 1872 přikázáno úra-

dům obecním, kteréž, když policejní úřady z příčin bezpečnostních byly vynesly náleží na postrk proti té které osobě, hnance přejímají a je cestou etap (t. zv. stanic hnaneckých, za něž ustanoveny byly úřady obecní takových míst, v nichž se nacházejí c. k. okresní soudy, nebo které jinak z příčin komunikačních jsou důležitý) dopravují do jejich domovských obcí.

Místní fond policejní činí v nom. ceně 82.237 K 80 h a bude svého času fondem toho užito ke zřízení pracovny. K fondu tomu platí příspěvky žabovostníci policejnímu dozoru podrobení jako: I. hostinští a kavárníci a II. majitelé povozů, fiakrů, drožek a koní. Třetinu příspěvků od fiakrů a drožkářů odvéstí jest fondu c. k. všeobecné nemocnice a fondu městské chorobnice. Z úroků místního fondu policejního platí se náhrady za hnance k obci pražské příslušné, stravování zatčenů ve věznicích c. k. policejního ředitelství, doprava vězňův a hnanců z c. k. policejního ředitelství do městské věznice a osob k c. k. soudům povozem, připřeže pro c. k. trestní soud, odměny za zachránění od utonutí, telefonické spojení 6 policejních kommissarství.

V roce 1901 došlo postrkem příslušníků pražských 48, nepřislušníků dopraveno do obcí domovských 4697, povozem z milosrdí dopraveno osob 131, osob vyčištěno: hnanců 441, policejné dodaných 121, úhrnem 562, pobytem bylo ve věznicích: osob bez přístřeší 257, rodin bez přístřeší 7, policejné ošaceno osob (hnanců) 715, stydlivých chudých osob ošaceno na poukázky vrchního ředitelství ústavu chudinského novým oděvem 1536, k nucené práci dodáno osob 156.

Vlk. D o p r a v a. Uvnitř P-hy nebo z P-hy do předměstí obstarávají dopravu městské elektrické dráhy, a pouze po mostě Karlově jezdí dosud dráha koňská. Jednotlivé trati drah elektrických jsou tyto: 1. Karlín-Malá strana, 2. Král. obora-Král. Vinohrady, 3. Bělského třída-Smíchov, 4. Žižkov-Košíře, 5. okružní Nár. divadlo-Žižkov-Vinohrady-Nár. divadlo, 6. Bolzanova ulice-Vrsovice, 7. Národní divadlo-Vyšehrad, 8. Malostranské náměstí-centrála. R. 1900 dopraveno bylo po těchto drahách okrouhle 20.000.000 osob a přijato 2.000.000 K. Podle inventáře za r. 1900 vloženo do měst. elektr. podniků 21,729.299 K. Kromě jmenovaných městských elektrických drah zprostředkují dopravu v Praze ještě dvě lanové dráhy, a to lanová dráha na Letnou (obecní) a lanová dráha na Petřín (majetek družstva) ve spojení s rozhlednou tamtéž, konečně z Karlína do Libně a Vysočan elektrická dráha Křížkova Dále jest v Praze 184 fiakrů, 238 drožek a 14 dostavníků nebo kočárů hostinských. Veřejných povozů nákladních bylo 421.

P. jest železničním uzlem, kde sbíhá se 9 tratí železničních. Nádraží jsou v Praze 3 a to: severozápadní, společ. státní dráhy a Františka Josefa, mimo P-hu pak ještě nádraží Bušthradské dráhy v Bubnech. druce a na Smíchove a západní nádraží na Smíchově Jme-

novitě jsou trati drah v Praze ústících tyto: 1. trať z Prahy do Podmokel. společnosti státní dráhy rakousko-uherské, s nádražím v Praze v Hybernské ulici. Z téhož nádraží vychází ještě 2. trať dráhy Buštěhradské a dále 3. druhá trať společnosti státní dráhy rakousko-uherské a to z Prahy přes Čes. Třebovou a Brno do Vidně. Z nádraží severozápadního v Praze na Těšnově vybíhá jediná trať této dráhy a to 4. z P-hy do Lysé. Z nádraží cis. Františka Josefa v Sadové třídě, ovšem již na katastru předměstské obce Král. Vinohradů ležícího, vybíhá patero tratí a to: 5. trať České severní dráhy z P-hy do Tumova a čtvero tratí c. k. rakouských státních drah, totiž: 6. trať býv. dráhy cis. Frant. Josefa z P-hy do Vidně, 7. z P-hy do Dobříše, 8. z P-hy přes Plzeň do Brodu nad lesy a 9. z P-hy přes Slaný a Louny do Mostu a Moldavy.

Po Vltavě provozuje se v Praze doprava osob i zboží, kromě toho pak i velice rozsáhlá plavbavost. Dopravě osob slouží přede vším Pražská společnost pro paroplavbu na Vltavě a Labi (v. t.), dopravu po vodě dolů, a to hlavně zboží, obstarává Rakouská severozápadní paroplavební společnost založená r. 1881, která má své sídlo ve Vidni. Přístavy pro tuto plavbu jsou v Karlíně, Holešovicích a Libni. Mimo to provozuje se po řece dolů až do Klecan osobní doprava parníky plujícími z přístaviště na Štvanici. Vory soustředěovaly se dříve v Praze u velikých dřevních ohrad v Podskalí, r. 1902 zřízen však pro ně na Smíchově přístav.

Poštovní doprava vykazuje (1901): přes 50 mill. listů, dopisnic a tiskopisů, 1,2 mill. vzorků, 3 1/2 mill. zásilek peněz. v ceně přes 1500 mill. K. Telegraf. depeši vyřízeno do 4 mill., telefon. hovorů 122.999.

Zásobování P-hy potravinami a nápoji. Jak mnoho potravin a nápojů v Praze se spotřebuje, lze, ovšem toliko přibližně, odhadnouti podle toho, kolik potravin přivezeno jest do P-hy přes čaru daně potravní. Ovšem jednak všechny druhy potravin dani potravní nepodléhají a tudíž jejich dovoz na čáře se nezaznamenává (jako brambory, sůl, cukr, houby, káva a j.), jednak ne všechny potraviny přes čaru do P-hy přivezené spotřebují se v Praze, nýbrž dopravují se P-hou dále. Kromě toho vyrábí se v Praze samé množství potravin (hlavně pečiva, piva, másla), jež i v místě samém se spotřebují. Mimo to množství spotřebovaných potravin v Praze podle přivezeného zboží přes čaru daně potravní udané netýče se Holešovic-Buben a Libně, neboť tyto části města leží mimo obvod daně potravní. R. 1901 přivezeno bylo do P-hy toto množství potravin a jiného zboží, jež podléhá dani potravní: Slazených nápojů lihových 190.950 l, rumu a araku 95.057 l, lihu kofalečního 3,113.224 l, kořalky 88.589 l, vína 2,012.984 l, moštu vinného 5813 l, moštu ovoc. 5585 l, medoviny 636 l, piva 45.128.444 l, octa 344.393 l, dobytka hovězího 15.784 kusů, telat do 1 roku 46.976 kusů, ovcí, skopců, beranů 23.516 kusů, jehňat, kůzlat, podsvinčat

15.177 k., selat až do 19 1/2 kg váhy 1401 k., prasat přes 19 1/2 kg 134.728 q, hus, kachen, kapounů, krůt 398.133 kusů, slepic, holubů 563.542 k., jelenů 479 k., kanců, daňkův 338 k., divokých selat, srnek, kamzíků 4898 k., zajíců 88.585 k., vysekané zvěře vysoké a černé 88 q, bažantů, tetřevův a tetřivků 13.578 kusů, koropty, sluk 26.225 k., slípek vodních, potápek 77 k., drozdů, kvíčal aj. drobného ptactva 2143 tuctů, ryb větších (vzácnějších) 3484 q, ryb obyčejných 1747 q, rýže 4760 q, mouky 112.556 q, krupice 913 q, ječmene lánaného 658 q, krupěk ovsených 187 q, chleba a vůbec veškerého zboží pekařského 22.050 q, kuřice 881 q, pšenice špaldy 219.804 q, žita a pohanky 79.657 q, ovsa v zrně 51.270 q, otrub 3227 q, sena 62.916 q, slámy 23.151 q, zelenin a vařiva 27.791 q, ovoce čerstvého 65.333 q, ovoce sušeného 3408 q, másla čerstvého, másla přepouštěného a husího sádla 11.464 q, sádla vepřového a slaniny 3749 q, sýra 3103 q, vajec 29.963.174 kusů, oleje, 1929 q. Mimo to přivezeno dříví tvrdého 146 pevných a 7200 prostorových metrů, dříví měkkého 4106 pevných, 56.217 m³, uhlí dřevěného 12.566 q, uhlí kamenného, hnědého a koksu 2,100.199 q. Z veškerého tohoto zboží vybrán o bylo r. 1901 celkem 3,630.465 K 35 h daně potravní. Trhy na potraviny soustředěny jsou jednak ve staroměstské tržnici (pro prodej v malém), v ústřední tržnici na maso (pro prodej ve velkém), v ústředních jatkách holešovických, na několika místech v Praze, jako na Ovocném a Uhelném trhu, jakož i v Kotcích na Starém městě, v Lazarské ulici na Novém městě, na Tržišti malostranském a j. menší. Kromě toho prodávají se potraviny v rozličných krámech roztroušených po celém městě.

R. 1900 porazeno bylo v ústředních jatkách hovězího dobytka 26.827, telat 64.491, ovcí 20.579, jehňat 783, koz 40, vepřů 296.850, koní 630, hřibát 5 kusů. Na trh masný v úst. jatkách dopraveno bylo téhož roku zabitých: skopců 10.116, telat 27.594, vepřův a selat 3181, jehňat 1497, kůzlat 2177 kusů; masa hovězího 4,146.350, vepřového 575.830 kg. Na trh dobytčí přihnáno bylo r. 1900 hovězího dobytka 35.884, ovec 2180 kusů.

Počet dobytka. Přehled o počtích dobytka v Praze, jak zjištěn byl při posledním sčítání, podává tato tabulka:

Část města	koní	P o e t					
		hověz. dobytka	ovcí	prasat	mekků a pod.	koz	úhř
Staré město	253	37	—	3	—	1	—
Nové město	1016	118	—	38	—	4	15
Malá strana	259	37	—	3	—	6	3
Hradčany	67	64	—	9	—	2	—
Josefov	13	20	—	—	—	1	—
Vyšehrad	60	1	—	—	—	5	5
Holešovice-							
Bubny	300	374	—	1471	—	63	22
Libeň	301	256	2	126	—	88	48
P.	2269	907	2	1650	—	170	93

Kromě toho 927 koní vojenských.

Kromě toho 927 koní vojenských.

Počet dobytka v Praze ovšem jako v městě vůbec nemá valného významu, neboť hlavně ze zdravotních a částečně též z drahotních ohledův omezen jest na míru nejmenší. Počet koní na př. se neustále zmenšuje. Užívá se totiž koní v Praze, jako ve všech velikých městech vůbec, jednak k účelům přeprachovým, jednak živnostenským. Oněch ve starých částech města P-hy asi přibývá, těchto však rozhodně ubývá, poněvadž rozvojem městských elektrických drah ztenčuje se zde přirozeně počet fiakrův a drožek a kromě toho, poněvadž i stájí ve středu města jest málo a činže z nich vysoká, povozníci pro své potahy vyhledávají si raději ještě lacinější stáje v ostatních částech P-hy, po případě i na předměstích. Tímto posledním důvodem ubytku koní ve starých částech města vysvětluje se nám částečně stálý vzrůst koní v Holešovicích-Bubnech a Libni, ač na stále rozmnožování počtu tamních koní velmi působí nepřetržitě přibývání nových průmyslových závodů, při nichž koní dosud jest potřeba. Polní hospodářství provozuje se v Praze již jen ojedinele, a to na Novém městě v zemských ústavech pro choromyslné, na Hradčanech ve dvoře Strahovském, pak v Holešovicích-Bubnech, zvláště pak v Libni, v několika zbylých tam ještě statcích. V těchto místech chová se hovězí dobytek k účelům hospodářským. Jinak drží se hovězí dobytek ve starých částech města pouze v kravinách po živnostensku provozovaných. A poněvadž těchto následkem rostoucího dovozu mléka z venkova stále ubývá, ubývá i hovězího dobytka v těchto částech města. Holešovice-Bubny vykazují mnoho hovězího dobytka, protože v obvodu jich nalézají se ústřední trh a jatky. Vepřový dobytek chová se v Praze opět jen při jmenovaných polních hospodářstvích. S k o z a m i setkáváme se ještě nejspíše v těch částech města, kde je nejvíce pastvin, tedy zejména v Holešovicích-Bubnech a v Libni.

D a n ě a p ř í r á ž k y. Vysoká poplatnost P-hy patrna z toho, že na r. 1901 předepsány tyto státní daně se zemskými a obecními přírážkami: daň pozemková K 15.689,54, činžovní K 10,105.409,09, 5 % z výnosu činže K 375.657,61, z výdělku konting. K 1.532.437,23, z výdělku nekoting. K 314.545,61, výdělk. ze živnosti kočovních K 5.037,34, výdělk. z podniků, které jsou povinnv klásti veřejné účty, K 8,273.597,12, z důchodů sráž. pokladnami K 699.745,26, z důchodů dle příznání K 221.888,50, osobní z příjmu, kterou poplatník sám má platiti, K 1,722.425,97, osobní z příjmu, sražená zaměstnavatelem, K 274.993,66, ze služného placená přímo poplatníkem K 6.832,50, ze služného sražená zaměstnavatelem K 156.697,50, příspěvek k obchodní komoře K 199.429,67, poplatek z nájemného K 1,598.129,15, daň ze psů K 32,761; úhrnem K 25,535.276,75.

P r ů m y s l. V ohledu průmyslovém nemá P. sama v dosavadním svém rozsahu a hranicích té důležitosti jako ve směrech

jiných. Ruch průmyslový soustřeďuje se spíše v předměstích, zvláště v Karlíně a na Smíchově, kdežto z vlastních čtvrtí pražských jen obě nejmladší, Holešovice-Bubny a Libeň, mají skutečný ráz míst průmyslových. V nich leží největší a nejdůležitější podniky města, dodávající jim charakteristické tvárnosti továrnické. V ostatních částech P-hy činnost průmyslová provozuje se většinou jen po řemeslnicku a tovární závody vyskytují se tu porůznu.

Podle posledního sčítání, do něhož ovšem ještě není pojata Libeň, na kterou tuto zvlášť odkazujeme, P. měla úhrnem 6080 živností výrobních se 3437 koňskými silami motorovými, v nichž zaměstnáno 39.117 osob. Nejvíce závodů i zaměstnaných osob jest při oděvnictví a výrobě okrasného zboží, totiž 2399 závodů s 11.760 osobami a 276 motorovými silami koňskými. Mužských a ženských krejčovství jest v Praze 966 se 3744 osobami, závodův obuvnických 898 s 2536 osobami, rukavičkářských 111 s 2842 osobami. Výrobou prádla, zboží pleteného a šněrovaček zabývá se 108 závodů s 886 osobami a 75 koňskými silami motorovými, zhotovováním plstěných klobouků 41 závod se 798 osobami a 185 koň. sil. motor., klobouků slamených 9 záv. se 101 os. a 16 koň. motor. sil., deštníkův a slunečníků 26 záv. s 97 os., nákrčníkův a šlí 17 záv. s 257 os. Kožišnictví a čepičářství jsou v Praze 63 se 157 os., modistství 129 s 288 os. a vlásenkářství 30 s 33 osobami.

Co do počtu zaměstnaných osob přichází na druhém místě skupina živností stavebních, která v 537 závodech s 12 koňskými silami motorovými zaměstnává celkem 6459 osob. Ve skupině této vyniká především stavitelství a zednictví se 144 záv. a 4306 os., dále 5 podnikatelství staveb pozemních (274 osoby), 2 podnikatelství vodních staveb (227 osob, 12 koň. sil. motor.), 30 záv. tesařských (291 os.), 21 pro zavádění plynovodův a vodo- vodů (207 os.). Civilních inženýrství jest 21 s 225 os., podnik pro asfaltování a betonování 1 (22 os.), závodův kamenických 8 (75 os.), dlaždičských 11 (110 os.), pokrývačských 46 (155 os.), pumpařských 6 (8 os.), kamnářských 24 (51 os.), sklenářských 52 (104 os.), stukatérských 5 (18 osob), kominických 27 (47 os.), průtočnických 5 (18 os.), pro malování pokojů 99 (272 os.), pro leštění pokojů 27 (38 os.) a pro čištění oken 3 (11 os.).

Početem závodů předčí stavební živnosti výroba potravin a pochutin, která jich má 859 s 3682 osobami a 1324 koňskými silami motorovými, vnikající tudíž motorovými silami nad všechna ostatní odvětví pražského průmyslu. Tuto její převahu způsobuje především 36 mlynů s 1116 koň. sil. mot., v nichž zaměstnáno jest 426 osob, dále 27 pivovarů se 133 koň. sil. mot. a 432 os., pak 165 uzenářských záv. se 40 sil. mot. a 533 os. Nejčetnější jsou v této skupině řeznictví (338 záv. s 676 os.), pekařství a pecnářství (128 záv. s 874 os. a 4 koň. sil. mot.) a cukrář-

ství (88 záv. s 348 os.). Výrobu lihovin provozují 53 podniky se 123 os., sodovky a limonád 2 záv. s 23 os. a 4 koň. sil. mot., octa 3 záv. s 12 os., lihu 1 záv. s 66 os. a 15 koň. sil. mot., droždí 2 záv. s 10 os., čokolády a cukrovín 5 záv. s 87 os. a 4 koň. sil. mot., náhražků kávových 2 záv. se 49 os. a 8 koň. sil. mot. atd.

Důležitá jest i výroba kovův a zboží kovového, jakož i strojů, nástrojův a vozidel. V prvním z těchto odvětví jsou 552 závody se 4076 osobami a 347 koňskými silami motorovými, mezi nimi 5 sleváren železa (383 os., 67 koň. sil mot.), 1 raffinerie železa (102 os., 45 koň. sil), 287 podniků na výrobu zboží železného a ocelového (1793 os., 213 koň. sil mot.), 37 na zboží kovové (380 os. a 6 koň. sil.), 120 na zboží zlaté a stříbrné (630 os. a 12 koň. sil) a 85 na zboží granátové (639 os.). V odvětví druhém vynikají strojírny a strojní zámečnictví, počtem 43 s 1323 os. a 195 koň. sil., pak velké dílny železniční (372 děl. a 125 koň. sil), 38 záv. mechanických a optických s 263 os. a 8 koň. sil., 9 záv. na výrobu vah a měr se 126 os. a 12 koň. sil., 39 záv. na hudební nástroje se 195 os., 4 na potřeby osvětlovací s 88 os. a 5 na střelné zbraně s 64 osobami. Hodinářství jsou 74 s 218 os. a 9 koň. sil., chirurgické nástroje a bandáže vyrábí 11 závodů s 25 os., umělé chrupy, zuby a oči 10 záv. s 19 os., různé nástroje a nářadí 8 závodů s 9 os. atd.

Vytknouti dlužno dále výrobu zboží dřevěného, kostěného, pryžového a p. s 610 závody, 3094 os. a 107 koň. sil. mot. Zde jsou nejčetnější závody truhlářské (294 s 1130 os. a 16 koň. sil. mot.), lakýrnické (90 s 435 os.), soustružnické (56 se 137 os.), bednářské (52 se 163 os.), rezbářské (27 s 98 osobami) a pozlacovačské (22 se 76 osobami). Při výrobě hrubého zboží dřevěného a na 2 pilách (65 koň. sil) zaměstnáno jest 260 os., ve 4 podnicích na výrobu gumového zboží 10 os., v 6 na hole a bičistě s 10 koň. sil. mot. 127 osob a ve 14 záv. košíkářských 428 osob.

Za touto skupinou počtem zaměstnaných osob následují živnosti polygrafické a umělecké, které ve 205 záv. se 165 koň. sil. mot. zaměstnávají celkem 2604 osoby. Jsou to především tiskárny (37 s 1793 os. a 157 koň. sil.), dále lithografie (30 s 244 os. a 8 koň. sil.), písmolijny, zinkografie, 8 ústavů linkovacích (30 os.), 9 dřevoryjctví (14 os.), 22 záv. na výrobu umělých květín (82 os.), 1 na tepané zboží (13 os.), 17 na výrobu soch kamenných, sádrových a dřevěných (165 os.), 31 ryjctví (115 os.) a 33 fotografie (110 os.). Průmysl textilní a čalounictví čítá 191 závod s 620 koň sil. mot. a 1395 osobami. Největší z těchto podniků jest prádelna (174 os. a 310 koň. sil.) a tiskárna bavlny (478 os. a 220 koň. sil.), dále 2 tkalcovny na len, konopí a džutu (123 os. a 80 koň. sil), 8 záv. provaznických (67 os. a 8 koň. sil). Prýmkářství jest 30 se 131 os., čalounictví

96 s 269 os., barvírna 21 s 69 os., appretoven 5, výroby vaty 4, provaznictví 8 atd.

Usnářstvím a úpravou kožišin, štětín, žíní, perí a p. zabývá se 159 závodů s 1176 osobami a 107 koňskými silami. Do této skupiny průmyslové náleží 16 koželužen s 95 os. a 2 koň. sil., 5 jircháren se 152 os. a 10 koň. sil. a 9 barvěren koží se 301 os. a 40 koň. sil., dále 2 závody pro čištění perí se 163 os. a 45 koň. sil., 1 prádelna žíní se 40 os. a 10 koň. sil., 86 záv. pro výrobu zboží koženého a sedlářského (322 os.), 37 pro úpravu štětín a p. (79 os.) a j.

Větším počtem zaměstnaných osob vyniká i výroba papíru, zboží papírového a knihařského, která má celkem 154 závody s 1023 osobami a 45 koň. sil. mot. Sem náleží 1 papírna s 61 os. a 15 koň. sil., 1 závod na výrobu čalounův a barevného papíru se 41 os. a 30 koň. sil., 5 na výrobu karet s 20 os. a 147 na zboží knihařské a papírové s 901 osobou.

Méně rozvinut jest v Praze průmysl lučebnický (83 závody se 668 osobami a 74 koň. sil mot.), z něhož zmínky zasluhuje plynárna s 221 os. a 12 koň. sil., 8 záv. pro výrobu barev, inkoustu a tuší s 91 os. a 48 koň. sil., 14 mydláren se 78 os. a 10 koň. sil., 12 výroben zboží voňavkařského s 69 os. a 4 koň. sil., 4 výroby aether. olejů s 28 os., 5 voskářství, 6 závodů na výrobu fermeží a laků s 27 os., 3 chemické zkušebny s 11 os. atd. Lékáren bylo v Praze 17 se 115 osobami.

Jestě slaběji zastoupena jest výroba zboží z kamene a zemin, úhřem 54 závody s 335 os. a 4 koň. sil., z nichž uvádíme 33 závody na zboží hliněné s 270 os. a 4 koň. silami, 6 na cementové s 26 os., 2 na výrobu mlýnských kamenů s 21 os., 5 na broušení drahokamů s 6 os. a 5 na broušení a úpravování skla se 7 osobami.

Ku podpoře průmyslu a hájení zájmů živnostenských jest v Praze několik sdružení a ústavů. Tak především «Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách», která má odbornou veřejnou knihovnu a pořádá učební kursy, dále technologicko-průmyslové museum obchodní a živnost. komory v Praze, v němž pořádají se výstavy, kursy atd., umělecko-průmyslové museum obchodní a živnostenské komory s knihovnou a krásnými sbírkami, průmysl. museum Vojty Náprstka s knihovnou, Remesln. — živnostenská beseda, pořádající přednášky, starající se o dorost živnostenský a p., spolčenstva jednotlivých živností, stálá výstava řemeslných prací atd.

O b c h o d. P jest výbornou svojí polohou zeměpisnou jaksi předurčena za hospodářské středisko Čech. Zde bylo by se vyvinulo přirozenou mocí poměrů vynikající emporium země i tehdy, kdyby nebylo tu od pradávna její politické centrum. Ležíc na Vltavě při dolním jejím toku, který možno odtud splavniti i pro větší lodí, P. jest v přímém spojení s celou vodní sítí království. Ovšem při dnešním rozsahu říční plavby nemá tato okolnost toho významu jako dříve,

avšak důležitost její stoupne nejspíše měrou netušenou, až provedena bude projektovaná velikolepá úprava vodních cest v Rakousku. Přirozené tyto výhody a vynikající přednosti zeměpisného položení P-hy zjednal si však platnosti i při stavbě železničních tratí, ač dopravní politika veřejná i soukromá nebyla Praze nijak přízniva. Důležité linie mezinárodní dopravy železniční vedeny sice úmyslně mimo ni, avšak hlavní trati zemské vesměs z ní vycházejí a v ní ústí. Takovým způsobem přirozeně a nezbytně P. musila se státi předním a hlavním sídlem o b c h o d u celých Čech. Přesných a úplných dat číselných o výši obrátův obchodních v Praze ovšem podati nelze. Podotýkáme jen, že dovoz zboží po železnicích do města páčí se na 2 1/2 mill. t, vývoz pak na 1 mill. t. Co pak týká se obchodu s potravinami, odkazujeme na stat' o zásobování P-hy potravinami. Střediskem velkoobchodního ruchu pražského jsou 2 burzy: na zboží a cenné papíry a bursa plodinová. Bursovni trh s cennými papíry nemá velikého rozsahu a významu, jsa jen odleskem bursovních poměrů vídeňských, značně důležit jest však obchod se zbožím. Zvláště záznamy pražské burzy o cukru nabývají druhdy vlivu i na poměry mezinárodního cukerního tržiště. Důležité předměty pražského obchodu jsou dále: výrobky mlýnské a zemědělské plodiny, dříví, lín, zboží rukodělné, železo, stroje, sklo i zboží skleněné, rukavice, zboží uzenářské, uhlí a mn. j.

Následkem cílého a rozsáhlého svého obchodního ruchu P. jest také sídlem největších peněžních ústavů země, jak domácích, tak i pobočných závodů podniků cizích a to velikých bank vídeňských. Zmíníme se tu především podrobněji o ústavech domácích, z nichž jsou v zemských rukou hypoteční a zemská banka.

Hypoteční banka království Českého založena r. 1865 zemí za tím účelem, aby na realitě v Čechách ležící poskytovala půjčky v zástavních listech na 5 % (roku 1901 za 12,111.000 zlat.), 4 % (za 170,652.000 zlat. a 70,785.000 K) a 3 1/2 % (za 23,373.000 K), rezervní fondy (I., II., III.) činí 8,271.000 K, zisk 118.652 K.

Zemská banka království Českého založena r. 1890 zemským sněmem k tomu cíli, aby skýtala půjčky státu, zemí, okresům a obcím, dále k účelům melioračním i soukromníkům, pak k účelům železničním a hypotečním, pokud nespádají v obor banky Hypoteční. Vydává 4 %ní úpisy obecní (za 209,431.200 K), meliorační (za 6,524.600 K) a železniční (za 81,226.200 K). Hypot. půjčky činí 8,004.771 K, stavební úvěr 242.800 K, rezervní fond 1,455.974 K a základní provozovací kapitál 10,000.000 K. Dále eskomptuje směnky (za 273,205.000 K), přijímá vklady (99,097.000 K) a deposita (81,038.000 K). Zisk jest 527.278 K, úhrnný obrát pokladní 2.538,212.000 K.

Ostatní pražské banky jsou soukromé podniky akciové: Živnostenská banka pro

Čechy a Moravu, založená r. 1868 českomoravskými záložnami, má akciový kapitál 20,000.000 K, rozdělený na 100.000 akcií po 200 K, rezervní fond jest 4,848.470 K, speciální reserva 1,103.837 K, zajištění úvěrních družstev při bance činí 1,557.655 K, vklady činí 48,379.000 K, eskompt smének 230,979.000 K, zisk 2,119.413 K, úhrnný obrát pokladní 7,097,453.000 K, poslední dividenda byla 7 %. V posledních letech provedla (1896) financování elektrické dráhy P. Libeň-Vysočany, (1897) pražské akciové společnosti pro malo-dráhy a elektřinu, (1898) 4 %ní vídeňskou plynárenskou půjčku, úpisných akcií české všeobecné zajišťovací banky, uvedení akcií pro cukerní průmysl na pražskou burzu, financování elektrotechnické společnosti dríve Kolben a sp., západočeských závodů kaolinových a chamottových, parcelaci reality kadetní školy, (1899) financovala společenský pivovar v Praze a (1901) založila úvěrní banku v Lublani.

Česká průmyslová banka, založená 25. září 1898 s akciovým kapitálem 4,000.000 K, rozděleným na 10.000 akcií po 400 K, vydává 4 1/2 %ní bankov. dlužní úpisv (za 2,551.000 K), přijímá vklady (2,943.111 K), eskomptuje směnky (42,996.514 K), poskytuje hypotékární půjčky a měla (1901) zisk 235.950 K a dividendu 4 1/2 %. Úhrnný obrát r. 1901 činí 882,325.946 K. R. 1899 založila diskontní společnost s omezeným ručením, provedla subskripci na akcie I. české všeob. pojišťovací společnosti, r. 1901 na podily české grafické společnosti »Unie«, r. 1902 na akcie středočeského pivovaru a sladovny v Stelčovsi. Pražská Úvěrní banka, založená r. 1870 v Kolíně a přenesená r. 1900 do P-hy, má akciový kapitál 4,000.000 K, rozdělený na 10.000 akcií po 400 K, rezerv. fond činí 2,490.000 K, vklady 21,213.000 K, eskompt smének 34,228.000 K, celkový obrát 880,588.000 K, zisk 397.137 K a dividenda 9 %. R. 1896 koupila cukrovar u Kolína a proměnila jej v akciovou společnost, r. 1897 financovala nuselský pivovar, r. 1898 provedla prodej pražské tramwaye, r. 1899 založila akciovou společnost pro průmysl kožený v Novém Bydžově, r. 1900 koupila uhelné doly hrab. Ledebura-Wichelna u Teplic.

C. k. priv. Česká banka »Union«, založená r. 1872 s akciovým kapitálem 12,000.000 zl., rozděleným na 120.000 akcií po 100 zl., vykazuje (1901) rezervních fondů 6,450.000 K, reserva pro úvěrní družstvo činí 186.797 K, vklady 31,838.000 K, směnky 47,311.000 K, čistý zisk 2,133.364 K a dividenda 6 % Banka tato náleží mezi vynikající peněžní ústavy říše a provedla v posledních letech řadu velikých finančních operací, zvláště úpis akcií úvěrního ústavu pro podniky dopravní a veřejné práce, zemské banky pro Bosnu a Hercegovinu, uherské agrární a důchodové banky a liberecké elektrické pouliční dráhy, zřízení rakouského závodu elektrických podnikův dríve Schuckerd a spol., 4 1/2 %ní bosenskou zemskou půjčku, vydání 4 %ních priorit dráhy

strakonicko-vimperské a vodňansko-prachtické, stavbu připojovacích tratí liberecko-jablonecké dráhy, přeměnu Škodových závodů v akciový podnik, vídeňskou půjčku elektrickou a investiční.

Česká eskomptní banka, založená r. 1863, má akciový kapitál 12.000.000 K, rozdělený v 30.000 akcií po 400 K, rezervní fondy 13.485.658 K, vkladů 49.605.000 K, deposit 26.559.000 K, směnec za 35.247.000 K, zisk 2.571.098 K a dividendy 10 %.

Hospodářská úvěrní banka pro Čechy, založená r. 1867 s akc. kapitálem 3.500.000 zl., rozděleným na 17.500 akcií po 200 zl., vydává hypotekární 4 % ní důchodové listy (za 2.416.000 K), rezervní fondy činí 1.230.646 K, vklady 13.061.969 K, zisk 519.730 K a dividendy 4 %. R. 1901 banka koupila velko-statky Vodolku, Panenské Břežany a Chvatěruby, jež prodává po částech.

Ústřední banka německých spořitelů založena 14. dub. 1901 s akciovým kapitálem 4.000.000 K, rozděleným na 10.000 akcií po 400 K, a má za účel zastupovatí zájmy všech německých spořitelů v Čechách.

R. 1901 koncedována vídeňské směnární akciové společnosti »Merkur« pro P-hu Česká směnární akciová společnost.

R. 1902 udělena pak zvláštnímu družstvu koncesse ke zřízení České obchodní banky. Konečně počátkem r. 1903 zřídil Ústřední svaz českých spořitelů t. zv. Ústřední banku českých spořitelů v Praze.

Z vedlejších závodů cizích bank dlužno především jmenovati filiálku Rakousko-uherské banky, nejdůležitější a největší filiálku tohoto ústavu v Rakousku. Dále jsou zde pobočky Rakouského úvěrního ústavu, Anglorakouské banky, Banky pro země rakouské a Vídeňské bankovní společnosti.

Spořitelny jsou v Praze dvě. Starší a mohutnější jest Česká spořitelna z r. 1825, která má 139.498 vkladů v úhrnné summě 218.565.361 K, rezervní fond 37.783.636 K, kursovní rezervu 8.697.042 K a zisk 398.820 K. R. 1886 založena při ní záložna s kapitálem 180.401 K, která r. 1901 poskytl 573 stranám 94.457 K záloh. R. 1889 zřízena pak starobní spořitelna, jež má 3159 účastníků se 708.975 K.

Dne 1. květ. 1875 založena obcí Pražskou Městská spořitelna pražská, která má 100.948 vkladů v obnosu 113.482.127 K, rezervní fond 7.030.205 K, kursovní rezervu 219.806 K a úhrnný zisk 313.339 K. R. 1900 založeno spořitelní oddělení pro »čeledí«, pomocnictvo živnostenské a dělnictvo, které čítá 4172 členy s 2.266.715 K vkladů.

Vedlejšíým činitelem v hospodářském životě a poměrech P-hy jsou úvěrní společnosti, označovaná obyčejně názvem záložna, jejichž počet zejména v posledních letech neobyčejně vzrostl a kterých počítá se zde do 34, jsou to (podle doby založení):

Záložna řemeslníků pražských (s ručením obmezeným, založ. r. 1850, aktiva 588.077 K, přebytek 988 K); Úsporní, záložní a podpůrný

spolek telegrafních zřízenců v obvodu ředitelství pražského (obm., založ. 1862, 440 čl. s podíly za 43.929 K); První občanská záložna (obm., zal. 1869, 1409 členů s 6817 podíly za 409.020 K); Svatováclavská záložna v Praze v liquidaci (neobm., zal. 1872, 3347 čl. s 13.057 podíly za 547.334 K); Obchodní záložna (neobm., zal. 1874, 3317 čl. s 4011 podíly za 167.800 K); Malostranská záložna v Praze (obm., zal. 1874, 2926 čl. s 3519 podílů za 171.293 K); Všeobecná záložna (obm., zal. 1874, 1079 čl. s 3822 podíly za 152.880 K); Úsporní a záložní družstvo I. všeobecného úřednického spolku rakousko-uherské moc nářství (obm., zal. 1874, aktiva 791.096 K); Občanská záložna v Libni (obm., zal. 1874, 430 čl. s 767 podíly za 15.740 K); Úsporní a záložní spolek c. k. poštovních úředníků v Čechách (obm., zal. 1879, aktiva 246.728 K); Obecná záložna (obm., zal. 1880, 295 čl. s 317 podíly za 6340 K); Společná záložna (obm., zal. 1886, 186 čl. s 386 podíly za 8125 K); Úsporní a záložní pokladna pro členy německého řemeslnického spolku (obm., zal. 1887, aktiva 313.550 K); Vzájemná záložna zřízenců generálního jednatelství pro Čechy c. k. priv. Assicurazioni Generali (obm., zal. 1887, aktiva 6096 K); První občanská záložna v Holešovicích-Bubnech (obm., zal. 1892, 494 čl. s 2081 podíly za 83.240 K); Občanská záložna na Malé straně (obm., zal. 1893, 839 čl. s 2337 podíly za 93.480 K); Národní záložna (obm., zal. 1894, 971 čl. s 2393 podíly za 95.720 K); Česká pošumavská záložna (obm., zal. 1894, 1061 čl. s 3093 podíly za 61.960 K); Českoslov. záložna obchodní (obm., zal. 1894, 76 čl. se 169 podíly za 3380,-K); Český úvěrní ústav (obm., zal. 1895, 302 čl. s 598 podíly za 286.268 K); Učitelská záložna spolku »Komenský« pro P-hu a okolí (obm., zal. 1896, 352 čl. s 517 podíly za 10.350 K); Úsporné a úvěrní družstvo samosprávných úředníků v království Českém (obm., zal. 1896, 170 čl. s 254 podíly za 10.127 K); Záložna soukromých úředníků v království Českém (obm., zal. 1896, aktiva 180.804 K); Obchodní a záložní družina (obm., zal. 1897, 100 čl. s 292 podíly za 3085 K); Úvěrní ústav majitelů domů v král. Českém (obm., zal. 1898, 204 čl. s 439 podíly za 43.980 K); První česká záložna c. k. státních úředníků se sídlem v Praze (obm., zal. 1898, 268 čl. s 317 podíly za 12.452 K); První záložní a obchodní družstvo pro Vyšehrad a okolí (obm., zal. 1898, 386 čl. s 971 podílem za 38.840 K); První česká diskontní společnost (obm., zal. 1899, 143 čl. s 297 podíly za 139.500 K); Dělnická záložna (obm., zal. 1899); Lidová banka (obm., zal. 1900, 705 čl. s podíly za 131.788 K); Úvěrní spolek (obm., zal. 1900, 435 čl. s 808 podíly za 80.614 K); Lidová záložna (obm., zal. 1900, 506 čl. s 2498 podíly za 49.960 K). R. 1902 ustavena za účelem usnadnění liquidace Svatováclavské záložny nová záložna s obmezeným ručením a s názvem »Důvěra«. T. r. ustavena záložna spolku českoslovanských hostinských »Hostimil«. Konečně dne 3. ledna 1903 ustaven jako

společenstvo s ručením omezeným »Ústav pro vadia a kauce« za účelem opatrování svým členům hodnoty potřebné ke kaucím a vadním služebním, podnikatelským i dodavatelským.

Mimo tyto uvedené peněžní ústavy jest v Praze řada závodů bankéřských, jako: »Pražský Merkur«, »Mercur«, August Štěpán, Moritz Zdekauer, Fischl a Bondy, Uggèa sp. a mn. j.

Půjčovny a zastavárny jsou při většině založeny, tak zejména při První občanské, Malostranské, Obchodní, První občanské v Holešovicích atd. Samostatný podnik toho odboru jest První pražská zastavárna, zal. r. 1872 s akciovým kapitálem 450.000 zl. rozděleným na 2250 akcií po 200 zl., která má rezervní fond 100.000 K, poskytla půjček (1901) 829.827 K, vykazovala zisku 94.322 K a rozdělovala 8 %ni dividendu. Dále jest v Praze státní ústav toho druhu, totiž c. k. zástavní a půjčovní úřad, který měl koncem roku 1901 tento stav půjček: na skvosty 3,191.790 K, na šatstvo 798.204 K a na cenné papíry 445.698 K.

Opatrování úvěru slouží dále také veliký počet t. zv. úvěrních kanceláří, založených jednotlivými podnikateli v nejrozmanitějších rozměrech a způsobech, které vznikají zvláště v poslední době měrou až přílišnou.

Velikolepé výsledky činnosti vykazují též pražské ústavy pojišťovací, a to jak domácí, tak i filiálky ústavů cizích, rakouských i zahraničních. Zvláště domácí české pojišťovny dospěly k netušenému rozkvětu a vyvinuly se namnoze v mohuté podniky vynikajícího významu národohospodářského i národnostního, které rozšířily působnost svoji i za hranice zemí československých. Jsou to:

Vzájemně pojišťovací banka »Slavie« v Praze byla založena 14. květ. 1868 a setkala se hned s počátkem s neobyčejnou přízni u Čechů i jiných slovanských národů, tak že má dnes generální zastupitelství i ve Lvově, Lublani a Zahřebě. Skládá se z 5 sekcí: I. a II. pro pojištění kapitálův a důchodů na dožití a úmrtí, III. družstva na vzájemné dědění, IV. pojištění proti ohni a V. proti krupobití. V oddělení pro životní pojišťování bylo při pojištění na úmrtí (1901) 23.396 pojistek s 63,964.854 K, na dožití 7498 pojistek s 18,323.186 K, při důchodech 1352 pojistek se 164.704 K a splaceno praeemii 3,043.000 K, vyplaceno 1,231.000 K, reserva praeemiová činila 16,230.000 K a úhrn fondu 18,507.000 K. V oddělení pro pojišťování proti ohni bylo pojištěno nemovitosti za 470,817.468 K a movitostí za 263,624.789 K, praeemii splaceno 2,598.000 K, škody činily 1,240.000 K, reserva praeemiová 891.000 K a úhrn rezerv 3,546.000 K. V oddělení pro pojištění proti krupobití bylo 13.288 pojistek s 18,226.577 K, praeemii 319.000 K, škod 202.000 K, všechny fondy úhrnem činí 24,190.000 K.

První český c. k. priv. ústav ke vzájemnému pojištění proti škodám z ohně a krupobití, založený r. 1827, rozděluje se na oddělení stavební, movitostí a proti krupobití. V prvním číni pojištěná summa 382,497.000 K, příspěvky 1,466.000 K, škody 945.000 K a rezervní fond 2,867.000 K; v druhém pojištěná summa 184,911.000 K, příspěvky 644.000 K, škody 440.000 K a rezervní fond 1,425.000 K a ve třetím pojištěná summa 48,557.000 K, příspěvky 999.000 K, škody 781.000 K a rezervní fond 1,420.000 K. Ustav tento jest co do stáří druhý ze všech soukromých pojišťovacích ústavů Rakousko-Uherska.

»Praha«, spolek kapitály a důchody vzájemně pojišťující, založený r. 1868, pojišťuje na smrt a na dožití. V prvním oddělení má (1901) 12.114 pojistek s 25,987.522 K a v druhém 6739 poj. se 13,962.497 K. Přijaté praeemie činí 1,420.851 K, výplaty 422.828 K a rezervy 8,244.144 K.

Rolnický vzájemně pojišťovací ústav v Praze, založený r. 1869, pojišťuje proti ohni (40.345 členův se 75,278.432 K, přijaté praeemie 317.018 K, škody 189.843 K, reserva 215.494 K) a proti krupobití (12.747 členů s 15,527.875 K, přijaté praeemie 282.624 K, škody 174.289 K a reserva 315.503 K).

První česká všeobecná zajišťovací banka v Praze, založená r. 1872, má akciový kapitál 2,400.000 K, rozdělený ve 12.000 akcií po 200 K, přijaté praeemie činily 18,678.075 K a nároky na odškodné 15,409.757 K, reserva škod 1,119.025 K, reserva praeemii 3,955.019 K, pojištěná summa úhrnem 1,472,491.660 K a ztráta 185.806 K.

První česká všeobecná akciová společnost pro pojišťování na život byla založena r. 1899 jako důležitý hospodářský podnik národní Českou průmyslovou bankou s kapitálem 2,000.000 K, rozděleným na 5000 akcií po 400 K, má při pojištění na smrt 902 pojistky s 3,979.660 K a při pojištění na dožití 20 poj. s 59.000 K, přijaté praeemie činí 88.987 K, výplaty 4014 K, praeemiová reserva 72.918 K a zisk 58.732 K.

Pojišťovací spolek cukrovarníků v Rak. — uherském mocnářství byl založen na základě vzájemnosti r. 1861, má (1901) 240 členů, pojištěná summa činí 1,105,805.177 K, praeemie 2,770.989 K, výplaty škod 310.359 K, členům vráceno 414.425 K a k fondům připsáno 623.000 K, garanční fond činí 2,000.000 K.

Pensijní úřednický ústav členů pojišťovacího spolku cukrovarníků v Rakousko-uherském mocnářství má 2793 členy s pojištěným služným 6,938.903 K, příspěvky členův činí 586.052 K, pense 378.518 K, reserva praeemiová 15,481.151 K.

Kromě těchto soukromých podniků jsou v Praze také veřejné ústavy pojišťovací, totiž:

Dělnická úrazová pojišťovna pro království České jeví r. 1901 tyto poměry: přijaté praeemie 5,781.217 K, výplaty škod 3,622.043 K, úhradní kapitál 23,740.315 K, reserva škod 7,839.755 K a ztráta 1,759.810 K.

Pražská městská pojišťovna založena byla r. 1865 za tím účelem, aby pojišťovala obecní i soukromé objekty v Praze a předměstích. Ze zisku poukazuje se každoročně jistá částka k účelům hasičským Pražské obci, od založení ústavu celkem 962.449 K. Roku 1901 bylo při pojištění budov 6681 pojistek se 199.192.575 K a při pojištění movitostí 8636 pojistek s 85.788.629 K, přijaté prémie činí 211.828 K, výplata škod 21.310 K, rezervní fondy 1.581.090 K a zisk 154.966 K.

Zemský pojišťovací fond císaře Františka Josefa I. založen byl zemí na paměť čtyřicetiletého jubilea panování císaře Františka Josefa I. r. 1888 a zahájil činnost r. 1895. R. 1901 přijati byli 692 pojistěnci, tak že počet všech pojištěných činí 4657, vkladů složeno 6177 částkou 413.812 K, důchodův poukázáno jest 175 summou 69.925,94 K.

Vedle domácích pojišťoven tuto uvedených působí v Praze od let veliký počet zastupitelství, jednatelství a filiálék ústavů cizích, které rozšiřují odtud namnoze činnost svou po celých Čechách, dosahující zhusta výsledků velice značných, ač ovšem v době poslední působnost jejich valně jest obmezována neobyčejným rozmachem podniků domácích. Jsou to z pojišťoven rakouských:

»Allianz« z Vídně (filiálka); »Atlas« z Vídně (generální zastupitelství); C. k. priv. Assicurazioni Generali z Terstu (generální jednatelství); »Concordia« z Liberce (gen. jedn.); Dolnorakouské zemské pojišťovací ústavy z Vídně (filiálka); »Dunaj« z Vídně (gen. jedn.); »Globus« z Vídně (gen. zast.); »Janus« z Vídně (filiálka); »Kotva« z Vídně (zast.); C. k. priv. pojišťovací společnost rakouský »Phönix« z Vídně (zast.); Pojišťovací spolek železničních zřízenců z Vídně (místní comité); »Providentia« z Vídně (gen. zast.); První rakouská společnost pro pojišťování proti vluštění z Vídně (gen. jedn.); První rakouská všeobecná společnost pro úrazové pojišťování z Vídně (gen. jedn.); První vídeňská společnost pro pojišťování tabulového skla z Vídně (gen. jedn.); První všeobecný úřednický spolek Rakousko-uherského mocnářství z Vídně (členská skupina); Rakouská společnost pro živelní pojišťování z Vídně (gen. jedn.); C. k. priv. Riunione Adriatica di Sicurtà z Terstu (gen. jedn.); Společnost pro zkoušení a pojišťování parních kotlů z Vídně (vrchní inspekční kancelář); Spolek »Gisela« pro výstavbu děvčat z Vídně (filiálka); Spolek průmyslníků pro pojištění proti tělesným úrazům z Vídně (filiálka); Vídeňská pojišťovací společnost (gen. jedn.); z uherských:

»Foncière« z Pešti (gen. jedn.); »Nationale« z Pešti (gen. zast.); První uherská všeobecná pojišťovací společnost v Pešti (gen. jedn.); Uhersko-francouzská pojišťovací akciová společnost z Pešti (gen. zast.); a ze zahraničných:

Basilejská pojišťovací společnost pro dopravu (gen. jedn.); »Caisse générale des familles« z Paříže (jednatelství v konkursu); Gothajská banka pro vzájemné pojišťování

na život (zast.); »The Gresham« z Londýna (hlavní filiálka); Kolínská akciová společnost pro úrazové pojišťování z Kolína n. R. (gen. jedn.); »New York« z New Yorku (gen. jedn.); »The Mutual« z New Yorku (gen. jedn.).

Z úřadův a korporací ku podpoře a hájení zájmův obchodních jest zde především obchodní a živnostenská komora, jejíž obvod má plochy 13.650,44 km² a čítá 1.970.623 obyv. Komora má 48 členův, a to 24 ze sekce-obchodní a 24 ze sekce živnostenské, příjmy činí 11.710 K, vyd. 323.144,93 K a komorní přírůžka 4 %. R. 1901 komora poskytl různým školám příspěvků 33.784,83 K, na stipendia 9670 K, na technologické průmyslové museum 42.923,04 K, na umělecko-průmyslové museum 15.000 K a k různým jiným účelům věnováno celkem 15.779,27 K. Vývozní kancelář komorní má za účel podávati všeobecné obchodní informace, opatřuje zástupce a jednatele v cizině atd. Mimo to jest při komoře výkladna patentních spisův. Dále jsou v Praze dvě obchodní gremia: Pražské obchodní gremium (německé), které vydržuje německou pokračovací školu kupec-kou, a Nové obchodní gremium král. hlav. města P-hy, jež vydržuje pokračovací a dvojtřídní školu obchodní.

Důležitou institucí ku podpoře obchodu jest také Vývozní spolek pro Čechy, Moravu a Slezsko, který směřuje především ku povzbuzení českého exportu, avšak udílí členům svým spolehlivé informace též o vnitrozemských poměrech a firmách obchodních. Rozšiřování a utužení obchodního ducha má za účel také České obchodní museum, které vydává »Obchodní Listy«, pořádá různé výstavy a kursy učebné, udílí nejrozmanitější obchodní informace atd. Obchodnická sdružení jsou dále: spolek »Merkur«, vydávající Obchodní knihovnu »Mer-kuru«, Československá obchodnická beseda, jež vydržuje jednoroční obchodní školu a pořádá různé kursy a přednášky. Spolek absolventů Československé obchodní akademie, který založil »Obchodní Listy« a Československou obchodní záložnu, Spolek českých kupců, Spolek českých obchodních cestujících atd.

Konečně slouží obchodnímu ruchu i početné kanceláře informační, zprostředkovací všeho druhu a mn. j., náležející jednotlivcům. Tšr.

Hospodářská správa obce.

1. Finance obecní. Podle inventáře obecního za rok 1900 veškeré aktivní jmění obce pražské koncem téhož roku odhadnuto bylo na 128.792.824 K, jmění pak pasivní na 90.926.181 K, tak že čistého jmění obecního bylo celkem 37.866.643 K. Největší položkou v aktivním jmění byly nemovitosti, jejichž cena odhadnuta byla na 91.379.566 K. Výpůjčky obecní dosáhly v udaném roce výše 80.817.451 K. Vydají měly obecní důchody r. 1900, když nepřihlížime k městské spori-telně, měst. elektrickým podnikům a obecnímu pachtu daně potravní, úhrnem 59.797.858 K.

Prirázek obecních, které na r. 1900 vyměřeny byly na 16 % k dani pozemkové, 15 % k domovní dani činžovní, 25 % k dani z výdělku, důchodů a služného, pak přírázek školních (13—18 %) a činžovního krejcaru (4—6 %) vybraly důchody obecní 6,805.970 K.

2. Tržní podniky ve větším rozsahu vedené má obec pražská dva, a to ústřední trh a jatky v Holešovicích a staroměstskou tržnici. Oba podniky zbudovány byly velikým nákladem a plnou měrou vyhovují všem moderním požadavkům, které kladly ohledy buď zdravotnické neb approvisační. Na ústřední jatky a trh dobytčí v Holešovicích vydaly důchody obecní do konce r. 1900 4,920.672 K a na staroměstskou tržnici 2,478.376 K.

3. Veřejné osvětlení obstarávají jednak tři plynární, jednak ústřední elektrárna. Osvětlení plynem je dosud všeobecné, neboť světlem elektrickým osvětlují se posud toliko hlavní třídy a náměstí, jako náměstí Staroměstské, Václavské, Karlovo, Josefské, Jungmannovo, Křížovnické, Malé a nám. Račekého. Z ulic pak třída Ferdinandova, Ovocná ulice, Příkopy, Eliščína třída, Bělského třída, ulice Hyberská, Poříčská třída a Poříčský sad, Františkovo nábřeží a prodloužená ulice Kar. Světlo, Mostecká ulice; konečně mosty: Eliščin, cisaře Františka a Palackého. Osvětlení těchto míst děje se lampami obloukovými, jimž potřebnou elektrickou energii dodává městská ústřední stanice elektrická v Holešovicích. Výrobu plynu pro osvětlení veřejné i pro potřeby soukromníkův a pro účely průmyslové obstarávají celkem tři obecní plynární pražské, jimiž vyrobeno bylo roku 1900 celkem 16,740.880 m^3 plynu, a to pražskou plynárnou v Žižkově 8,500.460, v Holešovicích 6,725.370, na Smíchově 1,515.050 m^3 . Ze spotřebovaného plynu připadá více než 60 % na osvětlování u soukromníků, asi 15 % na osvětlování veřejné a 10 % k účelům technickým a průmyslovým. Zejména bylo z vyrobeného plynu k účelům osvětlování spotřebováno v Praze 10,888.976 m^3 , dále v obcích, kam pražské městské plynární rovněž plyn dodávají, totiž na Král. Vinohradech 1,070.858, na Smíchově (k osvětlení soukromému) 556.153, v Bubenči 65.653, ve Vršovicích 12.756, v Dejvicích 10.697, v Král. oboře 6877, v Žižkově 6128 m^3 . Největší denní spotřeba plynu činila 85.945 m^3 (8. led.), nejmenší 20.571 m^3 (10. čna). R. 1900 bylo v obvodě obce pražské plamenů denně svítících 4686, z nichž 1409 žárových (Auerových) a 3277 obyčejných (motýlových).

4. Zásobování města vodou. Voda říční dodává se pražskými obecními vodárnami nejen do celého města P-hy, nýbrž ještě též obcím Karlín, Bubenč, Dejvicům, Podolí a kromě toho i některým odběratelům na Král. Vinohradech a v Žižkově. Koncem r. 1900 vodovodní síť pražská měla celkem rozlohu 119.802 m a největší délka potrubí od vodárny podolské až na nejzazší bod vodovodu obecního v Libni byla 7300 m . Krychlový obsah tohoto potrubí koncem téhož

roku byl 3215 m^3 . Největší průměr vodovodních rour pražských činí 500 mm a nejmenší 80 mm . Obsah všech reservoirů vodních zaujímá 14.360 m^3 . Vodu dodává celkem 5 vodáren, které všechny dohromady dodaly r. 1900 celkem 10,334.016 m^3 vody, a to: Parní vodárna v Podolí 5,521.835, Novomlýnská vodárna vodní silou hnaná 2,227.388, staroměstská vodárna vodní silou hnaná 1,319.160, Šitkovská vodárna vodní silou hnaná 1,118.007, rezervní parní vodárna na Žofíně 147.626 m^3 . Voda pitná. Opatřování vody pitné děje se čerpáním ze studní, jichž počítá se v Praze asi na 1300. Nejvíce jest jich na Novém městě, nejméně v Josefově. Pro tuto část města opatřuje se pitná voda rozvážením v sudech s vodou ze studní dobrých. Celkem pitné vody z hofejšího Nového města, které buď přímo, buď skrze slabé vrstvy diluviálních jílu a štěrku vcházejí do spodních břidlic, jsou mnohem špatnější, než vody dolejších částí města, jež skrze mocné vrstvy naplavenin vnikají namnoze až pod hladinu Vltavy a dostatečně se očistí uží hojnými štěrky a písiky vrstev naplaveninových.

5. Kanalisace. Jakmile došlo povolení místodržitelské k vyústění stokové sítě pražské na dolní část Cisařského ostrova, ležícího pod Král. oborou, ke zřízení čistící stanice a ke stavbě stoly pod Letenskou plání, započato bylo v březnu r. 1897 ihned s prováděním prací pro novou, soustavnou kanalisaci P-hy. Nejprve zřízeny byly tři zkušební šachty, aby seznány byly vrstvy zemní v ose tunelu (pod Letenskou plání). Tyto šachty sloužily při stavbě tunelu k dopravě materiálu, a když byl dokončen, jsou nyní upraveny jako šachty ventilační. Kromě tohoto tunelu vystavěna byla pod řečištěm Vltavy šýbka, jejímž účelem jest, převáděti splašky z kanalisačního obvodu na pravém břehu Vltavy na břeh levý a sváděti je do tunelu společně se splašky z části města ležících na levém břehu. Do tunelu, resp. do šýbky, vbihají budou hlavní sběrače s příslušným rozvětvením stok po městě. Postup prací s prováděním soustavné kanalisace jest až do konce r. 1902 tento: Postupuje se od vyústění budoucí sítě pražské kanalisace a vystavěny jsou již hlavní sběrače od ústí až k tunelu pod Letnou, dále úplně hotov jest i tento tunel, provedeny hlavní sběrače vbihající do tunelu pod Letnou a to od tohoto ústí po levém břehu jednak až ke hranicím obce smíchovské, jednak až na Hradčany. Kromě toho úplně hotova jest již šýbka, od níž dále postupují hlavní sběrače pro pravý břeh vltavský až k náměstí Staroměstskému.

6. Sady. V zastupitelstvu města P-hy panovala povždy snaha zřizovati sady, kde by obyvatelstvo nalezlo příjemného osvětlení pod košatými stromy a v zeleni pažitů. Proto P. v této příčině stojí mezi evropskými městy na místě předním jsouc co do poměrné plochy sadové, připadající na 1 obyvatele, překonána toliko Edinburkem. Staré město a Josefov pro velikou zastavěnost své plochy nemá

značnejších sadů; přes to však i tam zakládány byly sady, kde jen poněkud příhodné k nim místo se jevílo. Zmíniti se zde sluší o sadech na nábreží Rudolfově, na nábreží císaře Františka, na náměstí Křížovnickém a na ostrově Střeleckém. Za to na Novém městě vykazují se již značná plocha, věnovaná sadům. Především jsou to sady povstalé v místech zrušených hradeb, totiž sady u býv. Poříčské brány (1,05 *ha*), veliký městský sad (9,12 *ha*) od ulice Bolzanovy až k budově musejní na Václavském náměstí se táhnoucí, jakož i za budovou Čes. musea sady Čelakovského. Náměstí Karlovo, samo plochu 7,18 *ha* zaujímající, má uprostřed sady měřící 4,70 *ha* plochy. Rovněž sady na ostrově Žofinském, zvláště nádherné upravené, zaujímají značnou plochu 1,40 *ha*. Na Vyšehradě jsou krásné sady na záp. straně vyšehradského svahu. Malá strana a Hradčany mají hojnost sadů, z nichž uvéstí jest sady na Petříně (2,37 *ha*) a souvisící s tím sady na Nebozizku (8,93 *ha*) a zvláště v býv. zahradě Kinských (17,76 *ha*), majetek společný obce Pražské a Smíchovské). Dále Chotkovy sady (4,81 *ha*), sady na Hradčanském náměstí (3,39 *ha*) a nejrozsáhlejší městské sady, totiž sady korunního prince Rudolfa na Letné (21,00 *ha*) příslušející ovšem již do katastru holešovického. V Libni jest městský park při zámecké zahradě. Veškerá plocha sadů městských činí okrouhle 80 *ha*. Posud mluveno bylo toliko o sadech městských, veřejných. Kromě nich jest však v Praze ještě mnoho zahrad buď ryze soukromých, buď veřejné přístupných jen s jistým obmezením. Tak na př. rozsáhlé zahrady na úbočí Petřina: seminářská, hraběte Schönborna (2,62 *ha*) a knížete Lobkovic (7,75 *ha*), dále na Malé straně hraběte Valdšteina (1,63 *ha*), zámecká zahrada (10,45 *ha*) a j. Rovněž nestala se dosud zmínka o největším a nejkrásnějším sadě pražském, který sice v katastru obce pražské neleží, avšak pro své bezprostřední sousedství s hlavním městem hlavně od obyvatelstva P-hy bývá navštěvován. Míjíme zde sady v Královské oboře, jež jsou vlastnictvím země a jejichž plocha měří okrouhle 121 *ha*. Sady tyto jsou veřejně přístupny a s přičtením jejich stoupla by výměra veřejných sadů v Praze na 200 *ha*. Počítáme-li obyvatelstvo P-hy i s vojskem na 222.833, připadá na jednoho obyvatele asi 9 *m*² plochy sadové.

7. Hřbitovy a pochovávaní. Celková rozloha katolických hřbitovů pražských v Olšanech činí 34,609 *ha*. Kromě toho nalézá se tamtéž t. zv. hřbitov obecní (pro nekato-liky), jenž zaujímá 1,51 *ha* plochy. Na hřbitovech olšanských bylo do konce r. 1900 celkem 46.417 hrobů zvláštních i společných, z nichž ošetřováno bylo 16.474 hrobů čili 35 %. Kromě těchto hrobů bylo na olšanských hřbitovech celkem 2498 hrobek mimo 2 hrobky zápůjční. Hromadné hroby (čili t. zv. šachty) měřily 4843,86 *m*² plochy. Průměrem pochováno bývá na hřbitovech olšanských ročně asi 7300 mrtvol (a to asi 2400

mrtvol mužů, 2300 žen, 1300 chlapců, 1300 děvčat) čili průměrem asi 20 mrtvol denně.

Kromě hřbitovů olšanských jest ve správě obce Pražské ještě obecní hřbitov holešovický a malostranský hřbitov v Kosiřích, na kterémžto posledním již se nepochovává, nýbrž naopak hrobky a hroby neošetřované se zrušují. Na hřbitově holešovickém bylo do konce r. 1900 celkem 2343 hrobů (1222 velikých a 1099 dětských), pak 22 vyzdých hrobek. Pochováno bylo r. 1900 tamtéž 98 mužských, 99 ženských, úhнем 197 mrtvol. Ošetřováno bylo celkem 262 hrobův.

8. Patronátní záležitosti. V Praze je celkem 23 far s tolikéž far. kostelů a obvodů, totiž: 1. fara u sv. Apolináře, 2. u sv. Ducha, 3. u sv. Františka Serafa, 4. u sv. Haštala, 5. u sv. Havla, 6. u sv. Jakuba, 7. u sv. Jiljí, 8. u sv. Jindřicha, 9. u Matky Boží před Týnem, 10. u P. Marie Sněžné, 11. u P. Marie Vítězné, 12. u sv. Mikuláše, 13. u sv. Petra, 14. u sv. Norberta (na Strahově), 15. u sv. Štěpána, 16. u sv. Tomáše, 17. u nejsv. Trojice v Podskalí, 18. u nejsv. Trojice na Spálené ulici, 19. u sv. Víta, 20. u sv. Vojtěcha, 21. u sv. Petra a Pavla (na Vyšehradě), 22. v Holešovicích-Bubnech (far. expos.) a 23. v Libni. Farní kostely, které stojí pod patronátem král. hl. města P-hy (celkem 11), spravuje zádušní úřad. Čisté jmění jednotlivých fondů zádušních a kostelních patronátů král. hl. města P-hy činilo koncem r. 1900 1,749.787 K. red.

Dějiny politické.

Začátkem P-hv byli dva hradové, v malém vzdálení od sebe na obou březích Vltavy vystavení, Vyšehrad a Praha (hrad Pražský), oba dva původu předhistorického; Prahu podle starodávného podání národního založila Libuša, což padá asi do 2. pol. VIII. stol. Nejstarší písemná zmínka o Praze jest teprve k r. 928. Vyšehrad i P. byly od nepamětných časů hlavními sídly panovníků českých, a to podle vši podobnosti Vyšehrad hned v šedém prvověku, P. od počátku panování rodu Přemyslova, ač tak, že se s nimi i potom častěji střídalo. Každý z obou hradů byl při tom také sídlem župy. Župa pražská rozkládala se na levé, župa vyšehradská na pravé straně Vltavy. Podle svědectví Kosmova založeny byly oba dva hrady prvotně v lese; Vyšehrad nazývá se od toho Chvrasten; i srovnává se to s nejstarším způsobem stavení hradů slovanských; neb les je objímající a nástrahy všelijaké v něm stěžovaly k nim přístup nepříteli. Když se však při hlavním sídle knížat vyvinulo živější sestředění národu ve všelikých způsobech a množilo se tedy obyvatelstvo, tak že brzy úzké hrady, určené prvotně jen k obraně, nestačily je obsáhnouti, les počal se mýti a obyvatelstvo osazovalo se pod hrady, zvláště při řece na obou stranách ve volném prostranství, kteréž se nazývalo odtud podhradím neb také mezihradím pražským.

Hrad Pražský měl hned prvotně největší část své nynější rozsáhlosti. Obsahoval